

DOMINIKA ČECHOVÁ

**MALOKARPATSKÉ VINOHRADNÍCTVO
V KONTEXTE DAŇOVÉHO ZAŤAŽENIA
OBYVATEĽSTVA MODRY,
PEZINKA A SVÄTÉHO JURA**

**MALOKARPATSKÉ VINOHRADNÍCTVO
V KONTEXTE DAŇOVÉHO ZAŤAŽENIA
OBYVATEĽSTVA MODRY,
PEZINKA A SVÄTÉHO JURA**

Druhá polovica 17. storočia a prvá polovica 18. storočia

DOMINIKA ČECHOVÁ

Katedra histórie, Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave

Trnava 2019

Recenzenti:

prof. PhDr. Jozef Baďurík, CSc.

doc. PhDr. Zuzana Lopatková, PhD.

Zodpovedný redaktor: doc. PhDr. Zuzana Lopatková, PhD.

Preklad resumé: Mgr. Dominika Čechová, PhD., Bc. Barbara Gábriková

Ilustrácia: Carl Ernst Forberg podľa Eduarda Kurzbauera: Ochutnávka vína, okolo 1875, rytina zo zbierky Slovenského národného múzea – Historického múzea v Bratislave

Monografia vznikla ako súčasť vedeckých projektov VEGA 1/0645/17 Panstvo. Podnik zemepanského hospodárenia a APVV-16-0619 Rímska kúria a Uhorské kráľovstvo v komunikačnej interakcii v stredoveku (s osobitným zreteľom na územie dnešného Slovenska). Monografia bola vydaná vďaka finančnej podpore Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

Publikácia neprešla jazykovou korektúrou.

© Mgr. Dominika Čechová, PhD., 2019

© Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2019

ISBN 978-80-568-0319-6

Obsah

ÚVOD.....	8
1 MESTSKÁ SPRÁVA MALOKARPATSKÝCH SLOBODNÝCH KRÁĽOVSKÝCH MIEST.....	11
1.1 Malokarpatské mestá v kontexte historicko-politického vývoja.....	11
1.2 Národnostné a sociálne rozvrstvenie malokarpatských miest.....	17
1.3 Vývoj mestskej správy malokarpatských miest.....	18
2 ORGANIZÁCIA VINOHRADNÍCTVA V MALOKARPATSKÝCH MESTÁCH.....	25
2.1 Vinohradnícke právo a vinohradnícke poriadky malokarpatských miest.....	25
2.2 Vinohradnícke úrady malokarpatských miest.....	28
2.2.1 Vinohradnícki majstri.....	32
2.2.2 Prísediaci.....	35
2.2.3 Hájnici.....	36
2.2.4 Pisár.....	37
3 DAŇOVÉ A DÁVKOVÉ ZAŤAŽENIE MALOKARPATSKÝCH VINOHRADNÍKOV.....	39
3.1 Malokarpatské vinohradnícke chotáre a pomenovanie vinohradníckych honov.....	39
3.2 Vymeriavanie vinohradníckej pôdy a spôsob vyrubovania dávok a poplatkov vo vinohradoch.....	42
3.3 Dávka za vinohradnícke právo.....	46
3.4 Cirkevný desiatok z vína.....	51
3.5 Poplatky cudzincov za obaračku a za odvoz vína.....	52
3.6 Celokrajinské daňové súpisy z rokov 1715 a 1720.....	57
3.7 Analýza hospodársko-sociálnych aspektov vinohradníctva – možnosti využitia GIS.....	62
4 MALOKARPATSKÉ VINOHRADNÍCKE RODINY.....	65
4.1 Domácnosť malokarpatského mešťana – vinohradníka.....	68
4.2 Pôsobenie vybraných rodín v malokarpatských mestách.....	69
4.2.1 Armpruster.....	69
4.2.2 Auróra.....	71
4.2.3 Baldauf.....	72
4.2.4 Dörr.....	73

4.2.5 Duchoň.....	74
4.2.6 Fekete.....	75
4.2.7 Gilligh.....	76
4.2.8 Hadritius.....	78
4.2.9 Heinrich.....	80
4.2.10 Illenbeck.....	81
4.2.11 Jančovič.....	82
4.2.12 Jelšič.....	83
4.2.13 Labrovič.....	84
4.2.14 Marthius.....	84
4.2.15 Molitor.....	86
4.2.16 Petenada.....	87
4.2.17 Polák.....	89
4.2.18 Prodtpeck.....	90
4.2.19 Segner.....	91
4.2.20 Selecký.....	93
4.2.21 Scheibeldor.....	96
4.2.22 Schreiber.....	97
4.2.23 Steinhübel.....	100
4.2.24 Tabrer.....	101
4.2.25 Takáči.....	102
4.2.26 Thedi.....	103
4.2.27 Tutzentaller.....	104
4.2.28 Viser.....	106
4.2.29 Vörös.....	107
4.2.30 Weber.....	109
ZÁVER.....	113
PRÍLOHY.....	116
ZOZNAM POUŽITÝCH ARCHÍVNÝCH PRAMEŇOV.....	143
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	147
SUMMARY.....	151

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

GIS – Geografické informačné systémy

MMJ – Magistrát mesta Jura pri Bratislave

MMM – Magistrát mesta Modry

MMP – Magistrát mesta Pezinka

MNA – Magyar Nemzeti Levéltár (Maďarský národný archív)

MSJ – Magistrát mesta Svätého Jura

MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

ŠA BA, pM – Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

SAV – Slovenská akadémia vied

PREHĽAD HISTORICKÝCH MERNÝCH JEDNOTIEK

¼ kusu – plošná miera (2,94 ha)

feder – plošná miera, 1 / 64 kusu (0,185 ha)

holba – objemová miera (0,846 l)

jutro – plošná miera, uhorské jutro (0,43 ha), katastrálne jutro (0,58 ha), kráľovské jutro (9,47 ha)

kopáč – plošná miera, rozloha vinohradu okopaného za jeden deň jedným mužom, líšila sa v závislosti od bonity pôdy; za urbárskej regulácie Márie Terézie bola určená na 70 až 80 štvorcových siah (0,027 ha)

kosec – plošná miera, rozloha, ktorú dokázali pokosiť traja kosci za jeden deň, získali jeden voz sena; rozloha sa líšila podľa kvality lúky od 28 do 43 árov. V 18. storočí sa po urbárskej regulácii ustálila na 28,7 árov (0,287 ha)

merica – objemová miera, bratislavská merica od 16. storočia s obsahom 64 holieb (64,30 l); na západnom Slovensku najviac používaná trnavská merica (½ bratislavskej merice) s obsahom cca 29,5 holby (31,27 l)

okov/urna, resp. vedro – objemová miera, 32 pínt alebo 64 holieb (54,297 6 l); v praxi sa využívalo viac druhov okovu (64 – 84 holieb)

siaha – dĺžková miera, viedenská siaha (1,89 m), bratislavská siaha (1,90 m)

štvorcová siaha – plošná miera (3,57 m²)

T(h)eil/ Thail – plošná miera, jednotlivé zlomky kusu, podiely / časti – ¼, 1/8, 1/16, 1/32

voz sena – hmotnostná miera, asi 650 kg sena

ÚVOD

Archeologické nálezy dokazujú, že na území dnešného Slovenska sa vinič pestuje, tak povediac, od nepamäti. Ako dôkazný materiál môže poslúžiť známych sedem vinohradníckych nožov a hlinená nádoba na víno, ktoré boli objavené na vrchu Molpír pri Smoleniciach, predmety datované do 7. – 6. storočia p. n. l. K rozvoju vinohradníctva prispel aj dotyk nášho územia s Rímskou ríšou a prítomnosť rímskych légii v tejto oblasti.

Za najstaršiu, ako aj plošne najrozsiahlejšiu vinohradnícku oblasť na území Slovenska sa považuje malokarpatský región. Mestá Modra, Pezinok a Svätý Jur, ležiace na upätí Malých Karpát, boli práve vďaka svojej geografickej polohe, vzhľadom na prírodné podmienky, či historický a politický vývoj v krajine predurčené, aby sa ich symbolom stalo vinohradníctvo a vinárstvo. V monografii sú vytýčené dva hlavné tematické okruhy, a síce hospodársky a sociálny život malokarpatského obyvateľstva. Sme toho názoru, že tieto dva aspekty života sú úzko prepojené a navzájom sa v značnej miere ovplyvňujú.

Môžeme charakterizovať niekoľko faktorov, ktoré vplývali na rozvoj vinohradníctva v malokarpatskom regióne. Predovšetkým to boli vhodné bioekologické podmienky pre pestovanie viniča, a taktiež blízkosť Bratislavy, významného politického, hospodárskeho, produkčného a trhového centra. Značnou mierou k rozvoju vinohradníctva prispela aj domáca vinohradnícka tradícia, umocnená doosídľovaním tohto územia nemeckými hosťami, ako aj existencia inštitúcie vinohradníckeho práva.

V otázke vinohradníctva môžeme predpokladať, že motívom pestovania viniča boli od začiatku ekonomické záujmy, a teda vývin priamočiaro smeroval k postupnému pestovaniu viniča ako monokultúry v určitých oblastiach zameraných na tržné realizovanie vína v nasledujúcich storočiach. Keďže orientácia výroby na trh predpokladá pomerne vysoký stupeň vo vývoji peňažného hospodárstva, vinohradníctvu ako špecializovanému poľnohospodárskemu zameraniu sa venovali predovšetkým obyvatelia miest a mestečiek, ako to bolo aj v prípade Modry, Pezinka a Svätého Jura. Z hľadiska týchto faktorov pokladáme vývoj v sledovanej oblasti za špecifický a jednoznačne zaujímavý.

Čitateľa do problematiky uvádzame stručným prehľadom dejín miest Modry, Pezinka a Svätého Jura do polovice 18. storočia v širšom kontexte historicko-politického vývoja, a predovšetkým popisujeme proces, ktorý viedol k získaniu privilégií slobodného kráľovského mesta. Tento priebeh zmeny statusu bol v prípade Modry odlišný v porovnaní s Pezinkom a Svätým Jurom. Modra sa v novovekom období dokázala vymaniť spod správy zemepána a stala sa kráľovským majetkom skôr ako Pezinok a Svätý Jur, ktoré patrili do majetkov grófov zo Svätého Jura a Pezinka a neskôr iných zemepánov, a celý proces tu bol teda zložitejší. S tým súvisí samozrejme aj vývoj mestskej správy a pôsobenie vinohradníckeho úradu, ktorý vznikol pri magistráte mesta ako orgán riadiaci celú vinohradnícku obec.

Pozornosť chceme upriamiť aj na inštitúciu vinohradníckeho práva (nem. *Bergrecht*, lat. *ius montanum*), ktoré sa v jednotlivých mestách konštituovalo, a teda bolo zakotvené aj po právnej stránke, v priebehu 16. a 17. storočia. Zameriavame sa na obdobie, v ktorom miestne vinohradníctvo zažívalo svoj vrchol. Bolo riadne organizované v zmysle zásad a nariadení vinohradníckeho práva, zakotvených vo vinohradníckych štatútoch toho-

ktorého mesta, na čo dohliadal mestský magistrát a vinohradnícky „perecký“ úrad, ktorý perecké právo zosobňoval. Z produkcie magistrátov a pereckých úradov je dodnes zachované veľké množstvo správnych, administratívnych, daňových, účtovných, súdnych a iných archívnych dokumentov, ktoré reflektujú hospodársky a spoločenský život vinohradníkov v týchto slobodných kráľovských mestách.

Nasledujúca kapitola je venovaná hospodárstvu miest Modry, Pezinka a Svätého Jura a v rámci neho významu vinohradníctva pre miestnych obyvateľov a mesto ako také. Primárne sa v tejto časti usilujeme o vyčíslenie príjmov z poplatkov a uvedenie množstva odvedených dávok miestnymi vinohradníkmi vo vytýčenom časovom intervale. Cieľom tejto kapitoly je načrtnutie komplexného obrazu o kvantitatívnej stránke vtedajšieho modranského, pezinského, ako aj svätøjurského vinohradníctva a vinárstva. Pramene, ktoré sú dôležité pre skúmanie danej problematiky nám poskytujú informácie, ktoré vieme využiť aj pri skúmaní vtedajšej malokarpatskej vinohradníckej terminológie, používaných mier a etymológie názvov vinohradníckych honov, či iných miestnych názvov.

Na základe archívnych prameňov môžeme získať vedomosť o najvýznamnejších vinohradníckych rodinách, pôsobiacich v týchto mestách, skúmať ich rodinné väzby a hospodárske aktivity ako predstaviteľov mestskej elity. Spojením rodín vznikali nové možnosti a kontakty hospodárskeho a spoločenského charakteru. Meštianska elita malokarpatských miest sa na základe majetkového, vzdelanostného a sociálneho postavenia podieľala na držbe kľúčových pozícií v rámci mestskej správy, a tak vo veľkej miere zasahovala do ich dejín. Zdrojom majetkového postavenia týchto rodín bolo väčšinou vinohradníctvo.

V poslednej kapitole sledujeme rodinné vzťahy významných meštianskych rodín, prípadné súdne spory, majetkové zázemie, zastúpenie v rámci nejakého úradu, nobilitácie, vzdelanie, či konfesijné zaradenie. Z toho dôvodu, že ide o široké možnosti výskumu danej problematiky, svoju pozornosť sme sústredili na vybrané rodiny. Prvotným východiskom pri výbere rodín bola práca *Šľachta Bratislavskej stolice* od kolektívu autorov na čele s Denisom Pongráczom, ktorá vychádza zo súpisov šľachty Bratislavskej stolice zo 16. – 18. storočia a ponúka prehľad genealógie jednotlivých rodín. Z nich sme vybrali tie, ktoré pôsobili v našich troch malokarpatských mestách a postupným štúdiom ďalšej literatúry (Duchoň, Feder Mayer) a prameňov sme informácie o členoch týchto rodín doplnili.¹

Táto najrozsiahlejšia časť publikácie najlepšie vystihuje našu motiváciu, a síce snahu „zaľudniť“ dejiny modranského, pezinského a svätøjuského vinohradníctva, či predniesť určité historické sociálne, demografické, hospodárske a etnografické súvislosti, týkajúce sa danej problematiky, na periférii životom pulzujúcej spoločnosti malokarpatských miest v 17. a 18. storočí. Možnosti skúmania mestskej society vo vinohradníckom meste nie sú však ani zďaleka vyčerpané, ale naopak, naďalej otvorené, či už so zameraním sa výlučne na miestne obyvateľstvo, alebo aj na obyvateľov okolitých miest a obcí, napríklad Trnavy alebo Bratislavy, ktorí si prenajímali alebo vlastnili vinice v chotároch malokarpatských miest.

¹ Priezviska rodín uvádzame v slovakizovanej podobe najčastejšie sa vyskytujúcich podôb mena v prameňoch.

V závere je nutné podotknúť, že pri výskume ekonomických a sociálnych vzťahov mestských komunít v malokarpatskej oblasti získavame nepreberné množstvo informácií, a preto je potrebné hľadať vhodné možnosti ich zhrnutia, uloženia, spracovania, ako aj prezentovania a zdieľania. V tejto súvislosti bolo našim zámerom načrtnúť aj trochu inovatívny prístup pri spracovaní problematiky malokarpatského vinohradníctva, i keď doposiaľ len v metodologickej rovine. Analýzou daňovej a dávkovej agendy miest v kombinácii s historicko-kartografickými prameňmi a následnou syntézou informácií, získaných z týchto prameňov v priestore geografických informačných systémov (GIS), je možné tento cieľ splniť. V počiatočnej fáze výskumu sa sústreďíme na databázový aspekt GIS, v ktorom dominuje potreba zhromažďovania, inventarizácie a selektovania údajov. Následným krokom bude lokalizácia jednotlivých vinohradníckych honov a sledovanie zmien využitia krajiny za použitia kartografických prameňov s cieľom zostaviť vlastnú mapu využitia kultúrnej krajiny ako produktu ľudskej činnosti, a to so zameraním sa na prvok vinohradníctva vo vytýčenom časovom horizonte.

1 MESTSKÁ SPRÁVA MALOKARPATSKÝCH SLOBODNÝCH KRÁĽOVSKÝCH MIEST

1.1 Malokarpatské mestá v kontexte historicko-politického vývoja

Záujem o vedecké spracovanie dejín malokarpatských miest sa prejavoval už od 18. storočia, o čom svedčí aj najstaršia monografia mesta Modry z roku 1719. Jej autorom je modranský mešťan Ján Juraj Schreiber, ktorý zastával dlhé roky popredné funkcie v rámci modranskej mestskej správy. Nakoľko dejiny miest Modry, Pezinka a Svätého Jura boli už viackrát monograficky spracované, v tejto kapitole sa venujeme všeobecným dejinám týchto miest len stručne.

Pred rokom 1241, teda vpádom Tatárov do Uhorska, ktorý výraznou mierou ovplyvnil vzhľad Uhorského kráľovstva z hospodárskeho, sociálneho a politického hľadiska, a teda ktorý považujeme za dôležitý medzník vo vývoji uhorských sídiel, bola Modra kráľovskou poddanskou osadou. Staršie dejiny Pezinka a Svätého Jura sú zase úzko spojené s dejinami rodu, ktorý používal predikát „z Pezinka“ a neskôr „zo Svätého Jura a Pezinka“. Boli najvýraznejšie rozvíjajúcimi sa obcami rovnomenných panstiev.

Predovšetkým vďaka doosídľovaniu malokarpatskej oblasti nemeckými hosťami, ktoré prebiehalo v niekoľkých vlnách už od 13. storočia, ako aj zásluhou vinohradníctva, panstvá sa sformovali v zemepanské mestečká s vlastnou, aj keď značne obmedzenou samosprávou. Aj rozvoju vinohradníctva v Modre venovali jej zemepáni značnú pozornosť, začiatkom 14. storočia Matúš Čák Trenčiansky, po jeho smrti kráľovná Alžbeta, no predovšetkým Stibor zo Stiboríc, ktorý sa stal modranským zemepánom v roku 1388. V nasledujúcom období až do vymanenia sa z poddanského stavu, Modru vlastnil napríklad Pavol, syn Ulricha z Červeného Kameňa a od roku 1437, natrvalo od roku 1438, rod Orságovcov. Keďže Krištof II., gróf zo Svätého Jura a Pezinka a hlavný čašník cisára Maximiliána I., zomrel v roku 1543 bezdetný, pezinské a svätajurské panstvá prepadli na základe odúmrtného práva do rúk panovníka, teda pod správu Uhorskej komory. V tomto roku rod grófov zo Svätého Jura a Pezinka vymrel po meči, no miestni obyvatelia si z obdobia ich panstva odniesli rozsiahle práva a hospodárske výhody.²

Nasledujúce obdobie sa nieslo v duchu snáh o vymanenie sa z poddanskej závislosti. Cesta týchto mestečiek za dosiahnutím slobody bola náročná, pretože do tohto procesu zasiahli početné vojny s Turkami, ktoré nútili uhorských panovníkov častokrát zálohovať kráľovské majetky bohatým feudálom. Takýmto spôsobom boli mestečká Svätý Jur a Pezinok aj s panstvami zálohované v rokoch 1543 – 1602 Šerédiomcom, Eckovi z Salmu, Jánovi Krušičovi, či Štefanovi Iľešháziemu, ktorí zvyčajne nerešpektovali miestne zvyklosti, práva a slobody obyvateľov mestečiek. Zápas o získanie slobody teda prebiehal na pozadí zložitého celouhorskeho vývinu, ktorý sa mimoriadne skomplikoval a najmä od začiatku 17. storočia vyústil do konfliktov mešťanov s feudálmi, poddanstva s mešťanmi, s kolísavým stanoviskom panovníka a s rozličným ideovým podfarbením, náboženským i národnostným.

² ŽUDEĽ, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján a kol. *Dejiny Pezinka*. Bratislava : Obzor, 1982, s. 25.

V prípade Modry bola vhodnou príležitosťou na vymanie sa spod poddanskej závislosti smrť Krištofa Orsága, vtedajšieho modranského zemepána, ktorý nezanechal žiadnych mužských potomkov, a teda jeho rod vymrel po meči. Uhorský kráľ Maximilián II. v roku 1569 vyhovel žiadosti zástupcov Modry, a tak sa mestečko stalo slobodným. Podliehalo jedine kráľovskej korune, pričom Modrania museli za svoju slobodu zaplatiť 6000 uhorských zlatých. Sumu 3000 zlatých vyplatili okamžite a zvyšok prisľúbili vyplatiť na sviatok sv. Juraja. Okrem toho sa zaviazali každoročne na sviatok sv. Michala platiť 640 zlatých (v roku 1586 bol tento poplatok zvýšený na 800 zlatých). Nasledoval zisk ďalších výsad, ako napríklad v roku 1577 právo používať červený vosk, či v roku 1582 v oblasti súdnictva – právo riešiť svoje spory so šľachtickým i nešľachtickým obyvateľstvom pred kráľovským súdom alebo stoličnými súdmi, pred ktorýmkoľvek sudcom svetským či duchovným, ktorí mali vydať spravodlivý a právoplatný rozsudok.³

Protihabsburské povstanie Štefana Bočkaja začiatkom 17. storočia zasiahlo aj do života malokarpatských mestečiek. Niekoľkokrát sa v Modre vystriedali vojská povstalcov i cisára. Počas konfliktov bolo mesto spustošené a dokonca jeho časť bola vypálená. Preto sa v roku 1607 modranskí mešťania, povzbudení hospodárskym významom Modry obrátili na panovníka so žiadosťou o formulovanie nových výsad pre mesto Modru za krivdy, ktoré utrpeli počas Bočkajovej vzbury. Vinohradníckej otázky sa týkalo nariadenie, že pestovať vinič mohlo len domáce obyvateľstvo. Touto privilegiálnou listinou Rudolfa II. z 13. augusta 1607 sa Modra zaradila do skupiny slobodných kráľovských miest.⁴

Aby si Modrania zabezpečili svoje výsadné postavenie, dali si v roku 1608 confirmovať privilegiálnu listinu Rudolfa II. jeho bratom a novým uhorským panovníkom Matejom II., a to vrátane desiatich starších privilégií.⁵ Boj Modranov za uznanie výsadného postavenia sa však ešte stále neskončil. Jednou z prekážok bola absencia poddanskej dediny, ako bolo zvykom v prípade iných slobodných kráľovských miest, nakoľko zisk kolektívnej nobility v sebe prinášal aj postavenie zemepána. Preto Modrania v roku 1610 vybudovali vo svojom chotári poddanskú obec Kráľovú (nem. *Königsdorf*), ktorá bola osídlená slovenským, chorvátskym, českým i nemeckým obyvateľstvom, sedliakmi a nádenníkmi.⁶ Kráľová mala vlastného richtára, prípadne aj prisažných, ktorí boli prevažne slovenského pôvodu. Obec si ich volila sama, no schváliť ich musel modranský magistrát. Ich právomoci boli tiež značne obmedzené.

V roku 1598, keď Rudolf II. hľadal oporu proti uhorskej šľachte v mestách, dohodli sa aj Svätojurčania a Pezinčania na vyplatení záložnej sumy z vlastných prostriedkov vo výške 145 000 zlatých. Panovník im súčasne sľúbil, že po uplynutí inšcripcnej doby si mestecká budú môcť za ročný poplatok panstvá ponechať a že budú vždy patriť len

³ LEHOTSKÁ, Darina. *Dejiny Modry 1158 – 1958*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 1961, s. 29 – 30.

⁴ LEHOTSKÁ, Darina. *Dejiny Modry 1158 – 1958*, s. 44. Privilégium schválilo tiež mestský znak Modry, ktorý vychádza z pečatného symbolu mesta z konca 14. storočia a predstavuje vinič. Spomedzi erbov týchto troch malokarpatských miest ako jediný odkazuje na vinohradnícky charakter mesta. KARTOUS, Peter – NOVÁK, Jozef – VRTEL, Ladislav. *Erby a vlajky miest v Slovenskej republike*. Bratislava : Obzor, 1991, s. 144.

⁵ Privilégiá Ludovíta I. z rokov 1361 a 1374, Stibora zo Stiboríc z roku 1404, Žigmunda z roku 1406, Vladislava II. z roku 1515, Ferdinanda I. z roku 1550, Krištofa Orsága z roku 1564, Maximiliána II. z roku 1569, výpis z kráľovského registra z roku 1582 a výsadnú listinu Rudolfa II. z roku 1582. LEHOTSKÁ, Darina. *Dejiny Modry 1158 – 1958*, s. 45.

⁶ LEHOTSKÁ, Darina. *Dejiny Modry 1158 – 1958*, s. 59.

kráľovskej korune, podobne ako Modra od čias Maximiliána II.⁷ V roku 1602 sa Pezinok a Svätý Jur stali slobodnými kráľovskými mestečkami, ako aj majiteľmi celých panstiev. Zadlženosť mestečiek viedla k tomu, že sa opäť dostali do zálohu za vysokú inškripčnú sumu 301 000 uhorských zlatých Štefanovi Ilešházimu v rokoch 1606 – 1610.⁸

Modra, Pezinok a Svätý Jur v nasledujúcich rokoch panovníkovi viackrát predložili sťažnosti, že neboli ich zástupcovia pripustení k zasadnutiu tavernikálneho súdu. V prospech Modry zasiahol Matej II. v roku 1611, keď nariadil taverníkovi Jánovi Draškovičovi, vicetaverníkovi a starším siedmich tavernikálnych miest, aby rešpektovali výsady slobodného kráľovského mesta Modry.⁹

V roku 1615 chcel Matej II. vyriešiť situáciu aj s pezinskými a svätójurskými mešťanmi. Obrátil sa proti Ilešházimu, zaplatil polovicu podlžností a mestecká získali privilégia slobodných kráľovských mestečiek, pod podmienkou straty panstiev a každoročného tribútu panovníkovi 400 okovov dobrého vína.¹⁰ Pezinský hrad a panstvo s výnimkou mestečka vrátili mešťania kráľovskej korune. Privilégium z 31. marca 1615 pre Pezinok a Svätý Jur obsahovalo aj 25 bodov výsad.¹¹ Vinohradníctva sa týkal piaty okruh výsad. Mešťania nesmeli dovážať cudzie víno, to bolo dovolené iba zemanom. Víno sa smelo predávať pod viechou i voľne len za cenu určenú mestským magistrátom. Keď bola vyložená mestská viecha, mešťania nesmeli predávať víno. Vyberať hôrne bolo povolené len na mestských pozemkoch. Z panských viníc sa prepúšťali mešťanom štyri veľmi úrodné vinice, aby mohli lepšie splácať určený poplatok. Mešťania mohli voľne predávať víno v obvode mestečka, pričom pri čapovaní mal prednostné právo kráľ vo svojej krušičovskej kúrii. Kráľovi alebo jeho zástupcom muselo mestečko kedykoľvek predať 100 okovov vína za osobitnú cenu. V kráľovskej vinárni sa mal predaj zastaviť, keď sa vyloží mestská viecha.¹²

V roku 1619 vypuklo v Uhorsku ďalšie stavovské povstanie, tento raz vedené sedmohradským kniežaťom Gabrielom Betlenom. I keď v Modre na základe mestského privilégia prebiehala výstavba hradieb, neboli dostatočne pripravené na to, aby zabránili prepadu oddielu cisárskeho vojska generála Buquoya. Mesto bolo vyrabované a vypálené.

V roku 1626 zomrela Katarína Pálfiová a Ferdinand II., nedbajúc na výsadnú listinu Pezinka a Svätého Jura, dal obe panstvá do zálohu za 310 000 zlatých Štefanovi Pálfimu, strážcovi uhorskej koruny. Protest mestečiek proti inškripcii panstiev, ako aj proti odstúpeniu práva poberať vínný census panovníkom Štefanovi Pálfimu, skončil neúspechom.¹³ Všetky komplikácie v období tridsať rokov od získania privilégia doviedli

⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 5.9.1598, inv. č. 9.

⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 14.1.1609, inv. č. 22.

⁹ ŽUDEĽ, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján a kol. *Dejiny Modry*. Modra : Mesto Modra, Mestský úrad Modra, 2006, s. 76.

¹⁰ Tento poplatok odpustila mestám Mária Terézia v roku 1741.

¹¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 31.3.1615, inv. č. 33.

¹² ŽUDEĽ, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján a kol. *Dejiny Pezinka*, s. 29.

¹³ Neraz dochádzalo ku konfliktom pri spravovaní inškripčných panstiev Štefanom Pálfim. Dokladá to napríklad list mestečka Pezinka Štefanovi Pálfimu, v ktorom mu mešťania vysvetľujú, že provizor Pezinského hradu Ján Senci dal vyvesiť viechu a nechal čapovať panské víno na lúke pred hradom, ktorá je však územím mestečka, a navyše zle informoval Štefana Pálfiho, že mešťania vtrhli na územie hradu a viechu strhli. V skutočnosti však predstavení mestečka prostredníctvom slúžneho dali vyšetriť konanie provizora, ktoré bolo namierené proti právam mestečka. Záverom

pezinským a svätajurských mešťanov k rozhodnému kroku. Dňa 14. júna 1647 získali na žiadosť mestského radcu Jána Visera a notára Jána Černáka veľkú výsadnú listinu od Ferdinanda III. v plnom rozsahu privilégia Mateja II. z roku 1615 aj s novými výsadami. V neskorších listinách ešte v tom istom roku Ferdinand III. doložil, že mestám bude vydávať privilégia vždy osobitne a že budú považované za slobodné kráľovské mestá.¹⁴

Turecká hrozba, ktorá v priebehu 16. a 17. storočia sužovala krajinu, nepriaznivým spôsobom zasiahla do života malokarpatských miest, i keď z hospodárskeho hľadiska, môžeme v polovici 17. storočia sledovať skutočný kvantitatívny rozmach vinohradníctva v tejto oblasti. Produkcia vína bola určená nielen pre domáci, ale aj pre zahraničný trh. Bolo to aj dôsledkom obsadenia dolných častí Uhorska Turkami, čím sa stratila konkurencia lacnejších južných vín.¹⁵

Na druhej strane však boli mestám adresované viaceré mandáty, ktoré nariaďovali platiť taxu na obranu proti Turkom, či vypraviť kone s povozmi alebo prispievať na samotné vojsko finančne, prípadne ho dokonca aj vydržiavať alebo zásobovať vínom. Obyvatelia miest sa neraz sťažovali, že vojaci v mestách spôsobujú nepokoje. Niekoľkokrát bolo malokarpatským mestám nariadené vyslanie pešiakov, napríklad do Nových Zámkov alebo Nitry, ktoré bolo potrebné brániť proti Turkom.¹⁶

Keď v roku 1644 vypuklo ďalšie stavovské povstanie pod vedením sedmohradského kniežata Juraja I. Rákociho, Modra, poučená predošlými udalosťami, reagovala pohotovo. Okamžite prijala bezpečnostné opatrenia a požiadala mestá Bratislavu a Trnavu a grófa Štefana Pálfiho, majiteľa hradu Červený Kameň, aby si mohlo miestne obyvateľstvo v prípade vojenského nebezpečenstva uložiť za ich hradby svoj hnutelný majetok.¹⁷

Zvlášť zasiahli malokarpatské mestá, hlavne Svätý Jur a Pezinok, udalosti septembra roku 1663. Palatín František Vešelény zaslal mandát obyvateľstvu celej Bratislavskej stolice, aby sa všetci muži nad 16 rokov pripojili k vojsku Mikuláša Pálfiho, ktoré sa malo zhromaždiť 9. septembra 1663 pri Trnave na obranu Nových Zámkov pred Turkami, kde Turci 7. augusta toho roku zviedli s uhorským vojskom ťažký boj.¹⁸ Turci však prenikli až k úpätiu Malých Karpát. Modru prepadla tatárska jazda niekedy v polovici septembra. V spisoch Svätého Jura môžeme nájsť súpis zajatých a do otroctva odvedených obyvateľov Svätého

mešťania prosili majiteľa Pezinského panstva, aby usmernil svojich úradníkov v záujme udržania dobrých vzťahov s mestečkom Pezinok. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 23.12.1627, inv. č. 64.

¹⁴ ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján a kol. *Dejiny Pezinka*, s. 31.

¹⁵ DUBOVSKÝ, Ján Milan – TURCSÁNY, Juraj. *775 rokov Jura pri Bratislave*. Bratislava : Rada Miestneho národného výboru v Jure pri Bratislave a Odbor obchodu a cestovného ruchu Okresného národného výboru Bratislava – vidiek v Bratislave v spolupráci s TEPS Bratislava, 1984, s. 19 – 21.

¹⁶ Napríklad: potvrdenka vyberača Pavla Récešiho o prijatí 15 zlatých od richtára a mestskej rady vo Svätom Jure na vydržiavania pešiakov pomáhajúcich pri obrane mesta Nitra. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 25.1.1654, inv. č. 1249.7 SM 1654, kr. č. 68; prosba grófa Adama Forgáča adresovaná richtárovi a mestskej rade vo Svätom Jure, aby najali a poslali jazdcov do Nových Zámkov. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 25.1.1656, inv. č. 1251.10 SM 1656, kr. č. 68; nariadenie palatína Františka Vešelényho richtárovi a mestskej rade vo Svätom Jure, aby v určený deň poslali k nemu svojich vyslancov s plnou mocou, zároveň so žiadosťou, aby dovezli aj víno pre potreby cisárskeho vojska. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 23.6.1658, inv. č. 1253.6 SM 1658, kr. č. 68.

¹⁷ ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján a kol. *Dejiny Modry*, s. 78.

¹⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 28.8.1663, inv. č. 243. La.

Jura po napadnutí a plienení mesta Turkami 17. septembra 1663.¹⁹ Vtedy bolo zničené celé mesto aj kostol. Podobne bol zasiahnutý aj Pezinok, kde Turci vypálili celú Novú ulicu. 18 000 tatárskych vojakov plienilo a vypálilo aj iné obce v okolí, Cajlu, Veľké a Malé Trnie (dnes Vinosady) a Viničné. Pezinského richtára Tomáša Tabrera Turci zavraždili. V auguste toho roku boli richtári, mešťanostovia a prísazní slobodných kráľovských miest Bratislavy, Svätého Jura, Pezinka, Modry a Trnavy informovaní o príkaze cisára a palatína, aby pod hrozbou straty majetku, ako aj šľachtického a mestského stavu, podľa predošlého zoznamu a osobnej insurekcie, sa so zbraňami, jazdcami aj pešiakmi bezodkladne dostavili do Bratislavy pred palatína.²⁰ Až po roku, keď uhorské vojsko získalo späť Nitru, si mohli malokarpatskí obyvatelia na čas vydýchnuť, i keď aj v roku 1664 v archívoch miest nachádzame rôzne správy s informáciami o pohybe vojsk, ako aj požiadavky na zabezpečenie stravy a ubytovania pre vojakov.

V druhej polovici 17. storočia vrcholili rekatolizačné snahy dvora v Uhorsku, ktoré sa prejavili aj v malokarpatských mestách. Nakoľko boli obyvatelia mesta prevažne evanjelického vierovyznania, v čase povstania Imricha Tököliho sa priklonili na stranu vzbúrencov, čo demonštrovali v júli 1683 na generálnej kongregácii Bratislavskej stolice, ktorá sa konala v Pezinku. Avšak po porážke vodcu povstania a tiež víťazstve spojených vojsk nad Turkami v bitke pri Viedni v septembri 1683, už koncom októbra prebral predstavený Uhorskej kráľovskej komory Anton Erdődy mestá a ich správu pod moc cisára a kráľa. Leopold I., v snahe o centralizáciu a rekatolizáciu, vydal v roku 1690 nové opatrenie, a to že pri voľbe predstavenstiev miest musí byť prítomný kráľovský komisár. Jeho osobná účasť zaručovala voľbu vhodných osôb do mestských úradov, dokonca umožňovala regulovať hospodársku činnosť mesta.²¹ V rušných vojnových časoch – okrem tureckej hrozby, vnútropolitických sporov aj stupňujúca násilná rekatolizácia a stavovské povstania – sa tak prejavila aj tienistá stránka a vysoká cena, ktorú museli malokarpatské mestecká zaplatiť za svoje výsadné postavenie.

Začiatkom 18. storočia zasiahlo do dejín malokarpatských miest aj posledné zo stavovských povstaní, vedené Františkom II. Rákocim. Keď kurucké vojská dobyli západné Slovensko, vtrhli aj do Pezinka. V roku 1704 muselo mesto stravovať 2000 kurucov. Dňa 17. decembra 1703 hlavný generál vojsk Františka Rákociho gróf Alexander Károli vydal svedectvo o dohode uzavretej s mestom Modra, podľa ktorej sa mesto upísalo zaplatiť 500 rýnskych zlatých za podmienky, že bude oslobodené od povinnosti poskytnúť vojenským jednotkám ubytovanie a stravu, nemusí postaviť vlastných bojovníkov a obyvateľstvu bude povolený slobodný pohyb na ich obchodných cestách.²² Nasledujúci rok kurucov vytlačil z Pezinka cisársky generál Siegbert Heister. Jeho vojaci však rabovali a pustošili Pezinok celú zimu. Všetkým trom malokarpatským mestám vydal príkaz, aby urýchlene poskytli čo najviac vozov na prevezenie proviantu do Bratislavy.²³ Aj neskôr sa tu striedali kurucké a cisárske vojská a obťažovali miestnych obyvateľov. No ani po porážke kurucov nemalo mesto pokoj. Poloha na frekventovanej ceste, ktorá bola výhodou v čase mieru, stala sa takmer záhubou mesta vo vojnových časoch.

¹⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, september 1663, inv. č. 244. La.

²⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 28.8.1663, inv. č. 1258.17 SM 1663, kr. č. 69.

²¹ LEHOTSKÁ, Darina. *Dejiny Modry 1158 – 1958*, s. 46.

²² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny – Doplnky*, 1439 – 1780, 17.12.1703, inv. č. S. 53.

²³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 16.1.1705, inv. č. 285.

Na druhej strane boli počas povstania Františka Rákociho malokarpatským mestám priznané určité úľavy, napríklad od splácania dlhov. O tom svedčí aj mandát Karola VI. z 9. decembra 1713 vydaný vo Viedni, adresovaný magistrátom miest Modry a Pezinka, aby vyrovnali po skončení obdobia povstania Františka Rákociho svoje dlhy voči rodine Reisteler a spol., ktorých splateniu v tom čase bránilo veľké daňové zaťaženie oboch miest.²⁴

Koncom 17. storočia vypukol v Turecku mor, ktorý sa ďalej šíril do centrálnej Európy. Obyvatelia nesmeli vychádzať z mesta. Mestá museli prijať opatrenie proti jeho šíreniu. Napríklad v júli 1679 Uhorská komora oznámila mestu Modra, že v Pezinku už mor prepukol a preto odporúča lepšie strážiť mestské brány, aby sa nákaza nerozšírila aj do Modry.²⁵ Trhy boli zrušené, zastavila sa práca v remeselníckych dielňach, navyše štát zaviedol medené menej hodnotné mince, ktoré zase ochromili obchodovanie. Na dôvažok prišiel mor aj na dobytok. Po Rákociho povstaní Jozef I. prisľúbil v liste adresovanom Svätému Juru, že po ústupe moru ustanoví komisiu, ktorá vyšetrí a vyrieši spory medzi evanjelikmi, kalvínmi a katolíkmi.²⁶ Mor v Uhorsku neustupoval ani nasledujúci rok. Mandátom Jozef I. prikázal mestu, aby poskytlo podporu a pomoc komisárom a lekárom, ktorí majú za úlohu prezrieť domy a dať spáliť veci nakazené morom.²⁷ Cisárovná regentka Eleonóra Magdaléna Terézia vydala v júli toho roku mandát, aby boli dodržiavané nariadenia ministerskej konferencie, aby sa ustupujúci mor opäť nerozšíril do celej krajiny.²⁸

Dňa 16. októbra 1735 prešlo pezinské a svätajurské panstvo do vlastníctva Pálfiocov. V mene mesta Svätý Jur protestoval senátor Andrej Gilligh proti donácii Karola VI., ktorou daroval rodine kráľovskú kúriu vo Svätom Jure aj s právom každoročného výčapu 100 okovov vína, čo ohrozovalo obchodné aktivity miestnych vinohradníkov.²⁹ Už predtým si rodina Pálfiocov prenajímala v Pezinku a vo Svätom Jure desiatok z vína.³⁰ Senátori miest sa často sťažovali na šľachtické kúrie, kde sa voľne a lacno predávalo víno, pivo a mäso, čím sa poškodzoval mestský výčap a výsek. Volebné zhromaždenie prijalo štatút, ktorým sa zakázalo mešťanom kupovať v kúriách pod hrozbou pokuty jeden zlatý a 50 denárov.

Karol II. Pálfiocom v darovacej listine prikázal, aby rešpektovali v plnom rozsahu privilégiá miest, ktoré počas zálohu veľakrát porušovali. Mestá posmelené postojom panovníka, vyslali svojich zástupcov ku korune s prosbou o odpustenie ročného vínného cenzu 650 okovov vína. V roku 1741 predseda a radcovia Uhorskej komory mestám oznámili, že panovníčka Mária Terézia ich prosbe vyhovelá pod podmienkou, že do štátnej pokladnice zaplatia poplatok 17 000 zlatých ako výkupné.³¹ Neskôr bol poplatok znížený

²⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 9.12.1713, inv. č. 301.

²⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 24.7.1679, inv. č. 144.

²⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 10.11.1710, inv. č. 332 Lb.

²⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 14.3.1711, inv. č. 333. La.

²⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 5.7.1711, inv. č. 334. Lb.

²⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 24.9.1735, inv. č. 399. La.

³⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 3.12.1727, inv. č. 373. La.

³¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 24.7.1741, inv. č. 419. La.

na 15 500 zlatých.³² Podľa rozhodnutia Márie Terézie, mestá museli každoročne Uhorskej komore predložiť vyúčtovanie použitia predmetných 650 okovov vína, z ktorých predaja mali mestá splácať svoje dlhy. Uhorská komora následne vydala na základe mandátu Márie Terézie svedectvo, ktorým potvrdila, že mestá zaplatili stanovenú sumu v pomere 9538,46 zlatých za Svätý Jur a 4961 zlatých za Pezinok, a tak sa navždy oslobodili od platenia vínného cenzu.³³

1.2 Národnostné a sociálne rozvrstvenie malokarpatských miest

Do formovania malokarpatskej spoločnosti významnou mierou zasiahlo predovšetkým pozývanie hostí z rozvinutých nemeckých krajín už v polovici 13. storočia. V priebehu 13. – 15. storočia sa územie Bratislavskej stolice výrazne ponemčilo. Okrem toho, že nemeckí prisťahovalci posilnili krajinu aj z obranného hľadiska, významnou mierou ovplyvnili viaceré oblasti hospodárskeho života, najmä, čo sa týka baníctva a vinohradníctva. Nemci so sebou priniesli nové právne zvyklosti, vyspelejšie výrobné technológie a rozvinuté formy remesiel a obchodu. Nemecká etnicita sa takýmto spôsobom chopila územia na sever od Dunaja, čo platilo aj pre malokarpatské mestá.³⁴

Podľa mien obyvateľov malokarpatských miest, ktoré sa vyskytujú v mestských písomnostiach, najsilnejšie zastúpenie v rámci miestnej society malo nemecké a slovenské obyvateľstvo. Spočiatku si nemecká etnicita udržiavala v malokarpatských mestách početnú aj ekonomickú prevahu. Ich rady posilňoval neustály príval prisťahovalcov z Nemecka, Rakúska a z nemeckých oblastí Čiech, Moravy, Sliezska a Slovenska.³⁵ Prevažne nemecký charakter malokarpatskej spoločnosti dokazuje aj prevaha nemeckého jazyka vo všetkých písomnostiach miest Modry, Pezinka i Svätého Jura. Do konca 16. storočia miestnu spoločnosť dotvárali aj národnosti Srbov, Chorvátov a Maďarov, ktorých emigrácia z južnejších častí Uhorska na toto územie bola dôsledkom osmanskej expanzie. V 17. storočí tu hľadali útočisko hlavne Česi a Moravia, ktorí opúšťali svoje domovy pre náboženský útlak.

V 17. a 18. storočí dochádzalo k istej slovakizácii miestnej society, o čom svedčia napríklad cechové písomnosti alebo záznamy o novoprijatých mešťanoch, kde sa čoraz častejšie objavujú slovenské mená. Postupne si Slováci budovali a upevňovali silnejšie pozície v rámci mestskej správy.³⁶

Nemeckí hostia sa v malokarpatskej oblasti zaslúžili o vznik vinohradníctva tzv. mestského typu, ktorého hlavným znakom je orientovanie produkcie na trh. Priaznivý rozvoj vinohradníctva bol dôležitou etapou v procese formovania troch slobodných kráľovských miest v teritóriu malokarpatskej oblasti. Okrem spomínanej nemeckej zložky, podiel na vzniku a rozvoji malokarpatskej vinohradníckej oblasti nemožno uprieť

³² MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 14.8.1741, inv. č. 421. La.

³³ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 25.8.1741, 422. La .

³⁴ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska. K problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*, Bratislava : LÚČ, 2007, s. 83.

³⁵ POSPECHOVÁ, Petra. *Novoprijatí mešťania v mestách Modra, Pezinok a Svätý Jur v 17. storočí*. (Diplomová práca). Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2001, s. 56.

³⁶ POSPECHOVÁ, Petra. *Novoprijatí mešťania v mestách Modra, Pezinok a Svätý Jur v 17. storočí*, s. 5.

najmä Bratislavčanom a Trnavčanom, ktorí už v 13. storočí mohli vďaka privilégiám slobodných kráľovských miest slobodne kupovať a vlastniť vinice v rôznych lokalitách, dorábať víno a obchodovať s ním. Vinohradníctvo a vinárstvo vďaka možnosti speňaženia vína nadobúdali komerčný charakter.³⁷

Na platforme tržného realizovania vína a kapitalizovania podnikania sa formovala silná vrstva slobodného meštianstva a bohatej vrstvy patriciátu ako nový dynamický element spoločenského i hospodárskeho rozvoja. Vo vzorci takto pretváratej society mala miesto aj najnižšia sociálna trieda medzi mestským obyvateľstvom, ktorej pozícia plynula z potreby početnej námezdnéj sily.³⁸ Dorábanie vína a obchodovanie s ním prispelo aj k rozvoju remesiel. Podľa vzoru remeselníkov z okolitých miest si aj remeselníci malokarpatských miest nechávali posudzovať a potvrdzovať cechové artikuly, a tak sa tu formovali početné cechové organizácie.

Popri mešťanoch a nádenníkoch a iných pomocných síl v 16. a 17. storočí spetroval život malokarpatských miest prílev šľachty a jej hospodárskych záujmov, ktorú prilákala výnosnosť malokarpatského vinohradníctva. Šľachta sa však snažila presadzovať svoje šľachtické výsady, najmä pokiaľ išlo o oslobodenie od platenia rôznych daní a poplatkov, čo bolo predmetom častých sporov.³⁹

1.3 Vývoj mestskej správy malokarpatských miest

Mestá Modra, Pezinok a Svätý Jur mali už v stredoveku istú formu samosprávy, a to na základe zvykového práva, či panovníckych privilégií. Ich obyvatelia si mohli voliť richtára, prisažných i vinohradníckeho majstra. Až do roku 1593, keď sa Modra stala slobodným mestečkom, richtár a mestská rada podliehali zemepánovi, avšak môžeme tu vidieť súčinnosť oboch strán, nakoľko v ich spoločnom záujme bol hospodársky rast mesta. V tomto roku začala byť vedená prvá mestská kniha (lat. *Liber sententiarum*), ktorá demonštruje samostatnosť mesta v administratívnych a súdnych záležitostiach.

V prípade miest Pezinka a Svätého Jura sa volieb zúčastňoval prefekt hradu, ktorý zastupoval zemepána, avšak do volebného procesu nezasahoval. V roku 1615, ako už bolo vyššie spomenuté, boli Svätý Jur a Pezinok povýšené na slobodné kráľovské mestečká a bolo im privilégiom Mateja II. potvrdené právo slobodnej voľby.⁴⁰ Navyše získali aj súdnu právomoc vo všetkých občianskych a trestných záležitostiach, ktoré sa udiali v chotárnych hraniciach mestečka.

Rozvoj písomnej agendy mestečiek Pezinka a Svätého Jura nastal teda získaním privilégia z roku 1615. Od tohto roku boli svedomito opatrované zápisnice zo zasadnutí mestskej rady, ktoré mali spočiatku charakter jednotnej mestskej knihy so zápsimi o voľbe a prisahách členov magistrátu, s formuláciami rozhodnutí i s konceptmi listín a listov.

³⁷ POPELKOVÁ, Katarína. Etnologické aspekty štúdia rodiny vo vinohradníckom prostredí (Modra, prvá polovica 20. storočia). In *Slovenský národopis*, roč. 54, č. 4, 2006, s. 445.

³⁸ POPELKOVÁ, Katarína. Etnologické aspekty štúdia rodiny vo vinohradníckom prostredí (Modra, prvá polovica 20. storočia), s. 445.

³⁹ LEHOTSKÁ, Darina. *Dejiny Modry 1158 – 1958*, s. 38.

⁴⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 31.3.1615, inv. č. 91. Lc.

Písomne evidované bolo aj mestské hospodárstvo či obyvateľstvo. Zápisy dosvedčujú, že stav členov mestskej rady a volenej obce bol pomerne stabilný, menili sa najmä čelní predstavitelia. Tento systém úradných písomností sa po roku 1647 obohatil len o zápisnice kriminálnych sporov a od roku 1658 o daňové registre.

V 17. storočí zaznamenala mestská správa malokarpatských miest významný vývojový posun, bola právne ukotvená a stabilizovali sa jednotlivé úrady mestských funkcionárov alebo zamestnancov a ich kompetencie. Mestá získali verejnú, súdnu i hospodársku samostatnosť, zodpovedali sa iba panovníkovi. Právo voľby predstaviteľov obce mali iba mešťania z titulu meštianskeho práva.

Po získaní postavenia slobodného kráľovského mesta magistrát využíval najmä svoju štatutárnu právomoc (lat. *ius statuendi*). Popri budovaní hradieb sa snažil rôznymi nariadeniami zmeniť dedinský charakter mesta tak, aby mesto pôsobilo vznešenejšie, organizovanejšie a čistejšie, inými opatreniami sa snažil povzbudzovať hospodárske aktivity miestneho obyvateľstva a chrániť súkromné vlastníctvo.

Jednotliví funkcionári mestskej správy boli profesiou prevažne vinohradníci, obchodníci alebo remeselníci. Možno badať jasnú prevahu nemeckého obyvateľstva, no objavujú sa aj slovenské, chorvátske a dokonca maďarské mená.⁴¹ Tieto popredné miesta zaujímali prevažne členovia bohatých rodín, vo väčšine prípadov i nobilitovaných, ktorí si úrad častokrát predávali z generácie na generáciu.

Spočiatku sa voľby magistrátu zúčastňovali všetci mešťania – plnoprávni obyvatelia mesta, ktorí užívali meštianske právo (lat. *ius concivilitatis*). To so sebou prinášalo určité práva a povinnosti mešťana vo vzťahu k štátu, vrchnosti, cirkvi, či k ostatným obyvateľom mesta. Uchádzač o postavenie mešťana musel osobne predstúpiť pred magistrát mesta, predložiť potrebné overené dokumenty ako rodný list, prepúšťací alebo výučný list, a ak ho mestská rada prijala, stal sa mešťanom. Nasledovalo zloženie meštianskej prísahy za prítomnosti svedkov, ktorí za neho ručili. V meste musel potom novoprijatý mešťan zotrvať nepretržite tri roky, inak by prepadla jeho meštianska taxa.⁴²

Po roku 1690 mohla mestskú radu voliť iba volená obec (lat. *electa communitatis*). Bola druhým samosprávnym orgánom mesta, fungovala ako zastupiteľský orgán, ktorý reprezentoval celé meštianstvo. V Pezinku bola zložená zo 60-tich mešťanov, je doložená už v roku 1695.⁴³ V Modre sa už koncom 16. storočia stretieme so súčinným fungovaním vonkajšej 12-člennej rady, ako aj tzv. výboru (nem. *Ausschues*), ktorý mal 52 členov. Od roku 1617 vonkajšia rada v Modre figuruje ako 60-členný orgán (nem. *Sechztziger*, lat. *Sexaginta viri*), pričom polovicu miest obsadili katolíci a polovicu evanjelici.

Každú voľbu otváral richtár, ktorý najprv privítal všetkých prítomných a zaželel im šťastný Nový rok. Tak to bolo v prípade Modry, nakoľko voľba sa konala každoročne

⁴¹ LEHOTSKÁ, Darina. *Dejiny Modry 1158 – 1958*, s. 32.

⁴² Od roku 1607, keď sa Modra stala slobodným kráľovským mestom sa k prijatiu mešťana pristupovalo so všetkou vážnosťou a tento akt bol zapisovaný do osobitnej knihy popri texte prísah mestských funkcionárov a mešťanov, a to do *Knihy prísah a novoprijatých mešťanov* (lat. *Liber juramentorum et neoacceptorum civium*).

⁴³ HRUBALA, Martin – POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *V službách mesta, z vývoja pezinskej samosprávy v 17. – 19. storočí*. Bratislava : Mestské múzeum v Pezinku a mesto Pezinok, 2005, s. 11.

prvého januára.⁴⁴ Najstarší zápis takejto voľby pochádza z roku 1590. Voľby v Pezinku sa konali zase každoročne v predvečer sviatku sv. Juraja, a to 23. apríla (na sv. Vojtecha), vo Svätom Jure v deň tohto sviatku. Svätý Jur bolo najmenšie mesto spomedzi všetkých malokarpatských miest, preto aj jeho správa nebola taká diferencovaná, ako tomu bolo v Pezinku a v Modre.

Podobne ako richtár, pred mešťanov, resp. vonkajšiu radu v Modre predstúpili mešťanosta a mestskí radcovia tiež so želaním šťastného Nového roka a následne sa dovtedajší funkcionári vzdali svojich funkcií. Rečník – orátor odstupujúcim poďakoval a bola zahájená voľba. Boli predstavení noví kandidáti, z ktorých vyhral ten s najvyšším počtom hlasov, resp. ak zhromaždení súhlasili s doterajšími funkcionármi, mohli zotrvať vo svojom úrade. Dvaja radcovia rákali hlasy a výsledok zapisoval notár.⁴⁵

Mestská rada (nem. *Rath*, lat. *magistratus*, slov. *magistrát, senát*) bola vrcholným kolektívnym orgánom mestskej samosprávy a výkonným orgánom volenej obce. Vydávala štatúty a nariadenia, ktorými sa riadil hospodársky i spoločenský život v meste. V Pezinku, Svätom Jure aj v Modre mala zvyčajne dvanásť členov. V druhej polovici 17. storočia sa presne stanovil pomer členov mestskej rady na základe konfesionalnej príslušnosti, a to napríklad v prípade Svätého Jura na šesť katolíkov a šesť evanjelikov. Oproti 17. storočiu, v 18. storočí počet senátorov v mestskej rade v Pezinku klesal na dvanásť, desať a neskôr dokonca na osem členov, avšak rada posilnila svoje rozhodovacie právo. Aj keď bola naďalej volená volenou obcou, návrh kandidátov predkladala samotná mestská rada.⁴⁶

Po doplnení uprázdnených miest v senáte, boli ako prví vždy volení tribúni ľudu (nem. *Vormund*, lat. *orator*). Orátor, resp. predseda vonkajšej rady, ktorý mal za sebou už dvojročné obdobie vo výkone funkcie odstúpil a na jeho miesto bol zvolený nový, kým tribún, ktorý bol vo funkcii iba jeden rok, bol opätovne v úrade potvrdený. Nasledovala voľba richtára, mešťanostu a mestského kapitána, najdôležitejších úradov mestskej správy.

Richtár (nem. *Richter*, lat. *iudex*) bol najvyšším predstaviteľom mesta, predsedom mestskej rady a výkonnou rukou súdnej moci. Prijímal finančné prostriedky z testamentárnych odkazov, pokuty vyrubené mešťanom z titulu cirkevného alebo svetského práva, či poplatky novoprijatých mešťanov. Čo sa týkalo platu, skôr išlo o čestnú funkciu. Richtár bol však oslobodený od platenia niektorých dávok a poplatkov.⁴⁷

Funkcia mešťanostu (nem. *Burgermeister*, lat. *magister civium*), ktorý spravoval hospodárske záležitosti mesta bola zriadená vo Svätom Jure v roku 1602, v Pezinku

⁴⁴ Pri voľbe magistrátu často vznikali rozpory. Preto napr. v Modre v roku 1621 mestská rada prijala nový volebný poriadok (nem. *Wahlordnung*), ktorý bol zapísaný aj do Knihy štatútov. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha štatútov*, volebný poriadok, *Wahlordnung*, inv. č. 1302.

⁴⁵ Mestský pisár (nem. *Stadtschreiber*, skôr ako nem. *Marktschreiber*) neodpisoval len existujúce texty, ale riadil mestskú kanceláriu, zúčastňoval sa rokovaní mestskej rady, vrátane tých dôverných, aby ich priebeh a uznesenia mohol autenticky spísomniť. Na verejnosti vystupoval ako prísahný notár (nem. *geschworne Notar*, lat. *iuratus notarius*), lebo funkcie sa ujímal prísahou vernosti mestu a mlčanlivosti. POSPECHOVÁ, Petra – SPIRITZA, Juraj. O notároch a podnotároch Modry, Pezinka a Svätého Jura v 17. storočí. In *Slovenská archivistika*, roč. 39, č. 1, 2004, s. 62 – 63.

⁴⁶ HRUBALA, Martin – POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *V službách mesta, z vývoja pezijskej samosprávy v 17. – 19. storočí*, s. 29.

⁴⁷ HRUBALA, Martin – POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *V službách mesta, z vývoja pezijskej samosprávy v 17. – 19. storočí*, s. 39.

v roku 1617 – tu však môžeme predpokladať, že funkcia vznikla ešte skôr, v súvislosti so získaním postavenia slobodného mestečka, len sa nedochoval prameň, ktorý by to dokazoval. V Modre bol mešťanosta po prvýkrát zvolený v roku 1612. Spravoval všetko, čo sa týkalo majetkov a pozemkov v chotári mestečka, mal na starosti evidenciu všetkých majetkovoprávnych transakcií a dohliadal na činnosť vinohradníckeho úradu – bol jeho výkonnou mocou.

Úlohou mestského kapitána (nem. *Hauptman*, lat. *capitaneus*) bolo zaisťovať v meste bezpečnosť a poriadok. Najímali drábov, ktorí strážili mestské brány, jeho zástupca spolu s ozbrojenou mestskou strážou sa starali v nočných hodinách o verejný poriadok. Mestskému kapitánovi boli podriadení aj správcovia mestských štvrtí – štvrtníci a noční hlásnici. Kapitán kontroloval stav hradieb, brán, priekop a mestského väzenia, a tiež zabezpečoval protipožiariarne opatrenia. Štyria protipožiarni ohliadači boli volení pri reštaurácii magistrátu iba v prípade Svätého Jura. V ostatných malokarpatských mestách boli iba platenými úradníkmi.⁴⁸

Po obsadení týchto troch funkcií mešťania, neskôr senát a volená obec, v prípade modranskej reštaurácie vyzvali novozvolených a potvrdených funkcionárov, aby nasledujúci deň, 2. januára, v Pezinku a vo Svätom Jure ešte v ten istý deň, ustanovili ostatných platených úradníkov a zamestnancov mesta. Boli to napríklad trhoví majstri (nem. *Markrichter*, lat. *iudices fori*), komorník (nem. *Kammerer*, lat. *camerarius*), stavební majstri (nem. *Baumeister*), štvrtníci (nem. *Viertelmeister*, lat. *magistri quartalitorum*), pivniční majstri (lat. *inspectores braxatorii*), špitálski otcovia (nem. *Spitalmeister*, lat. *inspectores xenodochii*), cirkevní otcovia – nemeckí evanjelickí aj katolícki (nem. *Kirchwätter*, lat. *aeditui teplorum*), lesní strážcovia (nem. *Waldforster*, lat. *custodes sylvarum*), vinohradnícki majstri (nem. *Bergmeister*, lat. *magister montium*), požiarni ohliadači (nem. *Fauerbeschauer*), nočný strážnik (nem. *Nachtwäter*), otvárači sudov (nem. *Weschirmeister*), strážnici štvrtí (nem. *Wachtmeister*) a pod.

Medzinárodná a vnútropolitická situácia, v súvislosti s rekatolizačnými snahami Rudolfa II., sa prejavila aj v činnosti miest na úrovni ich samosprávy. Už koncom 16. storočia sa v krajine stupňoval opozičný tlak. Celé 17. storočie sa nieslo v znamení rekatolizácie, presadzovania centralizácie a absolutistickej moci. Opozícia sa v nasledujúcom období formovala do viacerých protihabsburských stavovských povstaní, v niektorých prípadoch neváhala posilniť svoje postavenie kolaborovaním s Turkami. Avšak napriek nedosiahnutiu všetkých cieľov a požiadaviek opozície voči dvoru, môžeme hodnotiť prvú polovicu 17. storočia pre evanjelickú cirkev ako úspešnú. Po právnej stránke dotvorila svoju štruktúru a organizáciu a jursdikčne sa osamostatnila od katolíckej cirkvi.⁴⁹

Nakoľko sa obyvateľstvo miest Modry, Pezinka a Svätého Jura hlásilo prevažne k evanjelickému náboženstvu, z pohľadu Habsburgovcov bolo potrebné, v súvislosti s ich snahami o centralizáciu a rekatolizáciu, v slobodných kráľovských mestách nejakým spôsobom dostať mestskú správu pod svoju kontrolu. V roku 1609 bola táto kontrola zabezpečená prítomnosťou kráľovského splnomocnenca – komisára pri

⁴⁸ DUCHOŇ, Michal. Slobodným kráľovským mestom (1647 – 1918). In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*. Svätý Jur : Mesto Svätý Jur, 2009, s. 119 – 120.

⁴⁹ BODNÁROVÁ, Mária. Protihabsburské povstania a vývin konfesijných pomerov na Slovensku v prvej polovici 17. storočia. In ŠUTA, Štefan (ed.). *Protihabsburské stavovské povstania a ich vplyv na vývoj pohraničných regiónov Slovenska a Maďarska v 17. storočí*. Prešov : Universum, 2008, s. 139.

voľbách mestských funkcionárov a zamestnancov.⁵⁰ Kráľovský komisár bol teda vyslaný do daného mesta nielen preto, aby kontroloval mestské hospodárenie a odvádzanie štátnych daní, ale aby tu tiež dohliadol na priebeh volieb do mestských správnych orgánov a schválil ich výsledky, inak boli podľa zákona považované za neplatné.⁵¹ Činnosťou komisára vznikali tzv. relácie, ktorých odpisy boli zaradené medzi písomnosti mestských reštaurácií.⁵²

Na základe jednej z relácií kráľovského komisára vieme popísať priebeh voľby jednotlivých mestských funkcionárov a zamestnancov napríklad v Modre v roku 1748. Potom ako boli zvolení čelní predstaviteliaestskej správy – do funkcie richtára Samuel Schedius, evanjelik, do úradu mešťanostu Ján Alagovič, katolík a za mestského kapitána Jakub Bartok, taktiež katolík, v druhý deň voľby boli ako prví zvolení dvaja komoráši, jeden z katolíckych kandidátov (Ján Palkovič) a jeden z radov evanjelikov (Ján Fabian). V tomto roku boli potvrdení vo funkcii sirotských otcov Samuel Valter a Ján Skrach. Za špitálskych otcov boli zvolení z volenej obce Juraj Kröppfel a z rady 60-tich Štefan Skrach. Nasledovala voľba pivničných majstrov, rovnako ako pri predošlej funkcii, jedného z radov senátu (Pavol Torkoš) a jedného z volenej obce (Ján Taigh). Dňa 2. januára bol v Modre ustanovený aj peregý úrad. Peregý úrad pozostával z ôsmich členov, s paritným zastúpením katolíkov a evanjelikov. Uprázdnené miesto po prisediacom Jakubovi Heclerovi obsadil Samuel Komin. František Vaňur, katolík, bol potvrdený vo funkcii vinohradníckeho majstra aj pre druhý rok, a Juraj Eypthaus, evanjelik, dokonca pre tretí rok. Okrem vyššie menovaných, ako prisediaci vo vinohradníckom úrade zasadali Ján Zelenay, Ján Palkovič, Juraj Plichta, Michal Hecler a Teofil Handl. Aby bol zbor prisediacich kompletný, z troch kandidátov bol zvolený Ján Nemčič, katolík, a z troch evanjelických kandidátov Ján Juraj Schnürer. Dvaja ohliadači vodnej pily boli vo funkcii potvrdení aj na druhý rok. Ďalej bol volený lesný správca, strážmajster, potvrdení boli dvaja trhoví majstri, jeden zvolený a jeden vo funkcii potvrdený ohliadači vinohradov, jeden zvolený a dvaja potvrdení nižší noční strážcovia, zvolení boli štyria štvrtníci a jeden mestský výčapník. Relácia kráľovského komisára obsahuje aj menný katalóg členov vnútornej a vonkajšej rady.⁵³

V Modre sa voľby končili zvyčajne až 3. a 4. januára, prípadne aj v neskorší deň, keď mestská rada potvrdila aj richtára na Kráľovej, ktorého si volili jej obyvatelia a prisažní. Po zvolení do úradov, jednotliví funkcionári a zamestnanci museli zložiť prísahu. Zaujímavé je, že protestanti nemuseli pri prisahe vysloviť formulku s odvolávkou na

⁵⁰ Napríklad mandát Leopolda I. vydaný vo Viedni adresovaný richtárovi, mešťanostovi a rade mesta Svätý Jur, aby do volených funkcií v magistráte mesta boli pripúšťaní aj katolícki mešťania, ktorí si riadne platia dane, a to podľa ustanovenia zákonného čl. 44/1609. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 23.4.1671, inv. č. 273. La, opakovane 16.4.1673, inv. č. 284. La.

⁵¹ Pokiaľ sa kráľovský komisár z nejakého dôvodu nemohol zúčastniť voľby, mandátom panovník nariadil mestu reštauráciu vykonať a následne správu zaslať Uhorskej kráľovskej kancelárii v predpísanej forme. Napr. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny – Doplnky*, 1498 – 1780, 14.12.1739, inv. č. S. 65.

⁵² Reč dokumentov je prevažne latinská, niekedy nemecká. V zápisoch o reštaurácii sú v relácii uvedení kandidáti do jednotlivých funkcií, a z nich zvolení víťazi, odstupujúci, noví, ako aj tí funkcionári, ktorí vo svojom úrade zotrúvajú po voľbe aj nasledujúci rok. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Relácie kráľovských komisárov*, 1644 – 1648, 1663, 1684 – 1689, 1690 – 1700, 1701 – 1715, 1716 – 1728, 1740, 1753, inv. č. 349 – 355, kr. č. 103. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Relácie kráľovských komisárov*, 1648 – 1676, 1676 – 1692, 1693 – 1694, 1709 – 1733, 1733 – 1738, 1734 – 1746, 1738 – 1751, inv. č. 616 – 622.

⁵³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Relácia kráľovského komisára*, 1748, inv. č. 1254.

„blahoslavenú Pannu Máriu a všetkých svätých“, čo bolo prejavom tolerancie katolíkov voči protestantom na úrovni spolunažívania mešťanov odlišnej viery v jednom meste.⁵⁴

Kráľovský komisár mal aj právo navrhnúť kandidáta podľa svojho výberu. Dohliadal hlavne na to, aby evanjelici nezískali v mestskej rade početnú prevahu.⁵⁵ Postupne sa teda v mestskej správe etablovali katolícke rodiny, pochádzajúce najmä z nižšej šľachty. Kráľovskí komisári dodržiavali zásadu, aby najvyšší predstavitelia mesta boli nobilitovaní. Katolíci a evanjelici mali v mestskej rade paritné zastúpenie, v prípade najvyšších úradov – richtára a mešťanostu sa zvyčajne po dvojročnom výkone úradu striedali. Najmä v priebehu 18. storočia sa postupne začínajú niektoré z patricijských rodín z volieb magistrátu vytrácať a presadzujú sa nové. Niektoré rodiny sa dokonca rekatolizovali, a tak sa im podarilo ľahšie dosiahnuť významne postavenie. Ako príklad si môžeme uviesť Duchoňovcov. Mikuláš Duchoň postúpil zo všetkých príslušníkov rodu najvyššie, stal sa v roku 1696 pezinským richtárom a zastával posty aj v správe Bratislavskej stolice.⁵⁶

Rekatolizačné snahy dvora sa prejavovali napríklad aj inštaláciou katolíckych farárov do kostolov, nedbajúc na protesty napríklad aj obyvateľov Svätého Jura a Pezinka, že sú takýmto spôsobom ohrozované ich privilégia a práva dané Viedenským mierom z roku 1606.⁵⁷ Uhorský panovník Matej II. však mestečkám v odpovedi nariadil, aby rešpektovali patronátne právo panovníka a bez odporu prijali katolíckych kňazov na mestskú faru.⁵⁸

Aj naďalej sa v najväčšej miere presadzovali v mestskej správe Nemci. Postupne sa však k slovu dostávalo aj maďarské obyvateľstvo, ktoré bolo čoraz početnejšie a majetnejšie. Slováci sa v mestskej správe presadzovali len zriedkavo, s výnimkou úradov spojených s hospodárskou činnosťou, v ktorých boli početnejší.⁵⁹

Zamestnanci mesta boli vyplácaní nielen v peniazoch, ale aj v naturáliách, najčastejšie vo víne, v obilí, sene alebo dreve. Napríklad modranský hlavný notár František Fekete dostal ako zamestnanec mesta v roku 1717 plat 100 zlatých, desať okovov vína, 25 meríc obilia, jeden voz sena a 15 siah dreva. Popri iných zárobkových činnostiach, ktoré vyplývali z výkonu funkcie, richtár dostal 15 meríc obilia a jeden voz sena, mešťanosta desať okovov vína, 15 meríc obilia a voz sena, mestský kapitán jeden voz sena a obaja vinohradnícki majstri po štyroch siahach dreva.⁶⁰

V roku 1750 bol mestu Pezinok adresovaný generálny dekrét komisie slobodného kráľovského mesta Pezinka so štatútmi, ktoré ho zaväzovali k tomu, aby boli zavedené platy pre členov mestskej správy, ktorých výšku mal stanoviť kancelista – úradník

⁵⁴ V modranských knihách prísah sú tieto slova zvyčajne preškrtnuté alebo dané do zátvoriek.

⁵⁵ HRUBALA, Martin – POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *V službách mesta, z vývoja pezinskej samosprávy v 17. – 19. storočí*, s. 10.

⁵⁶ POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *Bránami mesta. Životopis starého domu*. Pezinok : Mestské múzeum v Pezinku, 2008, s. 36.

⁵⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 30.3.1616, inv. č. 38

⁵⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 28.4.1617, inv. č. 39.

⁵⁹ LEHOTSKÁ, Darina. *Dejiny Modry 1158 – 1958*, s. 73.

⁶⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnica mestského magistrátu*, január 1717, Puncta Responsoria super punctis interrogatoriis, Anno 1717, inv. č. 354.

vyslaný pre tento účel kráľovským komisárom. Jednotliví volení funkcionári nadobudli pozíciu úradných zamestnancov kráľovského dvora.⁶¹ Po počiatkových pripomienkach cirkevného charakteru sa prikazovalo magistrátu, aby úradoval a rozhodoval dôstojne, informovane a nezaujato. Všetky jeho rozhodnutia sa mali ešte v koncepte prečítať rade, potom sa zapísať do príslušných protokolov aj s údajom, kto bol prítomný pri prerokovaní príslušných záležitostí. Súdiť a trestať sa mohlo len po náležitom prieskume okolností žaloby a postupovať sa muselo nezaujate.

Snahy o centralizáciu zo strany Habsburgovcov boli zavíšené v roku 1755. V auguste tohto roku Uhorská komora vydala generálnu úpravu o mestskej samospráve, ktorou sa slobodné kráľovské mestá riadili, s výnimkou vlády Jozefa II. v rokoch 1780 – 1790, až do roku 1848. Reštaurácia sa mala konať v deň, ktorý stanovil kráľovský reštauračný mandát. Nariadenie tiež určovalo celý priebeh volieb. Potom ako sa členovia magistrátu a volenej obce zišli na radnici, odobrali sa do kostola na bohoslužby, odtiaľ späť na radnicu, kde bol prečítaný, preložený a vysvetlený kráľovský mandát. Po rezignácii richtára, mešťanosta, mestského kapitána a tribúna ľudu, boli obsadené uprázdnené miesta vo volenej obci. Následne bol ako prvý zvolený tribún. Obsadili sa uprázdnené miesta v mestskej rade a boli zvolení richtár, mešťanosta a mestský kapitán a ostatní funkcionári. Pre každú funkciu museli byť navrhnutí traja kandidáti. Richtár a mešťanosta skladali prísahu vo farskom kostole, ostatní funkcionári na radnici.⁶² Voľby sa teda od tohto roku nesmeli konať bez doručeného kráľovského mandátu a o ich priebehu museli byť podávané presné hlásenia. Boli vytvorené pravidlá a postupy rovnako platné pre všetky mestá.⁶³

⁶¹ HRUBALA, Martin – POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *V službách mesta, z vývoja pezinskej samosprávy v 17. – 19. storočí*, s. 17.

⁶² ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján a kol. *Dejiny Modry*, s. 94.

⁶³ HRUBALA, Martin – POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *V službách mesta, z vývoja pezinskej samosprávy v 17. – 19. storočí*, s. 17.

2 ORGANIZÁCIA VINOHRADNÍCTVA V MALOKARPATSKÝCH MESTÁCH

2.1 Vinohradnícke právo a vinohradnícke poriadky malokarpatských miest

V malokarpatských mestách, v ktorých takmer každý obyvateľ vlastnil minimálne jeden vinohrad, väčšina príjmov do mestskej pokladnice plynula práve z vinohradníctva. Z toho dôvodu, prirodzene, chcela mestská rada mať kontrolu nad touto poľnohospodárskou činnosťou miestnych vinohradníkov. Bolo aj v jej záujme, resp. v záujme celého mesta a jej obyvateľov, aby boli vytvorené také podmienky, ktoré by podporovali a zaručili napredovanie miestneho vinohradníctva po hospodárskej i obchodnej stránke.

Tomu zodpovedala i majetkovoprávna prax vo vzťahu k vinohradom – držiteľ, ktorý pôdu zúrodnil svojou prácou, mal k vinici prakticky neobmedzené dispozičné právo, a aj vrchnosť mu ju mohla odobrať iba za peňažnú náhradu.⁶⁴ Vinohrady sa mohli dediť, predávať i kupovať, podstatné bolo zachovať výnos a odovzdanie jeho podielu v podobe stanovených naturálnych a peňažných dávok.⁶⁵

Vinohradnícke alebo „perecké“ právo (nem. *Bergrecht*, lat. *ius montanum*), ktoré určovalo držbu vinohradov v rámci danej vinohradníckej lokality, upravovalo vzťah medzi majiteľom pozemku a majiteľom vinice.⁶⁶ Perecké právo môžeme vnímať aj v zmysle vinohradníckeho poplatku, tzv. hôrneho, ktorým bol vinohradník spoplatnený vrchnosťou za možnosť pestovať vinič a dorábať víno. Na rozdiel od okolitých krajín vinohradnícke poriadky v Uhorsku, ktoré právne zakotvovali vinohradnícke právo, na území dnešného Slovenska nemali zjednotenú podobu.⁶⁷ Namiesto toho boli úradom predkladané na posúdenie a potvrdenie návrhy rôznych lokálnych vinohradníckych poriadkov.⁶⁸ Bol to súbor právnych opatrení, vzťahujúcich sa na vlastníctvo, udržiavanie a ochranu vinohradov, ich majiteľov, aj produktov. Treba poznamenať, že vinohradnícke právo a vinohradnícky poriadok nemožno stotožňovať. Proces spísania zásad pereckého práva, resp. vinohradníckych zvyklostí do vinohradníckeho právneho poriadku prebehol najskôr v Bratislave v 16. storočí.⁶⁹ Postupne sa jednotlivé perecké nariadenia modifikovali podľa potrieb tej-ktorej vinohradníckej oblasti, vychádzajúc pritom zo zvyklostí danej lokality.

⁶⁴ Dispozičné, resp. emfyteutické právo je napríklad v modranských vinohradníckych štatútoch označované ako *Fraigut*, *Frajgut*, či *Fragkut* a pod.

⁶⁵ POPELKOVÁ, Katarína. Etnologické aspekty štúdia rodiny vo vinohradníckom prostredí (Modra, prvá polovica 20. storočia), s. 444.

⁶⁶ FRANKO, Michal. Viničné štatúty a náčrt vývoja viničného práva v Malokarpatskej oblasti. In DOBROTKOVÁ, Marta (ed.). *Studia historica Tyrnaviensia IX. – X.* Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 114.

⁶⁷ Napríklad v Čechách bol zavedený jednotný vinohradnícky poriadok už v druhej polovici 14. storočia.

⁶⁸ Prvý známy vinohradnícky poriadok, ktorým sa riadili vinohradníci v oblasti Malých Karpát, bol zavedený v prostredí Vajnora v druhej polovici 15. storočia. Poriadok pod názvom *Zvyklosti a práva viničných hôr vo Vajnoroch* vychádzal z dolnorakúskeho právneho poriadku kláštora *Heiligenkreuz*, ktorý vo Vajnoroch získal vinice v roku 1319. TURCSÁNY, Juraj. Vinohradnícke právo a vinohradnícke poriadky. In *Slovenská archivistika*, 1988, roč. 23, č. 1, s. 117.

⁶⁹ Existenciu písaného pereckého poriadku v Bratislave môžeme predpokladať ešte skôr, o čom svedčí list skalického magistrátu senátu v Bratislave, v ktorom ich žiadajú o zaslanie zákonov a štatútov vinohradov (lat. *leges et statuta vinearum*). TURCSÁNY, Juraj. Vinohradnícke právo a vinohradnícke poriadky, s. 119.

Vinohradnícke poriadky môžeme označiť za právne normy s nižšou právnou silou. To znamená, že sa museli niesť v medziach štátnych nariadení a zákonov a rozhodnutí miestnej mestskej rady.⁷⁰ Modra, Pezinok i Svätý Jur tým, že boli povýšené do stavu mesta, mali teda možnosť ako vrchnosť z titulu štatutárneho práva vytvárať si v závislosti od miestnych zvyklostí a svojich potrieb takéto právne normy, a tiež ich neskôr upravovať a dopĺňať.

Vinohradnícke poriadky sa u nás zachovali napríklad v podobe úvodných pasáží vinohradníckych „horenských“ kníh, tzv. *Bergbuchov*, v ktorých bola vedená agenda pereckého úradu.⁷¹ Perecké zápisnice obsahovali záznamy o voľbe peregov a prísediaciach, o deľbe majetku, o ohodnocovaní vinohradov, osadzovaní hraničných kameňov, zisťovaní priestupkov vo viniciach a pod.⁷² Zápisy o kúpe a predaji vinohradov s uvedením mien oboch zúčastnených strán, podmienok obchodu, polohy vinice s udaním susedných pozemkov a potvrdenia úhrady oldomášu – pohostenia na účet obidvoch strán, neboli v prípade Modry zaznamenávané v pereckých protokoloch, ale v pozemkových knihách.⁷³ Pre Modru sú zachované dve zápisnice vinohradníckych majstrov, výlučne v nemeckom jazyku, a to z rokov 1661 – 1782 a 1721 – 1782.⁷⁴ Pezinské perecké protokoly obsahujú aj pozemkovú knihu vinohradov. Zápisy sú z rokov 1589 – 1713, 1714 – 1814, 1779 – 1832 a 1812 – 1936.⁷⁵ Perecké protokoly zo Svätého Jura pochádzajú z rokov 1663 – 1761, 1763 – 1795 a 1796 – 1820.⁷⁶ Tak ako tie modranské a pezinské, aj svätajurské protokoly sú vedené v nemeckom jazyku a obsahujú zväčša zápisy o deľbách vinohradov, o ich ohodnocovaní alebo o osádzaní vinohradníckych kameňov a pod.

Súčasťou vinohradníckej knihy bola aj kronika zaznamenávajúca mimoriadne udalosti, ktoré nejakým spôsobom ovplyvnili miestne poľnohospodárstvo.⁷⁷ Zápisy, týkajúce sa odvádzania cirkevných desiatkov, dávky za vinohradnícke právo, mestskej dane z vína, či poplatkov za sklad, obaračku a odvoz vína, boli vedené v samostatných registroch.⁷⁸

Vinohradnícky poriadok by sme mohli podľa obsahu rozdeliť na niekoľko okruhov. Do prvého okruhu zaraďujeme články, ktoré upravujú kompetencie a povinnosti vinohradníckeho majstra a ostatných predstaviteľov pereckého úradu. Nasledujú ustanovenia o organizácii pracovnej činnosti vo vinohradoch a ostatných častiach patriacich do správy viničnej hory. Ďalší okruh nariadení sa týka pracovných vzťahov medzi

⁷⁰ FRANKO, Michal. Organizácia a správa svätajurského vinohradníctva v polovici 17. storočia. In *Mesto a dejiny*, 2017, roč. 6, č. 2, s. 68.

⁷¹ FRANKO, Michal. Viničné štatúty a náčrt vývoja viničného práva v Malokarpatskej oblasti, s. 115.

⁷² DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo vinici*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 1989, s. 159.

⁷³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Pozemkové knihy*, 1461 – 1634, 1635 – 1699, inv. č. 2739, 2740. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Pozemkové knihy*, 1616 – 1666, 1666 – 1719, 1672 – 1677, inv. č. 2719 – 2721, prípadne *Súpis lúk a viníc*, 1764, inv. č. 2723a alebo *Súpis neobrábaných viníc*, 19. storočie, inv. č. 2724a.

⁷⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice vinohradníckych majstrov*, 1661 – 1782, 1721 – 1782, inv. č. 643, 644.

⁷⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Protokoly a pozemkové knihy vinohradov*, 1589 – 1713, 1714 – 1814, 1779 – 1832, 1812 – 1936, inv. č. 355 – 358.

⁷⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Perecké protokoly*, 1663 – 1761, 1763 – 1795, 1796 – 1820, inv. č. 954 – 956.

⁷⁷ DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo vinici*, s. 159.

⁷⁸ Množstvo vína, z ktorého vinohradníci museli odovzdávať cirkevný desiatok a iné dane a poplatky, zisťoval vizírmajster počas obchádzky po pivniciach. Vývozca vína zase kontroloval, či sú všetky vozy pri ich vývoze z mesta opatrené pečiatkou mestského účtovníka – komoráša, ktorú vinohradníci získali po vyplatení všetkých daní a poplatkov.

vinohradníkmi a ich zamestnancami, vyplácania miezd, či odvádzania vinohradníckych dávok. V prípade porušenia niektorých z povinností bol vinohradník potrestaný, zväčša v podobe finančnej pokuty. Predpisy o trestoch a presnej výške pokút sú tiež zakotvené vo vinohradníckom štatúte. Posledné nariadenia sa zaoberajú držbou vinohradov, majetkovými a susedskými právami.

Ako už bolo vyššie uvedené, malokarpatským poriadkom poslúžila ako predloha bratislavský perecký poriadok z roku 1570, prípadne jeho mladšie odpisy. Ako prvá si ho nechala odpísať Modra, a to niekedy medzi rokmi 1570 a 1585. Dňa 2. júla 1602 odpísala Modra pre Častú vinohradnícky poriadok *od slova do slova* prevzatý z bratislavského pereckého poriadku, ktorý bol zapísaný v *Knihe prísah a inštrukcií 1607 – 1643* pod názvom *Bergordnung So auss der Presburger Bergrecht genummen und zue samben geschrieben den funfften februarii des Sechszenen hundert und Andern Jahrs* (Perecké štatúty prevzaté z bratislavského vinohradníckeho práva a odpísané dňa 5. februára 1602) na fóliách 21 – 24.⁷⁹ Tento najstarší zachovaný modranský vinohradnícky poriadok, pochádzajúci z dňa 5. februára 1602, obsahuje 20 bodov, ktoré sú obsahom totožné s pezinským pereckým štatútom z roku 1585 v pezinskej vinohradníckej knihe *Bergbuch 1585 – 1713*.⁸⁰

Svätojurský vinohradnícky poriadok pochádza až z roku 1650.⁸¹ Obsahuje sedemnást' očíslovaných ustanovení v nemeckom jazyku, ktoré majú pôvod v niektorom z mladších odpisov bratislavského pereckého poriadku z roku 1570, i keď na rozdiel od vyššie zmienených poriadkov tento neobsahuje v úvode zmienku o svojom pôvode. Michal Franko uvádza, že väčšina ustanovení po obsahovej stránke, ako aj štruktúra textu sú zhodné so spomínanými odpismi bratislavského vinohradníckeho poriadku z roku 1570, ako aj s odpisom poriadku pre Častú z roku 1602.⁸²

Dňa 18. marca 1664 bol starý vinohradnícky poriadok čiastočne revidovaný a nanovo prepísaný v nemeckom jazyku Jánom Höherom, modranským vicenotárom, do *Knihy štatútov mesta Modry 1617 – 1664*.⁸³ K starým artikulom bolo pridaných aj 28 nových bodov. Artikuly sa v tomto vinohradníckom štatúte uvádzajú na fóliách 37b – 46b pod číslovaním 1 – 20, 1 – 28.⁸⁴

⁷⁹ „(...) von Wordt zue Wordt (...)“. Celá klauzula pereckého štatútu znie: „*Solche Berg Ordnung haben Wier W. Richter und Rath des Königlichen Marckts Modor auf ein freundliches und Nachtberliches ersuchen eines ersamben Rathes von schatmana doff von Wordt zue Wordt Laut der Prespurger Berg Ordnung haben lassen zue kommen und mit unserem gewöhnlichen Marckh Innsigill ververtigen wöllen doch unnss und dem Marckh zum siegill ohne schaden. Datum Modor 2 Julii Anno 1602.*“ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, 1609 – 1643, inv. č. 1307, fól. 21 – 24. Odpis pereckého poriadku pre Častú sa nezachoval, rovnako ako neskorší odpis modranského pereckého poriadku v slovenčine z roku 1624 pre mestočko Báhoň, napriek tomu, že Mária Richterová uvádza, že odpis tohto prekladu sa zachoval ako zlomok z konceptnej knihy modranského magistrátu. RICHTEROVÁ, Mária. *Pramene k dejinám viničného (pereckého) práva v Malokarpatskej oblasti v 15. – 20 storočí*. Bratislava : 1978, s. 52.

⁸⁰ Pezinok poskytol tento poriadok na odpis Cajle v roku 1622 a mestečku Boleráz v roku 1743.

⁸¹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 1650, inv. č. 1245.37 SM 1650, kr. č. 67.

⁸² FRANKO, Michal. Organizácia a správa svätojurského vinohradníctva v polovici 17. storočia, s. 71.

⁸³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha štatútov*, 1617 – 1664, inv. č. 1296, fol. 37b – 46b.

⁸⁴ Richterová ďalej uvádza, že tento štatút bol znovu odpísaný radou mesta Modry do knihy konceptov magistrátu mesta s názvom *Privilegia civitatis Modor, statuta civitatis Modor, Acta promonthorii vinearum 1608 – 1689*, pričom sú oba odpisy zhodné. My však nemáme vedomosť, kde by sa táto konceptná kniha mohla nachádzať, alebo o ktorú zo skupiny konceptných kníh ide. Tento štatút sa nám preto nepodarilo dohľadať. Oba štatúty z roku 1664 16. januára 1687 odpísal Ján Juraj Schreiber, modranský hlavný notár, do konceptnej knihy magistrátu mesta Modry, ktorú sme vyššie spomenuli. Za ním nasledujú rôzne prídavky z neskoršieho obdobia, ktoré bližšie vysvetľovali alebo upravovali niektoré z artikulov.

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že staré vinohradnícke poriadky sa od tých novších líšia rozsahom i obsahom, sú stručnejšie a ich jednotlivé ustanovenia majú skôr všeobecnejší charakter. Postupom času sa jednotlivé články stávali obširnejšími a viac sa konkretizovali, najmä čo sa týka uvádzania konkrétnych hodnôt peňažných sankcií.⁸⁵ Neskoršie dodatky (lat. *additamenta*) a revízie jednotlivých vinohradníckych poriadkov sú prejavom dynamického rozvoja vinohradníckeho práva malokarpatskej oblasti.

2.2 Vinohradnícke úrady malokarpatských miest

Pod pojmom vinohradnícke právo môžeme tiež rozumieť vinohradnícke inštitúcie, resp. vinohradnícky úrad. V rámci štruktúry mestskej správy sa v malokarpatskej oblasti vinohradnícke úrady začali konštituovať aj po právnej stránke v priebehu 16. a 17. storočia. Perecké úrady, ktoré boli nazývané aj „Slávne perecké právo“, pôsobili s rozličnou mierou samostatnosti pri mestskom magistráte, ktorý nahradil zemepána vo funkcii pozemkovej vrchnosti a prebral jeho práva a povinnosti vo vzťahu voči obyvateľom mesta. Od získania štatútu slobodného kráľovského mesta sa v súvislosti s rozvojom mestskej samosprávy pôsobenie vinohradníckeho úradu upevňovalo. Zloženie vinohradníckeho úradu bolo podmienené viacerými faktormi. Súviselo s lokálnym rozsahom vinohradov a miestnou tradíciou i formou obecnej správy, ktorej bol úrad súčasťou. Ako už bolo naznačené, vinohradnícky úrad, ktorý zosobňoval vinohradnícke právo, bol personálne zastúpený jedným alebo dvomi vinohradníckymi majstrami, resp. peregmami, a jeho poradným aj výkonným orgánom – zborom prísediacich. Dôležitými zamestnancami pereckého úradu boli hájníci, strážcovia vinohradov a ich pomocníci. Pri pereckom práve sa samozrejme stretne aj so zapisovateľom – pisárom. Vinohradníckych majstrov v Modre volila obec kontinuálne s voľbou mestského magistrátu, konkrétne v druhom volebnom dni, teda v Modre na začiatku roka 2. januára.⁸⁶ Zápisy o zložení celého modranského vinohradníckeho úradu v pereckých knihách sa pohybujú v rôznych dňoch v rozmedzí mesiacov január a február.⁸⁷ V Pezinku bol vinohradnícky úrad konštituovaný zväčša v polovici januára, ani tu nebol stanovený presný dátum voľby.⁸⁸ V pezinských pereckých knihách sa niekedy menovanie členov úradu uvádza dokonca v zápisoch zo začiatku februára.⁸⁹ Vo Svätom Jure boli podľa magistrátnych zápisníc peregovia volení v mesiacoch január až marec.⁹⁰ Zloženie pereckého úradu nachádzame v knihách vinohradníckych majstrov, prevažne v polovici januára.⁹¹

RICHTEROVÁ, Mária. *Pramene k dejinám viničného (pereckého) práva v Malokarpatskej oblasti v 15. – 20. storočí*, s. 52. Richterová uvádza aj prepis vtedajšej slovenskej podoby vinohradníckeho poriadku. Nevieme však, kedy presne odpis vznikol, pravdepodobne niekedy po roku 1664, nevedno pre koho a za akým účelom, a dnes ani nevieme, kde sa tento prameň nachádza. Jediným zdrojom je príspevok k dejinám malokarpatského vinohradníctva Márie Richterovej.

⁸⁵ FRANKO, Michal. Organizácia a správa svätójurského vinohradníctva v polovici 17. storočia, s. 71.

⁸⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1644 – 1648, 1663, 1684 – 1689, 1690 – 1700, 1701 – 1715, 1716 – 1728, 1740 – 1753, inv. č. 349 – 355.

⁸⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice vinohradníckych majstrov*, 1661 – 1782, 1721 – 1782, inv. č. 643, 644.

⁸⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Zápisnica mestského magistrátu*, 1694 – 1704, inv. č. 245.

⁸⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Protokoly a pozemkové knihy vinohradov*, 1589 – 1713, 1714 – 1814, 1779 – 1832, 1812 – 1936, inv. č. 355 – 358.

⁹⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

⁹¹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnica vinohradníckych majstrov*, 1663 – 1761, inv. č. 954.

Pred nástupom do úradu museli jednotliví funkcionári, podobne ako ostatní predstavitelia mestskej správy, zložiť prísahu na správe vrchnosti, v prípade malokarpatských miest pri magistráte.⁹² Texty prísah boli uvedené spolu so štatútmi vinohradníckeho poriadku v pereckých knihách alebo v knihách prísah. Pri príležitosti zvolenia nových vinohradníckych majstrov sa potom konala hostina. Aj keď funkčné obdobie perega, ako aj jeho poradného orgánu, malo byť jednoročné, pokiaľ sa vo svojej funkcii osvedčil, mohol byť opätovne zvolený do úradu aj niekoľko rokov po sebe.⁹³

Právomoci predstaviteľov vinohradníckeho úradu boli obmedzené, podliehali priamo miestnym magistrátom, ktoré dokonca peregov a iných zamestnancov pereckého úradu mohli v prípade neplnenia si povinností sankciovať. Spory medzi magistrátom a vinohradníckym majstrom a jeho pomocníkmi neboli ojedinelou záležitosťou, o čom svedčia aj zápisy vo vinohradníckych knihách a zápisniciach magistrátu.⁹⁴ Vinohradnícky úrad bol výkonným orgánom mestskej rady s presne právne vymedzenými kompetenciami vo vinohradníckych štatútoch.

Dôležité je uviesť aj problematiku inštančného postupu v súdnych veciach, či už pred magistrátom mesta alebo, v prípade odvolania sa voči rozhodnutiu mestského senátu, tavernikálnym súdom, ktorého boli malokarpatské mestá členmi od svojho povýšenia na slobodné kráľovské mestá, teda v prípade Modry od roku 1607 a v prípade Pezinka a Svätého Jura od roku 1647. Záznamy o súdnych procesoch sú dôkazom previazanosti činnosti pereckého úradu a mestských súdov, ale aj prevahy právomocí magistrátu nad kompetenciami pereckého úradu. Vinohradnícki majstri sa museli spolu so svojimi pomocníkmi pri výkone tejto funkcie striktnie pridržiavať vinohradníckeho poriadku, ktorý mal byť dobre známy všetkým vinohradníkom, pretože ak niekto dané nariadenia porušil, hrozila mu pokuta a v horšom prípade súd.

Vinohradnícky úrad bol prvou inštanciou (lat. *prima instantia*) pri riešení záležitostí vo vinohradoch.⁹⁵ Verejné záujmy a niekedy aj záujmy súkromných osôb zastupoval žalobca, označovaný ako fiškál (lat. *fiscus*). Na jeho návrh mohol tiež perecký úrad obžalovanú osobu vziať do väzby až do doby vynesenia rozsudku.⁹⁶ Vinohradnícky úrad zabezpečoval predvolávanie stránok k súdному pojednávaniu, a to najneskôr tri dni vopred pred termínom súdu.⁹⁷ Pokiaľ sa stránka na súdne pojednávanie nedostavila po predvolaní peregom, bola pokutovaná jedným zlatým a 50 denármi, a po predvolaní celým pereckým úradom tromi zlatými. Pokiaľ nebola jedna, či obe strany súdneho pojednávania spokojné s rozsudkom, bola tu možnosť odvolať sa, resp. pokračovať v súdnom procese, na tzv. zmierovacom súde, kde bol spor opäť prejednaný.

⁹² RICHTEROVÁ, Mária. *Pramene k dejinám viničného (pereckého) práva v Malokarpatskej oblasti v 15. – 20. storočí*. Bratislava : 1978, Ust. čl. (ďalej len Ust. čl.) I/1.

⁹³ Pereckí majstri Tomáš Šmikalik a Ján Kappl zvolení do úradu v roku 1689 si túto funkciu udržali až do roku 1692. Nepretržite desať rokov za sebou bol na post vinohradníckeho majstra ustanovený Martin Kusnic. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnica vinohradníckych majstrov*, 1661 – 1782, inv. č. 643.

⁹⁴ FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočie)*. Trnava : 2018, TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS, s. 110.

⁹⁵ Ust. čl. II/27.

⁹⁶ Ust. čl. II/5.

⁹⁷ Ust. čl. II/3.

V malokarpatskom práve boli právomoci peregov a prísediacich značne obmedzené. V kompetenciách predstaviteľov vinohradníckeho úradu bolo ohodnocovanie viníc, uzatváranie kúpnopredajných zmlúv, prejednávanie dedičských záležitostí, keď išlo o zdedené vinice, robila sa aj deľba viníc, povoľovali obnovovanie spustnutých viníc a zakladanie nových, riešili priestupky vo viniciach, drobné krádeže, zvady a urážky, určovali medze a pod.

Vinohradnícky majster mohol ako žalobca obžalovať vinohradníka, ktorý rozhodnutie pereckého úradu v spornej veci nerešpektoval. Ďalším inštančným stupňom bol v tomto prípade súd mešťanostu, ktorý sa v malokarpatských vinohradníckych poriadkoch spomína ako *purgmistr*, *purkmistr* (nem. *Burgermeister*, lat. *magister civium*).⁹⁸ Bol tiež odvolacou inštanciou na úrovni prvého stupňa v dedičských sporoch vo vinohradoch.⁹⁹ Pokuta za nedostavenie sa k súdu mešťanostu bola stanovená na šesť zlatých.¹⁰⁰ Závažnejšie priestupky alebo spory sa riešili na súde magistrátu mesta, ktorý vo vinohradníckych poriadkoch vystupuje pod pojmom „*Slawni Magistrat*“.¹⁰¹ Predstavoval prvú inštanciu v prípade zločinov spáchaných vo vinohradoch a rozhodoval o osobách, ktoré boli zadržané za rôzne druhy krádeže vo vinohradoch.¹⁰² Ak sa stránka nedostavila na súdne pojednávanie, platila pokutu vo výške dvanásť zlatých.¹⁰³ Mestský magistrát mohol v prípade nečinnosti pokutovať aj samotný perecký úrad.¹⁰⁴

Tresty za previnenia vo veciach vinohradníckych, vymerané v súdnom konaní, sa vykonávali priamo na území vinohradníckej hory. Moravské a rakúske vinohradnícke poriadky umožňovali aj trest smrti, trest zmrzačením, či trest odňatia slobody. Poriadky v malokarpatskej oblasti ich však nespomínajú, napriek tomu, že Modra, Pezinok a Svätý Jur mali ako slobodné kráľovské mestá právomoc hrdelného trestu (lat. *ius gladii*). Môžeme predpokladať, že ak sa aj vykonávali, tak len v staršom období, a to tiež len výnimočne. V tejto oblasti sa výhradne stretávame len s peňažnými pokutami, ktoré však na druhej strane boli ukladané aj za tie najmenšie previnenia. Pre väčšinu previnení neboli v pereckom práve presne vymedzené výšky pokút, zrejme tu dochádzalo k akejsi dohode a kompromisu medzi peregom a vinníkom, pričom častokrát bola pokuta vyplatená priamo na mieste. Proti tomu samozrejme vystupoval magistrát, keďže strácal stanovený podiel na pokute. S napomenutiami vinohradníckych majstrov magistrátom v tejto záležitosti sa stretávame aj v pereckých knihách.¹⁰⁵ Úlohou vinohradníckeho majstra bolo odhaliť trestnú činnosť a zaistiť dôkazy.¹⁰⁶ Samotný trest mohol uložiť len magistrát.

⁹⁸ Ust. čl. II/27.

⁹⁹ Ust. čl. II/2.

¹⁰⁰ Ust. čl. II/1.

¹⁰¹ Ust. čl. II/27.

¹⁰² Ust. čl. I/6.

¹⁰³ Ust. čl. II/1.

¹⁰⁴ Ust. čl. II/27.

¹⁰⁵ FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočie)*, s. 111.

¹⁰⁶ Ust. čl. I/6.

Okrem peňažnej pokuty, pričom nebolo výnimkou, že ak vinník nemal dostatok finančných prostriedkov na jej uhradenie, vyplatil ju vo víne alebo sa stanovil splátkový kalendár, previnilcovi mohlo hroziť aj prepadnutie vecí, či zákaz práce vo vinohradoch. Najčastejším previnením, ktorému je vo vinohradníckych poriadkoch venovaná najväčšia pozornosť, bol trestný čin krádeže, či už išlo o krádež ovocia, sadeníc ovocných stromov, vínnej révy, vinohradníckeho náradia, či štekov a pod.¹⁰⁷

Za ťažký prehrešok bolo považované aj poškodenie vecí verejného záujmu, to znamená cesty, chodníka alebo studne vo vinohradoch alebo napríklad aj marenia vyšetrovania a súdneho pokonania.¹⁰⁸ Pokutoval sa aj pohyb nepovolaných osôb vo vinohradoch v čase oberačiek, neuposlušnosť nariadenia perega, či ukrytie časti dopestovanej úrody v čase vinobrania.¹⁰⁹ V súvislosti s vinohradníckym robotníctvom bolo pokutované prekročenie výšky stanovenej dennej mzdy alebo naopak meškanie či úplne nevyplatenie tovaricha. Pokutované bolo aj prekročenie času na výčap vína, ktorý bol napríklad v Modre stanovený do deviatej hodiny večer. V tomto prípade nebol pokutovaný len výčapník, ale aj všetci prítomní hostia.

V tejto súvislosti si môžeme aj stručne ozrejiť právo výčapu (nem. *Weinschenckrecht*, lat. *ius educilli*), ktoré pôvodne patrilo medzi regálne práva panovníka, s možnosťou delegovania tohto práva na iné osoby alebo inštitúcie. Neskôr bolo právo výčapu udelené aj mestám, ktoré ho následne odstupovali svojim obyvateľom, zemepáni na panstvách svojim poddaným. Právo výčapu v malom pre poddaných určil zák. čl. 36/1550. Poddaní mohli čapovať víno od 29. septembra od Michala do 24. apríla do Juraja vo vinohradníckych oblastiach a v iných od 29. septembra do Vianoc.¹¹⁰ Výčapná miestnosť sa označovala viechou (nem. *Kegel*) – vývesným znakom v podobe venca/gule z viničných listov alebo borovicových halúzok, upevnených na tyči vysunutej z výzorníka vinohradníckeho domu v čase, keď mal povolené čapovať víno z vlastnej produkcie.

Právo výčapu sa v malokarpatských vinohradníckych poriadkoch nerieši, nakoľko bolo predmetom záujmu a v kompetencii mestských rád. Výčap sa prenajímal tým spôsobom,

¹⁰⁷ Výnimkou v otázke trestnoprávnej ochrany vinohradu bolo tzv. *ocupatio* – zmocnenie sa vecí, ktoré má biblický pôvod. Tento starobylý obyčaj zakotvoval aj modranský vinohradnícky poriadok. V čase dozrievania vína mohol unavený alebo hladný pocestný, či tehotná žena, požiadať majiteľa vinohradu o stravec hrozna. Ak však nezareagoval na zavolanie, dotýčný si mohol stravec hrozna odtrhnúť a zjesť ho, stopku položiť na vínnu révu a na kôl vinohradu položiť drobný peniaz. Ust. čl. I/12.

¹⁰⁸ FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočie)*, s. 116.

¹⁰⁹ Vinobranie (nem. *Weinlese*, lat. *vindemia*). Sviatočné dni (lat. *feriae vindemiales*), počas ktorých sa má konať vinobranie v jednotlivých chotároch boli určené zákonným článkom č. 29 z roku 1723 s celokrajinskou platnosťou, na obdobie medzi sviatkom sv. Michala (29. septembra) a sviatkom sv. Martina (11. novembra). Prirodzene presný deň bol určený v závislosti od lokálnych podmienok v tom-ktorom meste. Termín určovala komisia odborníkov, pozorne sledujúca proces dozrievania hrozna. Ak niekto začal s oberačkou skôr, bola mu peregom udelená pokuta a zákaz ďalej oberať. Po neuposlušnutí mal pereg právo zničiť náradie dotyčného vinohradníka. Niekoľko dní pred vinobraním mali dovolené oberať vinohrady len funkcionári peregého úradu, ktorí boli inak počas vinobrania pracovne vyťažení, napríklad vyberaním dávok, udrzovaním bezpečnosti a poriadku a pod. Všeobecná výnimka skoršieho oberania hrozna sa povoľovala iba v prípade nepriaznivého počasia. KAZIMÍR, Štefan. *Pestovanie viniča a produkcia vína na Slovensku v minulosti*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 1986, s. 65.

¹¹⁰ TANDLICH, Tomáš. *Mestecká na území Bratislavskej, Nitrianskej a Tekovskej stolice. Vybrané sídla s právnym postavením zemepanského mestečka (oppida) v rokoch 1526 – 1720*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, s. 19.

že sa najprv vyhlásilo na zasadnutí magistrátu alebo verejne prostredníctvom bubeníka výberové konanie na tento prenájom. Potom bola rozhodujúca výška ponúkaného nájomného. Nájomný vzťah medzi nájomníkom a mestom bol potvrdený nájomnou zmluvou, ktorá stanovovala kde a kedy je možné víno predávať, prípadne v nej bola uložená povinnosť nájomníkovi odkúpiť všetko mestské víno, ako aj všetku úrodu z mestských vinohradov. Aj samotné mesto dorábalo vo vlastnej réžii množstvo vína, ktoré potrebovalo predať. Výčapník mohol víno kupovať len od miestnych vinárov, od cudzích len s povolením magistrátu, a to tiež iba v prípade, že by domáci predávali víno za príliš vysokú cenu. Cena vína bola presne stanovená magistrátom, a pokiaľ ju výčapník nedodržiaval, mohol byť pokutovaný.¹¹¹

Výčapník musel na vlastné náklady vytvoriť hliadky, ktoré kontrolovali, či meštánie nechodia v čase pôstov do iných výčapov. Z pokút mu šla polovica. Mal tiež povinnosť zaplatiť trovy za prípadný požiar spôsobený hosťami. Pod viechou nesmel výčapník robiť divadlo, bály a ponúkať teplé jedlá. Ak by kvôli epidémiám alebo vojne nemohol platiť dohodnuté splátky, mesto bolo ochotné sumy znížiť. Dohodu mohol vypovedať iba rok vopred.¹¹² V modranských prameňoch sa spomína aj predaj vína „pod obručou“, t. j. vo veľkom, vo veľkých sudoch. Mesto prikazovalo na tomto mieste predávať menej kvalitné vína, ktoré sa v meste nemali čapovať.¹¹³

2.2.1 Vinohradnícki majstri

Najvyšším predstaviteľom peregého úradu a celej vinohradníckej obce bol vinohradnícky majster.¹¹⁴ Vo funkcii mohol byť iba odborník, ktorý dobre poznal vinohradnícku prax, ako aj miestne pomery. Nestaral sa len o vinohrady miestnych obyvateľov, ale aj o vinice cudzincov z okolitých miest a obcí, ktorí tu vlastnili alebo si prenajímali vinice. V nemeckých prameňoch, čo je aj prípad malokarpatských miest, sa najčastejšie stretáme s pomenovaním *Bergmeister*.¹¹⁵ Z tohto pojmu bolo na území západného Slovenska odvodené označenie *pereg*, či *perecký majster*.¹¹⁶

Úlohou peregov bolo dozerať na podmienky vo viniciach, čo značilo udržiavanie ich stavu a ich zabezpečenie pred dobytkom, divou zverou a zlodejmi.¹¹⁷ Pokiaľ bolo previnenie

¹¹¹ FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočie)*, s. 153.

¹¹² KÚKEL, Ján. *Práva a povinnosti výčapníka*. In HRIVŇÁK, Štefan a kol. *Víno v prameňoch. Dokumenty k dejinám malokarpatského vinohradníctva*. Bratislava : Marenčin PT, 2018, s. 82.

¹¹³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha štatútov, 1617 – 1664, zápis z roku 1619, inv. č. 1296*.

¹¹⁴ Ust. čl. I/1.

¹¹⁵ Názov má pôvod v latinskom pomenovaní *magister montium (et vinearum)*. Jeho iné nemecké ortografické podoby: *Bergmaister, Perckmeister, Perkmaister, Pergmeister, Pergmaister, Pergmistr* a pod.

¹¹⁶ V iných slovenských lokalitách sa stretáme aj s označeniami ako *horský richtár, viničný richtár, horný* alebo *hedbíró* (z maď. *hegybíró*). DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo vinici*, s. 156. V Čechách sa používali názov *perkmistr*, na Morave aj *hornistr, či horný*. BÍLÝ, Jiří. *Modranský horenský rád v kontextu organizace a práva stredoevropských vinohradních hor* (2. časť). In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, 2008, č. 2, s. 19.

¹¹⁷ Ust. čl. I/6. Pereg mohol pocestného pokutovať, ak si z vinohradu odtrhol viac ako povolené dva strapce hrozna, avšak ovocie zo stromov pri vinohradníckych cestách sa v rozumnej miere mohlo oberať kdekoľvek, ak však bola táto miera presiahnutá, pereg mohol uložiť dotyčnému pokutu. Ust. čl. I/12.

závažnejšie, pereg musel predviesť vinníka pred mestský magistrát, v kompetencii ktorého bolo rozhodnúť o výške trestu alebo pokuty, pokiaľ ju presne nestanovoval vinohradnícky poriadok.¹¹⁸ Boli povinní dbať o stav ciest pozdĺž vinohradov, aby boli vždy voľné a natoľko široké, aby tadiaľ mohli prejsť vozy.¹¹⁹ Starali sa o lúky patriace k hájníctvu, kde bol v čase od júna do oberačiek prísny zákaz pásť dobytok.¹²⁰ Ich úlohou bolo aspoň dvakrát ročne čistiť studne vo vinohradoch, aby tak zabezpečili pre vinohradníkov jej dostatok, a to za odmenu jeden zlatý od každej studne.¹²¹ Peregovia museli na požiadanie vykonávať prehliadky vinohradov.¹²² V malokarpatských poriadkoch má svoje miesto aj istá forma tzv. práva previsu, ako jedného z obyčajov vzťahujúcich sa k susedskému právu vo viniciach. Ak mal vinohradník dojem, že strom jeho suseda tieni na jeho vinohrad, prípadne do jeho vinice presahujú v nežiaducej miere korene stromu, požiadal perega, aby vec prešetril. Ten tyčou odmeral konáre, ktoré na pozemok prečnievali, a ak by skutočne škodili vinici, na mieste boli odpílené.¹²³ Vo vinohradníckych poriadkoch sa stretávame aj s iným susedským právom, a to v súvislosti s oberačkou, počas ktorej bolo pod hrozbou pokuty zakázané tzv. *ostrilízovanie*. To umožňovalo iným osobám než vinohradníkom, hlavne chudobe, pozbierať z vinohradov plody, ktoré tam po oberačke ešte ostali. Takéto paberkovanie bolo zakázané z toho dôvodu, aby neboli vinohrady a ich zariadenie týmito cudzími osobami zničené. Preto bolo povolené vo vinohradníckych poriadkoch len držiteľom vinohradov.¹²⁴

Peregovia dozerali aj na plnenie povinností robotníctva pracujúceho vo viniciach, ako aj na riadne vyplácanie mzdy robotníkom, tzv. *tovarichu* za ich prácu vo vinici.¹²⁵ Výška mzdy bola stanovovaná podľa rozlohy vinohradu, a to podľa modranského vinohradníckeho poriadku jeden zlatý od jednej štvrtiny vinohradu, päťdesiat denárov od jednej osminy a dvadsaťpäť denárov od jednej šestnástiny.¹²⁶ Pracovné zmluvy na základe pereckého práva mohli byť dlhodobé – tie uzatvárali vincúri s robotníkmi zvanými úkolníci na špecifickú prácu najmenej na jednoročné obdobie,¹²⁷ alebo krátkodobé, uzatvorené medzi držiteľom vinohradu a robotníkom, či robotníkmi, tzv. *tovarichármi*.¹²⁸

Znakom zle alebo nedostatočne obrobeného vinohradu bol kríž zarazený do zeme pred daný vinohrad. Vinohradnícky poriadok stanovuje, že koľkokrát bol kríž do

¹¹⁸ FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočie)*, s. 33.

¹¹⁹ Ust. čl. I/16, Ust. čl. II/4, Ust. čl. I/3.

¹²⁰ Ust. čl. I/20.

¹²¹ Ust. čl. I/2.

¹²² Ust. čl. I/17.

¹²³ Ust. čl. II/11.

¹²⁴ Ust. čl. II/15.

¹²⁵ Ust. čl. I/18.

¹²⁶ Ust. čl. I/14.

¹²⁷ Ust. čl. II/22.

¹²⁸ V súpise mešťanov a obyvateľov mesta Bratislavy z roku 1624 sa pre takéto osoby používa nem. termín *hauer* alebo lat. *fossor*. Nemeckým pojmom *Weinzedl* boli označovaní obhliadači alebo strážnici vinohradov, ktorí pracovali pre mesto alebo pre súkromníkov. Drobní vinohradníci sa v súpise označujú termínmi nem. *Weingärtner*, lat. *vinitor*, *vinicola*. FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*. Bratislava : MONADA atelier s.r.o., 2003, s. 12.

zeme zarazený, toľkokrát museli nájomní robotníci zaplatiť sumu tri grajciare.¹²⁹ Treba spomenúť v tejto súvislosti aj pracovný poriadok pre vinohradníckych robotníkov – námezdných robotníkov a ich predákov, ktorý nesie názov *Ordnung der Weinzierl Hawer und annder Weingartleut*, ktorý vydala viedenská vláda vo Viedni 24. apríla 1534. Poriadok mal zlepšiť stav vinohradníctva, skvalitniť prácu vo viniciach, zamedziť zvyšovaniu miezd, stanovoval dĺžku pracovnej doby, tresty za zle vykonanú prácu a pod.¹³⁰

Vinohradnícki majstri viedli ohodnocovanie, rozdeľovanie, či predaj vinohradov a museli byť vždy nápomocní pri riešení susedských a majetkových sporov a prevodov. Pereg mohol stanoviť cenu vinohradu len ak pri jeho ohodnocovaní či deľbe boli prítomné obe strany i privolaní prísediaci. Túto činnosť – tzv. *odevzdávku* (lat. *resignatio, traditio*), symbolický formálny akt, ktorým vinohradník predmetný vinohrad získal do svojej držby, mohol pereg vykonať len na príkaz magistrátu.¹³¹ Pokiaľ išlo o majetkový prevod, držiteľ vinohradu mohol v prítomnosti perega vinohrad odovzdať novému majiteľovi alebo mal právo v budúcnosti ho odovzdať svojim prípadným dedičom, o čom rozhodoval, ako sme už vyššie uviedli, mešťanosta.¹³² Ak sa menili aj hranice pozemku, boli položené nové hraničné kamene, zväčšia obielené z dôvodu lepšej viditeľnosti – tzv. *súmeznáky*, alebo sa tie staré preniesli na nové miesto. Ak by vinohradník s hraničnými kameňmi svojvoľne manipuloval vo svoj prospech, bol peregom pokutovaný. Výšku poplatkov z odevzdávky stanovoval vinohradnícky poriadok.¹³³

Pokiaľ chcel vinohradník predať svoju vinicu, musel ju najprv ponúknuť svojmu najbližšiemu okoliu, prípadne samotnému mestu. Toto predkupné právo v istom zmysle obmedzovalo emfyteutické právo vinohradníka. Viaceré nariadenia vrchnosti venujú pozornosť predkupnému právu domácich vinohradníkov, pričom vyslovene zakazovali predaj majetku cudzincom. Tým mohla byť nehnuteľnosť, či vinohrad, predaný len v prípade, že by sa nikto z domácich ku kúpe neprihlásil. Zámer predaja musel byť nahlásený vinohradníckemu majstrovi šesť týždňov vopred, inak sa predaj považoval za neplatný.¹³⁴

Podľa zápisu pezinského notára Jána Zleausa z 15. apríla 1617 v pezinskej vinohradníckej knihe, ak si domáci obyvatelia kupovali alebo vymieňali vinohrady, museli to oznámiť peregovi 15 dní vopred, a to aj so všetkými podrobnosťami. Ak nedodrжали stanovený limit, kúpa bola neplatná a každý zo zúčastnených musel zaplatiť magistrátu pokutu štyri zlaté a pereckému úradu dve zlaté. Ak predával domáci vinohradník cudzincovi vinohrad, musel to tiež oznámiť 15 dní vopred, ak tak nespravil, obe strany boli pokutované ôsmymi zlatými mestskej rade a štyrmi pereckému úradu.¹³⁵ Z uvedeného je zrejmé, že v činnosti magistrátov bola majetkovoprávnym záležitosťiam, a teda aj ich evidencii, venovaná veľká pozornosť.

¹²⁹ Ust. čl. I/8.

¹³⁰ FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočie)*, s. 78 – 79.

¹³¹ Ust. čl. I/9.

¹³² Ust. čl. II/2.

¹³³ Ust. čl. I/9.

¹³⁴ FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočie)*, s. 144 – 145.

¹³⁵ BAĎURÍK, Jozef. K niektorým otázkam vývinu vinohradníckeho práva v malokarpatskej oblasti v 16. storočí. In *Historica*, 1981 – 1982, roč. 32 – 33, s. 65.

V súvislosti s emfyteutickým právom poznáme aj právo odobratia vinice vinohradníkovi peregom alebo mestským magistrátom, tzv. *privatio*, a to v prípadoch, keby napríklad hrozilo spustnutie vinohradu, alebo keby vinohradník neplatil hôrne, či by si neplnil iné povinnosti držiteľa vinohradu.¹³⁶ V modranskom poriadku sa však toto právo vrchnosti nespomína, len jeho menej prísna forma, a síce tzv. odstavenie vinohradu v prípade neplatenia hôrneho. Vinohradníkovi bolo zakázané vykonávanie akejkoľvek práce vo viníci až do doby, pokiaľ nesplatil svoj dlh voči mestu.¹³⁷ Vo Svätom Jure zase mestská rada v roku 1677 nariadila, že pokiaľ mešťan neobrábal po dobu troch rokov vinohrad a ten spustol, mohlo mesto daný vinohrad skonfiškovať, a to bez nároku vinohradníka na náhradu. Súčasne bolo zakázané predávať ako stavebný pozemok pôdu vysadenú viničom, nachádzajúcu sa v intraviláne mesta.

Za jednotlivé úkony boli vinohradníckym majstrom presne vymerané odmeny. Najvyšší príjem mali z oceňovania a delenia vinohradov. I keď nemali fixný plat, prináležalo im aj prepitné a časť pokút. Hájníci im tiež odovzdávali niekoľko kusov ulovenej zveri.¹³⁸ Okrem toho im boli priznané úľavy z mestských povinností, daní alebo niektorých poplatkov.¹³⁹ Vinohradníci tiež museli zabezpečiť pohostenie (lat. *tractatio*) pre vinohradníckych majstrov počas zasadania vinohradníckych úradov, v deň vymenovania nových peregov alebo pri výkone niektorých ich činností.¹⁴⁰

2.2.2 Prísediaci

V stredoveku vykonávali peregovia všetky právne rozhodnutia za účasti celej vinohradníckej obce. Keďže časom úlohy a zodpovednosť vinohradníckeho majstra narastali, perecký úrad si vyžiadala skupinu zástupcov všetkých držiteľov vinohradov, ktorí rovnako ako všetci ostatní úradníciestskej správy, museli na začiatku svojej činnosti zložiť prísahu. V malokarpatskej oblasti sa pri tejto funkcii stretne s označením prísediaci, v nemeckých prameňoch *Beysitzers*, *Bejstantde*, *Pergenossen* a pod.¹⁴¹

Zbor prísediacich bol volený súčasne s voľbou vinohradníckeho majstra na jednoročné obdobie. Spočiatku sa v malokarpatských mestách volili len dvaja prísediaci, a postupne ich počet v pereckom úrade narastal. Napríklad v čase spísania pereckého práva v Pezinku koncom 16. storočia tu pôsobili šiesti prisažní.¹⁴² Koncom 17. storočia bol

¹³⁶ BÍLÝ, Jiří. Modranský horenský rád v kontextu organizace a práva středoevropských vinohradních hor (2. část), s. 32 – 33.

¹³⁷ Ust. čl. II/16.

¹³⁸ Ust. čl. I/11.

¹³⁹ Ust. čl. I/10.

¹⁴⁰ FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočia)*, s. 36.

¹⁴¹ V latinských prameňoch sa uvádzajú pojmy *assessores*, *consultores montis*, *vicemagistri montis vinearum* alebo *iurati*. Na Morave sa môžeme stretnúť s názvom *horník*, *horníček*, niekedy dokonca *horný*, čo je vlastne označenie pre vinohradníckeho majstra, preto sa tieto úrady odlišovali termínmi *starší horný* ako pereg a *mladší horný* ako prisažní. V iných slovenských lokalitách sa objavujú aj termíny *boženíci*, *horníci*, *portáši*, niekedy aj *peregovia*, ak tak nebol označený vinohradnícky majster. BÍLÝ, Jiří. Modranský horenský rád v kontextu organizace a práva středoevropských vinohradních hor (2. část), s. 22.

¹⁴² FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočia)*, s. 37.

napríklad v Modre zbor prísediacich osemčlenný, predtým mal polovičný počet členov.

Prísediaci neboli vždy len poradným orgánom perega, ale boli na nich prenesené aj viaceré právomoci a povinnosti vinohradníckeho majstra. Tak ako vinohradnícky majster sa tiež zúčastňovali merania, oceňovania, či delenia vinohradov. Rovnako mali možnosť zadržať človeka alebo dobytok, ktorý by spôsobil škodu vo vinohradoch, ale následne to museli nahlásiť jednému z peregov.¹⁴³ Môžeme predpokladať, že pracovný čas prísediacich bol presne stanovený, podľa jedného z článkov modranského pereckého poriadku, povoľujúceho zdržiavanie sa prísediacich pri delení vinohradu najviac do tretej hodiny poobede.¹⁴⁴

Podobne ako vinohradníckym majstrom, aj prísazným plynuli zisky z podielov na správnych poplatkoch a pokutách, alebo dostávali dary v naturálnej podobe, zväčša pri oceňovaní a deľbe vinohradov v podobe pohostenia.¹⁴⁵ Tiež boli oslobodení od platenia rôznych poplatkov.¹⁴⁶

2.2.3 Hájnici

Pri pereckom úrade bola vytvorená aj funkcia hájnika. Hájnik, v archívnych prameňoch označovaný ako *hájny* alebo *Hütter* podliehal priamo vinohradníckemu úradu.¹⁴⁷ Modranský štatút sa o spôsobe ustanovenia hájnika do funkcie nezmieňuje. Avšak podľa všeobecných slovenských zvyklostí bol hájnik menovaný pri voľbe funkcionárov pereckého úradu alebo priamo týmto úradom. Nasledovalo zloženie prísahy v kostole, v kaplnke alebo pri soche sv. Urbana vo viniciach, tradične na deň sv. Juraja.¹⁴⁸ K funkcii hájnika patrila aj výzbroj – valaška a roh na trúbenie – *ulikáč*, *kuvičák* alebo jednoduchšie píšťalky – *pískore*. Ako nositeľ zbrane musel hájnik skladať sľub aj na notárstve alebo úrade okresnej správy. Valaška bola neskôr nahradená zbraňou a kovovým odznakom.¹⁴⁹

V Modre bolo napríklad šesť hájnikov a dvaja „chlapci“, ktorých znakom bolo pierko zastrčené za klobúkom, aby boli rozpoznateľní a mohli voľne chodiť medzi vinohradmi.¹⁵⁰ Štyria hájnici pôsobili v hore a dvaja na roliach a lúkach. Počas oberačky sa k nim pridali ešte niekoľkí hájnici na čas potreby, volení mestským zastupiteľstvom na štyri mesiace.¹⁵¹

¹⁴³ Ust. čl. II/23.

¹⁴⁴ Ust. čl. II/21.

¹⁴⁵ Ust. čl. I/9.

¹⁴⁶ Ust. čl. II/20.

¹⁴⁷ Iné pomenovania: nem. *Huter*, *Hitter*, slov. *hájnik*, *varovčík*, *obhájca*, *hotar*, *vartáš*, maď. *ör* alebo *sölöpástor*, dokonca aj *pereg* na miestach, kde sa funkcia vinohradníckeho majstra neujala alebo vôbec nevznikla. DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo vinici*, s. 160. Okrem vinohradníckych hájnikov v chotári mesta pôsobili aj osobitní hájnici pre hájenie lesov, polí a lúk nepatriacich k vinohradom. Tí podliehali úradu lesného majstra, a nie perega. Dôkazom je napríklad prísaha lesného a poľného hájnika v starej slovenčine z roku 1626 „*Hagny k horám prísaha*“. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, 1609 – 1643, inv. č. 1307, fól. 27a.

¹⁴⁸ DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo vinici*, s. 160.

¹⁴⁹ DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo vinici*, s. 161.

¹⁵⁰ KRAIC, Alexander Jaromír. *Opis chotára mesta Modry*. Bratislava : Múzeum Ludovíta Štúra v Modre, 1982, s. 17.

¹⁵¹ Text prísahy strážcu vinohradov najatého na čas potreby „*Eidesformel für die zeitweilig bestellten Weingartenhüter*“ z konca 18. storočia. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, 1609 – 1643, inv. č. 1307, s. 110 – 111.

Vo Svätom Jure existovala aj funkcia mestského hájnika, ktorý sa staral vyslovene len o mestské vinohrady.¹⁵²

Povinnosťou hájnika bolo dbať na dodržiavanie nariadení, strážiť vinice, čistiť studne, odhadzovať sneh alebo odvádzať chytenú zver peregovi. Bol ochrancom úrody pred ľuďmi aj zverou. Cez deň mal strážiť úrodu a v noci sa zdržiavať v okolí viníc v prístreškoch – v tzv. búdach. Pobyť hájnikov v meste bol časovo obmedzený.¹⁵³ V čase, keď hrozno začalo dozrievať, povinnosťou hájnikov bolo dohliadať na to, aby do viníc nechodili nepovolané osoby až do oberačky. Znakom uzavretia viníc bola tzv. *húla*, *ohanka* alebo *hájnický kríž* – tyč na vrcholku ozdobená krížom z halúzok alebo jedličky s pestrými stuhami, niekedy aj fľašou menej kvalitného vína. Umiestňoval ju hájnik na vhodné, dobre viditeľné miesto počas tzv. *zahájenia viníc*.¹⁵⁴

Počas oberačky hájníci museli byť na strážii vo dne v noci. V prvých troch mesiacoch nesmeli vôbec prísť domov do mesta a ani žiadna iná osoba, okrem platených hájnických chlapcov, ich nesmela navštíviť. Varilo sa pre všetkých hájnikov v hájnických búdach, kde mali na to všetko potrebné náradie a potraviny alebo im materiál z mesta zabezpečili hájnickí chlapci.¹⁵⁵

Hájnik mal právo zadržať osoby alebo dobytok, ak dospel k názoru, že páchajú škody na úrode. Riadil sa prísnyimi inštrukciami, ako postupovať pri chytení zlodca a posúdení jeho činu, pre každý priestupok bola presne určená výška pokuty. Pokutovať ich však smel len vinohradnícky majster, aj keď nejaký zisk z týchto pokút utržil aj hájnik.¹⁵⁶ Ďalší príjem hájnikom plynul z povolenia predávať zastrelenú a chytenú škodnú zver, avšak len v meste a za určené ceny.¹⁵⁷ Hájnikov platili vinohradníci podľa rozlohy vinohradov. Podľa modranského pereckého poriadku dostávali hájníci od jednej štvrtiny vinohradu osem denárov, od jednej osminy štyri denáre, od jednej šestnástiny dva denáre a od 1/32 jeden denár.¹⁵⁸ Niekedy boli hájníci vyplatení aj v naturáliách, napríklad chlebom, vínom a pod.

2.2.4 Pisár

Vedenie písomnej agendy a úradnej korešpondencie pereckého úradu bolo úlohou pisára. V malokarpatských mestách tento úrad zastával mestský pisár, uvedený do funkcie mestom.¹⁵⁹ Do pereckých kníh zapisoval súpisy viníc s údajmi o ich majiteľoch a rozlohe, ďalej zápisy o odvádzaní desiatkov z vína a iných vinohradníckych dávok a poplatkov, viedol registre odovzdaných a skladovaných vín a tiež záznamy o majetkovoprávnych konaniach. Patrili sem registrácie majiteľov vinohradov a záznam o úhrade predpísaného poplatku za takýto právny úkon, tiež texty kúpnopredajných zmlúv a testamentov, mená

¹⁵² FRANKO, Michal. Organizácia a správa svätojurského vinohradníctva v polovici 17. storočia, s. 68.

¹⁵³ Ust. čl. I/11.

¹⁵⁴ DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo vinici*, s. 162.

¹⁵⁵ KRAIC, Alexander Jaromír. *Opis chotára mesta Modry*, s. 17.

¹⁵⁶ Ust. čl. I/6.

¹⁵⁷ KAZIMÍR, Štefan. *Pestovanie viniča a produkcia vína na Slovensku v minulosti*, s. 62.

¹⁵⁸ Ust. čl. I/13.

¹⁵⁹ Ust. čl. I/9.

oboch zúčastnených stránok a údaje o polohe vinice a susedných pozemkov. Záznam uzatváral súpis podmienok majetkového prevodu a potvrdenie úhrady oldomášu zabezpečeného obidvomi stranami.¹⁶⁰ Za svoju prácu bol pisár ohodnotený dvadsiatimi piatimi denármi od jedného vinohradu.¹⁶¹

¹⁶⁰ DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo vinici*, s. 159.

¹⁶¹ Ust. čl. I/9.

3 DAŇOVÉ A DÁVKOVÉ ZAŤAŽENIE MALOKARPATSKÝCH VINOHRADNÍKOV

3.1 Malokarpatské vinohradnícke chotáre a pomenovanie vinohradníckych honov

Už v 13. storočí, ako dokladajú písomné pramene, vinohradníctvo, najmä v súvislosti s príchodom nemeckých hostí do malokarpatskej oblasti, ako i hospodárskymi aktivitami bratislavských a trnavských mešťanov v tejto lokalite, nadobúdalo charakter komerčného vinohradníctva. Svahy Malých Karpát boli čoraz viac odlesňované, časom sa z nich stávala úrodná pôda, pretváraná na širokú zónu viníc. Takto upravené kamenisté svahy sa rozdeľovali na jednotlivé vinohradnícke hony.

Etymologickým rozborom názvov týchto vinohradníckych honov a vo všeobecnosti pojmov vinohradníckej terminológie dospejeme k poznaniu, že nemeckí hostia boli bavorského pôvodu. Neprišli však priamo z Bavarska, ale z oblasti medzi Viedňou a Neziderským jazerom, a teda je ich jazyk klasifikovaný ako stredobavorský.¹⁶² Malokarpatské mestá na základe geografického rozdelenia oblastí, osídľovaných nemeckými kolonistami, podľa Márie Papsonevej radíme do regiónu juhozápadného Slovenska, a podľa Margaréty Horváthovej konkrétne do skupiny mesta Bratislavy a jeho okolia.¹⁶³

Na všeobecné označenie vinohradníckych chotárov sa používali v malokarpatskej oblasti nemecké pomenovania ako *Geburge/Gebirge, Weingarten, Teren / Terain, Bezirk*, okrem toho aj latinský termín *promonthorium* a slovenské názvy *hory, chotár dedinský* a maďarské slovo *hegyek*. Stretáme sa aj s pojmami nem. *B(P)erg*, lat. *mons* a *plaga*, slov. *hora* a maď. (*szőlő*) *hegy*, ktoré označovali len jednu chotárnu časť s vinohradmi, teda horu, vrch, úbočie z celého vinohradníckeho pohoria, resp. poukazovali na vyvýšenú, či ojedinelú polohu viníc.¹⁶⁴

Jednotlivé areály vinohradov sa rozčleňovali na diely, ktoré mali názov *šidunk*, nem. *Schidung*. Vinohradnícke obvody sa označovali nemeckým výrazom *Ried(en)* a lajtne – nem. *Leite(n)*.¹⁶⁵ Vinice na nížinatom povrchu dostávali pomenovanie nem. *Lossling, in Losslung*. Názov *greft*, nem. *Greft*, sa používal pre vinohrady, ktoré boli v porovnaní s inými v ich okolí založené sekundárne. Slovo *Greft* by mohlo byť odvodené nielen od nem. slovesa *graft(n)en* vo význame *prekopávať, kopať*, ale tiež od slovesa *greifen*, čo znamená *rozširovať* sa.¹⁶⁶

¹⁶² VODA, Ivan. Staré názvy vinohradov. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur 1209 – 2009. Dejiny písané vínom*, s. 229.

¹⁶³ WAMBACH, Viera. Vinárske mesto Pezinok ako starý nemecký ostrov. Stopy minulosti v slovenskom spisovnom jazyku. In OLOŠTIAK, Martin – IVANOVÁ, Martina – GIANITSOVÁ-OLOŠTIAKOVÁ, Lucia (eds.). *Varia XVIII. Zborník príspevkov z XVIII. kolokvia mladých jazykovedcov (Prešov – Kokošovce – Sigord 3. – 5. 12. 2008)*. Prešov : Prešovská univerzita, 2009, s. 747.

¹⁶⁴ SCHREIBER, Ján Juraj. *Popis slobodného kráľovského mesta Modry*. Preložil Ján Milan Dubovský. Modra : Pamätník národnej kultúry Matice Slovenskej – Múzeum Ľudovíta Štúra v Modre, 1998, s. 28.

¹⁶⁵ Nem. slovo *Leite(n)* môžeme prekladať ako diely alebo aj ako vrch, prípadne časť úbočia alebo svah. KALESNÝ, František. Vinice a ich chotárne názvy v stredovekej Bratislave. In *Bratislava*, 1970, roč. 6, s. 70.

¹⁶⁶ BENKOVÁ, Eva. *Vinohradníctvo na panstve Červený Kameň v ranom novoveku*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK, 2017, s. 149 – 150.

Nakoľko sa vinohrady vysádzali v prostredí malokarpatských vrchov, teda na kamenistých svahoch, vinohradníci pri odlesnení pôdy a jej následnom zúrodňovaní a budovaní vinohradov vykopali kamene, ktoré potom ukladali na seba do podoby pásov, nazývaných kamenice alebo medze, hate, či runy (nem. *Rain*). Tieto potom oddeľovali jednotlivé pozemky vinohradníkov. Žiaden z vinohradníkov si nesmel kamenicu prisvojiť a pripojiť k svojmu pozemku. Ak bolo dokázané, že vinohradník svojvoľne hýbal s hraničným kameňom, bola mu udelená finančná pokuta. Zавše si tieto vinohradnícke hranice vyžiadali aj isté úpravy a pravidelnú údržbu. Každý zo susediacich vinohradníkov sa preto staral o svoju polovicu kamenice, bez súhlasu suseda však nemohol kamenicu podkopávať alebo zapratať viničom, odpadom, či zeminou, ani pri nej založiť oheň. Ak kamenice nespĺňali požadované kritériá a vinohradnícky majster, ktorý ich pravidelne kontroloval, zistil nevyhovujúci stav, nariadil danému vinohradníkovi závalu odstrániť na vlastné náklady. Ak tak neurobil, hrozila mu finančná pokuta. Vinohradnícki majstri si často viedli vo svojich zápisniciach evidenciu hraničných kameňov. Podrobne si zaznamenávali, na aké miesta sa koľko kameňov osadilo a kto bol pri ich osadení, niekedy boli uvedené aj výšky poplatkov za dané osadenie.¹⁶⁷

Pravidelne boli kontrolované aj cesty, ktoré viedli popri kameniciach. Museli byť v takom stave, aby boli dostatočne priechodné pre vozy, na ktorých bolo odvážané obraté hrozno. Nesmeli sa pri ceste nachádzať kľče, ktoré by mohli cestu poškodiť. Cesty nemohli byť ničím znečisťované. Oprava zlých a nebezpečných ciest bola v kompetencii vinohradníckych majstrov a ich pomocníkov. Na opravách sa však zúčastňovali všetci vinohradníci, ktorých pozemky s daným úsekom cesty susedili, pričom na opravu aj prispievali sumou päť denárov.¹⁶⁸ Pohyb vinohradníkov, robotníkov, ako aj iných ľudí, bol vo viniciach limitovaný. Mohli prechádzať len po daných cestách a chodníčkoch, a nové sa mohli budovať len so súhlasom vinohradníckeho majstra. Vinohradnícky poriadok zakazoval chodiť po čerstvo pokopanom vinohrade, či vo vinohradoch poľovať, chytať zajace, vtáky a jazdiť na koni.¹⁶⁹

Niektoré ustanovenia presne určovali smer jazdy furmanov po vinohradníckych cestách aj miesta obrátisk, ktoré slúžili na obrátenie konských povozov. Podľa modranského vinohradníckeho poriadku mali byť obrátiská dvakrát ročne skontrolované. V prípade, ak by si nejaký vinohradník privlastnil časť tohto priestoru k svojmu pozemku, mal byť pokutovaný.¹⁷⁰

K súčasťam okolia samotných viníc, ako sú spomínané kamenice, medze, cesty, chodníky, obrátiská povozov a skladacie a výstupné miesta, patrili aj rôzne spádnice a žľaby, na ktoré sa tiež vzťahovali rôzne ustanovenia vinohradníckych poriadkov. Z kameňov a dreva sa vo viniciach stavili aj vinohradnícke budy, ktoré slúžili na uskladnenie nástrojov, ako úkryt alebo v čase dozrievania hrozna a obračiek ako dočasné ubytovanie pre hájnikov.

Niektoré ustanovenia a nariadenia pereckých poriadkov sa vzťahovali na tzv. *pustáky* – pusté, neobrobené vinohrady či miesta, kde sa nepestovala vínna réva. Bez povolenia vrchnosti sa takáto zem nemohla obrábať, dokonca pod výstrahou peňažnej pokuty.

¹⁶⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Protokoly a pozemkové knihy vinohradov*, 1589 – 1713, inv. č. 355, s. 91.

¹⁶⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha štatútov*, 1617 – 1664, inv. č. 1296, Ust. čl. 4, s. 75.

¹⁶⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha štatútov*, 1617 – 1664, inv. č. 1296, Ust. čl. 13 a ust. čl. 14, s. 76.

¹⁷⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha štatútov*, 1617 – 1664, inv. č. 1296, Ust. čl. 24, s. 78.

Vinohrad prechádzal do vlastníctva mesta, ktoré mohlo samo obhospodarovať, prenajať, či predať. S povolením pereckého úradu si mohli vinohradníci na svojich pozemkoch vysadiť menšie úžitkové záhradky alebo ovocný strom. K vinohradníckym chotárom prislúchali aj lúky a štepnice – mladé novovysadené vinohrady. V štepniciach sa nesmel po celý rok pásť dobytok.¹⁷¹ Napríklad v Modre sa od júna do oberačiek nesmel pásť dobytok na mestských lúkach, patriacich k vinohradom. Výška pokuty v prípade porušenia ustanovení nie je v malokarpatských vinohradníckych poriadkoch presne stanovená.¹⁷²

Názvoslovie vinohradníckych honov je špecifickým znakom miestnej vinohradníckej kultúry, ktorá sa opiera o široké a dlhodobé využívanie pôdy pre výsadbu viníc. Samotné pomenovania jednotlivých vinohradov v prvom rade boli odvodené od ich polohy – tie patria medzi najstaršie a najtrvácnejšie chotárne názvy, alebo vzhľad (napr. *Oberberg* – Vrchná hora, *Eben* – Rovina). Niekedy ich názov poukazoval na okolitú faunu a flóru (napr. *Fuchsleiten* – Líščiny, *Rosenberg* – Ružová hora), prípadne na pôvod alebo profesiu pôvodného majiteľa vinohradu (napr. *Wiener* – Viedenské, *Krammer* – Kramáre). V pomenovaní vinohradu sa mohol odraziť aj vzťah vinohradníka k nemu alebo jeho pôdne vlastnosti, úrodnosť, chuť, či kvalita hrozna (napr. *Freund* – Priateľ, *Rötl* – Červenec, *Suesl* – odkazujúci na sladkosť hrozna).

Z uvedeného je zrejmé, že pomenovania vinohradov malokarpatskej oblasti majú z lingvistického hľadiska pôvod v nemeckom jazyku. Nemeckí hostia sa nielenže ľahko prispôbili miestnym prírodným i kultúrno-spoločenským podmienkam a integrovali sa do pôvodnej z väčšej časti slovenskej spoločnosti, ich skupinové povedomie zostalo silné, ba dokonca nemecká etnicita mala v nasledujúcom období dominantné postavenie. Najčastejšie používanou úradnou rečou v malokarpatských mestách, ako aj rečou najvyššie postavenej vrstvy miestnej society bola nemčina.¹⁷³

Koncom 16. storočia vplyvom reformácie a následnej rekatolizácie bola naštartená jednotnosť nemeckej komunity aj na slovenskom území. Z hľadiska vývoja jazyka sa presadzovala biblická nemčina, z ktorej vznikol aj súčasný nemecký jazyk, a miestne obyvateľstvo postupne prestalo rozumieť pôvodnému bavorskému dialektu na tomto území. V spoločenskom aj hospodárskom živote sa stále viac, najmä v 17. storočí, presadzovalo slovenské etnikum, ktoré si osvojilo miestnu hovorovú podobu pôvodných miestopisných názvov a ich etymologických novotvarov. Názvy boli v niektorých prípadoch upravené presnými prekladmi, ale častejšie boli nahradené zvukovo podobne znejúcimi slovenskými slovami alebo nemecké slová boli upravené slovenskými koncovkami. Chotárne názvy nemeckého pôvodu vznikali ešte v polovici 17. storočia, avšak neboli už také trvácne. Vinice často menili vlastníka, pozemky boli delené alebo spájané, vplyvom spoločenských nepokojov v 17. a 18. storočí, ako aj prírodných pohrôm, napríklad fyloxéry koncom 19. storočia, boli opúšťané a spustli.¹⁷⁴ Avšak stále môžeme

¹⁷¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha štatútov*, 1617 – 1664, inv. č. 1296, Ust. čl. 12, s. 76.

¹⁷² MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Protokoly a pozemkové knihy vinohradov*, 1589 – 1713, inv. č. 355, Ust. čl. 20, s. 19, MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha štatútov*, 1617 – 1664, inv. č. 1296, Ust. čl. 12 a ust. čl. 18, s. 76 – 77.

¹⁷³ WAMBACH, Viera. Vinárske mesto Pezinok ako starý nemecký ostrov. Stopy minulosti v slovenskom spisovnom jazyku, s. 749.

¹⁷⁴ VODA, Ivan. Staré názvy vinohradov. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur 1209 – 2009. Dejiny písané vínom*, s. 230 – 232.

vnímať, že niektoré pôvodné nemecké aj slovenské názvy vinohradov majú do dnešných čias svoje miesto v kolektívnej pamäti miestnej spoločnosti.

3.2 Vymeriavanie vinohradníckej pôdy a spôsob vyrubovania dávok a poplatkov vo vinohradoch

V malokarpatskej oblasti sa na vymeranie vinohradníckej pôdy využívala jednotka tzv. *kus* (nem. *Stock*) a jeho zlomky, napr. $\frac{1}{4}$ (nem. *viertl stock*). Vinohradníci obhospodarovali štvrtinové, osminové, šestnástinové a dvaatridsatínové podiely, resp. časti (nem. *Thail*) z jedného kusu vinohradu. Plošná miera *Stock* sa poslednýkrát uvádza v roku 1782 v registri dávok za vinohradnícke právo. Písomne je táto pozemková miera doložená aj v Bratislave, a predpokladáme ju tiež v Rači a Grinave. O vyberaní dávky za vinohradnícke právo v Modre a veľkosti kusu sa nachádza zmienka v protokole v pamätnej knihe mestečka Modry v odpise svedectva richtára a rady kráľovského mestečka Modry z dňa 20. januára 1594. Uvádza sa tu, že za štvrtinu kusu bola vyrubovaná dávka štyri okovy vína, za osminu alebo pol štvrtiny dva okovy, za šestnástinu jeden okov vína. Cudzinci odvádzali zo štvrtiny kusu starých vinohradov štyri a pol a z nových štyri okovy vína. V uvedenom prameni sa nachádza aj informácia o tom, že v Modre nikdy nebolo zvykom premeriavať rozlohu vinohradov so šnúrou – rozloha vinohradu sa určovala len približným odhadom (nem. *nach dem Gesicht*), ale na výslovnú žiadosť vinohradnícky majster premeral ako základnú mernú jednotku štvrtinu kusu a určil jeho dĺžku na 165 siah a šírku na 50 siah, teda výsledná rozloha bola 8 250 štvorcových siah, resp. 87,76 kopáčov, čo je v prepočte 6,875 uhorských jutár alebo 2,9469 hektárov.¹⁷⁵ Táto jednotka bola stotožňovaná s jedným celým vinohradom. V prameňoch sa stretáme okrem uvedených štvrtín kusu aj s plošnou mierou *feder*, ktorý predstavoval $1/64$ kusu.¹⁷⁶

V starších prameňoch sa výmera určovala ako celý vinohrad (lat. *integra vinea*), polovica vinohradu (lat. *media*), štvrtina vinohradu (lat. *quartale*) alebo osmina vinohradu, no bez udania konkrétnej veľkosti. Naopak potom ako bola v 18. storočí zavedená merná jednotka kopáč (lat. *fossor*) – plocha, ktorú je schopný okopať jeden vinohradník za jeden deň, vieme už spoľahlivejšie určiť celkovú rozlohu vinohradníckej pôdy v tom-ktorom roku.

Na premeriavanie vína sa v Uhorsku používal bratislavský (uhorský) okov, resp. „desiatkový“, ktorý obsahoval 54,2976 l a delil sa na 32 pínt, teda 64 holieb. Používanie mier však nebolo jednotné. Popri 32 pintovom okove sa objavuje aj 40 pintový. V malokarpatskej oblasti sa však prevažne používal 32 pintový okov, preto sa riadime touto mierou.¹⁷⁷

V stredovekom období boli podvody pri meraní vína veľmi časté, a to hlavne z dôvodu tejto nejednotnosti veľkosti okovu. Svätajurský okov bol napríklad až o $\frac{1}{4}$ väčší ako bratislavský, resp. budinský alebo uhorský okov. Preto sa aj pri odovzdávaní dávok

¹⁷⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Pamätná kniha mestečka Modry*, 1586 – 1606 (1652), inv. č. 338, fól. 151 – 152. TURCSÁNY, Juraj. Pozemkové miery vinohradov v Malokarpatskej oblasti do zavedenia kopáčov. In *Slovenská archivistika*, roč. 21, č. 2, 1986, s. 89.

¹⁷⁶ TURCSÁNY, Juraj. Pozemkové miery vinohradov v Malokarpatskej oblasti do zavedenia kopáčov, s. 92.

¹⁷⁷ BAĎURÍK, Jozef. K otázke produkcie vína v malokarpatskej oblasti v druhej polovici 16. storočia. In *Historica*, Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 1678 – 1679, roč. 29 – 30, s. 119.

používal ten svätajurský, a v bežnej praxi skôr bratislavský. Až neskôr sa zaviedlo premeriavanie veľkokapacitných sudov špeciálnymi palicami (nem. *Stab*, lat. *baculum*) – vizírmi, pôvodne drevenými palicami. V 16. storočí mali už železnú podobu a nazývali sa *rífy*.¹⁷⁸ Zákonný článok č. 24/1635 uhorského zákonníka hovorí aj o tom, ako tieto nástroje používať, a to v súvislosti s vyberaním cirkevného desiatku z vína. Napriek opatreniam sa vždy našli spôsoby, ako upraviť sudy tak, aby pri premeriavaní ukazovali vyššiu hodnotu pri nižšom objeme vína. Tak obchodníci dokázali vyviezť na domáci i zahraničné trhy menej vína za vyššiu sumu peňazí.¹⁷⁹ Napríklad o podvode s vyberaním naturálnych dávok svedčí aj mandát Leopolda I., adresovaný magistrátu Svätého Jura, aby vyšetril sťažnosť stavov Dolného a Horného Sliezska, že uhorské sudy, v ktorých sa dopravuje víno sú upravené tak, že napriek správnosti pri premeraní vizírom obsahujú menej vína ako majú obsahovať, čím sa poškodzujú nielen obchodníci s vínom, ale aj obchod medzi krajinami monarchie, a teda, že vinníkov treba potrestať.¹⁸⁰

Jedným z takýchto špekulantov, ako obchádzať daňové povinnosti, bol napríklad Mikuláš Jelšič. V roku 1613 pred vyberačmi cirkevného desiatku zatajil 118 okovov vína v dvoch tajných pivniciach. Následne bol odsúdený na stratu tohto vína a desiatok musel dodatočne zaplatiť. Jelšičova kúria bol však aj neskôr predmetom problémov. V roku 1659 v nej napríklad mesto zakazovalo viechu.¹⁸¹

Často sa viedli spory o odvádzaní rôznych daní a poplatkov medzi mestom a cudzími vinohradníkmi, ktorí vlastnili alebo si prenajímali vinice v chotári malokarpatských miest. Z rovnakých dôvodov boli vedené spory aj medzi mestom a šľachtou. Napríklad listina Ferdinanda III. z 8. júna 1655, vydaná v Bratislave, je svedectvom o sťažnosti, ktorú v mene šľachticov, žijúcich v Modre alebo vlastníacich vinice v modranskom chotári, predniesol na krajinskom sneme v Bratislave v roku 1655 kráľovský protonotár Ján Prinnei. Bola namierená proti richtárovi, senátorom a celej obci mesta Modry pre neoprávnené vyberanie rôznych peňažných dávok z viníc a vína, čím boli porušené šľachtické výsady.¹⁸²

V období feudalizmu môžeme sledovať, že sa cena vinohradníckej pôdy v pomere k cene výsledného produktu výrazne zvyšovala. Vždy bola vyššia aj v pomere k cene pôdy, vysadenej inými plodinami. Samozrejme, bolo aj v záujme vrchnosti, aby boli vinohrady obrábané, keďže aj jej plynuli z vinohradníctva nezanedbateľné zisky. Preto bolo aj v jej záujme, aby boli vinohradníkom vytvorené dostatočne vhodné ekonomické podmienky pre túto hospodársku činnosť. Z toho dôvodu boli vinohradníkom poskytované rôznorodé úľavy. Za zvýhodnené ceny im boli predávané pozemky, vhodné na založenie nového vinohradu, dokonca niekedy s cieľom obnoviť čiastočne alebo úplne zanedbané spustnuté vinice, poskytlí majiteľovi úľavu od platenia dávok na určité obdobie.¹⁸³ Napríklad pezinskému zemanovi Gašparovi Segedimu bolo v roku 1649 mestom

¹⁷⁸ DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo viníci*, s. 131.

¹⁷⁹ FEJEROŠOVÁ, Mária – HRIVŇÁK, Štefan. Podvody pri meraní vína. In HRIVŇÁK, Štefan a kol. *Víno v prameňoch. Dokumenty k dejinám malokarpatského vinohradníctva*, s. 66.

¹⁸⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1922, 10.6.1672, inv. č. 281. La.

¹⁸¹ DUCHOŇ, Michal. Šľachta v malokarpatských mestách v ranom novoveku (16. – 18. storočie) In *Forum Historiae*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 12.

¹⁸² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 8.6.1655, inv. č. 175.

¹⁸³ KAZIMÍR, Štefan. *Pestovanie viniča a produkcia vína na Slovensku v minulosti*, s. 80.

odpustené platenie dávky za vinohradnícke právo z vinohradu *Tierner (Trnavské)*, a tiež povolené ťaženie stavebného dreva z mestského lesa za odstúpenie časti jeho pozemku a povolenie postaviť na ňom hradby a vybudovať násyp pri jeho kúrii.¹⁸⁴

Konkrétne informácie o hospodárskych aktivitách malokarpatských miest a ich obyvateľov čerpáme z prameňov účtovného a daňového charakteru. Základným prameňom účtovnej agendy malokarpatských miest sú komorné účty.¹⁸⁵ Modranské (1607 – 1922), pezinské (1616 – 1922) a svätajurské (1603 – 1922) komorné účty sa zachovali takmer v kompletnom rade s menšími hiátmi, menili sa len ich názvy. Sú akýmsi záverečným účtom, ktorý bol vyhotovený po ukončení fiškálneho roku na základe účtovných denníkov, ktoré si účtovník – komoráš viedol priebežne počas roka.

V príjmoch sú evidované príjmy za desiatkové víno, príjmy z predaného vína, príjmy z vína, ktoré sa kúpilo od mešťanov a bolo uložené v mestskej pivnici, z vyčapovaného vína a z nájomného, príjmy z piva, príjmy z českého kostola a príjmy zo skladu. V časti výdajov tvoria jednotlivé položky výdavky za dlžoby, ktoré vyplatil komoráš, na farára, na kaplána, na mestského pisára, na organistu, na perega, na mestského staviteľa, zámočníka, kováča, tesára, stolára a sudcu. Vždy na konci časti príjmov a výdajov záverečného účtu je uvedený ich sumárny výpočet.

Na dotvorenie obrazu o účtovnej agende, či doplnenie chýbajúcich údajov, je možné pracovať aj s rôznymi účtovnými denníkmi, príjmovými a evidenčnými protokolmi, účtovnými dokladmi a ich kópiarmi, ktoré často podávajú obsiahlejšiu informáciu o jednotlivých príjmoch a výdajoch, ďalej revíziami záverečných, resp. komorných účtov, ktoré vznikli ako výsledok kontroly účtov mestského pokladníka a obsahovali repliky, reštancie a nedostatky komorných účtov. Evidujeme v rámci účtovných písomností aj registre dlžôb mesta a zúčtovania s veriteľmi, písomnosti základín a fondov, ako aj depozitnej pokladnice. Ďalej je tu účtovná agenda osobitne účtujúcich jednotiek – kostolného či sirotského otca, účty špitála a lesné účty. Samostatné účty si viedli aj rôzni mestskí funkcionári, ako napríklad aj vinohradnícki majstri alebo stavitelia mestských vinohradov.¹⁸⁶ Stavitelia mestských vinohradov viedli aj pivničné hospodárenie s mestským vínom, ktoré dokladajú inventáre obecného vína. Z pezinských písomností sa zachovali aj mesačné účty za víno, pálené, pivo a mäso, ako aj samostatné účty za víno.¹⁸⁷

Daňovú agendu malokarpatských miest môžeme v období feudalizmu rozdeliť na kontribučnú, dávkovú, agendu štvrtníkov a platieb desiatkov. Do osobitných skupín radíme poplatky za ubytovanie a vydržiavanie vojska, stráženie, komíny alebo rôzne

¹⁸⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 16.6.1649, inv. č. 94.

¹⁸⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Komorné účty*, 1607 – 1800, inv. č. 3064 – 3151, *Účty dolnej komory*, 1757 – 1776, inv. č. 4472 – 4489, *Materiálne a naturálne účty*, 1777 – 1800, inv. č. 4490 – 4524. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Komorný účet*, 1616 – 1800, inv. č. 2012 – 2069. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Komorné účty*, 1603 – 1796, inv. č. 3604 – 3851, *Generálny register príjmov*, 1647 – 1717, inv. č. 3904, *Generálny register výdajov*, 1647 – 1666, inv. č. 3905, *Záverečné účty mestskej komory (domácej pokladnice)*, 1784 – 1912, inv. č. 766.

¹⁸⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Účty vinohradníckych majstrov*, 1607, 1609, 1643, 1655, 1661, 1662, 1665, inv. č. 4002 – 4008, *Účty mestských staviteľov*, 1754, 1755, inv. č. 4271, 4272.

¹⁸⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Inventáre obecného vína*, 1610 – 1628 a 1740 – 1825, inv. č. 4273 – 4281. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Mesačné účty za víno, pálené, pivo a mäso*, 1674 – 1676, inv. č. 4517, *Účty za víno*, 1788 – 1789, 1789, 1789 – 1790, 1798, inv. č. 4526 – 4529, *Zlomky účtov mestského vína*, 1680 – 1686, inv. č. 4565.

iné poplatky, ktoré sa vyrubovali podľa potreby na rôzne účely – na udržiavanie vinohradníckych ciest, stavbu mestského opevnenia, na čistenie potokov, na zaplatenie snemovej taxy, požiarne poplatky, poplatky od nájomníkov a pod.

Určujúcim prvkom pri zdaňovaní obyvateľstva bol obytný dom a iné nehnuteľnosti, patriace do vlastníctva jednotlivca, a teda vinice, polia, lúky, záhrady a pod., ako aj hnutelný majetok. Osobitné postavenie malo z titulu vinohradníckeho práva víno.

Najdôležitejšími dokumentmi tejto kategórie pre sledovanie vinohradníckych aktivít malokarpatských obyvateľov sú registre dávok za vinohradnícke právo, tzv. *hôrne*, ktoré spoločne s registrami mestských dávok radíme do dávkovej agendy daňových písomností mesta.¹⁸⁸ Osobitne boli vedené registre desiatkov z vína.¹⁸⁹ Podľa zákona patrili cirkvi, resp. ostrihomskému arcibiskupovi, ktorý ich často prenajímal šľachticom, či mestu. Vinohradníci platili aj špecifický druh mestskej dane z vína (nem. *Weingaab*), ktorej výšku určoval každoročne magistrát na základe celkového množstva vína, ktoré sa v tom-ktorom roku dorobilo. V rámci tejto skupiny archívnych prameňov evidujeme aj registre poplatkov za opravu vinohradníckych ciest, registre poplatkov za záhumenicové vinice, súpisy záhradného vína alebo privezeného cudzieho vína.¹⁹⁰

V chotároch malokarpatských miest obrábali vinice aj tzv. cudzí vinohradníci, resp. vinohradníci z okolitých miest a obcí, v najvyššom počte z Bratislavy a Trnavy. Tí boli okrem hôrneho povinní odvádzať aj iné poplatky, a to za obaračku (nem. *Schmidtgeldt*), za možnosť skladu v meste (nem. *Niderlaggeldt*) a odvoz vína (nem. *Strassmauth/Lo(e)ssgeldt*).¹⁹¹

V rámci kontribučnej daňovej agendy (lat. *portion, contribution*), ktorá predstavuje systém výrubu, vyberania, platenia a evidovania štátnych daní, pre Modru a Svätý Jur sú zachované pramene už od prvej polovice 17. storočia.¹⁹² Pre mesto Pezinok sa tento typ prameňov zachoval len čiastkovo pre koniec 17. storočia a v súvislom rade až od konca 18. storočia.¹⁹³ Informácie o majetkovej držbe modranských, pezinských a svätajurských

¹⁸⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Registre dávok za vinohradnícke právo*, 1575 – 1609 – 1800, inv. č. 5144 – 5320. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Registre dávok z viničného práva*, 1631 – 1688, inv. č. 3484 – 3544. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Registre hôrneho*, 1579 – 1799/1800, inv. č. 4283 – 4439. Z písomností Pezinka evidujeme aj dávkový register obcí panstva Pezinok. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Dávkový register obcí panstva Pezinok*, cca 17. storočie, inv. č. 3611.

¹⁸⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Registre desiatkov z vína*, 1609 – 1797, inv. č. 5952 – 6113. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Registre desiatkov z vína*, 1641 – 1729, inv. č. 3557 – 3587. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Registre desiatkového vína*, 1620 – 1666 – 1797, inv. č. 5124 – 5137; 1627, inv. č. 5138a. Z písomností Svätého Jura evidujeme aj súpisy desiatku z vína obcí panstva Svätý Jur. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatku z vína obcí panstva Svätý Jur*, 1649, inv. č. 3610.

¹⁹⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Registre poplatkov za opravu viničných ciest*, 1688 – 1795, inv. č. 5105 – 5117. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Registre poplatkov za záhumenicové vinice*, 17. storočie, 1708, inv. č. 5089, 5090. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Súpisy záhradného vína*, 1613 – 1800, inv. č. 6128 – 6215, *Register dovezeného cudzieho a kúpeného vína*, 1691, 1693, inv. č. 6460, 6461. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Súpis privezeného cudzieho dedinského vína*, cca 17. storočie, inv. č. 3606.

¹⁹¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Registre poplatkov cudzincov za rez viniča, obaračku a sklad vína*, 1606 – 1607 – 1775, inv. č. 6369 – 6403. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Súpis poplatkov za víno, ktoré platili cudzí vinohradníci majúci vinice v pezinskom chotári*, 18. storočie, inv. č. 3588 – 3605. V modranských registroch poplatkov cudzincov sú navyše uvedené aj výdaje v súvislosti s obilím a ovsom, niekedy aj výdaje spojené s vyplatením členov pereckého úradu, notára alebo vinohradníckych robotníkov.

¹⁹² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kontribučné registre*, 1625 – 1720, inv. č. 5557 – 5574, 1720 – 1740, 5575 – 5595. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Registre porcií*, 1649 – 1750/1751, inv. č. 4787 – 4843.

¹⁹³ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register porcií*, 1686 – 1767, inv. č. 2761 – 2794.

mešťanov v prvej polovici 18. storočia čerpáme aj z celokrajinských dikálnych súpisov z rokov 1715 a 1720.¹⁹⁴

3.3 Dávka za vinohradnícke právo

V modranských registroch dávok za vinohradnícke právo zo 17. a 18. storočia sú vinohradníci rozdelení do skupín podľa toho, či ide o mešťanov, iných obyvateľov mesta (nem. *Nichtzugesagt* – tí, čo ešte neboli mešťania), Kráľovanov alebo cudzích vinohradníkov. Nie vždy sa v registroch spomínajú aj vinice patriace mestu. Od roku 1664 sú mená vlastníkov vinohradov z Modry a Kráľovej zoradené abecedne podľa krstných mien, počnúc rokom 1784 podľa priezvisk. V abecednom poradí sú menovaní vinohradníci aj v pezinských a svätajurských registroch hôrneho, no zatiaľ čo v Pezinku sú vo väčšine prípadov vinohradníci rozdelení do dvoch skupín – na mešťanov a cezpoľných vinohradníkov, svätajurské registre na pôvod vinohradníka upozorňujú len poznámkou pri jeho mene.

Za menom každého z vinohradníkov sú uvedené jemu patriace vinice podľa názvu vinohradníckeho honu, v ktorom ležia. Nakoľko výška hôrneho závisela od veľkosti vinohradu, nasleduje údaj o jeho rozlohe v zlomkoch kusu a vo federoch a výpočet hôrneho in natura – v okovoch a holbách.

V roku 1650 odviedlo dávku za vinohradnícke právo v Modre celkom 555 vinohradníkov, a to v množstve 1134 $\frac{3}{4}$ okovu a 12 holieb z bezmála 840 ha vinohradníckej pôdy. Vyše 80% podiel na odvode tejto dávky mali miestni vinohradníci. V skupine cudzích držali prvenstvo Trnavčania.¹⁹⁵

Najvyšší počet vinohradov, z ktorých bolo odvedené hôrne, vlastnil Michal Marthius, neskorší modranský mešťanosta. Z 18 vinohradov, ktoré sa rozprestierali na 11,1 ha pôdy, odviedol dávku 15 okovov. Jeho najväčší vinohrad *Ungerberg* (*Uherské*) sa rozprestieral na ploche s výmerou 1/16 kusu a dva federy, teda 1,11 ha.

Michalov brat Ján Marthius, niekoľkonásobný modranský richtár a mešťanosta, mal deväť vinohradov s rozlohou 7,34 ha, z ktorých mu bolo vymierané hôrne deväť a $\frac{3}{4}$ okovu a 11 holieb. Nakoľko však aj v tomto roku pôsobil v Modre vo funkcii richtára, od odvedenia tejto dávky bol oslobodený.

Najväčšiu rozlohu vinohradov spomedzi Modranov v roku 1650 obrábal Žigmund Hadritius (13,51 ha), jeden zo synov modranského notára Juraja Hadritia. Odviedol teda aj najvyššiu vinohradnícku dávku v tomto roku – 18 $\frac{1}{4}$ okovu. V máji toho roku sa Žigmund Hadritius spomína spoločne s vyššie spomenutým Michalom Marthiom v spore s Modranom Martinom Prodtpeckom, ktorý sa týkal troch viníc ležiacich vo svätajurskom chotári. Vinice mali byť vrátené ako dedičstvo Martinovi Prodtpeckovi, no napriek tomu

¹⁹⁴ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1715_-evi-orszagos-osszeiras>. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1720_-evi-orszagos-osszeiras>.

¹⁹⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, Register dávok za vinohradnícke právo, 1650, inv. č. 5170.

ich obžalovaní naďalej užívali.¹⁹⁶ Pravdepodobne sa spor týkal viníc vo vinohradníckych honoch *Dlhé (Langweingarten)*, *Žabky (Rueden)* a *Dereše (Kincvajngort)*, z ktorých Žigmundovi bolo v roku 1650 vymerané pomerne nízke hôrne – jeden a pol okovu vína.

Majiteľom najrozľahlejšieho vinohradu *Dreisinger (Trajsigár)* bol v tomto roku Modran Ján Dávid Ruland. Z jeho 3/8 kusu (4,44 ha) veľkej plochy odviedol hôrne šesť okovov vína.

Skupina	Počet vinohradníkov	Zastúpenie vinohradníkov v %	Odvedené hôrne	Rozloha vinohradov
Mešťania	356	64,14	786 okovov, 8 holieb	501,63 ha
Iní obyvatelia	36	6,49	35 okovov, 4 holby	26,36 ha
Kráľovania	64	11,53	47 okovov, 6 holieb	34,85 ha
Trnavčania	47	8,47	180,75 okovu, 2 holby	133,78 ha
Pezinčania	2	0,36	11,5 okovu	8,51 ha
Svätojurčania	1	0,18	0,5 okovu	0,37 ha
Ostatní cudzinci	49	8,83	73,5 okovu, 8 holieb	54,48 ha
Spolu	555	100	1134,75 okovu, 12 holieb	839,90 ha

Dávky za vinohradnícke právo v Modre v roku 1650 (podľa registra dávok za vinohradnícke právo)

V roku 1750 nenachádzame v registri dávok za vinohradnícke právo pre Modru žiadnych Pezinčanov ani Svätojurčanov. Je to pomerne častý jav, nakoľko vinohradníci z týchto miest zrejme mali dostatok svojej vlastnej kvalitnej vinohradníckej pôdy, preto neboli odkázaní na obrábanie viníc v cudzom chotári. Pokiaľ sa nejakí Pezinčania alebo Svätojurčania vyskytujú v modranských registroch hôrneho, bolo by zaujímavé sledovať, ako dlho obrábali modranské vinice a s akým výnosom, prípadne aký bol ich ďalší osud, či boli prenajaté, zapožičané, alebo sa stali predmetom predaja, dedenia, konfiškácie a pod. Podobné prípady môžeme sledovať aj v súvislosti s vinohradníckou pôdou v pezinskom a svätojurskom chotári. Napriek tomu, že sa počet trnavských vinohradníkov, ako aj rozloha viníc, ktoré v modranskom chotári obrábali, oproti roku 1650 znížil, stále tvorili najpočetnejšiu skupinu cezpoľných vinohradníkov, odvádzajúcich hôrne mestu Modra. Na druhej strane takmer dvojnásobne vzrástol počet Kráľovanov.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Mandát Ferdinanda III. richtárovi, mešťanostovi a rade mesta Svätý Jur, aby zabezpečili vrátenie dedičstva – troch viníc Martinovi Prodtpeckovi. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 5.5.1650, inv. č. 190. La.

¹⁹⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1750, inv. č. 5270.

Najvyšší počet vinohradov, a tiež aj najväčšiu rozlohu vinohradníckej pôdy, užíval v tomto roku Modran Samuel Shadius. Odviedol hôrne vo výške 25 $\frac{1}{4}$ okovu a 13 holieb z 23 vinohradov s rozlohou 18,84 ha. Na jeho najväčší vinohrad *Kogl (Kúgel)* bola vyrubená naturálna dávka tri okovy vína.

Skupina	Počet vinohradníkov	Zastúpenie vinohradníkov v %	Odvedené hôrne	Rozloha vinohradov
Mešťania	326	57,09	657,75 okovu, 5 holieb	657,75 ha
Iní obyvatelia	62	10,86	25,25 okovu, 5 holieb	18,92 ha
Kráľovania	132	23,12	71,5 okovu, 4 holby	52,96 ha
Trnavčania	30	5,25	95 okovov, 6 holieb	70,36 ha
Pezinčania	0	0	0	0 ha
Svätojurčania	0	0	0	0 ha
Ostatní cudzinci	21	3,68	19 okovov, 7 holieb	14,17 ha
Spolu	571	100	869 okovov, 11 holieb	814,16 ha

Dávky za vinohradnícke právo v Modre v roku 1750
(podľa registra dávok za vinohradnícke právo)

Vinohrad s najväčšou výmerou vo vinohradníckom hone *Spiegl (Špígl)* v tomto roku vlastnil gróf Alexander Károli, hlavný generál kuruckých vojsk v čase Rákociho protihabsburského povstania, ktoré začiatkom 18. storočia zasiahlo aj do dejín malokarpatských miest. Za jeho vyše 3,5 ha rozlohy odviedol dávku štyri a $\frac{3}{4}$ okovu. Okrem tejto vinice vlastnil aj ďalších osem viníc, spolu teda odviedol hôrne v množstve 19 okovov a osem holieb vína z vyše 14,19 ha pôdy.

V porovnaní s Modrou, peziňské vinice mali menšiu rozlohu. Nestretáme sa tu s vinohradmi, z ktorých by bola odvedená vinohradnícka dávka vyššia ako tri okovy. Rovnako je nižší aj celkový počet vinohradníkov, napriek tomu, že v Pezinku obrábalo vinohrady viac cudzincov ako v Modre (v modranskom prostredí výrazne zvyšovali počty obyvatelia poddanskej dediny Kráľovej). Najvyšší počet vinohradov, a s tým súvisiacu najväčšiu celkovú rozlohu viníc, vlastnil v tomto roku peziňský mešťanosta Tomáš Tabrer. Z jeho najväčšej vinice *Parcifall* odviedol naturálnu dávku tri okovy. Okrem toho odviedol 18 okovov vína z ďalších 14 vinohradov.¹⁹⁸

V roku 1674 sa počet vinohradníkov, tak domácich, ako aj cezpoľných, výrazne nezmenil. Tento raz však nevieme rozlíšiť pôvod cudzích vinohradníkov, nakoľko nie je v registri uvedený. Rozloha vinohradníckej pôdy a výška odvedeného hôrneho je len o niečo málo nižšia oproti roku 1648. I v tomto roku drží prvenstvo v počte a veľkosti vinohradov, ako aj výšky odvedenej dávky, rodina Tabrerová. Dediči Tomáša Tabrera odviedli najvyššiu

¹⁹⁸ Okrem Tomáša Tabrera v súpise figuruje z rodiny Tabrerovcov aj Juliana Tabrerová s piatimi vinicami, z ktorých odviedla hôrne šesť okovov a tri holby, z toho tri okovy za svoj najväčší vinohrad, ležiaci vo vinohradníckom hone *Mändl (Mandlár)*. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, Register dávok z viničného práva, 1648, inv. č. 3495.

Skupina	Počet vinohradníkov	Zastúpenie vinohradníkov v %	Odvedené hôrne	Rozloha vinohradov
Pezinčania	266	84,98	524,75 okovu	388,32 ha
Trnavčania	29	9,27	74,5 okovu	55,13 ha
Svätojurčania	3	0,96	11,5 okovu	8,51 ha
Modrania	0	0	3 okovy	2,22 ha
Ostatní cudzinci	15	4,79	13 okovov, 14 holieb	9,78 ha
Spolu	313	100	627 okovov	463,96 ha

Dávky za vinohradnícke právo v Pezinku v roku 1648
(podľa registra dávok za vinohradnícke právo)

dávku tri okovy z vinohradu *Parcifall*. Z ďalších 18 viníc, približne spolu o rozlohe 21,46 ha, im bola vymeraná vinohradnícka dávka rovných 29 okovov (ďalšie tri vinohrady s názvom *Fryfel*, tri vinice vo vinohradníckom hone *Parcifall*, dve vinice pod názvom *Altenberg (Stará hora)*, ďalej vinice *Wiener (Viedenské)*, *Grossmuetter (Veľký sud)*, *Trauner (Trávne)*, *Schüenzen (Strážne)*, *Mügl (Nígla)*, *Rein (Runy)*, *Tierner (Trnavské)*, *Eirbach (Narpochy)* a *Hundspanken (Huncpalky)* a *Zumberg*.¹⁹⁹

Skupina	Počet vinohradníkov	Zastúpenie vinohradníkov v %	Odvedené hôrne	Rozloha vinohradov
Pezinčania	256	92,09	551,5 okovu, 6 holieb	408,18 ha
Cudzinci	22	7,91	49 okovov, 4 holby	36,30 ha
Spolu	278	100	600,5 okovu, 10 holieb	444,48 ha

Dávky za vinohradnícke právo v Pezinku v roku 1674
(podľa registra dávok za vinohradnícke právo)

Vo Svätom Jure bola obrábaná najmenšia výmera vinohradov spomedzi malokarpatských miest. Nachádzali sa tu však aj vinice, na ktoré bola vyrubená naturálna dávka štyri okovy, ako napríklad v prípade Alexandra Segnera a jeho vinice *Vogel*. Celkom odviedol hôrne 12 $\frac{3}{4}$ okovu a deväť holieb z 13 vinohradov. Najvyšší počet vinohradov v tomto roku vlastnil Martin Dörr. Za 16 viníc odviedol naturálnu dávku spolu jeden a pol okovu a 12 holieb, teda rozlohu jeho vinohradov predpokladáme takmer osem ha. Okrem spomenutej vinice *Haffner (Hrnčiare)*, mal niekoľko viníc vo vinohradníckom hone *Hausberg*, ďalej dve v *Neubergu (Novej hore)*, dve v hone *Schreiber (Pisáre)*, iné v registri figurujú pod názvom *Šluspereg (Konečné)*, *Hörmandl (Ohništia)*, *Kincvajngort (Dereše)*, *Langweingarten (Dlhé)*, *Horer (Horáre)*, *Frankl* a *Leitweingart*.²⁰⁰

¹⁹⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, Register dávok z viničného práva, 1674, inv. č. 3503.

²⁰⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, Register hórneho, 1650, inv. č. 4294.

Skupina	Počet vinohradníkov	Zastúpenie vinohradníkov v %	Odvedené hôrne	Rozloha vinohradov
Svätojurčania	206	79,84	459,5 okovu, 7,5 holby	340,15 ha
Pezinčania	6	2,33	5,75 okovu, 12 holieb	16,44 ha
Modrania	1	0,39	1,5 okovu	1,11 ha
Ostatní cudzinci	45	17,44	28 okovov, 2 holby	20,75 ha
Spolu	258	100	495 okovov, 5,5 holby	378,45 ha

Dávky za vinohradnícke právo vo Svätom Jure v roku 1650
(podľa registra dávok za vinohradnícke právo)

Vo svätajurskom registri hôrneho z roku 1750 nie je pôvod vinohradníkov označený, preto nevieme rozlíšiť, ktorý z nich je domáci a ktorý cezpoľný. V roku 1700 vo Svätom Jure evidujeme napríklad len 16 označených cezpoľných vinohradníkov, z ktorých jeden bol Modran Andrej Richter, ostatní pochádzali z Nešticha.²⁰¹ Všimame si však, že výška odvedenej naturálnej dávky, ako aj rozloha vinohradníckej pôdy v roku 1750 sa v porovnaní s rokom 1650 výrazne nezmenili, na druhej strane sa zvlášť zvýšil počet vinohradníkov, ktorí v tomto roku zo svojich viníc odviedli hôrne.²⁰²

Samotné mesto Svätý Jur v tomto roku obhospodarovalo vinice vo vinohradníckych honoch *Schmalzer*, *Murn* (*Murno*), *Schaiben* (*Šajby*) a *Breitenbrunner*. Podľa rozlohy vinohradov bolo vymerané hôrne osem okovov a osem holieb, avšak mesto bolo od odvedenia tejto naturálnej dávky oslobodené. Rovnako bol oslobodený od platenia hôrneho svätajurský richtár, v tomto roku Ján Juraj Keller.²⁰³ V jeho vlastníctve bolo až 33 vinohradov, ktoré ale neobhospodaroval sám, ale aj jeho najbližšia rodina. Na jeho najväčší vinohrad *Krízner* bolo vymerané hôrne štyri okovy, teda jeho rozloha bola takmer tri ha.

Skupina	Počet vinohradníkov	Zastúpenie vinohradníkov v %	Odvedené hôrne	Rozloha vinohradov
Spolu	396	100	477,75 okovu, 3 holby	353,57 ha

Dávky za vinohradnícke právo vo Svätom Jure v roku 1750
(podľa registra dávok za vinohradnícke právo)

²⁰¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1700, inv. č. 4344.

²⁰² MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1750, inv. č. 4390.

²⁰³ Rovnako bol od platenia hôrneho oslobodený aj vinohradnícky majster, ako napríklad v roku 1725 svätajurský pereg Ján Wittig. V tomto roku vlastnil vinice *Herbort* (*Zlatníky*), *Schurgasse* (*Šúrske*) a *Neuberg* (*Nová hora*), z ktorých by inak odviedol naturálnu dávku jeden a ¼ okovu. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1725, inv. č. 4369.

3.4 Cirkevný desiatok z vína

Celkovú ročnú produkciu vína v jednotlivých rokoch vieme sledovať na základe registrov cirkevného desiatku z vína, ktoré obsahujú mená vlastníkov vinohradov a následný výpočet desiatku z ich celkovej úrody. Spôsob vyberania desiatku v Modre bol taký, že z celého desiatku boli najprv odrátané zrážky mestskému kapitánovi, notárovi, vyberačom desiatku, miestnej fare a pod. Po odrátaní týchto položiek (zvyčajne predstavovali okolo 50 okovov vína) sa určilo 10% zo zvyšného desiatkového vína, a následne sa celé množstvo prerozdeleno na tretinu, ktorá putovala mestu, a ostatné dve tretiny, ktoré boli určené arcibiskupovi. Nie každý vinohradník odvádzal zo svojej úrody dve tretiny arcibiskupovi a jednu tretinu mestu. Spoplatnení boli rozdelení do dvoch skupín, jednej samostatne odvádzajúcej desiatok pre arcibiskupa a druhej platiacej desiatok len na mestské účely.²⁰⁴

Pezinské a svätojurské registre desiatkov z vína neuvádzajú informácie o tom, ako boli vybrané desiatky prerozdelené. Skôr môžu poslúžiť ako prameň pre zistenie celkovej produkcie vína v danom roku, nakoľko obsahujú aj konkrétny údaj o množstve vína, premeranom pri príležitosti odvádzania desiatku. Z tohto hľadiska vieme určiť aj sociálnu štruktúru vinohradníkov v sledovaných mestách. Podľa toho, akú úrodu vína v ktorom roku u nich vyberači desiatku zapísali, ich delíme do siedmich skupín.²⁰⁵

Skupina	Výška desiatku v okovoch	Počet svätojurských vinohradníkov v roku 1677	Počet pezinských vinohradníkov v roku 1712
1. skupina	do 5 okovov	82	46
2. skupina	5,1 – 10 okovov	68	46
3. skupina	10,1 – 20 okovov	71	52
4. skupina	20,1 – 50 okovov	48	103
5. skupina	50,1 – 100 okovov	20	60
6. skupina	100,1 – 200 okovov	6	31
7. skupina	200,1 – 300 okovov	2	10

Porovnanie sociálnej štruktúry vinohradníkov v Pezinku a Svätom Jure podľa produkcie vína v roku 1677 a 1712

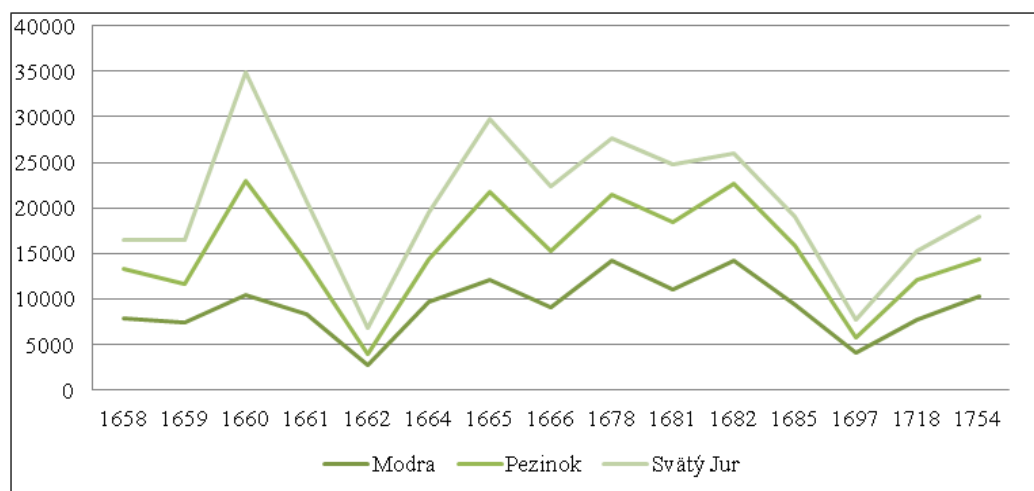
Celkovú priemernú ročnú produkciu v malokarpatských mestách v 16. až 18. storočí porovnával na základe registrov desiatkov z vína Štefan Kazimír.²⁰⁶ Vo Svätom Jure bolo priemerne dorobených 8700 okovov (4724,1 hl) vína, v druhej polovici 16. storočia 10 936 okovov (avšak tu bol sedem rokov evidovaný aj príjem desiatku spolu s Grinavou, preto

²⁰⁴ Súpis desiatkov bol vykonávaný vždy v druhej polovici novembra, teda v čase, keď víno už bolo vyprešované a takmer vykvasené. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Registre desiatkov z vína*, 1649, 1665, 1675, 1685, 1700, inv. č. 5976, 5989, 5499, 6009, 6023.

²⁰⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Register desiatkového vína*, 1677, inv. č. 5125. KAZIMÍR, Štefan. Malokarpatské vinohradníctvo do konca 18. storočia. In *Historické štúdie*, 1981, roč. 25, s. 139.

²⁰⁶ Jozef Baďurík uvádza, že Ila Bálint vypočítal koeficient na výpočet celkovej úrody, ak poznáme desiatok, na 11,25. BAĎURÍK, Jozef. K otázke produkcie vína v malokarpatskej oblasti v druhej polovici 16. storočia, s. 118.

vo Svätom Jure predpokladáme priemernú ročnú produkciu 10 500 okovov – 5701,5 hl). V prvej polovici 17. storočia to bolo 9159 okovov (4973,34 hl), teda je viditeľný pokles, a ten neustáva ani v druhej polovici 17. storočia (5590 okovov, teda 3035,37 hl). V prvej polovici 18. storočia produkcia klesla dokonca na 2440 okovov (1324,92 hl) a v druhej polovici 18. storočia bola 2510 okovov (1362,93 hl). Najvyššia produkcia vína vo Svätom Jure bola v rozmedzí rokov 1550 až 1650, pričom od 80. rokov 17. storočia sledujeme trvalú tendenciu poklesu produkcie.²⁰⁷

Produkcia vína v okovoch v Modre, Pezínku a Svätom Jure v rokoch 1658 – 1754 (podľa registrov cirkevného desiatku z vína)²⁰⁸

Pezinské vinohradníctvo zažívalo striedavo obdobia rastu, poklesu a stagnácie výšky produkcie vína. Do polovice 16. storočia vinohradníci produkovali priemerne 6500 okovov (3529,5 hl) vína ročne, v druhej polovici 16. storočia je citeľný pokles na 4730 okovov (2568,39 hl). Pezinské vinohradníctvo zažívalo svoj vrchol v prvej polovici 17. storočia (9350 okovov, teda 5077,05 hl) a v druhej polovici tohto storočia evidujeme priemernú výšku produkcie 5500 okovov (2986,5 hl). V prvej polovici 18. storočia produkcia opäť vzrástla na 7000 okovov (3801 hl) vína ročne. V modranskom prostredí sa produkcia vína zvyšovala v druhej polovici 16. storočia, naopak v prvej polovici 17. storočia mierne klesala.²⁰⁹

3.5 Poplatky cudzincov za obaračku a za odvoz vína

Ako už bolo vyššie spomenuté, vinohradníci z okolitých miest a obcí, ktorí vlastnili alebo si prenajímali vinohrady v chotári miest Modry, Pezínka a Svätého Jura boli okrem hôrneho spoplatňovaní aj za obaračku, sklad vína a jeho odvoz z mesta. Cudzinci odvádzali poplatok aj za rez viniča v tom prípade, keď chceli vo svojich viniciach použiť na prácu vlastných

²⁰⁷ KAZIMÍR, Štefan. Malokarpatské vinohradníctvo do konca 18. storočia, s. 129.

²⁰⁸ Číselné údaje pochádzajú z výpočtov Štefana Kazimír, uverejnených v publikácii *Pestovanie viniča a produkcia vína na Slovensku v minulosti*. Vynechali sme roky, ku ktorým sa nám nezachovali údaje o produkcii zo všetkých troch miest. Nezhľadňovali sme v prípade Modry produkciu z viníc v intraviláne mesta a z poddanskej osady Modry Kráľovej. KAZIMÍR, Štefan. *Pestovanie viniča a produkcia vína na Slovensku v minulosti*, s. 216 – 218.

²⁰⁹ KAZIMÍR, Štefan. Malokarpatské vinohradníctvo do konca 18. storočia, s. 135.

Rok	1649	1665	1675	1685	1700
Desiatok odvedený Modranmi	1594 okovov, 8 holieb	1214 okovov, 6 holieb	141,5 okovu, 13 holieb	942 okovov, 4 holby	487,5 okovu, 9 holieb
Desiatok odvedený z poddanskej dediny Kráľovej	251 okovov, 7 holieb	46,5 okovu, 3 holby	6,5 okovu, 2 holby	33,25 okovu, 3 holby	-
Odvedený desiatok spolu	1845 okovov, 15 holieb	1260,5 okovu, 9 holieb	-	1038,5 okovu	526,5 okovu, 9 holieb
Výpočet desiatku (10% z celkového odvedeného desiatku)	182,75 okovu, 9 holieb	124 okovov	12,75 okovu, 3 holby	97,5 okovu, 9 holieb	45,25 okovu, 6 holieb
Tretina desiatku určená mestu	548,5 okovu, 12 holieb	372 okovov	38,25 okovu, 9 holieb	292,5 okovu, 5 holieb	136 okovov, 6 holieb
Dve tretiny desiatku určené ostrihomskému arcibiskupovi	1097,25 okovu, 8 holieb	744 okovov	76,75 okovu, 8 holieb	585,75 okovu	272 okovov, 12 holieb

Cirkevný desiatok z vína v Modre v rokoch 1649 – 1700
(podľa registrov cirkevného desiatku z vína)

robotníkov, čím ukrátili o prácu domáce obyvateľstvo V registroch týchto poplatkov sú cezpoľní vinohradníci označovaní ako *extranei* – cudzinci.²¹⁰

Poplatky za obaračku a odvoz vína platili títo vinohradníci v podobe naturálnej dane v okovoch a holbách a v peňažnej forme – v zlatých, šilingoch a denároch, prípadne aj v

²¹⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Registre poplatkov cudzincov za rez viniča, obaračku a sklad vína, 1650 – 1704, inv. č. 6394 – 6402.*

Rok	1650		1665		1667		1683		1704	
	Oberačka	Odvoz vína	Oberačka	Odvoz vína	Oberačka	Odvoz vína	Oberačka	Odvoz vína	Oberačka	Odvoz vína
Poplatok										
Cudzinci spolu	446,5 den.	1021 den.	874,5 den.	1717 den.	496 den.	1051 den.	459 den.	715 den.	296,5 den.	-
Pezinčania	0	0	80 den.	80 den.	5 den.	10 den.	35 den.	74 den.	2,5 den.	-
Svätojurčania	0	0	15 den.	65 den.	0	0	0	0	0	-
Počet Pezinčanov	1	1	9	8	6	6	9	9	2	-
Počet Svätojurčanov	1	1	1	4	0	0	0	0	0	-
Pezinské vinohrady (ks)	10	10	19	13	9	9	10	10	1	-
Svätojurské vinohrady (ks)	1	1	3	4	0	0	0	0	0	-

Poplatky cudzincov za oberačku a odvoz vína v Modre v rokoch 1650 – 1704
(podľa registrov vinohradníckych poplatkov cudzincov)

oboloch. Za sklad vína im bola vymeriavaná finančná čiastka v zlatých a denároch, vo väčšine prípadov v pomere desať denárov za jeden okov vína.²¹¹ Cudzí vinohradníci sa podieľali aj na odvode špecifického druhu mestskej dane z vína (nem. *Weingaab*), ktorej výšku určoval každoročne magistrát na základe celkového množstva vína, ktoré sa v tom-ktorom roku dorobilo. Čím viac sa dorobilo vína, tým nižšia bola táto daň, napríklad za jeden okov vína platili vinohradníci jeden denár. Niekedy bola výška tohto poplatku stanovená na desať denárov za jeden okov vína. Niektorí vinohradníci platili rovnaké množstvo denárov za ten istý počet okovov a niektorí, najmä tí, ktorí z väčšieho množstva okovov mali odvieť túto dávku, platili v prepočte menšiu čiastku za jeden okov. Poplatky boli odvádzané v zlatých a denároch.²¹²

Registre poplatkov cudzincov v modranskom prostredí boli zostavené tak, že obsahovali zoznam cudzích vinohradníkov, rozdelených do skupín podľa toho, odkiaľ pochádzali. Vedľa ich mena boli vymenované ich vinohrady podľa názvov vinohradníckych honov, nasledované výpočtom naturálnej dávky a finančného poplatku. V niektorých registroch bol uvedený iba finančný poplatok a naopak. V prípade mestskej dane, či poplatku za sklad vína, vinohradníci neboli zoradení podľa svojho pôvodu, uvádzal sa len ich menný zoznam.

Okrem toho boli v Modre samostatne vedené aj registre odvedených daní cudzincov z titulu porcií. Napríklad v rokoch 1699/1700 bola odvedená z prvej štvrte daň vo výške 1015 denárov, z druhej štvrte 833 denárov, z tretej štvrte 970 denárov a z poslednej štvrte 1559 denárov. Najviac zdanených hláv bolo v dome Jakuba Dusara, z ktorého bola vyplatená daň vo výške 115 denárov. V dome sa nachádzali Andrej Zacharovič, istý Gerlosch, Maďar Nola Hudec, istý Macej, Jano Rogor a Andrej Mikloš. Daň vo výške jedného zlatého bola vyrubená pri vdove Františka Thediho, prebývajúcej v dome Františka Lendvaja. Rovnako odviedla vdova Martina Matuloviča za vdovu Andreja Webera, navyše aj za Justínu Matulovičovú ďalších 15 denárov.²¹³

V Pezinku boli záznamy o odvedení daní a poplatkov cudzincov vedené v jednom spoločnom registri. Nakoľko v nich nie je vždy uvedený aj pôvod daňovníka, nevieme ho štatisticky vyčíslieť. Položky obsiahnuté v týchto registroch, ktoré súvisia s vinohradníctvom, sú dávka za vinohradnícke právo, desiatok z vína a poplatky za úpravu ciest a stráženie. Ako príklad v nasledujúcej tabuľke uvádzame výšku odvedených dávok a poplatkov vdovou niekoľkonásobného modranského mešťanostu a richtára Pavla Torkoša, ktoré súvisia s jej vinohradníckou činnosťou v Pezinku.²¹⁴

²¹¹ Jeden zlatý = 100 denárov, jeden šiling = desať denárov, jeden denár = dva oboly. GÁBRIKOVÁ, Dominika. *Vinohrady trnavských vinohradníkov v chotári mesta Modra od polovice 16. storočia do konca 17. storočia*. (Diplomová práca). Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2016, s. 37.

²¹² GÁBRIKOVÁ, Dominika. *Vinohrady trnavských vinohradníkov v chotári mesta Modry od polovice 16. storočia do konca 17. storočia*, s. 37.

²¹³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register porcií cudzincov, 1699/1700*, inv. č. 6410.

²¹⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Súpis poplatkov za víno, ktoré platili cudzí vinohradníci, majúci vinice v pezinskom chotári, 18. storočie*, inv. č. 3588 – 3603.

Rok	1740	1747	1749	1750	1751	1756	1757	1758	1759	1760	1760	1760
Dávky a poplatky spolu	1896 denárov	2492 denárov	2056 denárov	2175 denárov	2100 denárov	1163 denárov	1010 denárov	1464 denárov	1617 denárov	1177 denárov	1740	1740
Dávka za vino-hradnicke právo	-	-	-	-	-	-	4,5 okovu	9,5 okovu	9,5 okovu	5 okovov	1751	1751
Desiatok z vína	6,5 okovu	10,5 okovu, 12 holieb	5,25 okovu, 9 holieb	6 okovov, 12 holieb	4,5 okovu	2,25 okovu, 3 holby	1 okov, 6 holieb	4 okovy, 6 holieb	4 okovy, 6 holieb	4 okovy, 6 holieb	1756	1756
Poplatok za úpravu a strázenie ciest	150 denárov	100 denárov	100 denárov	100 de-nárov	200 denárov	80 denárov	80 denárov	160 denárov	160 denárov	80 denárov	1760	1760

Výška odvedených poplatkov vdovou Modrana Pavla Torkoša v Pezinku v rokoch 1740 – 1760 (podľa registrov poplatkov cudzincov)

3.6 Celokrajinské daňové súpisy z rokov 1715 a 1720

V roku 1715 Uhorský snem prijal zákon o zavedení stáleho vojska v Uhorsku a o vyberaní každoročnej vojenskej dane – kontribúcie (lat. *contributionales*). Aby bolo možné presne určiť výšku tejto dane, uskutočnil sa daňový súpis nepriviligovaného obyvateľstva s cieľom zistiť celkovú veľkosť jeho zdaniteľného majetku.²¹⁵ Je považovaný za vôbec prvý celouhorský súpis daňovníkov. Nakoľko výsledok súpisu z roku 1715 priniesol nízky počet ľudí schopných platiť daň, v roku 1720 sa konal druhý súpis, ktorý však skončil s ešte horším výsledkom. Napriek tomu majú tieto pramene pre nás vysokú informačnú hodnotu. Po prvýkrát sú v nich štátom zaznamenané mená daňovníkov, teda hláv jednotlivých hospodárstiev a ich majetkové pomery.²¹⁶

Základom pre vymeranie dane boli usadlosti na urbárskej pôde (lat. *sessio*, maď. *telek*) a teda jej veľkosť. V prípade celokrajinských súpisov pre mestá Modru, Pezinok a Svätý Jur boli namiesto usadlosti uvádzané štvrtiny meštianskych domov (lat. *domus civiles*). Za menom majiteľa pôdy je teda okrem domov uvedená veľkosť rolí (lat. *agrae*), čerstvo kultivovanej zeme (lat. *extirpaturae*), lúk (lat. *pratae*) a viníc (lat. *vineae*) patriacich tomu-ktorému daňovníkovi. Miery, ktoré boli pri výpočtoch používané boli rôzne v závislosti od regiónu, ako aj od predmetu merania. Pre polia sa používalo jutro (lat. *iugerum*) alebo gbel (lat. *cubulus*) – ako v prípade malokarpatských miest, rozloha lúk sa uvádzala v koscoch (lat. *falcastrum*), v iných oblastiach aj vo vozoch sena (lat. *currus*), vinice boli udávané v kopáčoch (lat. *fossor*).

Súpis z roku 1715 číta celkovú rozlohu poddanských a mestských viníc v Bratislavskej stolici celkom 1099,5 ha a v roku 1720 1382,07 ha, najviac zo všetkých stolíc zasahujúcich alebo ležiacich na území dnešného Slovenska. Rozloha viníc v celom Uhorsku, z ktorých bolo odvedené hôrne, deviatok a desiatok, bola v roku 1720 8363,81 ha a v roku 1720 11 859,10 ha, pričom v roku 1720 bola celková produkcia vína 498 692 okovov (270 789,76 hl), teda v priemere sa z jedného kopáča vinohradu dorobilo 1,13 okovu (0,61 hl) vína.²¹⁷

Súpis pre mesto Modru bol vykonaný 28. a 29. augusta 1715.²¹⁸ V tomto roku bolo v Modre 11 želiarov, vo väčšine prípadov boli iba vlastníckmi viníc, v dvoch prípadoch aj lúk. Medzi daňovníkmi sa neuvádzajú len osoby, ale aj spoločenstvá, či inštitúcie, ako napríklad Spoločnosť Ježišova z Trnavy, ktorá v modranskom chotári mala jednu nehnuteľnosť, jeden a pol gbelu polí, jeden kosce lúk a 48 kopáčov (1,3 ha) vinohradov.

²¹⁵ Daňový (dikálny) súpis z lat. *dica* – štátna daň. Medzi listinami modranského magistrátu sa nachádza mandát Karola VI. z 26. februára 1715, vydaný vo Viedni, ktorým nariadil vykonať nový súpis majetkov uhorských stolíc z dôvodu spravodlivejšieho rozvrhnutia daní. Mandát upravuje aj spôsob vyhotovovania súpisu (lat. *Modus conscriptionis a Ordo conscriptionis circularis*). MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny – Doplnky*, 1498 – 1780, 26.2.1715, S. 57.

²¹⁶ Celokrajinský dikálny súpis bol usporiadaný podľa stolíc (maď. *téka*) a následne podľa okresov (maď. *járás*). Podľa týchto prameňov vieme určiť mená obyvateľov, v niektorých prípadoch aj ich profesiu. Pri mene daňovníka sa môže vyskytnúť poznámka, že dotýčny bol želiarom (lat. *inquilinus*) či podželiarom (lat. *subinquilinus*). Takýto obyvateľia mesta nevlastnili v intraviláne žiadnu nehnuteľnosť. Ak daňovník vlastnil majetky v danom chotári, no pochádzal z inej obce alebo mesta, je označený ako cudzinec (lat. *extraneus*).

²¹⁷ KAZIMÍR, Štefan. *Pestovanie viniča a produkcia vína na Slovensku v minulosti*, s. 73

²¹⁸ Vykonal ho konskriptor Gašpar Farkaš, prísediaci kráľovského súdu. Slobodné kráľovské mesto zastupovali richtár Juraj Miklošek, senátor Ján Juraj Schreiber, kapitán Ján Rabeuseiffner a František Fekete, senátor a notár. V mene kráľovského súdu okrem Gašpara Farkaša boli prítomní Alojz Melcer, Žigmund Anton Stankay, Ján Sigray a Adam Benci. MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Modor [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1715_-evi-orszagos-osszeiras>.

Zdanané osoby sú rozdelené podľa štvrtí (lat. *prima, secunda, tertia a ultima quarta*) a podrobnejšie do skupín na tých, ktorí vlastnili majetok na hornom (severnom) predmestí (lat. *in suburbio superiori*), dolnom (južnom) predmestí (lat. *in suburbio inferiori*), pezinskom predmestí (lat. *in suburbio Baziniensis*) a na tých, ktorí bývali priamo v meste (lat. *in civitate*) alebo pochádzali z iných miest a obcí, ale vlastnili vinice v rámci modranského chotára (lat. *extranei*). V roku 1715 zdanilo svoje vinice v Modre 52 cudzincov a tiež mesto Trnava, a to spolu s rozlohou 318 kopáčov (8,59 ha).²¹⁹ Na záver súpisu je uvedený sumárny výpočet majetkového vlastníctva obyvateľov mesta.

Pezinský dikálny súpis z 22. a 23. augusta 1715 uvádza mená a priezviská jednotlivých daňovníkov (hláv domácností) a želiarov, ktorých bolo v tomto roku 31 – vlastnili vinice a v niekoľkých prípadoch aj lúky, následne veľkosť domácnosti – v celom súpise sa nevyskytuje domácnosť menšia ako $\frac{1}{4}$, ďalej rozloha polí v gbeloch, lúk v koscoch a vinohradov v kopáčoch.²²⁰ Poplatníci sú rozdelení do skupín podľa toho, na ktorej z ulíc sa nachádzali ich zdanané majetky – *in suburbio et platea Peken-Gassen* (Pekárska ulica, dnes Rázusova ulica), *in platea Baumgarten* (Záhradná ulica, dnes Zámocká), *in platea Fraunbergh* (dnes časť Kupeckého ulice), *in platea Kecse Ucza* (Kozia ulica, dnes časť Kupeckého ulice), *in platea Fazikas Ucza* (Hrnčiarska ulica, dnes Kollárova), *in platea Bodenczeil* (predmestie, dnes Jesenského ulica), *in platea Ispitál Ucza* (Špitálska ulica, dnes Holubyho ulica), *in platea Uúj Ucza* (Nová ulica) a na skupinu cudzincov vlastníacich iba vinice v pezinskom chotári (lat. *vineae extraneorum*).²²¹ Tých bolo 17 a dokopy zdanili 208 kopáčov (5,62 ha) vinohradov.

Chronologicky prvým súpisom v predmetných mestách bol súpis z 20. augusta 1715 pre Svätý Jur.²²² V prípade tohto svätøjurského súpisu zdanané osoby nie sú rozdelené do skupín podľa toho, ktoré časti v meste obývali, navyše medzi domácimi sú zapísaní aj 29 cudzinci, v takom prípade za menom nasleduje poznámka lat. *extraneus*. Zdanili dokopy 16 $\frac{1}{2}$ domácností, 119 koscov lúk a 2226 kopáčov (60,10 ha) vinohradov. V meste žilo v tomto roku 33 želiarov. Samostatnú skupinu však tvoria 30 cudzinci z Nešticha (lat. *extranei Nestichienses*) s vinicami o rozlohe 63 kopáčov (1,7 ha). Najmenšia veľkosť domácnosti v tomto súpise bola $\frac{1}{4}$ domácnosť. V pezinskom a svätøjurskom súpise z roku 1715 nie sú vôbec uvedené rozlohy polí.

Celokrajinské daňové súpisy z roku 1720 pre slobodné kráľovské mestá Modru, Pezinok a Svätý Jur sa nachádzajú vo zväzku pod latinským názvom *Conscriptio in clyti comitatus*

²¹⁹ 1 kopáč = 0,027 ha. Hodnoty sú zaokrúhlené na dve desatinné miesta. GRÓFOVÁ, Mária – LUKAČKA, Ján (eds.). *Vinicola Carpathensis (k 65. narodeninám univ. prof. PhDr. Jozefa Baďuríka, CSc.)*. Bratislava : Stimul pre Katedru slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2011, s. 314.

²²⁰ Vykonávateľom súpisu bol opäť Gašpar Farkaš. Kráľovskú tabulu zastupovali tie isté osoby ako v prípade Modry, až na sudcu Adama Benciho, v Pezinku bol prítomný František Hegi. Mesto Pezinok zastupovali richtár František Richter, mešťanosta Štefan Rigo a senátori Imrich Medňanský a Gašpar Ernei. MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos ősszeírás. Bazin [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1715_-evi-orszagosszeiras>.

²²¹ Hradná alebo Trhová ulica sa kryla s Veľkou ulicou (*Platea magna*), Najzámožnejší obyvatelia a hlavne vinohradníci obývali Hradnú, resp. Trhovou ulicu (*Varucza sive Vasarucza, Marckgossen*, dnes Štefánikova ulica).

²²² Jeho vykonávateľom bol Gašpar Farkaš. Kráľovskú tabulu zastupovali okrem neho tí istí predstavitelia ako v Modre a Pezinku. Ako dikátori – vyberači kráľovskej dane sú podpísaní Mojžiš Melcer a Žigmund Anton Stankay. Podľa podpisov zapisovateľom pre mestskú stranu bol Juraj Sontagh, mešťanostom Svätého Jura Štefan Kečkés a senátormi Rudolf Málík a Martin Pavlovič. K podpisom sú priložené pečate (6 ks). MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos ősszeírás. Szent György [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1715_-evi-orszagosszeiras>.

posoniensis. Dňa 23. júla 1720 bol spísaný súpis daňovníkov pre slobodné kráľovské mesto Svätý Jur.²²³ Podobne ako súpisy z roku 1715, obsahuje mená zdanených osôb, tento raz je však v niektorých prípadoch uvedená aj profesia daňovníka, nasledujú veľkosti domácností, rozloha polí v gbelloch, lúk v koscoch a vinogradov v kopáčoch. Medzi 227 osobami a rodinami nachádzame aj 22 šľachticov alebo šľachtických rodín. Vo Svätom Jure v tomto roku bolo vlastníkom viníc s rozlohou 149 kopáčov (4,02 ha) 28 cudzincov.

Pre slobodné kráľovské mesto Pezinok bol vyhotovený súpis 27. a 28. júla 1720. V porovnaní so svätójurským súpisom sú jednotliví majitelia pôdy rozdelení do skupín podľa toho, na ktorej z ulíc v meste bývali, tak ako to bolo v prípade pezinského dikálneho súpisu z roku 1715, s jedným rozdielom, a to že predtým Špitálska ulica figuruje v tomto súpise pod názvom *platea Xenodochialis*. Samostatnú skupinu tvoria 13 cudzí majitelia 289 kopáčov (7,8 ha) vinogradov v pezinskom chotári.²²⁴

Za pezinským súpisom nasleduje súpis slobodného kráľovského mesta Modry z 1. a 2. augusta 1720. Má rovnakú štruktúru ako predošlý súpis, avšak zdanené osoby sú v tomto prípade rozdelené do skupín podľa mestských štvrtí, a nie ulíc. V skupine cudzincov je okrem mesta Trnavy uvedených 51 osôb vlastníacich vinice v modranskom chotári spolu o rozlohe 256 kopáčov (6,91 ha).²²⁵

Rok	1715			1720		
Mesto	Modra	Pezinok	Svätý Jur	Modra	Pezinok	Svätý Jur
Počet zdanených osôb	263	402	238	308	430	227
Domy	81 1/8	166 ¼	111 ¼	8 27/64	22 ½ 1/8	137
Polia (v gbelloch)	249 ½	-	-	351 ½	-	-
Lúky (v koscoch)	182	205	344	121 ½	167 ¾	293 ½
Vinohrady (v kopáčoch)	4928 ½	3420 ½	6212 ½	3829	3241 ½	5658
Vinohrady (v ha)	133,07	92,35	167,74	103,38	87,52	152,77

Prehľad zdaneného majetku v mestách Modra, Pezinok a Svätý Jur v rokoch 1715 a 1720 (podľa celokrajinských dikálnych súpisov)

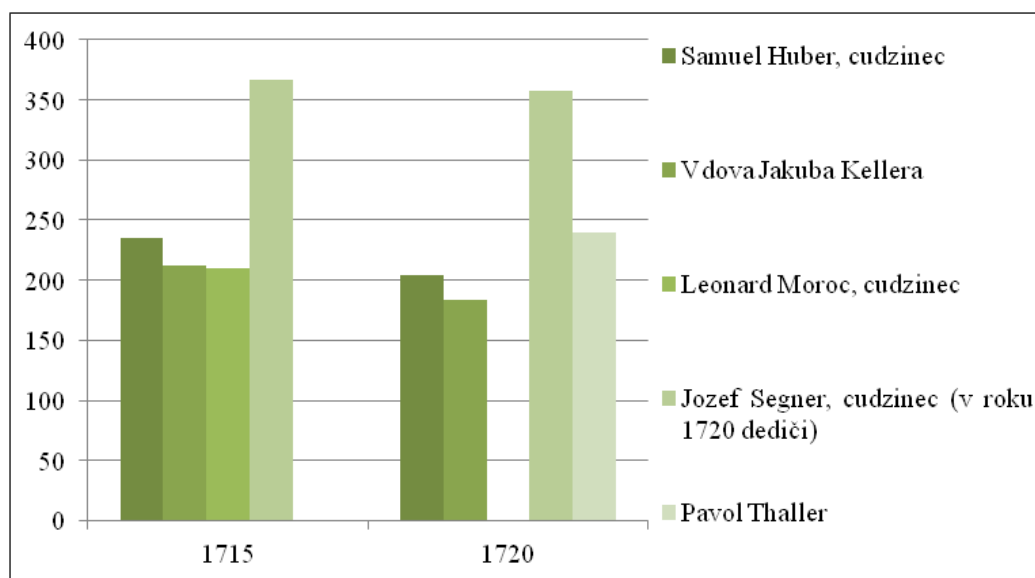
²²³ MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Szent György [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1720_-evi-orszagosszeiras>.

²²⁴ Rukou pisára sú podpísaní Jozef Palucký a Adam Radovič a dvaja dikátori Mojžiš Melcer a Žigmund Anton Stankay. Podpisy nie sú opatrené pečatami. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Bozin [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1720_-evi-orszagosszeiras>.

²²⁵ Bol spísaný Pavlom Orbanom. Podpísaní sú Peter Gilláni, modranský richtár, ďalej senátor, prísazný a notár František Fekete a dikátor Žigmund Anton Stankay. Podpisy nie sú opatrené pečatami a sú napísané rukou pisára. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Modor [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1720_-evi-orszagosszeiras>.

Z pohľadu vinohradníctva z celokrajinských dikálnych súpisov z rokov 1715 a 1720 dokážeme identifikovať majiteľov viníc v chotároch jednotlivých miest, ako aj veľkosť ich majetkovej držby a rozlohu vinohradov. Rozloha vinohradníckej pôdy sa v roku 1720 oproti roku 1715 o niečo zmenšila. Vo Svätom Jure z takmer 168 ha klesla na necelých 153 ha a v Pezinku sa zmenšila z približne 92 ha na 87,52 ha. Najvyšší úbytok zaznamenávame v Modre, a to takmer 30 ha. Pre porovnanie môžeme doplniť, že Bratislavčania v roku 1720 vlastnili až 14 666 kopáčov (395,98 ha) vinohradov, 1658,5 koscov lúk, 856 gbelov polí a 608 domov.

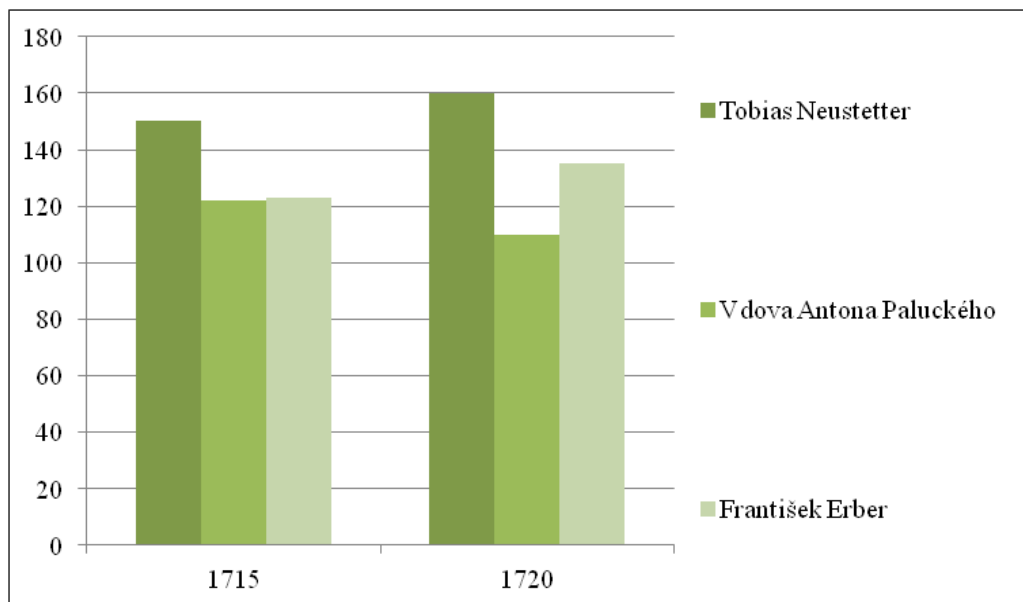
Záverečné pozorovania (lat. *observationes*) pripísané za súpismi referujú o. i. aj o bonite pôdy, o tom na koľkých kopáčoch vinohradu bolo možné dopestovať jeden okov vína a na základe týchto faktorov, aká peňažná hodnota bola prisúdená jednému okovu vína v tomktorom meste. V Pezinku bola v rokoch 1715 a 1720 stanovená cena jedného okovu vína na dva zlaté a 25 denárov a v Modre na jeden zlatý a 50 denárov. Vo Svätom Jure bol v roku 1715 jeden okov vína ohodnotený na jeden zlatý a 50 denárov, o päť rokov neskôr na rovné dva zlaté. Stanovené hodnoty napovedajú, že za najkvalitnejšie bolo považované pezinské víno. Jeden okov vína v týchto malokarpatských mestách dokázal byť podľa súpisov dorobený z hrozna dopestovaného vo vinohradoch s rozlohou dva až tri kopáče. Tento údaj o cene vína je však iba orientačný a nezodpovedal skutočnému stavu.

Držitelia vinohradov s najväčšou rozlohou (v kopáčoch) vo svätajurskom chotári v rokoch 1715 a 1720 (podľa celokrajinských dikálnych súpisov)

Vinohrady s najväčšou rozlohou vo Svätom Jure vlastnila šľachtická rodina Segnerovcov. Jozef Segner mal v roku 1715 367 kopáčov (9,91 ha) a Michal Segner 118 kopáčov (3,19 ha). V roku 1720 je samostatne uvedený len Michal so 117 kopáčmi (3,16 ha) vinohradov, zatiaľ čo sú ako majitelia viníc Jozefa Segnera uvedení jeho dediči. Celková rozloha ich vinohradov sa znížila na 358 kopáčov (9,67 ha). Okrem Segnerovcov v roku 1720 evidujeme ďalších siedmych majiteľov vinohradov s rozlohou nad 100 kopáčov (2,7 ha), pričom vo všetkých prípadoch ide o šľachtické rodiny. Šľachtic Pavol Thaller bol vlastníkom 240 kopáčov (6,48 ha) vinohradov (v súpise z roku 1715 ho nenachádzame), Samuel Huber

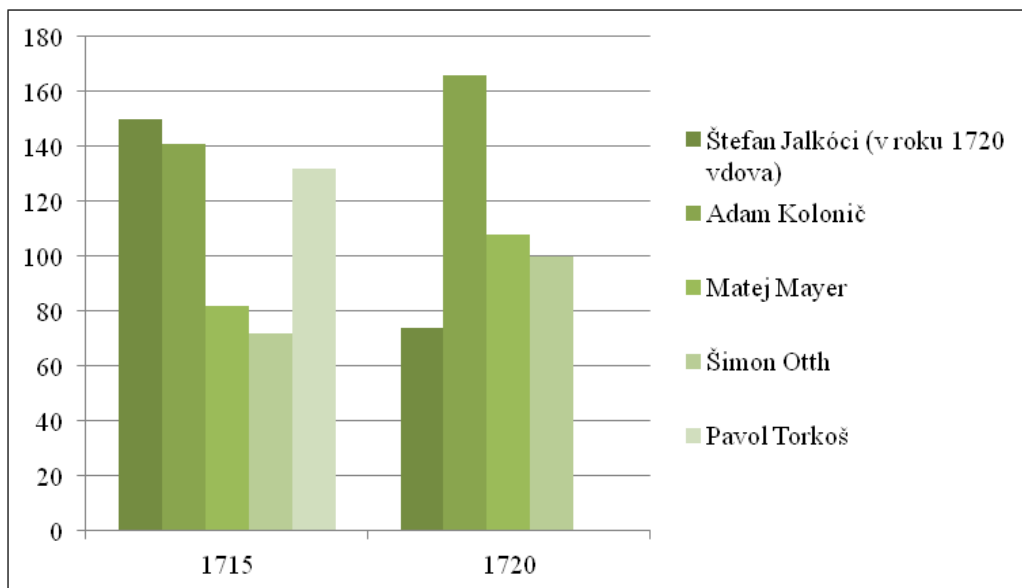
204 kopáčov (5,51 ha), Juraj Petenada 132 kopáčov (3,56 ha), Izrael Sixt 126 kopáčov (3,4 ha), Karol František Grueber 120 kopáčov (3,24 ha), vdova Jakuba Kellera 184 kopáčov (4,97 ha) a napokon dediči Jána Henricha Gilligha 180 kopáčov (4,86 ha) vinohradov. Samostatne v súpise vystupuje Ján Wolfgang Gilligh, v roku 1715 so 108 kopáčmi (2,92 ha) vinohradov a v roku 1720 s 86 kopáčmi (2,32 ha). V roku 1715 mal nad 100 kopáčov (2,7 ha) vinohradov aj šľachtic Štefan Kečkíš, avšak o päť rokov neskôr sa ich rozloha znížila na 90 kopáčov (2,43 ha). V roku 1715 mal nad 200 kopáčov vinohradov Leonard Maroc (5,67 ha), avšak v roku 1720 v súpise nie je uvedený, naopak sa tu objavuje so 108 kopáčmi (2,92 ha) vinohradov Štefan Schutz, ktorý v predošlom súpise nefiguruje.

Držitelia vinohradov s najväčšou rozlohou (v kopáčoch) v pezinskom chotári v rokoch 1715 a 1720 (podľa celokrajinských dikálnych súpisov)

Najväčšiu rozlohu vinohradov v čase vzniku oboch súpisov mala v Pezinku rodina Neustetterová, a teda 150 kopáčov v roku 1715 a v roku 1720 160 kopáčov (4,32 ha). Nad 100 kopáčov výmery vinohradov v oboch sledovaných rokoch vlastnil František Erber (3,32 ha a 3,65 ha) a vdova Antona Paluckého (3,29 ha a 2,97 ha).

V modranskom chotári vlastnil v roku 1715 vinice s najväčšou rozlohou šľachtic a niekoľkonásobný richtár Štefan Jalkóci, a teda 150 kopáčov (4,05 ha). V súpise z roku 1720 vystupuje už iba jeho vdova s vinohradmi s takmer polovičnou výmerou (2 ha). Vinohrady s rozlohou viac ako 100 kopáčov boli v roku 1715 vo vlastníctve Adama Koloniča (3,81 ha), Krištofa Schedia (3,32 ha) a Pavla Torkoša (3,56 ha). V roku 1720 vlastnil vinice s výmerou 108 kopáčov (2,92 ha) aj Matej Mayer a vinohrady s rozlohou rovných 100 kopáčov (2,7 ha) garbiar Šimon Otth.

Držitelia vinohradov s najväčšou rozlohou (v kopáčoch) v modranskom chotári v rokoch 1715 a 1720 (podľa celokrajinských dikálnych súpisov)

3.7 Analýza hospodársko-sociálnych aspektov vinohradníctva – možnosti využitia GIS

Pri výskume ekonomických a sociálnych vzťahov mestských komún v malokarpatskej oblasti získavame nepreberné množstvo informácií, a preto je potrebné hľadať vhodné možnosti ich zhrnutia, uloženia, spracovania, ako aj prezentovania a zdieľania v on-line priestore a čase. Analýzou spomenutých dávkových a daňových registrov v kombinácii s historicko-kartografickými prameňmi a následnou syntézou informácií, získaných z týchto prameňov v priestore geografických informačných systémov (GIS), je možné tento cieľ splniť.²²⁶ Na tvorbu a správu dát je možné využívať aplikácie programu ArcGIS Desktop, ako napríklad aplikáciu ArcMap, ktorá umožňuje priestorové analýzy, editovanie dát a kartografické úpravy, ďalej aplikáciu ArcCatalog na organizáciu a spravovanie dát, či funkcie aplikácie ArcToolbox, ktorá obsahuje nástroje GIS pre operácie s priestorovými dátami.

Interpretácia údajov znázornených na historických mapách závisí predovšetkým od zamerania konkrétneho kartografického podkladu (napr. vojenská verzus katastrálna mapa), kvality jeho spracovania a presnosti vyjadreného mierkou mapy, či od spôsobu znázornenia zobrazovaných skutočností prostredníctvom mapových značiek.²²⁷

²²⁶ Vzhľadom k tomu, že boli historické mapy vytvárané v rôznych súradnicových systémoch je pre ich porovnanie nutné georeferencovanie do jednotného súradnicového systému, v našom prípade do systému S-JTSK (Súradnicový systém jednotnej trigonometrickej siete katastrálnej).

²²⁷ CHRASTINA, Peter. Mapy v historicko-geografickom výskume kultúrnej krajiny. In *Geografické štúdie*, 2011, roč. 15, č. 2, s. 13.

Prvé historické mapy, ktoré zobrazujú aj centrálnu časť Európy pochádzajú z 15. storočia. Sú prevažne talianskej proveniencie. Boli však malých mierok a vyznačovali sa veľkými nepresnosťami.²²⁸ Autormi najstarších máp veľkých mierok, ktoré vznikali v 18. storočí, boli banskí zememerači. Na ich tvorbe sa podieľal aj Samuel Mikovíni, ktorý je považovaný za priekopníka tvorby máp na vedeckých základoch.²²⁹ Ideálnu mierku (1 : 28 800) pre štúdium zmien krajiny má však až prvé vojenské mapovanie Rakúsko-Uhorska, ktoré vznikalo v rokoch 1763 – 1785 a predstavuje prvé mapy, zachytávajúce celé územie krajiny s presnejším polohopisom i výškopisom. Napriek tomu, že proces vytvárania týchto máp začal už za vlády Márie Terézie, bol dokončený za vlády Jozefa II., preto sa nazýva aj Jozefínske. Toto mapovanie so svojimi mapami a popismi podrobne dokumentuje sídliskový, zemepisný, hospodársky a stavebný obraz infraštruktúry dnešného Slovenska v druhej polovici 18. storočia, teda ešte pred výstavbou železničnej a modernej cestnej siete.²³⁰

Projekt prvého vojenského mapovania sa nevyhol častým odchýlkam a nepresnej geografickej orientácii, prameniacej z nedôslednosti vojenských kartografov či chybných podkladov. Tieto nepresnosti malo eliminovať druhé vojenské mapovanie, pre ktoré sa vedecké podklady začali vyhotovovať za vlády Františka I. Predchádzala mu vojenská triangulácia, ktorá vytvorila predpoklad na geodetické zjednotenie máp. Pre tzv. Františkove mapovanie, ktoré vznikalo v rokoch 1806 – 1869, bola použitá rovnaká mierka, ako pre jozefínske mapovanie. Mapy sú však podrobnejšie.²³¹

Mapy prvého aj druhého vojenského mapovania spĺňajú vedecko-výskumné kritériá, potrebné na ich korektnú interpretáciu a evaluáciu základného a aplikovaného výskumu, predovšetkým historického, geografického, kultúrno-geografického a krajinnoeologického charakteru.²³²

Zaujímavým prameňom sú aj katastrálne mapy, ktorá nám dovoľujú hlbšie nazrieť a pochopiť dynamiku vývoja mestskej society. Sú podrobnejšie a ich analýzou môžeme napríklad sledovať, akým spôsobom prišlo k sobášom, teda či zainteresovaní boli susedia alebo žili na opačných koncoch mesta, ako boli pozemky spájané, delené, ako sa stali predmetom kúpy či predaja a pod. Pre Modru sa zachovala katastrálna mapa mesta z roku 1851.²³³ Niekoľko katastrálnych máp, najstaršiu z roku 1897, máme aj pre mesto Svätý Jur.²³⁴ Zo staršieho obdobia pochádzajú mapy chotára slobodného kráľovského mesta Jura (1769) a mesta Pezinka (1767), ako aj mapa intravilánu a príľahlých častí slobodného kráľovského

²²⁸ RÁBIK, Vladimír – LABANC, Peter – TIBENSKÝ, Martin. *Historická geografia*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2013, s. 53.

²²⁹ RÁBIK, Vladimír – LABANC, Peter – TIBENSKÝ, Martin. *Historická geografia*, s. 56.

²³⁰ BOLTÍŽIAR, Martin – OLAH, Branislav – PETROVIČ, František. Historické mapy – zdroj dát pri štúdiu krajiny a jej zmien. In *Životné prostredie*, 2013, roč. 47, č. 1, s. 9.

²³¹ Rovnako zobrazujú aj vinice (sivohnedá farba a schematické značky viniča). BOLTÍŽIAR, Martin – OLAH, Branislav – PETROVIČ, František. Historické mapy – zdroj dát pri štúdiu krajiny a jej zmien, s. 10.

²³² BOLTÍŽIAR, Martin – OLAH, Branislav – PETROVIČ, František. Historické mapy – zdroj dát pri štúdiu krajiny a jej zmien, s. 10.

²³³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Katastrálna mapa mesta Modra*, 1851, MO – 15, inv. č. 76.

²³⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Katastrálne mapy mesta Jur*, 1897, 1904, 1904, inv. č. 35, 40, 141.

mesta Pezinka z roku 1785.²³⁵ Chotárne mapy Pezinka sú z rokov 1850 a 1858.²³⁶ Najstaršie mapy, ktoré je možné použiť pri výskume historického vzhľadu krajiny, sú dve hospodárske mapy z roku 1626, prípadne ich aj porovnať s hospodárskymi mapami Pezinka, ktoré vznikli presne o 300 rokov neskôr.²³⁷

V počiatočnej fáze výskumu sa však sústredíme na databázový aspekt GIS, v ktorom dominuje potreba zhromažďovania, inventarizácie, triedenia a selektovania údajov. Následným krokom je lokalizácia vinohradníckych honov a sledovanie zmien využitia krajiny za použitia kartografických prameňov s cieľom zostaviť vlastnú mapu využitia kultúrnej krajiny ako produktu ľudskej činnosti, a to so zameraním sa na prvok vinohradníctva vo vytýčenom časovom horizonte. Analýzou priestorových dát vieme určiť trendy, ktoré ovplyvnili vývoj v sledovanom období a priestore a tiež aká bola miera a príčiny týchto zmien.

Priestorové dáta spoločne s atribútovými komponentmi, ktoré ich charakterizujú po kvalitatívnej a kvantitatívnej stránke, umožňujú pôvodne nesúrodý komplex informácií jednoducho zjednotiť ich lokalizovaním v priestore GIS. Otvárajú sa tak široké možnosti analýzy dát s väčšou výpovednou hodnotou, a to omnoho sofistikovanejším a efektívnejším spôsobom, ako tomu bolo v minulosti.²³⁸

GIS ponúka riešenie problému historického chronologického naratívu, ktorý v skutočnosti musí obetovať pohľad v širšom priestorovom kontexte, v ktorom udalosti prebiehajú, a to tým, že prináša schopnosť vidieť udalosti prebiehajúce v širokom časopriestore, a vidieť tak ich vzájomné vzťahy.²³⁹ Je to alternatívny pohľad na dejiny prostredníctvom dynamickej reprezentácie času a priestoru v spojení s kultúrou.²⁴⁰

Využívanie ArcGIS Online je praktickým riešením pre zber, analýzu a zachovanie dát do budúcnosti a tiež spĺňa požiadavku na otvorený výskum, a to ako v rovine výskumno-analytickej (angl. *open data*), tak v rovine publikačnej (angl. *open access*).²⁴¹ Vďaka aplikovaní GIS v rámci rôznych grantových projektov, štúdií, záverečných a kvalifikačných prác, by bolo možné vybudovať rozsiahlu geodatabázu historických, geografických a demografických údajov vo vybranom časopriestore a následne ich v geoinformačnej rovine zjednotiť a zdieľať pomocou ArcGIS Online.

²³⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Mapa chotára slobodného kráľovského mesta Jur*, 1769, inv. č. 1. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Mapa chotára slobodného kráľovského mesta Pezínok*, 1767, inv. č. 112, *Mapa intravilánu a prilahlých častí slobodného kráľovského mesta Pezínok*, 1767, inv. č. 113.

²³⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Chotárne mapy Pezinka*, 1850, 1858, inv. č. 116, 119.

²³⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Hospodárske mapy I./I., II./II. Pezínok*, 1926/1626, inv. č. 162 – 165.

²³⁸ GREGORY, Ian N. *A place in history: A guide to using GIS in historical research*. Belfast : Centre for Data Digitisation and Analysis, Queens University, 2005, s. 15.

²³⁹ GREGORY, Ian N. *A place in history: A guide to using GIS in historical research*, s. 16.

²⁴⁰ KNOWLES, Kelly (ed.). *Placing History: How Maps, Spatial Data, and GIS Are Changing Historical Scholarship*. California : ESRI Press, 2008, s. 231.

²⁴¹ HLADÍK, Marek – HLADÍKOVÁ, Katarína – TAMAŠKOVIČ, Jakub. Správa a prezentácia priestorových dát pri výskume sociálnych, ekonomických a environmentálnych interakcií na Pomoraví v praveku a včasnem stredoveku (otázky a možnosti – server, cloud alebo blockchain?). In *Musaica archaeologica*, 2018, roč. 3, č. 1, s. 86.

4 MALOKARPATSKÉ VINOHRADNÍCKE RODINY

Pri sledovaní vývoja mestskej správy malokarpatských slobodných kráľovských miest nie je možné si nevšimnúť, že najvyššie a najprestížnejšie pozície v mestskej správe obsadzovali členovia najprominentnejších rodín. Výkonnú moc v meste sústredil do svojich rúk určitý okruh vplyvných a bohatých mešťanov, a to zväčša po niekoľko generácií. V druhej polovici 18. storočia môžeme sledovať aj rast vplyvu inteligencie.

Rodiny najbohatších obchodníkov a remeselníkov, ktoré vlastnili rozsiahle výmery vinohradníckej pôdy, ako aj nehnuteľnosti v intraviláne miest, sa stali ich predstaviteľmi a určovali ich smerovanie. Do prvej tretiny 17. storočia môžeme hovoriť o mestskej elite nemeckého pôvodu. Ako sme už vyššie uviedli, Nemci prichádzali do malokarpatskej oblasti v niekoľkých vlnách, a to už od druhej polovice 13. storočia. Neskôr, najmä v 17. storočí to boli protestanti z ríšskych habsburských krajín, ktorí do oblasti prichádzali vo viere väčšej náboženskej slobody. V rámci mestskej správy sa však od druhej tretiny 17. storočia presadzujú aj rodiny slovenského, maďarského, chorvátskeho, či dokonca talianskeho pôvodu.²⁴² Pri maďarských predstaviteľoch mestskej správy môžeme poznamenať, že sa k týmto postom dostávali hlavne vďaka rekatolizačným snahám dvora. Do úradu boli dosadzovaní kráľovskými komisármi.

Čo sa týka postavenia šľachty v Modre, Pezinku a Svätom Jure, treba poznamenať, že v jednotlivých malokarpatských mestách bolo rozdielne. V prípade Pezinka a Svätého Jura bol etablovaný systém slobodných domov, resp. šľachtických kúrií. Potom ako sa mestecká stali slobodnými kráľovskými mestami, sa tieto slobodné domy stávali predmetom rôznych sporov a konfliktov v súvislosti s určením hraníc pozemkov, s výrubom dreva a pod.²⁴³ Mestský magistrát sa viackrát pokúšal obmedziť hospodárske výsady majiteľov týchto kúrií, napríklad udelením zákazu mešťanom kupovať mäso a víno z ich produkcie.

V Modre však boli šľachtici považovaní za mešťanov, teda sa ich život v meste mal riadiť mešťanským právom, ktoré v sebe nieslo aj povinnosť platenia mestských a vinohradníckych dávok a poplatkov, ako o. i. vyslovene špecifikoval modranský štatút upravujúci práva a povinnosti šľachty v meste Modra z roku 1650.²⁴⁴ Pokiaľ bol šľachtic oslobodený od platenia niektorých daní alebo poplatkov, bolo to vecou dohody medzi ním a mestom.

Okrem tých šľachticov, ktorí sa do malokarpatských miest prisťahovali už so šľachtickým postavením, veľkú časť obyvateľstva tvorili nobilitovaní mešťania, resp. armalisti, ktorí sa uplatnili na pôde magistrátu alebo v iných úradoch v rámci mestskej správy. Viacerí začali pôsobiť v meste ako notári a postupne sa vypracovali až na najvyššie pozície magistrátu, či dokonca sa zamestnali v prestížnom úrade mimo priestoru malokarpatských miest, ako to bolo napríklad v prípade Juraja Hadritia, modranského notára v rokoch 1613 – 1614, ktorý sa stal neskôr notárom Bratislavskej stolice a napokon aj protonotárom palatína.²⁴⁵

²⁴² FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätajurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 150.

²⁴³ DUCHOŇ, Michal. Šľachta v malokarpatských mestách v ranom novoveku (16. – 18. storočie), s. 3.

²⁴⁴ DUCHOŇ, Michal. Šľachta v malokarpatských mestách v ranom novoveku (16. – 18. storočie), s. 5.

²⁴⁵ POSPECHOVÁ, Petra – SPIRITZA, Juraj. O notároch a podnotároch Modry, Pezinka a Svätého Jura v 17. storočí, s. 74.

Archontologickou analýzou jednotlivých predstaviteľov mestskej správy je možné si všimnúť, že od 30. rokov 17. storočia táto skupina mestskej elity mala v rukách hlavné mestské funkcie a dotvárala väčšinový podiel miest v mestskej rade.²⁴⁶ Spríbuznení mešťania častokrát obsadzovali aj súbežne funkcie richtára a mešťanostu, pričom v inom roku si tieto úrady vymenili. Rovnako je vidieť, že tento sociálno-politický status mal aj dedičný charakter. Osobnými a rodinnými vzťahmi boli previazané aj rodiny pôsobiace na najvyšších postoch všetkých troch malokarpatských miest.

Bohatstvo malokarpatskej šľachty plynulo hlavne z vinohradníctva. Jej predstavitelia boli majiteľmi veľkého počtu viníc a vo významnej miere participovali na domácom, ale aj zahraničnom obchode s vínom. Víno sa vyvážalo na moravské, české, poľské i sliezske trhy, v uhorskom prostredí do stredoslovenských banských miest, rôznych panstiev alebo uhorským magnátom. Obchod s vínom zabezpečoval kapitálové prostriedky, ktoré vinohradníkom umožňovali ďalej investovať do revitalizácie starých spustených vinohradov alebo zakladania nových. Rovnako im zisk z obchodu prinášal aj možnosti zlepšenia svojho sociálneho statusu v rámci miestnej spoločnosti.²⁴⁷ Víno malo tezauračnú funkciu. Mešťania ho využívali ako platidlo v kúpnopredajných záležitostiach alebo pri vyrovnávaní svojich dlhov. Vinohradníctvo a s tým spojený obchod však neboli jedinou oblasťou ich pôsobenia. Príslušníci mestskej elity pôsobili aj ako bohatí a úspešní remeselníci, napríklad mäsiari (Hampell, Petenada, Prandl, Auróra) alebo súkenníci (Richter), či dokonca ako lekári (Marthius, Segner, Tutzentaller).²⁴⁸

Čo sa týka pôvodu nobiletovaných rodín v malokarpatských mestách, s niektorými sa stretne v písomných dokladoch už v 15. storočí (v Modre Scheibeldorovci, Schreiberovci, v Pezinku Tabrerovci, vo Svätom Jure Tutzentallerovci). Iné rodiny sa prisťahovali do malokarpatského regiónu v dôsledku nielen regionálnej, ale aj celouhorskej migrácie obyvateľstva. Napríklad Armprusterovci zo Svätého Jura mali pôvod v Sedmohradsku, Marthiusovci z Modry v banských mestách, Wielandovci boli zo Spiša, Gillighovci zo Šoprone. Weberovci sa prisťahovali z neďalekých Vinosadov a Vištuku. Z cudzieho obyvateľstva by sme mohli spomenúť aj Segnerovcov, ktorí pochádzali zo Štajerska, Petenadovcov z talianskeho prostredia a Neffovci, či Lamperceglavci boli zase nemeckého pôvodu.²⁴⁹

V časoch rekatolizácie v priestore Malých Karpát silnela aj katolícka šľachta, čo prinieslo zmeny najmä v Modre, nakoľko tunajšia šľachta bola hlavne protestantská, čo sa prejavilo aj v zložení magistrátu. Následne mali katolíci a evanjelici v mestskej rade paritné zastúpenie. V úrade richtára a mešťanostu sa príslušníci oboch skupín striedali. Takto sa napríklad stal modranským richtárom katolík komárňanský podžupan Ján Seghi, v Pezinku zase Palucký, či Ernei, ktorí boli vlastníci spomínaných slobodných kúrií. Do Modry sa prisťahovali aj Thediovcia, pričom František Thedi pôsobil dokonca v úrade richtára aj mešťanostu v čase najsilnejšej rekatolizácie. Jeho syn Alexander bol nielen modranským senátorom, ale súčasne aj slúžnym Bratislavskej stolice.²⁵⁰

²⁴⁶ DUCHOŇ, Michal. Šľachta v malokarpatských mestách v ranom novoveku (16. – 18. storočie), s. 6.

²⁴⁷ DUCHOŇ, Michal. „Maličký statek, který mi pan buh propustil“. Dom a domácnosť malokarpatských mešťanov v 17. storočí vo svetle testamentov a pozostalostných inventárov. In LACKO, Martin – DUCHOŇ, Michal – VARŠO, Ivan (eds.). *Historické rozhľady*. Trnava : Katedra histórie FF UCM v Trnave, 2005, s. 53.

²⁴⁸ DUCHOŇ, Michal. Šľachta v malokarpatských mestách v ranom novoveku (16. – 18. storočie), s. 8.

²⁴⁹ DUCHOŇ, Michal. Šľachta v malokarpatských mestách v ranom novoveku (16. – 18. storočie), s. 8.

²⁵⁰ DUCHOŇ, Michal. Šľachta v malokarpatských mestách v ranom novoveku (16. – 18. storočie), s. 9.

Spomedzi malokarpatských miest mal najväčšie väzby na Bratislavu Svätý Jur. Popri rodoch spojených s modranskými a predovšetkým pezinskými rodinami, nakoľko mestá Pezinok a Svätý Jur sa po niekoľko storočí delili o rovnakú históriu, svätajurské rodiny využívali ekonomické postavenie mesta, charakteristického prosperujúcim vinohradníctvom, ako aj relatívnu blízkosť Svätého Jura k Bratislave a spájali sa s príslušníkmi prešporskej mestskej elity.

Ak by sme mali definovať rozvrstvenia malokarpatskej spoločnosti, v porovnaní so starou Bratislavou, ktorej societu podľa súpisov obyvateľstva zo 17. storočia opísal Federmayer, v malokarpatských mestách ako dlhodobých obyvateľov nenachádzame vrstvu magnátov a krajinských hodnostárov. V Bratislave táto najvyššia spoločenská vrstva vlastnila domy, paláce a niekedy aj rozsiahlejšie vinice, v niektorých prípadoch aj vinice v chotároch malokarpatských miest. Dlhodobo v Bratislave prebývali len tí, ktorých funkcia si to vyslovene vyžadovala – kráľovský personál, sudcovia, strážcovia kráľovskej koruny a vyšší úradníci komory. Potom tu nachádzame strednú šľachtu a zemianstvo z celého územia Uhorska, či cudzincov z okolitých krajín. Takáto skupina obyvateľstva sa objavila aj v našich mestách. Cieľovou skupinou, na ktorú sme sa zameriavali, a ktorú môžeme sledovať nielen v Bratislave, ale aj v Modre, Pezinku a Svätom Jure, je skupina šľachtických patricijov.

Genealogické spracovanie patricijských rodov preukázalo, že v nami sledovanom období už takmer všetci miestni patricijovia boli šľachticmi. Niektorí z patricijov pochádzali z pôvodných šľachtických rodov, či už uhorského, rakúskeho, nemeckého, talianskeho alebo chorvátskeho pôvodu, a priženili sa do miestnych patricijských rodín. Skutočnosť, že veľká časť prešporského patriciátu bola meštianskeho pôvodu z radov obchodníkov, vzdelancov a bohatých remeselníkov, môžeme uplatniť aj na prostredie Malých Karpát. Nobilitované remeselnícke rody, inteligenciu a schudobnené vidiecke šľachtické rody, ktoré stratili majetky, napríklad v dôsledku tureckých vojen a stavovských povstaní, nachádzame medzi stredným meštianstvom.²⁵¹

Z hľadiska skúmania sociálnej štruktúry týchto miest sú skvelou pomôckou písomnosti evidencie obyvateľstva, tzn. súpisy novoprijatých mešťanov, matriky, prípadne súpisy ľudu a majetku alebo urbáre. Veľkú výpovednú hodnotu majú aj testamenty. Ešte konkrétnejšie sa o hnutel'nom majetku jedinca môžeme dozvedieť z pozostalostí, resp. pozostalostných inventárov. V testamente sa často predmety, ktoré testátor nepovažoval za dôležité konkrétne menovať a odkázať jednotlivým dedičom, spomínajú v jednej skupine ako hnutel'ný majetok (nem. *Fahrende Haab*). V pozostalostiach však táto skupina predmetov môže byť inventarizovaná, ocenená, a to nám umožňuje v niektorých prípadoch verne rekonštruovať danú domácnosť. Niektoré pozostalosti obsahujú aj súpisy právne spôsobilých dedičov a dedičské zmluvy.²⁵²

²⁵¹ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 37.

²⁵² DUCHOŇ, Michal. „Maličký statek, který mi pan buh propustil“. Dom a domácnosť malokarpatských mešťanov v 17. storočí vo svetle testamentov a pozostalostných inventárov, s. 56.

4.1 Domácnosť malokarpatského mešťana – vinohradníka

Základnou jednotkou spoločenského života ranonovovekého človeka bol dom. Ten nepredstavoval len budovu, ale aj všetky jeho nehnuteľné príslušnosti, ako napríklad hospodárske stavby, remeselnícke dielne, pri kupcoch obchod, sýpky, sklady, ale aj pôdu a hlavne vinice. V tomto zmysle môžeme dom označiť za spoločenskú jednotku. V dome bol zhromažďovaný všetok hnutel'ný majetok, ako funkčné vybavenie domácnosti, či predmety každodennej potreby. Vďaka testamentom a pozostalostiam malokarpatských mešťanov vieme demonštrovať kultúru každodennosti a zariadenie domácností tejto skupiny obyvateľstva.²⁵³

Niektoré vinohradnícke domy, z ktorých najstaršie pochádzajú zo 16. – 18. storočia, doposiaľ stoja v modranských, pezinských i svätojurských uliciach. Boli postavené v neskorogotickom, renesančnom a barokovom slohu a ich charakteristickým znakom sú pôdorysné dispozície v tvare písmen L alebo U.²⁵⁴

Dvory domov malokarpatských mešťanov často uzatváral krytý podjazd (*úkol, forhaus*), ktorý sa využíval napríklad na úschovu voza alebo na výčap vína, tzv. pod viechou. Za obývacou časťou nasledovali hospodárske budovy, ako prvé lisovne (nem. *Presshaus*) s lisom, nádobami, kaďami a rôznymi nástrojmi, v prípade potreby mohli slúžiť aj ako pivnice. Pod prešovňou sa nachádzala pivnica, niekedy ju nahrádzala komora, avšak v tom prípade bola aj s lisovňou hlbšie zapustená do terénu. V pivnici sa nachádzali drevené klady zvané kantnäre, gantnäre (nem. *Gantner*), na ktorých sa kládli sudy s vínom. V prípade dedenia hospodárskych stavieb bolo častým prípadom, že lisovňa s pivnicou zostávala v spoločnej držbe všetkých zainteresovaných strán.

V testamentoch malokarpatských obyvateľov sa často medzi nehnuteľným majetkom, ktorý testátor odkazoval svojim dedičom, objavujú vinohrady. Môžeme si uviesť zopár príkladov. Ján Turčan, pezinský čižmár, odkázal vinohrad *Eirbach (Narpochy)*, ktorý dostal od pána Hogha, svojim deťom s jeho prvou manželkou Alžbetou Beňovskou. Polovicu druhej vinice, ležiacej v tomto istom vinohradníckom hone, odkázal svojej druhej manželke Márii Brestánskej a druhú polovicu jej deťom.²⁵⁵

Anna Gullová spísala svoj testament v apríli 1740. Svoj vinohrad v kučišdorfskej hore zvaný *Grefty*, susediaci s pôdou Michala Nagha z jednej strany, a zo strany druhej s majetkom mlynára Martina Fabiančiča, odkázala svojmu milovanému synovi Jozefovi Bergesovi s tým, že kým nedovíri požadovaný vek, vinohrad má udržiavať jej manžel Ivan Gulla.²⁵⁶

Sofia Golligová v roku 1740 odkázala dva vinohrady, jeden svojim deťom a druhý, *Wimberg*, svojmu manželovi. Aj keď tento vinohrad pôvodne patril matke Sofiinho manžela, podlžnosti, ktorými bol vtedy zaťažený, vyplatila sama Sofia.²⁵⁷ V testamente

²⁵³ DUCHOŇ, Michal. „Maličký statek, který mi pan buh propustil“. Dom a domácnosť malokarpatských mešťanov v 17. storočí vo svetle testamentov a pozostalostných inventárov, s. 52.

²⁵⁴ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska. K problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*, s. 90.

²⁵⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Testamenty*, 1730 – 1737, testament Jána Turčana, 1727, inv. č. 1544.

²⁵⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Testamenty*, 1740 – 1749, testament Anny Gullovej, 1740, inv. č. 1545.

²⁵⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Testamenty*, 1740 – 1749, testament Sofie Golligovej, 1740, inv. č. 1545.

klobučníka Jakuba Golliga sa stretne s jedným vinohradom, ležiacim v pezinskej hore, v spomínanom vinohradníckom hone *Wimberg*. Jakub vinohrad aj bližšie charakterizoval. Ležal medzi majetkom Alexandra Riga a kopáčskym cechom. Bol ohodnotený na 130 zlatých. Nakoľko bol Jakub zadlžený, v testamente nariadil, aby sa tento vinohrad predal a z utržených peňazí sa dlhy vyplatili, a ak by to nestačilo, má sa predať aj dom. Z peňazí, ktoré prípadne zvýšia po vyplatení všetkých dlhov, polovicu dedikoval svojej manželke Rozine, a druhú svojej dcére, o ktorú sa má manželka starať, až kým sa nevydá.²⁵⁸

Ján Kelner podedil svoje „gruntovné“ statky od svojich rodičov. Svoj prvý a najvýnosnejší vinohrad zvaný *Trauner (Trávne)* odkázal svojmu synovi Jánovi, ktorý ešte študoval, avšak pod podmienkou, že ho môže využívať aj jeho manželka Zuzana. Druhý vinohrad vo vinohradníckom hone *Eirbach (Narpochy)* odkázal svojej dcére Uršule, rovnako aj vinicu *Hosnesl (Koznisle)* pod podmienkou, že z tohto druhého vinohradu vyplatí najmladšiemu synovi Kubovi 30 zlatých. Zuzana ešte pri vstupe do manželstva zo svojich troch vinohradov vo vinohradníckom hone *Haffenberg (Holopereg)* jeden venovala svojmu manželovi Jánovi. Ján si vybral *Košnárovský* vinohrad, ktorý v testamente odkázal svojmu synovi Kubovi aj s jeho ďalšou vinicou v tomto hone zvanou *horný Haffenberg (Holopereg)*. Zuzane ponechal aj vinicu v hone *Nitrpereg (Prostredná hora)*, ktorú jej podaroval pri vstupe do manželstva. Sumu 36 zlatých a niektoré vinohrady už Ján podaroval svojmu námezdnému robotníkovi – „úkolníkovi“ Jakubovi Hypskému.²⁵⁹

4.2 Pôsobenie vybraných rodín v malokarpatských mestách

4.2.1 Armpruster

Armprusterovci pochádzali z južného Sedmohradska, z mesta Sibiu v dnešnom Rumunsku, no ich predkovia boli saského pôvodu. Dňa 3. júla 1518 získal Jakub Armbrust nobilitáciu od Ľudovíta II. Pramene spomínajú Mateja Armbrusta v roku 1535 ako mešťana zapísaného v Hermannstadte (dnes Sibiu). Nevieme určiť, či Matej pochádzal z línie rodu spomenutého šľachtica Jakuba. Vieme však, že jeho synom bol Krištof Armpruster, zakladateľ bratislavskej vetvy rodu Armprusterovcov, ktorá žila v Bratislave ešte aj v 19. storočí. Sedmohradská vetva rodu vymrela v druhej polovici 17. storočia.²⁶⁰

Armprusterovci v Bratislave patrili do skupiny mestskej inteligencie a krajinských úradníkov. Pôvodne žili v dome na Hlavnom námestí, na mieste dnešného jezuitského kostola, ktorý im patrilo až do polovice 17. storočia. Podľa súpisu obyvateľstva z roku 1624 boli vlastníkm domu na Dlhej ulici. Krištof Armpruster študoval na univerzitách vo Viedni a v Padove, po štúdiách pracoval v Uhorskej kancelárii a od roku 1556 bol pokladníkom Uhorskej komory. V Uhorskej komore dosiahol významné posty.²⁶¹ Ferdinand I. ho dokonca menoval svojím

²⁵⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Testamenty*, 1740 – 1749, testament Jakuba Golliga, 1746, inv. č. 1545.

²⁵⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Testamenty*, 1640 – 1649, testament Jána Kelnera, 1643, inv. č. 1537.

²⁶⁰ PONGRÁCZ, Denis a kol., *Šľachta Bratislavskej stolice*. Bratislava : LUIGI, 2004, s. 33.

²⁶¹ V Belových notíciách je menovaný v skupine prefektorov komory (lat. *praefector camerae*), v roku 1562 sa spomína ako *consiliarius et perceptor* a v roku 1597 ako *consiliarius et rationum magister*. BEL, Matej. *Notitia Hungariae novae geographico historica. I./1*. Viedeň : 1735, s. 456.

komorníkom (lat. *camerarius regis maiestatis*).²⁶² Oženil sa s Magdalénou Saiberlichovou z viedensko-prešporského rodu, predtým manželkou bohatého prešporského richtára Blažeja Behama, pôvodného majiteľa domu.²⁶³

Krištof získal v 50. rokoch 16. storočia pre seba a svoju manželku od Ferdinanda I. dve polepšenia erbú. Vo Svätom Jure si kúpil kamenný dom, ktorý bol od roku 1554 oslobodený od daní, čím sa vlastne stal šľachtickou kúriou.²⁶⁴ Pongrácz uvádza, že v roku 1559 získal svätojurskú kúriu Františka Hirpana a od tohto obdobia až do konca 17. storočia boli Armprusterovci majiteľmi viníc a kúrií vo Svätom Jure.

Obaja Krištofovi synovia zveľaďovali a rozširovali svätojurské majetky rodu. Skúpili aj rozsiahle vinice, a tak sa zaradili do skupiny svätojurskej obchodnícko-vinárskej elity. Začali používať nový šľachtický predikát „zo Svätého Jura“ (nem. *von Sanctgeorgen*, lat. *de Sancto Georgio*).

Syn Ján Armpruster študoval na univerzite vo Viedni, neskôr v rokoch 1591 – 1621 pôsobil ako bratislavský tridsiatnik. Oženil sa s Annou Kamper. Druhý syn Krištofa, Pavol, študoval v roku 1563 vo Viedni a neskôr pôsobil ako komorský hlavný účtovník. Bol ženatý s Máriou Wethle, s ktorou mal dcéry Alžbetu a Annu Zuzanu.²⁶⁵

Všetci traja synovia Jána Armprustera, František, Michal aj Samuel mali možnosti aj vzdelanostnú vybavenosť na to, aby sa zamestnali v kráľovských službách. Avšak po nástupe Ferdinanda II. na trón v roku 1619, ktorý radikálne presadzoval rekatolizačnú politiku, sa napokon Armprusterovci, ako evanjelici, stiahli a presťahovali z Bratislavy na vidiek.²⁶⁶

František študoval v rokoch 1603 – 1605 vo Viedni a Jene. Po štúdiách pôsobil na dvore palatína grófa Juraja Turzu ako vychovávateľ jeho syna Imricha, bol jeho učiteľom nemčiny a sprevádzal ho aj na štúdiách vo Wittenbergu. Potom ako Juraj zomrel, Imrich prebral správu majetkov do svojich rúk a Ján zostal v jeho službách ako sekretár. Po vymretí turzovského rodu sobášom so Zuzanou Perekediovou vyženil majetky v Čuňove, kde založil zadunajskú vetvu rodu s majetkami v Mošoňskej a Vašskej stolici, ktorá vymrela v roku 1902. Armprusterovcov pramene dokladajú aj v Hontianskej stolici.²⁶⁷

Františkov brat Michal vyženil majetky v stredoslovenských banských mestách, kde sa jeho potomkovia usadili v Banskej Štiavnici a Banskej Bystrici.²⁶⁸ Do Bratislavy sa vrátil

²⁶² FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätojurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 156.

²⁶³ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 283 – 284.

²⁶⁴ FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätojurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 157.

²⁶⁵ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 283 – 284.

²⁶⁶ FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätojurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 157.

²⁶⁷ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 33.

²⁶⁸ FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätojurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 158.

jeho syn Michal, ktorý sa oženil s Uršulou Rotterovou, vdovou po Andrejovi Segnerovi.²⁶⁹ Mal podiel na dome na Michalskej ulici, ktorý neskôr patrilo Maurachovcom.²⁷⁰

Samuel Armpruster vlastnil vo svätøjurskom chotári sedem vinogradov vo vinogradníckych honoch *Schiffmandl*, *Hofweingarten*, *Haffner (Hrnčiare)*, *Fangl (Skalnice)*, *Saunicl (Teplice)* a dve v hone *Orftl*. V roku 1650 z nich odviedol hórne osem a $\frac{1}{4}$ okovu a tri holby, teda ich celkovú rozlohu môžeme predpokladať vyše šesť ha. Jeho najväčším vinogradom, z ktorého odviedol dávku tri okovy, bol *Haffner (Hrnčiare)*.²⁷¹ V roku 1666 v súpise odvedeného desiatku z vína v meste Svätý Jur sa spomína Ján Armpruster, ktorý odviedol z troch okovov dorobeného vína desiatok pol okovu a jednu holbu.²⁷²

Samuel bol ženatý dvakrát. Obe jeho ženy pochádzali z prominentných svätøjurských rodov.²⁷³ V roku 1662 sa spomína ako zastupujúci svätøjurský richtár (nem. *Angesetzer Richter*, lat. *substitutus iudex*) a dlhé roky bol členom vnútornej mestskej rady (1658 – 1673).²⁷⁴ Môžeme ho označiť za zakladateľa mladšej svätøjurskej vetvy rodu. Potom ako jeho najstarší syn zdedil majetky po príbuzných v Banskej Štiavnici, odsťahoval sa tam a uplatnil sa v miestnom senáte. Z druhého manželstva mal Samuel synov Žigmunda a Andreja, avšak tí, ani ich potomkovia, už nedosiahli taký status, ako ich predkovia.²⁷⁵ Andrej Armpruster podľa dikálneho súpisu z roku 1715 vlastnil vo Svätom Jure jeden dom, tri kosce lúk a 66 kopáčov (1,78 ha) vinogradov. V súpise je označený ako *extraneus* – teda cudzinec. Ján Armpruster, ktorého Pongrácz označuje za Andrejovho syna, sa v roku 1776 spomína ako polosirota v túbtorstve svojej matky.²⁷⁶

Máme vedomosť aj o Zuzane Armprusterovej, ktorá sa v prameňoch uvádza ako sesternica svätøjurského mešťanostu Michala Petenadu, a to napríklad v spore s pani Jančovičovou. Sťažovala sa svojmu bratancovi Michalovi Petenadovi, že pani Jančovičová vlastní a užíva vinice, ktoré ale po práve patria jej.²⁷⁷

4.2.2 Auróra

Rod Auróra patrilo k bohatým pezinským mešťanským rodom. Jeho najstarším známym členom je Štefan (1633 – pred 1671), mäsiarsky majster. Nobilitovaný bol v roku 1646 listinou Ferdinanda III., vydanou 9. novembra, aj so svojou manželkou Annou a bratom Jánom. Aurórovci mali majetky okrem Pezinka aj v obci Čukárd (dnes Vinosady). Ich pezinská vinica sa nachádzala vo vinogradníckom hone *Mügl (Nígle)*. Štefan z nej

²⁶⁹ Andrej Segner bol predtým ženatý s Máriou Maurachovou, dcérou Lukáša Mauracha, syna Gašpara z Bratislavy.

²⁷⁰ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 283 – 284.

²⁷¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1650, inv. č. 4294.

²⁷² MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

²⁷³ Prvá manželka – Anna Katarína Petenadová, druhá manželka – Zuzana Prodtpecková.

²⁷⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

²⁷⁵ FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätøjurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 158.

²⁷⁶ PONGRÁČZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 33.

²⁷⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 14.10.1664, inv. č. 1260.23 SM 1665, kr. č. 69.

odviedol v roku 1648 hôrne jeden okov vína.²⁷⁸ V registri hôrneho z roku 1674 sa spomína už len jeho vdova, ktorá odviedla rovnakú naturálnu dávku za vinohradnícke právo, avšak tentokrát za vinohrad *Schiuczen (Strážne)*.²⁷⁹

Štefanov syn Ján bol členom pezinskej mestskej rady. V roku 1672 sa oženil s Rozinou Kunardovou. Gabriel Auróra bol pravdepodobne druhým Štefanovým synom. Vieme o ňom z vyšetrovania jeho šľachtictva v roku 1725. Uvedený je aj v dikálnom súpise pre mesto Pezinok z roku 1720 ako vlastník polovice meštianskeho domu.²⁸⁰

Poslednou známou členkou rodu, podľa Pongrácza, je Alžbeta Auróra, vdova šľachtica Gašpara Erneia, ktorá sa spomína v súpise vo Vinosadoch z roku 1731.²⁸¹ Avšak Duchoň ďalej uvádza, že ich dcéra Eva sa vydala za člena starej vinohradníckej a senátorskej rodiny Joachima Erbera. Z tohto zväzku vzišla dcéra Alžbeta, ktorá sa stala manželkou Samuela Majtániho, predstaviteľa mladšej generácie pezinských senátorov. Druhá dcéra Anna Katarína sa v roku 1682 vydala za Jána Juraja Visera a dcéra Anna Mária v roku 1676 za bohatého bratislavského mešťana a richtára Jozefa Segnera. Tieto sobáše sú príkladom prepájania najvýznamnejších rodín v meste, čím sa vytváral systém nielen rodinných, ale aj hospodárskych vzťahov.²⁸²

4.2.3 Baldauf

Baldaufovci patrili k starým prešporským meštianskym rodom, v prvej polovici 17. storočia sa však objavujú aj vo Svätom Jure. Z rodu vynikol najmä Eliáš Baldauf, ktorý sa uplatnil v mestskej správe. Pôsobil v širšej mestskej rade, neskôr aj v senáte (1638 – 1652) a v rokoch 1649 – 1650 bol dokonca svätójurským richtárom.²⁸³ Pre seba a svojho syna Jána získal nobilitáciu v roku 1642 od Ferdinanda III. Ján sa uplatnil ako mestský komorník. Jeho syn Eliáš sa vrátil do Bratislavy, kde získal dom na predmestí pred Michalskou bránou. Jeho potomkovia tu žili aj v prvej polovici 18. storočia. V Bratislave sa stretne aj s Jánom Jurajom Baldaufom, bohatým bratislavským mäsiarom, alebo s Martinom Baldaufom. V súpise šľachty z roku 1823 sa táto rodina už neuvádza.²⁸⁴

V čase výkonu richtárskeho úradu v roku 1650, Eliáš vlastnil celkom desať vinohradov s rozlohou vyše tri ha, z ktorých najväčšia bola vinica *Eisenreich*. Z nej mal odvieť hôrne jeden a pol okovu, ale ako richtár bol od platenia vinohradníckej dávky oslobodený.

²⁷⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1648, inv. č. 3495.

²⁷⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1674, inv. č. 3503.

²⁸⁰ MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Bozin.

²⁸¹ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 35. Gašpar Ernei sa stal pezinským mešťanom po zložení poplatku tri zlaté a 50 denárov v máji 1696. Informácia od Petry Pospechovej, ktorá vypracovala prehľad novoprijatých mešťanov v Modre, Pezinku a Svätom Jure v 17. storočí, na základe štúdia zápisníck jednotlivých magistrátov, kníh novoprijatých mešťanov a pod. Z vinohradov v pezinskom chotári odviedol napríklad v roku 1700 desiatok z vína v množstve jeden $\frac{3}{4}$ okovu a deväť holieb, ktorý mu bol vymeraný z celkovej produkcie 19 okovov vína. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov z vína*, 1700, inv. č. 3585.

²⁸² DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720. In *Forum Historiae*, 2012, roč. 6, č. 1, s. 45 – 46.

²⁸³ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

²⁸⁴ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 42.

Spomínaná vinica *Eisenreich*, ktorú Eliáš kúpil za 880 zlatých od Juraja Silagiho, bola predmetom sporu medzi Eliášovou ženou Justínou a Tomášom Polákom. Justína, ktorá sa vo svedectve Bratislavskej kapituly z roku 1651 spomína už ako vdova, so synom Jánom protestovala proti konaniu svätajurského magistrátu, ktorý odškodnil Tomáša Poláka touto vinicou.²⁸⁵ Palatín Pavol Pálfi však napriek tomu, že Baldaufovci súdny spor prehrali, mandátom nariadil mestu vyplatiť rodine 2000 zlatých, proti čomu tentokrát podal protest Svätý Jur, ktorého záujmy pred panovníkom zastupoval tribún Ľudu Jakub Gilligh.²⁸⁶

4.2.4 Dörr

Andrej Dörr, ktorý získal šľachtický titul v roku 1598 sa vyznamenal najmä v roku 1607, keď ako vyslanec mesta zastupoval bratislavských evanjelikov pred arcivojvodom Matejom. Andrej mal štyroch synov, Jána, Martina, Tomáša a Krištofa. Ján Dörr založil bratislavskú vetvu rodu a jeho potomkovia sa uplatnili v tunajšej mestskej správe, pričom jeden z nich, Jakub, sa presťahoval do Pezinka v roku 1671.²⁸⁷

Svätajurskú vetvu rodu založil druhý syn Andreja Dörra, Martin. Rod sa tu zaradil medzi popredné patricijské rodiny, keď sa Martin oženil s Annou Petenadovou.²⁸⁸ V rokoch 1636 – 1664 bol Martin tunajším senátorom, v roku 1644 mešťanostom, v rokoch 1645 – 1646 dokonca richtárom a v rokoch 1656 – 1657 opäť mešťanostom.²⁸⁹

Martin mal vo svätajurskom chotári v polovici 17. storočia šesťnásť viníc (tri *Fangl* (Skalnice), tri *Neuberg* (Nové hory), dve *Schreiber* (Pisáre), *Gugel* (Kukla), *Šluspereg* (Konečné), *Hörmandl* (Ohništia), *Kincvajngort* (Dereše), *Langweingarten* (Dlhé), *Haffner* (Hrncičiare), *Frankl* a *Leitweingarten*), z ktorých odviedol hôrne desať a pol okovu a dvanásť holieb, preto predpokladáme ich výmeru takmer osem ha.²⁹⁰ Produkcia vína tejto rodiny bola skutočne vysoká. V roku 1666 bol vdove Anne vymeraný desiatok 23 a $\frac{3}{4}$ okovu a šesť holieb z 236 okovov dorobeného vína.²⁹¹

²⁸⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 20.9.1651, inv. č. 210. La.

²⁸⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 6.6.1652, inv. č. 212. Lb, 9.6.1652, inv. č. 213 La. V druhej listine vdova po Eliášovi vystupuje ako Anna. Išlo však skutočne o Justínu. Justína bola dcérou Jána Lučanského, bohatého mäsiarskeho majstra. V jeho osobe sa rod Lučanských, pôvodom z Trenčianskej stolice, objavil vo Svätom Jure. Tento rod je príkladom domácej schudobnenej šľachty, ktorá bola z existenčných dôvodov nútená orientovať sa na remeslo alebo obchod. Ján mal aj syna Vavrinca, ktorý sa presadil medzi svätajurským patriciátom. V roku 1657 bol mestským fiškálom, neskôr v rokoch 1662 – 1664 senátorom a v roku 1664 mestským kapitánom. Pred rokom 1650 sa oženil s Rozinou, dcérou bratislavského mešťana Baltazára Löhnera a jeho manželky Kataríny, ktorí v Bratislave žili v dome na Laurinskej ulici (kúpili ho v roku 1609 od Jána Winterstettera). Rozina bola už predtým raz vydatá, a to za bratislavského mäsiara Martina Weinlinga. FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 245. Dospelosti sa dožili len ich dve dcéry Johanna, vydatá za Martina Mesároša, a Mária. Ich smrťou táto línia rodu končí. Z turčianskej vetvy rodu v Bratislavskej stolici pôsobil ešte syn Imricha Lučanského, Štefan, ktorý v rokoch 1760 – 1782 pôsobil vo funkcii notára dvorskej komory. PONGRÁČZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 243 – 244.

²⁸⁷ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 131.

²⁸⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 23.3.1653, inv. č. 101.

²⁸⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

²⁹⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

²⁹¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

Z Martinovho testamentu sa dozvedáme, že vlastnil dom na Bratislavskej ulici vo Svätom Jure a mal syna Pavla a dcéry Rozinu a Máriu. Ich potomkov vo Svätom Jure nachádzame aj na konci 17. storočia, avšak potom sa v dikálnych súpisoch spomínajú len majetky bratislavskej vetvy rodu, keďže sú jej predstavitelia označovaní ako *extranei*.²⁹² V roku 1715 mali vo svätøjurskom chotári 28 kopáčov (0,76 ha) a v roku 1720 22 kopáčov (0,59 ha) vinohradov. V súpise rodinu zastupuje Ján Dörr, železiarsky obchodník (nem. *Eisenhändler*).²⁹³

4.2.5 Duchoň

Pongrácz nachádza Duchoňovcov pôvodne v Turci a na Liptove a ich rozšírenie do iných lokalít datuje na koniec 16. storočia. Rod bol nobilitovaný Matejom II. v roku 1609.²⁹⁴ Nakoľko Florián Duchoň, hlavný adresát privilégia, bol dvorným evanjelickým kazateľom na dvore Kataríny Pálfiovej na Pezinskom zámku, môžeme predpokladať, že Florián bol aj zakladateľom pezinskej vetvy rodu. Syn Floriána, Zachariáš, sa priženil do pezinského prostredia do rodiny miestneho mäsiara Osvalda Frankla.²⁹⁵ Pôsobil ako cisársky jazdecký dôstojník, neskôr pezinský senátor, mestský kapitán i mešťanosta (1659). Z roku 1644 pochádza list, v ktorom prosí svätøjurského richtára Jána Hilberta o uväznenie svojho sluhu Mertla Kučpergera, ktorý mu utiekol.²⁹⁶ Zachariáš mal v Pezinku v roku 1648 vinice vo vinohradníckych honoch *Parcifall*, *Pflügl (Pluh)*, *Nitrpereg (Prostredná hora)*, *Neuberg (Nová hora)*, *Hundspanken (Huncpalky)* a *Hosnesl (Koznisle)*. Odviedol z nich hôrne šesť a pol okovu vína, z najväčších vinohradov *Nitrpereg (Prostredná hora)*, *Neuberg (Nová hora)* a *Hosnesl (Koznisle)* po jednom a pol okove.²⁹⁷ Tri vinice mu patrili aj vo svätøjurskom chotári (*Warmbad*, *Frankl*, *Feigelpereg*). Tieto boli však podľa výšky naturálnej dávky odvedenej v roku 1658 menšej výmery, ako tie pezinské.²⁹⁸ Jeho produkcia vína sa v 50. rokoch 17. storočia pohybovala okolo 23 okovov, napríklad v roku 1658 mu bol vyrátaný desiatok z vína na dva a ¼ okovu a tri holby.²⁹⁹ V roku 1674 mal Zachariáš v Pezinku len dva vinohrady – *Pflügl (Pluh)* a *Reichsteffan (Králá Štefana)*, z oboch odviedol hôrne po ¾ okovu.³⁰⁰

V mestskej správe sa uplatnil aj jeho syn Mikuláš (1655 – po 1718). Štúdiá absolvoval na trnavskom jezuitskom gymnáziu v rokoch 1665 – 1666. V rokoch 1693 – 1695 sa uplatnil ako stoličný pokladník, v roku 1696 a 1697 ako pezinský richtár a ku koncu života ako prísediaci tabulárneho súdu. Mikuláš mal synov Jozefa, Mikuláša a Leonarda, pričom

²⁹² PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 116.

²⁹³ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos ősszeírás. Szent György. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos ősszeírás. Szent György.

²⁹⁴ Florián Duchoň a jeho deti Ján, Jonáš, Samuel, Melchior, Teodóza, Zachariáš, Eufrozína a Anna boli nobilitovaní listinou z 30. decembra 1609. Vedľajšími adresátmi nobilitácie boli Floriánovi bratanci Melchior a iný Florián, ako aj Floriánov zať Ján Kelderer.

²⁹⁵ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 122.

²⁹⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 12.11.1644, inv. č. 1239.33 SM 1644, kr. č. 67.

²⁹⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1648, inv. č. 3495.

²⁹⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov z vína*, 1658, inv. č. 3558.

²⁹⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1650, inv. č. 4294.

³⁰⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1674, inv. č. 3503.

z nich najviac vynikol Jozef, ktorý bol cisárskym radcom a hlavným účtovníkom v Uhorskej miestodržiteľskej rade.

V roku 1726 evidujeme v Pezinku ešte Michala Duchoňa, ktorý v tomto roku zastával funkciu tribúna ľudu. Mikuláš Duchoň odviezol v roku 1700 desiatok pol okovu a dvanásť holieb z celkového množstva dorobeného vína sedem okovov.³⁰¹ V roku 1724 bola jeho produkcia vína takmer dvojnásobná – trinásť okovov vína.³⁰² Podľa dikálneho súpisu z roku 1715 pre Pezinok mal Mikuláš Duchoň st. v meste jeden a pol meštianskeho domu, tri kosce lúk a osem kopáčov (0,22 ha) vinohradov, avšak v roku 1720 iba ¼ domu a dva kosce lúk. Naopak rozloha vinohradov sa zväčšila na 20 kopáčov (0,54 ha).³⁰³ Súpis z roku 1720 eviduje aj Jozefa Duchoňa, ktorý mal osminový podiel na dome v meste.³⁰⁴ V spisoch Svätého Jura sa nachádza zmienka o tom, že Jozef Duchoň mal v Pezinku mlyn.³⁰⁵ V súpise domov v Pezinku z roku 1738 a 1736/1737 sa spomínajú dediči Michala Duchoňa, ako obyvatelia domu č. 23. Okrem nich v roku 1738 v tejto nehnuteľnosti žil aj Samuel Lübeck.³⁰⁶ Ako pôsobisko iných línií rodu historiografia uvádza aj Rábsku, Nitriansku a Zemplínsku stolicu.³⁰⁷

4.2.6 Fekete

Pezinský rod Fekete pochádzal z Tekovskej stolice. Podľa obce Malé Vozokany prevzal predikát *de Kis Vezekény*. Druhá časť rodu žila v Modre a na iných miestach Bratislavskej stolice. Pre Mateja, Michala, Jána a Mikuláša vydal armálnu listinu Mateja II. v roku 1610.³⁰⁸

František Fekete sa spomína ako modranský fiškál v roku 1714 v žiadosti ostrihomského vikára Ladislava Pybera na cirkevné vrchnosti a verejných notárov v Uhorsku.³⁰⁹ Bol tiež jedným zo zástupcov Modry pri vykonávaní dikálnych súpisov v rokoch 1715 a 1720 ako notár a senátor.³¹⁰ V roku 1718 vo svedectve Ostrihomskej kapituly sa opäť spomína ako notár a modranský senátor, a to v súvislosti s voľbou prokurátorov.³¹¹ František Fekete mal v roku 1715 v Modre polovičný podiel na dome a 40 kopáčov (1,08 ha) vinohradov, zatiaľ čo v roku 1720 len 1/32 podiel na dome, jeden gbel poľa, jeden kosec lúk a 12 kopáčov (0,32 ha) vinohradníckej pôdy.³¹²

³⁰¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov z vína*, 1700, inv. č. 3585.

³⁰² MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov z vína*, 1724, inv. č. 3586.

³⁰³ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos ősszeírás. Bozin.

³⁰⁴ MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos ősszeírás. Bozin.

³⁰⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny* 1439 – 1875, 13.8.1733, inv. č. 389. La.

³⁰⁶ Informácia od Petry Pospechovej.

³⁰⁷ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 122.

³⁰⁸ Na žiadosť Františka Feketeho Ostrihomská kapitula vydala hodnoverný odpis listiny Mateja II. z 1. januára 1610, ktorou povýšil Mateja Feketeho a jeho bratov Michala, Mikuláša a Jána do šľachtického stavu a udelil im erb: na modrom štíte z rieky vyčnievajúca pravá ruka v brnení držiaca oštep. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny – Doplnky*, 1498 – 1780, 26.6.1713, inv. č. S. 56.

³⁰⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 9.1.1714, inv. č. 302.

³¹⁰ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos ősszeírás. Modor. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos ősszeírás. Modor.

³¹¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 21.2.1718, inv. č. 308.

³¹² MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos ősszeírás. Modor. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos ősszeírás. Modor.

Manželkou Michala Feketeho, zvaného *Czismazia*, bola Alžbeta Grandovičová, v roku 1661 uvedená ako Bataličová.³¹³ Ako prisťahovalec je Michal evidovaný v Modre 11. októbra 1635. Zaručili sa za neho Juraj Weber a Martin Roth.³¹⁴ V modranskom chotári vlastnil vinice *Ulich* (*Uliš*), *Steinbach* (*Štampoch*) a dve vo vinohradníckom hone *Harfartl* (*Orfátl*). V roku 1650 z nich odviedol hôrne dva okovy a šesť holieb.³¹⁵ Rok predtým mu bol vymeraný desiatok jeden a pol okovu a dvanásť holieb.³¹⁶ Pravdepodobne vlastnil vinohrady aj v pezinskom chotári, pretože v roku 1658 odviedol mestu Pezinok z 26 okovov dorobeného vína desiatok dva a pol okovu a šesť holieb vína.³¹⁷ V roku 1675 sa v modranskom registri cirkevného desiatku z vína spomína len jeho manželka Alžbeta, vtedy už vdova. Bol jej vymeraný desiatok dvanásť holieb vína.³¹⁸

O Jánovi Feketem vieme, že pôsobil v Trnave ako mestský kapitán, a to z listiny trnavského magistrátu, ktorý vydal jeho synovi Imrichovi svedectvo o počestnom pôvode. Môžeme teda predpokladať, že Imrich sa chcel do Modry presťahovať.³¹⁹ V Modre platil desiatok z vína pol okovu.³²⁰ V modranskom prostredí sa ešte spomínajú Martin a Valentín Fekete, ktorých rodinné väzby zatiaľ nevieme bližšie identifikovať.

4.2.7 Gilligh

Gillighovcovci boli široko rozvetvená rodina, ktorej členov nachádzame v Bratislave, Pezinku i Svätom Jure. Prvým známym predstaviteľom rodu je Krištof, prisázný zo Šoprone, pôvodom z Budína. Krištof, Matej a Wolfgang Gillighovci získali armálnu listinu od Rudolfa II. v roku 1588.³²¹ O Wolfgangovi vieme, že v rokoch 1589 – 1596 pôsobil v Bratislave ako mestský pokladník.³²² Bol ženatý s Magdalénou Schreinerovou zo Svätého Jura. V roku 1616 zaznamenávame Jakuba Gilligha ako bratislavského mestského pokladníka. Majetky mal aj vo Svätom Jure. V roku 1650 sa v registri hôrneho pre Svätý Jur spomína jeho vdova, ktorý odviedla naturálnu dávku trinásť okovov vína z dvoch vinohradov *Gerno* (*Rebrá*), ďalej *Topfer*, *Spitaler* (*Špitál*), *Sauberg* (*Zámočnícke*), *Machegut* (*Machové*), *Leffler*, *Gelnár* (*Pyšné*), *Neuberg* (*Nová hora*), *Schneider* (*Krajčire*), *Zwickel* (*Cvikl*) a *Murn* (*Murno*).³²³ V roku 1666 zaznamenávame vysokú produkciu vína – z 206 okovov dorobeného vína jej bol vyrátaný desiatok 20 a pol okovu a šesť holieb.³²⁴

³¹³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny – Doplnky*, 1498 – 1780, 1.11.1662, inv. č. S. 34, 21.6.1661, inv. č. 187.

³¹⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prisah a inštrukcií*, 1609 – 1643, inv. č. 1307, fol. 56a.

³¹⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

³¹⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1649, inv. č. 5976.

³¹⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov z vína*, 1658, inv. č. 3558.

³¹⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1675, inv. č. 5499.

³¹⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 12.9.1678, inv. č. 226.

³²⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1649, inv. č. 5976.

³²¹ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 150.

³²² FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 40. PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 150.

³²³ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

³²⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

V Bratislave pôsobil aj istý Martin Gilligh, ktorý bol ženatý s Annou, dcérou Rudolfa Mauracha, významného bratislavského patricija, a jeho prvej ženy Barbory. Potom ako Anna ovdovela, vydala sa za Jána Spillera a neskôr za Víta Wagnera.³²⁵

Wolfgang Gilligh bol prijatý do mešťanstva vo Svätom Jure za poplatok tri zlaté v máji 1685. Zaručili sa za neho Š. Kečkéš a G. Norderman.³²⁶ Niekoľkokrát bol v tomto meste zvolený do funkcie richtára (1655 – 1657, 1661).³²⁷ V mennom registri listín Svätého Jura sa nachádza informácia, že v roku 1648 bol aj svätajurským mešťanostom, a podľa spisov Svätého Jura a zápisníc magistrátu ho evidujeme ako mešťanostu, riadneho, či zastupujúceho, v rokoch 1647, 1651, 1652 a 1654.³²⁸ Jeho manželkou bola Anna Eufémia. Z roku 1650 sa nám zachovalo obnovenie manželskej zmluvy, v ktorej Wolfgang Gilligh, vtedy ako člen mestskej rady, daroval svojej manželke Anne Eufémii dom a vinice.³²⁹ V otcových šľapajach pokračoval aj Ján Andrej Gilligh, ktorý sa stal v priebehu rokov 1726 – 1745 niekoľkonásobným mešťanostom.³³⁰

Wolfgang vo Svätom Jure vlastnil väčší počet viníc – *Krágl, Leigel, Fladerer, Dieschapel*, dva *Neubergy (Nové hory)*, *Franovájgort, Tötman, Süess*, navyše využíval tiež vinice, patriace rodine Segnerovej a Tutzentallerovej vo vinohradníckom hone *Neuberg (Nová hora)*. V roku 1650 mu z nich bolo vymierané hôrne 15 a ¼ okovu, najviac z vinice *Krágl* – jeden a pol okovu.³³¹ V roku 1666 sa spomína už len jeho vdova, ktorá z vysokej produkcie vína, 267 okovov, odvieďla desiatok 26 a pol okovu a dvanásť holieb.³³² V súpise hôrneho pre Svätý Jur z roku 1650 nachádzame ešte Jána Jakuba Gilligha, ktorý odvieďol z dvoch vinohradov vo vinohradníckom hone *Leffler* a ďalších v *Mausbergu (Myšiciach)*, *Gaisbachu, Neubergu (Novej hore)* a v *Hörmandly (Ohništiach)* vinohradnícku dávku päť a pol okovu, najviac za *Neuberg (Novú horu)* a *Mausberg (Myšice)* po jednom a pol okove. Jeho príbuzenský vzťah k spomínaným Gillighovcom zo 17. storočia nám zatiaľ nie je známy.

Matej Gilligh sa v súpise z roku 1717 spomína ako jeden z piatich podielnikov na dome na Ventúrskej ulici v Bratislave, ktorý sa označuje v prameňoch ako stará mincovňa (nem. *Das alte Münzhaus*, lat. *antiquitus monetaria*).³³³

Samuel Gilligh, pezinský mešťan a šľachtic podľa súpisov pezinských domov z rokov 1736/1737 – 1758/1759 obýval dom č. 21.³³⁴ Jeho šľachtictvo dokladá aj iný prameň, a to súpis šľachticov Bratislavskej stolice z roku 1735, kde Samuel spolu s Matúšom Gillighom

³²⁵ Rudolf Maurach bol veľmi aktívny evanjelik, jeden z troch vyslancov mesta Bratislavy na Žilinskej synode, neskôr pôsobil ako inšpektor prešporskej evanjelickej cirkvi, potom ako mestský kapitán, mešťanosta a aj richtár. FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 145.

³²⁶ Informácia od Petry Pospěchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 617.

³²⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

³²⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662.

³²⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 20.6.1650, inv. č. 1245.14 SM 1650, kr. č. 67.

³³⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

³³¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

³³² MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

³³³ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 61.

³³⁴ Informácia od Petry Pospěchovej.

figurujú tentokrát ako mešťania zo Svätého Jura.³³⁵ Samuel vlastnil vinice v pezinskom aj svätajurskom chotári. V roku 1724 mu bol v Pezinku z 22 dorobených okovov vína vymeraný desiatok dva okovy a dvanásť holieb.³³⁶ Vo Svätom Jure odviedol v roku 1750 z vinohradu *Tötman* hôrne jeden okov vína.³³⁷ V tomto roku odviedol hôrne vo Svätom Jure aj Andrej Gilligh, ktorého príslušnosť k rodu zatiaľ nevieme bližšie špecifikovať. Vlastnil vinice *Münichl* (Mníšske), *Mausberg* (Myšice), *Hoffer*, *Schneider* (Krajčire), *Fajgl* a *Hofweingarten*. Dávka za vinohradnícke právo mu bola vymeraná na štyri a pol okovu a šesť holieb.³³⁸

Ako svätajurský mešťanosta sa uplatnil aj Ján Henrich Gilligh (1685 – 1687, 1692 – 1694).³³⁹ V celokrajinských dikálnych súpisoch z rokov 1715 a 1720 sa spomína len jeho vdova. Gillighovci vo Svätom Jure vlastnili v roku 1715 tri domy, 19 koscov lúk a 176 kopáčov (4,75 ha) vinohradov, v druhom prípade dva domy, 17 koscov lúk a 180 kopáčov (4,86 ha) vinohradov. Boli to v týchto rokoch najväčšie rozlohy vinohradníckej pôdy vo vlastníctve domácej vinohradníckej rodiny.

V súpisoch sa spomína aj Ján Wolfgang Gilligh, ktorý sa vo Svätom Jure uplatnil tiež ako mešťanosta (1718 – 1719, 1722 – 1723) V roku 1715 v súpise vystupuje s jedným domom, 12 koscami lúk a 108 kopáčmi (2,92 ha) viníc, v roku 1720 s jedným domom, 17 koscami lúk a 86 kopáčmi (2,32 ha) viníc. Je teda zrejme, že rod vlastnil rozsiahle vinice vo svätajurskom chotári aj v polovici 18. storočia.³⁴⁰

4.2.8 Hadritius

Za najstaršieho známeho člena rodu Hadritius historiografia označuje Jána Hadritia, ktorý mal majetky na Žitnom ostrove. Z jeho potomkov sú známi Štefan (1616 – pred 1655) a Juraj (okolo 1587 – 1639). Juraj bol turzovským provizorom na Šintavskom panstve, neskôr pôsobil ako kráľovský advokát (1614 – 1627) a notár Bratislavskej stolice (1619 – 1636). Vrcholom jeho kariéry bola funkcia protonotára palatína Mikuláša Esterháziho (1632 – 1639). Jeho majetková držba bola širšia (v Modre a okolí, na Žitnom ostrove, v Bratislave), no usadil sa v Modre. Zapísaný bol v Modre 4. januára 1617, zaručili sa za neho M. Schreiber a J. Marthius.³⁴¹ Vlastnil istú dobu aj miestny hostinec *U Divocha*. Po jeho smrti, ktorú podľa zachovaného inventára jeho pozostalosti datujeme do roku 1639, jeho dedičom za zásluhy Uhorská komora vyplatila sumu 2000 zlatých.³⁴² Okrem vyššie spomenutých funkcií Juraja Hadritia, ho evidujeme v rámci modranskej mestskej správy ako notára v rokoch 1613 – 1614 a v rokoch 1632 – 1634 ako protonotára vo Svätom Jure.³⁴³

³³⁵ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 150.

³³⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov z vína*, 1724, inv. č. 3586.

³³⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1750, inv. č. 4390.

³³⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1750, inv. č. 4390.

³³⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

³⁴⁰ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos össezírás. Szent György. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos össezírás. Szent György.

³⁴¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, 1609 – 1643, inv. č. 1307, fol. 40.

³⁴² PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 157.

³⁴³ POSPECHOVÁ, Petra – SPIRITZA, Juraj. O notároch a podnotároch Modry, Pezinka a Svätého Jura v 17. storočí, s. 74.

Juraj mal dcéru Alžbetu a troch synov Valentína, Juraja a Žigmunda. Najstarší syn Valentín sa v roku 1638 oženil s Annou, vdovou po modranskom šľachticovi Danielovi Payerovi, ktorého rodina bola pôvodom zo Záhoria. Bola príbuznou Juraja Payera, ktorý sa v rokoch 1617 a 1618 spomína ako skalický notár a niekedy pred rokom 1624 sa presťahoval do Modry, kde sa uplatnil v rovnakom povolání.³⁴⁴ Juraj ml. a Žigmund študovali na trnavskom jezuitskom gymnáziu.³⁴⁵ Bratia sa objavujú v majetkovom spore s rodinou Prodtpeckovou. Právnym zástupcom Žigmunda v spore o kamenný dom po Kilianovi Tabrerovi s Martinom Prodtpeckom bol Valentín Scheibeldor.³⁴⁶ Dorota Prodtpecková totiž mala nárok na polovicu domu, ktorý dostala ako svadobný dar. Napriek tomu, že palatín intervenoval v prospech Žigmunda Hadritia, krajinský sudca Ladislav Čáki nariadil magistrátu Svätého Jura, aby vydali Martinovi Prodtpeckovi predmetný dom, ktorý vlastnili dediči Juraja Hadritia neprávom.³⁴⁷ V tejto záležitosti podal sťažnosť na začiatku roka 1648 aj Juraj Hadritius ml. Palatín Pavol Pálfi nariadil richtárovi a mestskej rade vo Svätom Jure, aby vyšetrili sťažnosť Juraja Hadritia ml., ktorý sa snaží získať polovicu domu vo Svätom Jure, ktorú mu mesto odňalo.³⁴⁸ Napokon došlo k dohode medzi mestom a Žigmundom Hadritiom o ukončení sporu o dom vo Svätom Jure.³⁴⁹

Iný spor so Žigmundom Hadritiom a Michalom Marthiom na jednej strane, a Martinom Prodtpeckom na strane druhej, bol riešený vo veci troch viníc vo svätajurskom chotári, ktoré mali byť vrátené ako dedičstvo Martinovi Prodtpeckovi, a napriek tomu ich obžalovaní naďalej užívali.³⁵⁰ Išlo o vinice vo vinohradníckych honoch *Langweingarten* (*Dlhé*), *Rueden* (*Žabky*) a *Kincvajngort* (*Dereše*). V roku 1650 z nich odviedol pomerne nízke hôrne – jeden a pol okovu vína.³⁵¹ Zo svojich modranských vinohradov spodné *Fuchslajtne* (*Líščie stráne*), iné *Fuchslajtne* (*Líščie stráne*), *Steinbach* (*Štampoch*), *Ullisch* (*Uliš*), *Trausnit* (*Trávník*), *Halbweingarten*, *Spiegl* (*Špígl*), *Kuntner* (*Gutnár*), *Eden*, *Stahl* (*Štál*), a dvoch viníc vo vinohradníckom hone *Pfannenstiel* (*Foneštýl*) odviedol v tomto roku hôrne 18 a ¼ okovu, najviac za vinicu *Halbweingarten* s rozlohou takmer tri ha.³⁵²

S vdovou po protonotárovi Jurajovi Hadritiovi Johanou Pfisterovou sa oženil Mikuláš Brezáni, šľachtic pôvodom z Trenčianskej stolice. Nobilitáciu získali bratia Mikuláš a Ján Brezániovci v roku 1630 od Ferdinanda II. Mikuláš študoval v tomto roku na Viedenskej univerzite a potom dlhšie obdobie slúžil u palatína Mikuláša Esterháziho. Mikuláš sa potom zamestnal v rokoch 1643 – 1647 ako pezinský tridsiatnik. Zomrel pravdepodobne v roku 1647, pretože vyúčtovanie týchto tridsiatkových peňazí robila jeho manželka. Po jeho smrti sa Johana opäť vydala za Jána Vadáka. Syn Mikuláša, Ladislav, sa stal pavlínom a v roku 1664 ho podľa prameňov nachádzame v Marianke. Zdedil dom a vinice v Modre.

³⁴⁴ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 337.

³⁴⁵ Žigmund bol ženatý s Alžbetou Cvitkovičovou, ktorá sa po jeho smrti vydala za Juraja Széplakyho, študenta Trnavskej univerzity a notára pri úctovnom úrade Uhorskej komory. PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 157.

³⁴⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 25.1.1648, inv. č. 1243.2 SM 1648, kr. č. 67.

³⁴⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 29.12.1651, inv. č. 211. Lb.

³⁴⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 11.1.1650, inv. č. 1245.3 SM 1650, kr. č. 67.

³⁴⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 18.8.1650, inv. č. 1245.19 SM 1650, kr. č. 67.

³⁵⁰ Mandát Ferdinanda III. richtárovi, mešťanostovi a rade mesta Svätý Jur, aby zabezpečili vrátenie dedičstva – troch viníc Martinovi Prodtpeckovi. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 5.5.1650, inv. č. 190. La.

³⁵¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1650, inv. č. 4294.

³⁵² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

Podľa Kempelena druhý syn Mikuláša, Daniel, založil hevešskú a peštiansku vetvu rodu, ktorá tu žila ešte v druhej polovici 18. storočia.³⁵³

4.2.9 Heinrich

Za predka rodu môžeme označiť Jána Heinricha, popredného svätajurského meštana a člena širšej mestskej rady a senátora (1636 – 1642). Nobilitovaný bol spoločne so svojou manželkou Katarínou Častovou a deťmi Jurajom, Samuelom a Dorotou, Ferdinandom III. v roku 1644. Obaja Jánovi synovia sa odsťahovali do Zvolenskej stolice, pričom Juraj sa uplatnil v Banskej komore. Ako komorskí banskí úradníci alebo ako ťažiarci tu Heinrichovci a ich potomkovia pôsobili aj v nasledujúcom období. Z línie Juraja Heinricha pochádza aj posledný známy člen rodu, František Heinrich, advokát pri kráľovskej súdnej tabuly, ktorý v 19. storočí pôsobil v Pešti.³⁵⁴

Vo svätajurských písomnostiach nájdeme zmienky o rôznych Heinrichovcoch, ktorých rodinné väzby a prepojenie nám zatiaľ nie sú jasné. Ján Heinrich, mäsiar, pôvodom z Nitrianskeho Pravna, sa zaradil medzi svätajurských mešťanov v roku 1620.³⁵⁵ Tomáš Heinrich vystupuje v spisoch mestskej rady vo Svätom Jure ako svätajurský mešťan a obuvnícky majster. Svätajurským mešťanom sa stal v auguste 1636, pričom sa za neho zaručili J. Scholltz a P. Klognubtzer.³⁵⁶ Bol bratancom Jána Erdmana a mal syna Hanzela.³⁵⁷ Jeho produkcia vína nebola zvlášť výrazná. V roku 1666 mu bol z 26 okovov vína vymeraný desiatok dva a pol okovu a šesť holieb.³⁵⁸ Ján Heinrich v roku 1715 vlastnil vo svätajurskom chotári jeden dom, tri kosce lúk a 46 kopáčov (1,24 ha) viníc a v roku 1720 rovnako, s výnimkou lúk. Samuel Heinrich sa spomína vo svätajurskom dikálnom súpise ako cudzinec. V roku 1715 tu obrábal 32 kopáčov (0,386 ha) viníc, v roku 1720 22 kopáčov (0,59 ha).³⁵⁹

V Pezinku sa uplatnil ako pekár Jakub Heinrich. V roku 1715 tu vlastnil dom, tri kosce lúk a 48 kopáčov (1,30 ha) viníc, v roku 1720 len štvrtinu domu, jeden kosce lúk a 30 kopáčov (0,81 ha) vinohradov.³⁶⁰

Heinrichovcov nachádzame aj v Modre, v osobe Andreja Heinricha, ktorý bol zapísaný do mešťanstva 19. decembra 1695, pričom zaplatil za tento akt poplatok jeden toliar.³⁶¹ Z banského prostredia pochádzal Ján Krištof Heinrich, zlatník z Banskej Štiavnice, ktorý je v zápise z 10. decembra 1699 evidovaný v Modre ako prisťahovalec. Zaručili sa za

³⁵³ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 82.

³⁵⁴ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 158.

³⁵⁵ Informácia od Petry Pospěchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 613.

³⁵⁶ Informácia od Petry Pospěchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 614.

³⁵⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, pred 24.9.1667, inv. č. 1262.62 SM 1667, kr. č. 70.

³⁵⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

³⁵⁹ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Szent György. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Szent György.

³⁶⁰ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Szent György. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Szent György.

³⁶¹ Informácia od Petry Pospěchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 352.

neho J. Kapel a M. Wernhardt.³⁶² V roku 1720 mal v Modre 1/32 domu, jeden gbel poľa a štyri kopáče (0,10 ha) viníc.³⁶³ V modranskom prostredí nachádzame aj Juraja Heinricha, sliezskeho debnára, ktorý bol uvedený do mešťanstva v máji roku 1694.³⁶⁴

4.2.10 Illenbeck

Najvýznamnejším z pezinského patricijského rodu Illenbeckovcov bol Jonáš Illenbeck, syn Gašpara, pezinského senátora a richtára (1610). Medzi elitou pezinských mešťanov sa rod spomína už na prelome 16. a 17. storočia. Jonáš bol nobilitovaný v roku 1644, pričom okrem mešťanských práv získal aj rozsiahle majetky v okolí Pezinka.³⁶⁵ Dlhé roky bol členom pezinského senátu a v roku 1658 sa stal mešťanostom. V rokoch 1666 – 1668 bol pezinským richtárom.³⁶⁶ Ženatý bol s Evou Weberovou, dcérou Juraja Webera, pezinského tridsiatnika. Jonášove vinice v pezinskom chotári ležali vo vinohradníckych honoch *Wimberg*, *Altenberg* (*Stará hora*), *Schüenzen* (*Strážne*), *Graffen* a *Kruegler* (*Džbánok*). Odviedol z nich v roku 1648 hôrne štyri a $\frac{3}{4}$ okovu a desať holieb.³⁶⁷ V roku 1674 mu bola vymeraná o niečo nižšia vinohradnícka dávka – dva a $\frac{3}{4}$ okovu a desať holieb, a to z toho dôvodu, že obrábal len tri zo spomenutých viníc (*Schüenzen* (*Strážne*), *Kruegler* (*Džbánok*) a *Graffen*).³⁶⁸ Jonáš sa objavuje aj v registri poplatkov cudzincov za obaračku a odvoz vína v Modre z rokov 1650 – 1652 v skupine Pezinčanov, a síce ako majiteľ desiatich viníc (dve s názvom *Viereckl* (*Firigle*), dve vinice *Treue Liebe* (*Truliba*), ďalej *Schadler*, *Fuchslajtne* (*Líščie stráne*), *Prajdl*, *Steinbach* (*Štampoch*) a *Spiegl* (*Špígl*) a *Scheutzel*), z ktorých odviedol poplatok in natura desať a $\frac{3}{4}$ okovu a osem holieb.³⁶⁹ Peňažné poplatky neplatil. Desiatok z vína, ktorý odviedol v Modre, bol pomerne vysoký – dvadsať a $\frac{1}{4}$ okovu a tri holby.³⁷⁰ Zrejme mu patrili aj niektoré zo svätajurských viníc, nakoľko mu tu bol v roku 1666 z devätnástich okovov dorobeného vína vymeraný desiatok jeden a $\frac{3}{4}$ okovu a deväť holieb.³⁷¹

Jonáš pred svojou smrťou vlastnil dom v Pezinku a dom v Modre a rozsiahle majetky a vinice v Grinave, Viničnom a Slovenskom Grobe, o čom referuje jeho testament z roku 1678. Polovicu majetkov zdedil jeho syn Andrej a druhú dcéra Zuzana, vydatá za Jána Visera, a ich deti.³⁷² Týmto manželským zväzkom boli Illenbeckovci prepojení s významnou pezinskou senátorskou rodinou Viserovcov. Jonáš bol tiež švagrom svätajurského richtára Pavla Tutzentallera.³⁷³

³⁶² Informácia od Petry Pospěchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 352.

³⁶³ MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Szent György.

³⁶⁴ Informácia od Petry Pospěchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 263.

³⁶⁵ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 178.

³⁶⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1694 – 1704, inv. č. 245.

³⁶⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1648, inv. č. 3495.

³⁶⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1674, inv. č. 3503.

³⁶⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Registre poplatkov cudzincov za rez viniča, obaračku a sklad vína*, 1650 – 1652, inv. č. 6394 – 6396.

³⁷⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1649, inv. č. 5976.

³⁷¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

³⁷² PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 179.

³⁷³ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 7.6.1666, inv. č. 1261.62 SM 1666, kr. č. 70.

Andrej, ktorý bol jediným Jonášovým synom, naďalej žil v Pezinku, vlastnil však dom aj v Bratislave na Obilnom trhu. V rokoch 1680 – 1690 si zlým hospodárením privodil finančné ťažkosti, ktoré vyvrcholili exekúciou jeho majetku v Limbachu. Zomrel v roku 1702 ako posledný z rodu v mužskej línii a majetky rodiny Illenbeckovcov pripadli ako odúmrté korune, pričom na základe Jonášovho testamentu, si jeho vnúčatá Anna Mária a Ján Juraj Viserovci časť majetku nárokovali.³⁷⁴ V 18. storočí sa rod v prameňoch nespomína.

4.2.11 Jančovič

Rod Jančovičovcov patrila medzi vrábeľských predialistov z Neveríc v Tekovskej stolici. Do Bratislavskej stolice sa presťahovali bratia Juraj a Mikuláš, pričom Juraj sa usídlil v Bratislave a Mikuláš v Pezinku. Mikuláš sa spomína ako študent trnavského jezuitského gymnázia v rokoch 1635 – 1637. Jeho manželkou bola Magdaléna Havarová, s ktorou mal nám z prameňov známe deti Jána, Alžbetu, Evu, Rozinu (vydala sa za Pezinčana Františka Pybera) a Juditu. Mikuláš vystupuje v pezinských prameňoch ako senátor a právny zástupca, či už šľachticov, alebo mešťanov, v roku 1656 tiež ako modranský fiškál. Z viníc v pezinskom chotári napríklad v roku 1658 dorobil 90 okovov vína, z ktorých mu bol vymeraný desiatok deväť okovov.³⁷⁵ Vlastnil vinice vo vinohradníckych honoch *Altenberg (Stará hora)* a *Wimberg*. Na jeho vinohradníckej pôde v *Altenbergu (Starej hore)* sa nachádzalo až desať samostatných vinohradov. V roku 1650 z nich odviedol hôrne osemnásť okovov a z *Wimbergu* jeden a pol okovu.³⁷⁶

Po smrti Mikuláša (pred rokom 1664) sa stal správcom jeho majetkov syn Ján. Dom Jančovičovcov sa nachádzal medzi pezinskou farou a domom Mikuláša Duchoňa. Okrem toho rod z Mikulášovej línie mal majetky vo Féle (dnes Tomášov), na Záhorí a aj v Nevericiach. Ján spoločne s bratancom Jurajom Jančovičom získali v roku 1699 od ostrihomského arcibiskupa donáciu na kúriu *Bottka – udvarhely* v Nevericiach. Ján, ktorý tak, ako jeho otec, pôsobil ako právny zástupca, sa v roku 1700 sporil s mestom o právo výčapu v rodovej kúrii.³⁷⁷

Zo spisov magistrátu Svätého Jura vieme, že Juraj Jančovič bol ženatý s Rozinou Segnerovou.³⁷⁸ Žil v Bratislave, ale obrábal vinice aj vo svätøjurskom chotári. V roku 1650 z vinohradov *Gerno (Rebrá)* a *Langweingarten (Dlhé)* odviedol mestu hôrne $\frac{3}{4}$ okovu a štyri holby.³⁷⁹ Juraj ďalej vystupuje v súdnom spore s Michalom Marthiom, významným modranským patricijom, v záležitosti dlhu 50 zlatých.³⁸⁰ Bol príbuzným Evy Jančovičovej, vydatej za šľachtica chorvátskeho pôvodu, Jána Deršeniča. Zápis o ich sobáši v bratislavskej katolíckej matrike pochádza z roku 1675. Nakoľko pár zomrel bez potomkov, ich dedičom sa stal Juraj Jančovič.³⁸¹

³⁷⁴ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 179.

³⁷⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov vína*, 1658, inv. č. 3558.

³⁷⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1674, inv. č. 3503.

³⁷⁷ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 183.

³⁷⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 14.10.1664, inv. č. 1259.57 SM 1664, kr. č. 69.

³⁷⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

³⁸⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 10.11.1662, inv. č. 197.

³⁸¹ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 117.

Vo svätøjurskom prostredí sa stretne ešte so Žigmundom Jančovičom, ktorý tu z vysokej produkcie 129 okovov vína odviezol v roku 1666 desiatok dvanásť a $\frac{3}{4}$ okovu a deväť holieb.³⁸² V Pezinku zase nachádzame na prelome storočí Valentína Jančoviča. Jeho produkcia bola podstatne nižšia ako v predchádzajúcom prípade – len tri okovy vína, z ktorých odviezol v roku 1700 desiatok pol okovu a tri holby.³⁸³ V 18. storočí sa Jančovičovci stále objavujú v súpisoch v Nevericiach, ale v Bratislavskej stolici ich už v prvej polovici 18. storočia nenachádzame.³⁸⁴

4.2.12 Jelšič

Tento chorvátsky rod sa prisťahoval do Bratislavskej stolice v 16. storočí. Prvý známy člen rodu Mikuláš (okolo 1568 – po 1633), v rokoch 1594 – 1595 účtovník na Stupavskom panstve, sa oženil s Annou, dcérou svätøjurského panského účtovníka Jána Györkésa. Usadil sa vo Svätom Jure, kde vstúpil do služieb neskoršieho palatína Štefana Ilešháziho. Po Štefanovej smrti sa mu za služby odvdáčila vdova Katarína Pálfiová donáciou rozsiahlych majetkov vo Svätom Jure – domu, stojacom na Hlavnom námestí vedľa kerekešovskej kúrie a k nemu patriacich viníc a pozemkov. V službách zemepána vo Svätom Jure Mikuláš pôsobil aj naďalej, v roku 1619 sa spomína ako svätøjurský prefekt. Do konca svojho života ešte rozšíril svoje majetky, hlavne vo Svätom Jure a Slovenskom Grobe.³⁸⁵

Jelšičova kúria vo Svätom Jure bola často predmetom sporov v záležitosti odvádzania dávkových povinností z dorábania vína. Mikuláš bol odhalený pri vyberaní desiatku, že zatajil víno ukrývané v tajných pivniciach, za čo bol odsúdený na stratu tohto utajeného vína. Mesto tu napríklad v roku 1659 zakazovalo viechu. Uchoval sa tiež záznam pod názvom *Spisy vo svätøjurskej kúrii*, ktorý obsahuje napomenutie, že vlastník domu rodiny Jelšických nemá z neho urobiť viechu, predať ho, či scudziť.³⁸⁶

Z potomkov Mikuláša Jelšiča sú nám známi synovia Ján (1607 – 1633), Samuel (1639 – pred 1666) a dcéry Anna, Judita a Alžbeta. Nakoľko Ján zomrel v mladom veku, dedičom majetkov sa stal Samuel. Žil vo Svätom Jure, ale majetok rodiny rozšíril aj do Grinavy, kde vlastnil mlyn, ďalej do Schweinspachu (dnes Viničné) a do Pezinka, kde si od roku 1653 prenajímal ďalšiu kúriu. Spomína sa aj v spore o vinicu *Neuberg (Nová hora)* s Annou Barbarou, vdovou po Eliášovi Tornarim.³⁸⁷

V rokoch 1644 – 1645 bol mestským tribúnom vo Svätom Jure. Zomrel niekedy pred rokom 1666, čím vymrel tento rod po meči, a jeho vdova Anna Kriegová sa potom vydala za pezinského richtára Jána Visera. V roku 1666 odviezla zo 73 okovov vína, dorobeného vo svätøjurských viniciach, desiatok sedem a $\frac{1}{4}$ okovu a tri holby.³⁸⁸ Sestry Samuela Jelšiča uzatvorili výhodné manželstvá. Anna sa vydala za šľachtica Štefana Kürtyho a po jeho

³⁸² MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

³⁸³ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov vína*, 1700, inv. č. 3585.

³⁸⁴ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 183.

³⁸⁵ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 186.

³⁸⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 3.5.1659, inv. č. 1254.4 SM 1659, kr. č. 68.

³⁸⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 6.12.1644, inv. č. 1239.35 SM 1644, kr. č. 67.

³⁸⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

smrti za Gabriela Očkaja, Judita za šľachtica Tomáša Čúziho a Alžbeta za bratislavského patricija Rudolfa Pecka a neskôr Jakuba Hartla.³⁸⁹

4.2.13 Labrovič

Rod bol nobilitovaný Matejom II. v roku 1613. Hlavným adresátom armálnej listiny, vydanaj 14. apríla vo Viedni, bol Krištof Hochart s manželkou Annou Bebern, ďalej jeho sestra Margaréta a nevlastný brat z matkinej strany Ondrej, spolu s osobami, ktoré boli z armálnej listiny vymazané. Podľa investigácií by mali byť týmito osobami Abrahám a Imrich Labrovič. Neskôr bola listina v držbe Zuzany, dcéry Abraháma a Reginy.³⁹⁰

Abrahám Labrovič sa uplatnil ako modranský vinohradnícky majster v roku 1660.³⁹¹ V roku 1664 pôsobil ako mestský stavebný majster (nem. *Stadtbaumeister*). V roku 1649 zo svojich modranských viníc odviedol desiatok štyri a $\frac{3}{4}$ okovu a tri holby.³⁹² Abrahám zomrel niekedy pred rokom 1689, keď sa Regina spomína už ako vdova. Ich dcéra Zuzana sa vydala za šľachtica Jozefa Stephanidesa. Imrich bol ženatý s Juditou Vranovou a zomrel niekedy pred rokom 1687.

Záznam máme aj o Jurajovi Labrovičovi zo súpisu z Modry z roku 1665, keď sa oženil v Pezinku so Sabínou, dcérou pezinského pekára Gašpara Hikera. V tomto čase pôsobil v škole v Rasticiach. Ďalším známym príslušníkom rodu je Štefan, Jurajov syn, ktorý žil v rokoch 1733 – 1756 v Pustých Úľanoch.³⁹³ Pravdepodobne ďalším potomkom bol Pavol Labrovič, ktorý z vína, dorobeného z vinohradov v pezinskom chotári, odviedol napríklad v roku 1751 desiatok tri okovy a tri holby vína.³⁹⁴

4.2.14 Marthius

Tento rod má pôvod vo vrstve meštianskeho obyvateľstva v Banskej Bystrici. V rokoch 1598 – 1612 pôsobil v Bratislave Michal Marthius ako mestský notár. Po svojej smrti zanechal synov Rafaela, Pavla a Kristiána a vdovu Justínu, ktorá sa znovu vydala za učiteľa miestnej evanjelickej školy Štefana Wiedmana. Rod sa v 17. storočí značne rozvetvil do Modry, Pezinka a Svätého Jura. V 18. storočí sa však zmienky o Marthiusovcoch začínajú strácať, teda zrejme rod v tejto oblasti vymrel, no Marthiusovci sa ako potomkovia modranskej a pezinskej línie objavujú v Šoproni.³⁹⁵ Iniciátorom nobilitácie rodu Ferdinandom II. v roku 1622 bol Ján Marthius z Modry, príbuzný spomínaného bratislavského notára Michala.³⁹⁶ Ján Marthius, ako modranský notár, zastupoval spolu

³⁸⁹ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 197.

³⁹⁰ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 229.

³⁹¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnica vinohradníckych majstrov, 1661 – 1782*, inv. č. 643.

³⁹² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína, 1649*, inv. č. 5976.

³⁹³ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 229.

³⁹⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov vína, 1751*, inv. č. 5128.

³⁹⁵ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 254 – 255.

³⁹⁶ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 254 – 255.

s Osvaldom Lamperceglom záujmy Modry na vyjednávaníach s kráľovskými úradmi ohľadom povýšenia Modry na slobodné kráľovské mesto. Za to získali obaja od mesta odmenu 1000 zlatých.³⁹⁷ Nakoľko sa Modra stala slobodným kráľovským mestom v roku 1607, predpokladáme prítomnosť Marthiusovcov v modranskom prostredí pred týmto rokom.

Syn Jána Marthia, Ján, za svoj dlhý život – zomrel ako 87-ročný, vykonal v rámci mestskej správy obdivuhodnú kariéru. Ako člen mestskej rady pôsobil v roku 1638, v rokoch 1640 – 1641 sa uplatnil ako mestský kapitán, v rokoch 1643 – 1645, 1647 – 1648 zastával pozíciu mešťanostu a v roku 1655 tribúna ľudu. Vrcholom jeho kariéry bolo niekoľkonásobné dosiahnutie richtárstva (1650 – 1651, 1687 – 1688 a 1691).³⁹⁸ Viackrát, podobne ako jeho otec, zastupoval záujmy mesta na rokovaníach pri rôznych príležitostiach.³⁹⁹

V modranskom chotári vlastnil rozsiahle vinice. Najvyššiu produkciu vína u neho sledujeme v roku 1649, keď odviezol cirkevný desiatok z vína 24 a $\frac{3}{4}$ okovu a deväť holieb.⁴⁰⁰ V roku 1675 to boli len tri okovy a šesť holieb, v roku 1700 približne dvojnásobok tohto množstva.⁴⁰¹ Podľa registra dávky za vinohradnícke právo jeho modranské vinice ležali vo vinohradníckych honoch *Ablass (Obloze)*, *Ungerberg (Uherské)*, *Stahl (Štál)*, *Schaiben (Šajby)*, *Schimmel (Šimle)*, *Schreckenberg (Šarkaperky)*, *Schnauden (Šnavdy)*, *Kogl (Kúgel)* a *Schederer*. Napríklad v roku 1650 mu z nich bola vymieraná naturálna dávka deväť a $\frac{3}{4}$ okovu a jedenásť holieb – podľa rozlohy takmer 7,5 ha vinohradníckej pôdy. Nakoľko bol však v tomto roku richtárom, od hôrneho bol oslobodený.⁴⁰² V roku 1715 sa ako majiteľka majetku Jána Marthia uvádza jeho vdova. Vlastnila v Modre polovicu domu, polovicu gbelu polí, jeden kosec lúk a 30 kopáčov (0,81 ha) vinohradov.⁴⁰³

Jánov brat Michal bol modranským mešťanostom v roku 1656, podľa spisov svätøjurského magistrátu aj v roku 1661. V modranskom chotári obrábal vinice vo vinohradníckych honoch *Schnauden (Šnavdy)*, *Sahlenberg (Salapereg)*, *Ungerberg (Uherské)*, *Nitrperg (Prostredná hora)*, *Rosenberg (Ružová hora)*, *Lorenzer (Vavrínek)*, *Flacke (Flokna)*, *Steinbach (Štampoch)*, *Raber (Rebro)*, *Stahl (Štál)*, *Shaiben (Šajby)*, *Schimmel (Šimle)* a *Fuchslajtne (Liščie stránne)*. Podľa výšky odvedeného hôrneho v roku 1650 sa rozprestierali na ploche 11,1 ha.⁴⁰⁴ Ak porovnáme výšku odvedeného desiatku v rokoch 1649 a 1675, zaznamenávame výrazný pokles v jeho

³⁹⁷ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 39. Modranským notárom bol v rokoch 1605 – 1607 a 1611 – 1612. POSPECHOVÁ, Petra – SPIRITZA, Juraj. O notároch a podnotároch Modry, Pezinka a Svätého Jura v 17. storočí, s. 75.

³⁹⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1644 – 1753, inv. č. 349 – 355.

³⁹⁹ Napríklad sa spomína vo funkcii senátora v spoločnosti s Danielom Reinhartom, senátorom, Jurajom Sixtom, tribúnom ľudu, Jánom Eypelthauerom, mešťanostom a Wolfgangom Andrejom Wielandom, notárom, v súvislosti s tým, že sú splnomocnení zastupovať mesto Modra v Bratislave. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 21.2.1674, inv. č. 2019. Spolu s Jánom Jurajom Schreiberom zastupovali záujmy mesta napríklad aj v roku 1689, keď sa dostavili pred notára Bratislavskej stolice Andreja Trstianskeho v záležitosti kráľovského mandátu z 2. apríla 1689, týkajúceho sa otázky, či započítať alebo nie do súpisu župných port Kráľovú, patriacu Modre ako predmestie. Panovník rozhodol v prospech mesta a stolica Modre vrátila vybrané portálne dávky za Kráľovú. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 25.5.1689, inv. č. 1689.

⁴⁰⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1649, inv. č. 5976.

⁴⁰¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1675, inv. č. 5499, 1700, inv. č. 6023.

⁴⁰² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

⁴⁰³ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Modor.

⁴⁰⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

produkcii vína. V roku 1649 mu bol vymeraný desiatok 38 okovov a dvanásťholieb a v roku 1675 to bolo už len $\frac{1}{4}$ okovu a deväťholieb.⁴⁰⁵

Ján Marthius ml. mal tiež syna Jána, ktorý študoval medicínu vo Wittenbergu, pričom v roku 1667 získal doktorát prácou *Exercitatio Physico-Historica de Amianto, Nec Non Lucerni Ex Eo Parandis*, ktorú venoval svojmu otcovi. Do mešťanstva bol prijatý v decembri 1685.⁴⁰⁶ Neskôr sa v Modre uplatnil ako mešťanosta a hlavne ako mestom platený lekár.⁴⁰⁷ Jeho brat Matej sa priženil do vplyvnej svätajurskej rodiny Molitorovcov, prostredníctvom sobáša s Kristínou Molitorovou.⁴⁰⁸ Týmto sobášom sa zrejme dostal k majetkom vo svätajurskom chotári.⁴⁰⁹ V roku 1650 tu odviezol z vinohradov vo vinohradníckych honoch *Cívik (Tepluše), Hofweingarten, Grossnickel, Kincoajngort (Dereše), Zwickel (Cvikl), Fangl (Skalnice), Neuberg (Nová hora) a Bader (Strapáky)* hôrne celkom deväť a pol okovu a jednu holbu.⁴¹⁰

Z roku 1668 sa nám zachoval dlžobný úpis richtára a mestskej rady vo Svätom Jure na 200 zlatých, ktoré zostali dlžní modranskému prísaznému notárovi Matejovi Marthiovi a jeho manželke Kristíne, rod. Molitorovej, za odkúpenie *Mayerhofu* a príľahlej vinice na Pezinskej ulici.⁴¹¹ Matej sa tiež uplatnil v modranskej mestskej správe, aj keď nedosiahol tak významný post ako jeho brat, či otec. Pôsobil ako modranský notár a senátor.⁴¹² Výhodný zväzok uzavrela aj sestra Jána a Mateja, Alžbeta, ktorá sa v roku 1667 vydala za Jána Segnera, syna svätajurského richtára Alexandra Segnera.⁴¹³

4.2.15 Molitor

Najstaršie zachované písomné zmienky o Molitorovcoch zo Svätého Jura pochádzajú z konca 16. storočia, a to o Jánovi Molitorovi, členovi mestskej rady, ktorý sa stal v roku 1608 aj svätajurským richtárom. Jeho synmi mohli byť Ján a Samuel, ktorí v polovici 17. storočia v súpisoch vystupujú už ako šľachtici. Ján, ktorý bol z bratov úspešnejší v kariére, pôsobil v rokoch 1643 – 1657 v mestskom senáte a v rokoch 1650, 1653 a 1654 bol svätajurským mešťanostom.⁴¹⁴ V roku 1650 sa spomína v poverovacej listine svätajurského magistrátu ako jeden zo zástupcov záujmov mesta pred Bratislavskou kapitulou.⁴¹⁵ Vo svätajurskom

⁴⁰⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1649, inv. č. 5976, 1675, inv. č. 5499.

⁴⁰⁶ Informácia od Petry Pospěchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 351, fol. 84b.

⁴⁰⁷ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 39.

⁴⁰⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 1.2.1666, inv. č. 1261.16 SM 1666, kr. č. 70.

⁴⁰⁹ Mandát krajinského sudcu Františka Nádašdiho mestu Svätý Jur, aby odškodné, ktoré má zaplatiť modranský prísazný Matej Marthius Adamovi Galgocimu z Bratislavy za zabránenie manželstva, vymohli exekúciou na majetku vinníka vo Svätom Jure. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 14.10.1665, inv. č. 251. Lb.

⁴¹⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴¹¹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 29.5.1668, inv. č. 1263.64 SM 1668, kr. č. 71.

⁴¹² MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 25.3.1666, inv. č. 1261.44 SM 1666, kr. č. 70. Ako notár sa spomína aj v roku 1688 a 1669. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1875, 9.2.1688, inv. č. 246, 6.2.1669, inv. č. 208.

⁴¹³ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 41.

⁴¹⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

⁴¹⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 26.10.1650, inv. č. 198. La.

chotári vlastnil vinice *Hofweingarten*, *Topfer*, *Gerno* (Rebrá), *Neuberg* (Nová hora), *Franvájgort*, *Sauberg* (Zámočnícke) a *Graffel* (Gráflik), z ktorých napríklad v roku 1650 odviedol mestu hôrne šesť okovov.⁴¹⁶

Vieme, že Samuel vlastnil dom na Kostolnej ulici vo Svätom Jure, pretože v roku 1628 potvrdil jeho prenájom Ferdinandovi Wengerovi z Nesselwangu.⁴¹⁷ Obrábal vinice vo vinohradníckych honoch *Mausberg* (Myšice), *Lederer*, *Franzbinder* a *Zwickel* (Cvikl). Odviedol z nich v roku 1650 o niečo nižšiu vinohradnícku dávku ako jeho brat – štyri okovy a dve holby.⁴¹⁸ Samuel zastával zase funkciu rečníka (1634 – 1635). Jeho manželkou bola Judita, dcéra Šimona Romhániho z Novohradu. Judita sa v roku 1666 spomína už ako vdova, keď odviedla z dvanástich okovov dorobeného vína desiatok jeden okov a dvanásť holieb, a neskôr v roku 1668 v súvislosti s predajom jej majetkov vo Svätom Jure Andrejovi Dabóciemu.⁴¹⁹ Pre zaujímavosť, Samuel bol v roku 1660 obžalovaný pre podpálenie sena na lúke, pričom obžalobu vzniesol iný svätajurský mešťan Pavol Takáči.⁴²⁰

Vo Svätom Jure sa môžeme stretnúť aj s Pavlom Molitorom, ktorý tu v polovici 17. storočia pôsobil ako farár. V Modre sa uplatnil Juraj Molitor. V roku 1650 odviedol mestu hôrne jeden a $\frac{3}{4}$ okovu a šesť holieb z dvoch vinohradov *Schnauden* (Šnavody) a vinice *Viereckl* (Firigle).⁴²¹ Molitorovci žili aj v Bratislave (bratislavskí mešťania Vít Molitor a Samuel Molitor).⁴²² Bratislavský chirurg a ránhojič Samuel Molitor v roku 1675 kúpil od Heuchlinovcov podiel na dome na Hlavnom námestí. Samuel bol druhým manželom Lukrécie z rodu Pachovcov, prešporských pekárov, dcéry Eliáša Pacha.⁴²³

4.2.16 Petenada

Gašpar Petenada, z rodiny talianskeho pôvodu, ktorá sa v uhorskom prostredí objavuje od druhej polovice 16. storočia, je prvým písomne doloženým modranským mešťanom tohto rodu. V roku 1582 je uvedený medzi modranským mešťanstvom ako *italus concivis* – taliansky spolumešťan.⁴²⁴

Rodina sa presadila aj vo Svätom Jure. Baltazár Petenada v prvej tretine 17. storočia niekoľkokrát zastával funkciu svätajurského mešťanostu (1618, 1631, 1637), a v roku 1627 dokonca richtára.⁴²⁵ Už z roku 1605 máme záznam zúčtovania toho, čo prevzal dotýčný

⁴¹⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴¹⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy I.*, 1575 – 1638, 14.7.1628, inv. č. 1223.8 SM 1628, kr. č. 65.

⁴¹⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴¹⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

⁴²⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 27.1.1660, inv. č. 1255.2 SM 1660, kr. č. 68.

⁴²¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

⁴²² PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 273.

⁴²³ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 59 a 152.

⁴²⁴ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 322.

⁴²⁵ Svätajurský richtár Baltazár Petenada informuje strážcu zbrani v Nových Zámkoch Jána Weningera, že jeho dlžník Palman zomrel a o opustený dom majú záujem aj jeho ďalší veritelia. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy I.*, 1575 – 1638, 19.10.1627, inv. č. 1222.15 SM 1627, kr. č. 65.

Baltazár na zámku vo Svätom Jure, teda už v tomto roku vo Svätom Jure alebo jeho okolí pravdepodobne sídlil.⁴²⁶ Jeho brat Ján bol mäsiarskym majstrom.

Baltazár mal dvoch synov. Baltazár ml. študoval na trnavskom jezuitskom gymnáziu. Potom pôsobil v Svätom Jure ako člen senátu a tribún ľudu (1666/1667). S manželkou Juditou, rod. Scheibeldorovou, mal syna Rudolfa. Baltazár obrábal vinohrady vo svätojurských vinohradníckych honoch *Tardinger (Motyčky)*, *König, Fangl (Skalnice)* a *Neuberg (Nová hora)*. V roku 1650 z nich odviedol hôrne päť a $\frac{3}{4}$ okovu.⁴²⁷ V roku 1666 bola jeho celková produkcia vína 43 okovov, z ktorých mu bol vymeraný desiatok štyri a $\frac{1}{4}$ okovu a tri holby.⁴²⁸ Vinohrady vlastnil aj v Modre. Napríklad v roku 1665 platil z vinice *Weingarten* poplatok za odvoz vína in natura tri a pol okovu a peňažný poplatok 35 denárov. Za obaračku nebol v tomto roku spoplatnený.⁴²⁹

Významnejší zo synov Baltazára st., Michal, bol do svätojurského senátu zvolený už v roku 1653, kde pôsobil nepretržite až do roku 1685. V rokoch 1657 a 1659 zastával post mestského kapitána, v rokoch 1664 a 1665 mešťanostu a napokon v rokoch 1670 a 1671 richtára.⁴³⁰ V roku 1688 sa spomína v spoločnosti svätojurského richtára Štefana Kečkéša a Jána Šarišihho ako vyslanec mesta Svätý Jur v Bratislave. Počas svojho pobytu žiadali menovaní svätojurského mešťanostu Jána Tutzentallera o víno.⁴³¹ K bohatstvu Michalovi pomohlo veľmi výhodné manželstvo s Máriou, dcérou bohatého šľachtica Gabriela Šomogihho z Kračian. Touto cestou získal veľké majetky na Žitnom ostrove a na Záhorí. Súpis Prešporčanov z roku 1700 ho označuje za jedného z podielnikov domu šľachtického rodu Lednických. Okrem neho mali na dome podiel potomkovia Štefana Šomogihho a obchodník Štefan Dávid Klobušický.⁴³² Vo Svätom Jure vlastnil vinice *Hofweingarten, Fangl (Skalnice)*, *Mantler (Mandlár)*, *Fóf (Lopaty)*, *Pont (Miska)*, *Wiegen (Kolébka)* a *Fuchslajtne (Líščiny)*. V roku 1650 mu bola z nich vymeraná vinohradnícka dávka deväť okovov.⁴³³

Synovia Michala a Márie, Michal a Juraj, sa tiež presadili vo svätojurskej spoločnosti. Michal sa stal senátorom v roku 1693 a Juraj jedným z najbohatších mešťanov Svätého Jura. Vlastnil rozsiahle pozemky a vinohrady, istý čas aj dom v Bratislave. Juraj v roku 1750 odviedol hôrne šesť a pol okovu zo siedmich vinohradov, ležiacich vo vinohradníckych honoch *Frankl, Hofweingarten, Neuberg (Nová hora)*, *Münichl (Mníšske)*, *Graffel (Gráflik)* a z dvoch ďalších, ktoré zatiaľ nevieme identifikovať. V roku 1750 obrábal vinice vo svätojurských vinohradníckych honoch *Nitrperereg (Prostredná hora)* a *Hofweingarten* aj Baltazár Petenada, z ktorých mu bolo vymerané hôrne $\frac{1}{4}$ okovu a dvanásť holieb.⁴³⁴

⁴²⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy I.*, 1575 – 1638, 1605, inv. č. 1200.6 SM 1605, kr. č. 63.

⁴²⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴²⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

⁴²⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register poplatkov cudzincov za rez viniča, obaračku a sklad vína*, 1665, inv. č. 6397.

⁴³⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

⁴³¹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 9.4.1668, inv. č. 1263,44 SM 1668, kr. č. 71.

⁴³² FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 240.

⁴³³ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴³⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1750, inv. č. 4390.

4.2.17 Polák

Historiografia prisudzuje tomuto starému šľachtickému rodu český pôvod.⁴³⁵ Rod Polákovcov bol nobilitovaný ešte v stredoveku Vladislavom Jagelovským, armálnou listinou z dňa 5. mája 1512. Pongrácz spomína niekoľko vetiev tohto rodu, avšak pre náš okruh bádania je dôležitý Tomáš Polák, ktorý sa spomína v súpise z roku 1650 ako svätajurský mešťan. Vo svätajurskom chotári obrábal vinohrady vo vinohradníckych honoch *Mausberg* (*Myšice*), *Nitrpereg* (*Prostředná hora*), *Neuberg* (*Nová hora*), *Topfer* a *Kreuzweingart* (*Křížne*). V roku 1650 z nich odviedol hôrne dva okovy a šesť holieb.⁴³⁶ V spisoch svätajurského magistrátu sa viackrát objavuje v spore o dedičstvo – vinicu *Neuberg* (*Nová hora*) po starej matke vo Svätom Jure, Hedvige Polákovej a tete Gertrúde Silagiovej. V prílohe sú dva odpisy žiadostí, adresované uhorským stavom, pri jednej je poznámka o odovzdaní žiadosti na uhorskom sneme.⁴³⁷ V marci 1645 v jeho prospech intervenoval palatín Mikuláš Esterházi.⁴³⁸ Spor o dedičstvo sa netýkal iba spomenutej vinice, ale aj domu, v ktorom Tomáš býval. Dedičský spor bol riešený aj na najvyšších miestach. V roku 1648 mandátom Ferdinand III. nariadil, aby magistrát zabezpečil vrátenie všetkých predmetných majetkov Tomášovi Polákovi.⁴³⁹ Následne vypovedali svedkovia proti tvrdeniu Tomáša Poláka, že dom patrí do jeho vlastníctva.⁴⁴⁰ V marci toho roku vydala Bratislavská kapitula svedectvo o proteste richtára a mestskej rady Svätého Jura proti osočovaniu zo strany Tomáša Poláka, ktorý obvinil mestského notára Jána Saladina zo sfalšovania testamentu Gertrúdy Silagiovej, na základe ktorého sa mu odopierajú dedičské práva.⁴⁴¹

Ferdinand III. vydal na žiadosť prokurátora Juraja Kraloviča, ktorý zastupoval Tomáša Poláka v spore proti mestu Svätý Jur, odpisy listín, ktoré sa týkali tohto sporu, a to testament Hedvigy, vdovy po Martinovi Polákovi z 22. novembra 1604, dohodu o del'be dedičstva medzi Gertrúdou Polákovou, vdovou po kastelánovi svätajurského hradu Barbithovi zo Šenkvic a príbuznými jej manžela z 28. februára 1621, svedectvo Michala Guttenbergera, brata Gertrúdy Polákovej, o jej nárokoch z dedičstva po matke Hedvige z 1. marca 1621, svedectvo Bratislavskej kapituly z 26. januára 1643, reláciu Bratislavskej kapituly z 5. januára 1644, listinu Ferdinanda III. z 20. januára 1644, testament Gertrúdy Silagiovej, rod. Polákovej z 14. marca 1642, svedectvo Bratislavskej kapituly z 15. februára 1648, reláciu Bratislavskej kapituly z 5. marca 1648 a listinu Ferdinanda III. z 25. októbra 1650.⁴⁴² V roku 1650 Bratislavská kapitula vydala svedectvo o vyhlásení šľachtica Andreja Nevedyho o tom, že Tomáš Polák a ostatní dediči prevzali od Svätého Jura tie majetky, ktoré im testamentárne odkázala Gertrúda Silagiová.⁴⁴³ Vlastnícke práva Tomáša Poláka potvrdil aj Ferdinand III.⁴⁴⁴

⁴³⁵ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 46.

⁴³⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294

⁴³⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 1644, inv. č. 1239.37 SM 1644, kr. č. 67.

⁴³⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 24.3.1645, inv. č. 1240.8 SM 1645, kr. č. 67.

⁴³⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 15.1648, inv. č. 177. Lb.

⁴⁴⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 20.2.1648, inv. č. 1243.3 SM 1648, kr. č. 67.

⁴⁴¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 15.2.1648, inv. č. 179. La, 19.3.1648, inv. č. 184. La.

⁴⁴² MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 7.11.1650, inv. č. 200 La.

⁴⁴³ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 16.11.1650, inv. č. 202. Lb.

⁴⁴⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 30.11.1650, inv. č. 203. Lb.

Polákovcov evidujeme aj v Modre, v osobe Michala Poláka, ktorý tu prijal mešťanstvo v roku 1639. Zaručili sa za neho E. Gruenwald a B. Weber.⁴⁴⁵ V registri desiatkov z vína z roku 1700 sa spomína vdova Juraja Poláka, ktorá odviedla mestu jeden okov a šesť holieb vína.⁴⁴⁶

4.2.18 Prodtpeck

Rodina Prodtpeckovcov patrila medzi vplyvné patricijské rodiny svätajurského prostredia. Pongrácz uvádza, že pôvod tohto rodu je neznámy, avšak podľa toho, že zatiaľ najstarší známy člen rodu Martin Prodtpeck vlastnil v Trnave dom medzi rokmi 1612 – 1624 usudzuje, že jeho pôvod možno nachádzať v tejto lokalite. Ján Prodtpeck (1627 – pred 1650) zo Svätého Jura sa presťahoval do Modry pred rokom 1632 a stal sa jej mešťanom. Ženatý bol s Dorotou Debnerovou, s ktorou mal syna Martina (okolo 1617 – 1657). Neskôr sa vrátil do Svätého Jura, kde bol v roku 1652 – 1657 zvolený za svätajurského senátora. V rokoch 1652 – 1653 pôsobil ako mestský kapitán.⁴⁴⁷ Vlastnil dom na Pezinskej ulici, lúky a vinice a niekoľko menších domov určených na prenájom. V roku 1644 sa oženil so Zuzanou Segnerovou, dcérou významného prešporského obchodníka a senátora Michala Segnera. V tom istom roku bol aj nobilitovaný. Ich dcéra Zuzana (1658 – 1671) sa vydala za svätajurského šľachtica Samuela Armprustera.⁴⁴⁸

Martin Prodtpeck sa v spisoch svätajurského magistrátu spomína v súvislosti so sporom, ktorý viedol s magistrátom mesta Svätého Jura o majetok, zhabaný ešte jeho otcovi Jánovi, a doposiaľ rodine Prodtpeckovcov nevrátený, pričom palatín Mikuláš Esterházi v roku 1635 nariadil richtárovi a prísazným vo Svätom Jure, aby mu majetok vrátili.⁴⁴⁹ Až v roku 1647 došlo k dohode medzi magistrátom a Martinom Prodtpeckom o zložení peňazí za polovicu jeho domu.⁴⁵⁰ K realizovaniu dohody však nedošlo, pretože palatín Pavol Pálfi vydal v roku 1652 mandát, ktorým nariadil protonotárovi krajinského sudcu Andrejovi Kerekešovi, aby osobne zakročil v spore medzi mestom Svätý Jur a Martinom Prodtpeckom a vymohol od magistrátu mesta pokutu 200 zlatých, hoci aj cestou exekúcie, lebo nebola z ich strany dodržaná dohoda, ktorá bola uzavretá medzi spornými stránkami.⁴⁵¹ Dokument z januára nasledujúceho roku, ohľadne sporu medzi mestom a Martinom Prodtpeckom vo veci pridelenia vinice, obsahuje odpis požiadaviek Martina Prodtpecka, poslaných senátu 2. januára 1653.⁴⁵² Nachádza sa tu tiež zväzok záležitostí Martina, napríklad dohoda z roku 1647 a proces začatý v roku 1652 na základe mandátu palatína z dôvodu požiadavky odškodného za porušenie dohody.⁴⁵³

⁴⁴⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prisah a inštrukcií*, 1609 – 1643, inv. č. 1307, fol. 63a.

⁴⁴⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1700, inv. č. 6023.

⁴⁴⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

⁴⁴⁸ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 334 – 335.

⁴⁴⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy I.*, 1575 – 1638, 29.10.1635, 1230.3 SM 1635, kr. č. 65.

⁴⁵⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 7.9.1647, inv. č. 1242.13 SM 1647, kr. č. 67.

⁴⁵¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 5.12.1652, inv. č. 214. La.

⁴⁵² S týmto dátumom urovnanie sporu a spôsob úhrady požiadaviek Martina Prodtpecka spísal krajinský sudca Ladislav Čáki. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 2.1.1653, inv. č. 215. Lb.

⁴⁵³ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 2.1.1653, inv. č. 1248.1 SM 1653, kr. č. 67.

4.2.19 Segner

Príslušníci rodu Segner, ktorí do Uhorska prišli v druhej polovici 16. storočia, pôsobili v Bratislavskej stolici – v Bratislave, Svätom Jure a Pezinku. Patrili tu medzi najvýznamnejšie a najbohatšie patricijské rodiny. O pozdvihnutie rodu sa zaslúžili bratia Michal a Baltazár, ktorí sa usadili v Bratislave a vo Svätom Jure. V roku 1596 získali pre seba a svojich švagrov Martina a Wolfganga Stegerovcov zo Svätého Jura nobilitáciu za zásluhu a službu v cisárskej armáde počas 15-ročnej vojny s Turkami od Rudolfa II.

Michal (1548 – 1618) sa presadil hlavne v Bratislave, kde pôsobil ako obchodník a senátor. Segnerovci žili v dome v blízkosti budovy Uhorskej kráľovskej komory na rozhraní Ventúrskej a Michalskej ulice, ktorý vyženili od Pischovcov sobášom Michala s Barborou, dcérou Martina Pische, obchodníka so železom.⁴⁵⁴ Michalov syn Krištof (1585 – po 1650) spočiatku žil vo Svätom Jure, kde sa oženil s vdovou po svätøjurskom senátorovi Grubmillerovi Alžbetou, no a neskôr sa priženil do Pezinka. Jeho ženou sa stala Katarína Tabrerová, sestra pezinského richtára Tomáša Tabrera.⁴⁵⁵

V Pezinku patrili medzi najbohatších vinohradníkov. V roku 1648 odviezol hôrne päť okovov vína z dvoch vinohradov *Nitrperreg (Prostredná hora)* a ďalších *Schüenzen (Strážne)*, *Geden*, *Pflügl (Pluh)* a *Froshan (Froštále / Žabky)*.⁴⁵⁶ Podľa registra hôrneho z roku 1674 sa jeho majetková držba vinohradov čiastočne zmenila. Neodvádzal viac vinohradnícku dávku z vinohradu *Geden*, naopak mu pribudli ďalšie vinice vo vinohradníckych honoch *Hundspanken (Huncpalky)*, *Gern (Rebrá)* a *Trausnit (Trávník)*. Z toho dôvodu sa hôrne zvýšilo na osem a $\frac{3}{4}$ okovu a osem holieb. Vinice mal aj vo Svätom Jure vo vinohradníckych honoch *Golla (Kolár)*, *Langweingarten (Dlhé)*, *Topfer*, *Schneider (Krajčire)* a *Stükferl (?)*. V roku 1650 z nich odviezol hôrne v rovnakej výške ako v Pezinku v roku 1674.⁴⁵⁷ Podľa produkcie vína ho môžeme zaradiť medzi veľkovinohradníkov. V roku 1658 odviezla jeho vdova zo 123 zmeraných okovov vína desiatok dvanásť a $\frac{1}{4}$ okovu a tri holby.⁴⁵⁸

Baltazár Segner (1562 – 1640) sa usadil vo Svätom Jure, kde sa stal členom mestskej rady a niekoľkonásobným richtárom a mešťanostom v rozmedzí rokov 1625 – 1638. V roku 1616 kúpil dom na Prostrednej ulici od viedenského obchodníka Andreja Wursteru za 450 zlatých. V roku 1636 sa sťažoval mešťan Pavol Forster svätøjurskému magistrátu, že Baltazár Segner, jeho sused, sa pri renovácii svojho domu správa bezohľadne.⁴⁵⁹ V roku 1634 sa oženil s Eufrozínou, dcérou cisárskeho služobníka Jána Puggela von Landnecka. Sprostredkovateľom sobáša bol vyššie spomínaný svätøjurský mešťan Jakub Gilligh.⁴⁶⁰ Federmayer ako manželku Baltazára Segnera (zrejme sa po druhýkrát oženil) uvádza Juditu Dobronerovú, ktorá sa po jeho smrti opäť vydala za Jána Pognera, bratislavského

⁴⁵⁴ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 77 a 175.

⁴⁵⁵ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 43.

⁴⁵⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1648, inv. č. 3495.

⁴⁵⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴⁵⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatku z vína*, 1658, inv. č. 3558.

⁴⁵⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy I.*, 1575 – 1638, 29.5.1636, inv. č. 1231.5 SM 1636, kr. č. 65.

⁴⁶⁰ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 44.

rečníka (1631) a senátora (1638 – 1639).⁴⁶¹ Ján Pogner sa s bratom Martinom spomínajú v súpise prešporského obyvateľstva z roku 1623 ako mešťania Svätého Jura. Ján sa do Bratislavy priženil, keď si vzal za manželku dcéru Pavla Mauracha a Veroniky Kirchsteigerovej, Zuzanu, vtedy už vdovu po Krištofovi Partingerovi.⁴⁶²

Baltazárovi synovia sa presťahovali do Bratislavy. Jeho syn Andrej Segner (1594 – 1666) sa stal všeobecne známym a veľmi vplyvným Prešporčanom. Pôsobil dlhé roky ako senátor, mešťanosta i richtár v priebehu rokov 1646 – 1663.⁴⁶³ V rokoch 1653 – 1666 bol tiež inšpektorom prešporskej evanjelickej cirkvi. Za svojho richtárstva v roku 1658 postavil v Bratislave kostol pre maďarských a slovenských evanjelikov (dnes uršulínsky kostol – v dôsledku rekatolizácie pridelený rádu v roku 1672).⁴⁶⁴ V Bratislave si postavil na Michalskej ulici nádherný renesančný dom, ktorý stojí dodnes. Podľa súpisu prešporského obyvateľstva z roku 1650 bol tiež jedným z podielnikov na Kogl-wenzelovskom dome, stojacom na rohu Zámočnickej a Michalskej ulice a polovičným podielnikom na dome stojacom na rohu Sedlárskej ulice a Hlavného námestia (Andrejov syn Jozef od roku 1688 postupne menšinové podiely na dome skupoval a v roku 1700 už mal na dome väčšinový podiel).⁴⁶⁵

Andrej hospodáril vo Svätom Jure vo viniaciach, ležiacich vo vinohradníckych honoch *Türk* (*Turek*), *Tarding* (*Motyčky*), *Schreibersdorfer*, *Saunicl* (*Teplice*), *Krüsner*, *Silberbrenner* (*Strieborné*), *Öden* a *Jahndel*. V roku 1650 z nich odviedol mestu Svätý Jur hôrne trinásť a $\frac{3}{4}$ okovu a tri holby.⁴⁶⁶

Andrej so spomínaným Krištofom, svojím bratancom, získali novú armálnu listinu v roku 1641, ktorá im potvrdzovala šľachtický status a polepšovala erb. Prvou manželkou Andreja Segnera bola Mária Maurachová.⁴⁶⁷ Kurióznym bol prípad vraždy švagra Andreja Segnera, Lukáša Mauracha. O jeho vrahovi Gašparovi Purglerovi Andrej na konci roku 1642 informoval svätøjurského richtára Eliáša Stegera.⁴⁶⁸ V roku 1650 sa za Andreja vydala Uršuľa Rotterová, dcéra kolárskeho majstra Gregora Rottera. V roku 1669 sa spomína v súvislosti s kúpou domu na Michalskej ulici v Bratislave od Jána Ernesta Auera.⁴⁶⁹ Po smrti svojho manžela sa Uršuľa obrátila s prosbou o ochranu proti vnukom

⁴⁶¹ Ján Pogner pozýva richtára a mestskú radu vo Svätom Jure na svoju svadbu s vdovou po Baltazárovi Segnerovi, Juditou. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 10.2.1642, inv. č. 1237.2 SM 1642, kr. č. 66. Judita sa po smrti svojho prvého manžela nevedela domôcť jeho pozostalosti, a tak sa prosbou o pomoc obrátila na svätøjurský magistrát. Napr. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 5.3.1642, inv. č. 1237.7 SM 1642, kr. č. 66.

⁴⁶² FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 74.

⁴⁶³ BEL, Matej. *Notitia Hungariae novae geographico historica. I./1.*, s. 666.

⁴⁶⁴ Kostol postavil zrejme na parcele domu susediaceho so záhradou františkánskeho kláštora, ktorý Andrej Segner odkúpil od Urbana a Roziny Hirschovcov. FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 211.

⁴⁶⁵ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 126 a 148.

⁴⁶⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴⁶⁷ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 39.

⁴⁶⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 24.12.1642, inv. č. 1237.56 SM 1642, kr. č. 66.

⁴⁶⁹ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 104 a 159.

jej muža na uhorského palatína Františka Vešeléniho, ktorý jej prostredníctvom mestskej rady Svätého Jura bránili v prístupe k jej viniciam a vlnám vo Svätom Jure.⁴⁷⁰ V tomto roku bola produkcia vína v rézii Segnerovcov vysoká. Uršule bol vyrátaný desiatok 26 a $\frac{3}{4}$ okovu a tri holby, teda celkové množstvo dorobeného vína bolo 263 okovov.⁴⁷¹ Palatín intervenoval v jej prospech a nariadil mestskému magistrátu, aby zinventarizovali a zaprotokolovali majetky a vína, ktoré zostali vo Svätom Jure po nebohom Andrejovi Segnerovi a vydali ich jeho pozostalej vdove.⁴⁷²

Andrejov syn Alexander, ženatý s Juditou Aichingerovou z poprednej bratislavskej rodiny, bol vo Svätom Jure viackrát zvolený richtárom (1660, 1664, 1665), predtým bol mešťanostom (1655).⁴⁷³ Jeho vinice vo vinohradníckych honoch pezinský *Neuberg* (*Nová hora*), svätøjurský *Neuberg* (*Nová hora*), *Burggraben*, *Hellenstein* (*Ilišťán/Stoličné*), *Gugel* (*Kukla*), *Vogel*, *Bergwachtel*, *Kincvajngort* (*Dereše*), *Fangl* (*Skalnice*), *Khayser* (*Kazáre*) a *Topfer* sa rozprestierali na desiatich hektároch vinohradníckej pôdy. V roku 1650 z nich odviezol za vinohradnícke právo mestu Svätý Jur dvanásť a $\frac{3}{4}$ okovu a deväť holieb.⁴⁷⁴ V roku 1666 s jeho vinicami hospodárili jeho dediči, ktorí sa spomínajú v súvislosti s odvedením desiatku 22 a $\frac{3}{4}$ okovu a tri holby z celkového množstva dorobeného vína 228 okovov.⁴⁷⁵

Jozef, druhý Andrejov syn (1653 – 1719), sa tiež presadil v mestskej správe v Bratislave, či už ako mešťanosta alebo ako richtár v rozmedzí rokov 1698 – 1719.⁴⁷⁶ Od roku 1676 bol ženatý s Annou Máriou Erneiovou, dcérou pezinského senátora a šľachtica Mikuláša Erneia.⁴⁷⁷ Jozef bol zrejme najbohatší svätøjurský a bratislavský mešťan. Podľa portálneho súpisu z roku 1715 v Bratislave vlastnil štyri domy, na predmestí dva, a vo Svätom Jure jeden. Jeho bratislavské vinice sa rozprestierali na rozlohe 378 kopáčov (10,2 ha) a svätøjurské 367 kopáčov (9,9 ha).⁴⁷⁸ V roku 1750 odviezol z vinohradov *Hellenstein* (*Ilišťán/Stoličné*), *Kirchweingart* a *Neuberg* (*Nová hora*) odviezol hôrne tri a $\frac{3}{4}$ okovu.⁴⁷⁹

Bratia Alexander a Jozef rozdelili rod do dvoch línií. Významnejším Alexandrovým potomkom bol vedec Ján Andrej Segner (1704 – 1777), lekár, fyzik a vynálezca. Pôsobil ako profesor na univerzitách v Halle a Göttingene. Potomkovia z Jozefovej línie sa presadili ako richtári vo Svätom Jure v období od polovice 18. storočia do prvej polovice 19. storočia. Vo Svätom Jure sa spomína aj Anna Regina Segnerová, vydatá ako Grueberová.⁴⁸⁰ V celokrajinských súpisoch sa stretne s Michalom Segnerom, ktorý ako

⁴⁷⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, pred 30.11.1666, inv. č. 1261.128 SM 1666, kr. č. 70.

⁴⁷¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

⁴⁷² MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 30.11.1666, inv. č. 1261.130 SM 1666 a 10.12.1666, inv. č. 1261.134 SM 1666, kr. č. 70

⁴⁷³ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622. V spisoch magistrátu Svätého Jura sa spomína aj v súvislosti s exekúciou na jeho majetku. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 23.10.1658, inv. č. 1253.7 SM 1658, kr. č. 68.

⁴⁷⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴⁷⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

⁴⁷⁶ BEL, Matej. *Notitia Hungariae novae geographico historica. I./1*, s. 667 – 668.

⁴⁷⁷ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 44.

⁴⁷⁸ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Szent György.

⁴⁷⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1750, inv. č. 4390.

⁴⁸⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 16.4.1714, inv. č. 343. La.

cudzinec vlastnil vo Svätom Jure jeden dom a 118 kopáčov (3,19 ha) viníc v roku 1715 a v roku 1720 o jeden kopáč menej.⁴⁸¹ Jeho produkcia vína z pezinských vinohradov bola napríklad v roku 1751 osemnásť okovov vína, teda mu bol vymeraný desiatok jeden a $\frac{3}{4}$ okovu a tri holby. V tomto roku odviedol vínný desiatok aj Krištof Segner, stanovený zo 41 okovov celkovej produkcie vína na štyri okovy a šesť holieb.⁴⁸² Vlastnil aj rozsiahle vinice vo svätøjurskom chotári (takmer 8 ha). Ležali vo vinohradníckych honoch *Tardingner (Motyčky)*, *Abbrecher (Oprchále)*, *Neuberg (Nová hora)*, *Weigand*, *Buchskrügel*, *Hochweingarten*, *Öden*, *Pont (Miska)*, *Joretl*, *Hörmandl (Ohništia)* a *Hacken (Kolená)*. V roku 1750 z nich odviedol hôrne desať a $\frac{1}{4}$ okovu a šesť holieb. V tom istom roku bola vinohradnícka dávka dva okovy prisúdená Gašparovi Segnerovi z vinohradov *Türk* (*Turek*), *Buchskrügel* a *Joretl*.⁴⁸³ Spomínaný Krištof pôsobil vo Svätom Jure vo funkcii mešťanostu v rokoch 1746 a 1747 a na poste richtára v rokoch 1740 – 1743 a 1748 – 1749.⁴⁸⁴ Pongrácz predpokladá vymretie Michalovej línie rodu Krištofovým synom, Jánom.⁴⁸⁵

V 18. storočí stále prebývali Segnerovci v Bratislave. Spomínajú sa ako majitelia domu stojaceho v susedstve Prašnej bašty na ohybe Zámočnickej ulice.⁴⁸⁶ Pongrácz eviduje príslušníkov tohto rodu aj v 19. storočí. Presadili sa najmä v armáde, napríklad Leopold ako dragúnsky nadporučík, alebo Henrich ako cisársky generál.⁴⁸⁷

4.2.20 Selecký

Z polovice 17. storočia evidujeme vo Svätom Jure Daniela Seleckého z rodu Seleckých z Hlohovca, nobilitovaných v roku 1629 Ferdinandom II. Daniel bol členom svätøjurskej širšej mestskej rady a v rokoch 1644 – 1651 pôsobil ako zástupca bratislavského tridsiatnika.⁴⁸⁸ Do mešťanstva vo Svätom Jure bol prijatý v januári roku 1638. Zaručili sa za neho M. Wesslerer a J. Heinrich.⁴⁸⁹ Vlastnil dom na Pezinskej ulici a vinice *Hofweingarten*, *Altstadt (Staré mesto)* a *Süess*. V roku 1650 z nich odviedol hôrne dva a $\frac{1}{4}$ okovu.⁴⁹⁰

Vo Svätom Jure sa spomína aj Ján Selecký, pravdepodobne syn Daniela a jeho manželky Júlie Kolbovej.⁴⁹¹ Ján však mohol byť aj synom prešporského mýtnika, člena širšej mestskej rady a špitálmajstra (1638) Jána Seleckého, ako uvádza Federmayer. Svätøjurské

⁴⁸¹ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos ősszeírás. Szent György. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos ősszeírás. Szent György.

⁴⁸² MV SR ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov z vína*, 1751, inv. č. 5128.

⁴⁸³ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1750, inv. č. 4390.

⁴⁸⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

⁴⁸⁵ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 358.

⁴⁸⁶ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 113.

⁴⁸⁷ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 358.

⁴⁸⁸ V spisoch svätøjurského magistrátu sa zachovali výpisky z občiansko-právnych záležitostí Daniela Seleckého z rokov 1638 – 1642. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy I.*, 1575 – 1638, 23.1.1638 – 17.5.1642, inv. č. 1235.5 SM 1638, kr. č. 65.

⁴⁸⁹ Informácia od Petry Pospechovej. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 615.

⁴⁹⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴⁹¹ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 359 – 360.

mešťanstvo prijal v roku 1642.⁴⁹² V roku 1666 sa spomína v súvislosti s jeho dlhom 70 zlatých, ktoré dlhoval Imrichovi Lipajovi, svätojurskému šľachticovi.⁴⁹³ Jeho produkcia vína nebola v tomto roku zvlášť vysoká. Z deviatich okovov dorobeného vína mu bol vymeraný desiatok $\frac{3}{4}$ okovu a osem holieb.⁴⁹⁴ Jánove vinice, podľa registra hôrneho z roku 1650, ležali vo vinohradníckych honoch *Rueden* (Žabky) a *Mausberg* (Myšice). Vinohradnícka dávka mu bola stanovená na $\frac{1}{4}$ okovu a tri holby.⁴⁹⁵

V 17. storočí žili v Bratislave dva od seba nezávislé a pokrvne nespríbuznené rody Seleckých. Jeden rod bol pôvodom z Hlohovca a svoje priezvisko odvodzoval od obce Selec pri Trenčíne, čo bol prípad aj spomínaného Jána. Druhý rod pochádzal z obce Selce vo Zvolenskej stolici.⁴⁹⁶ V Bratislave sa v 17. storočí objavuje aj Jakub Selecký, prešporský právnik, v rokoch 1623 – 1636 mestský notár, istý čas aj inšpektor prešporskej nemeckej evanjelickej cirkvi a v rokoch 1637 – 1639 richtár. Bol skvelým rečníkom, zastupoval mesto pri rôznych rokovaníach, pôsobil ako vyslanec na panovníckom dvore aj na snemoch.⁴⁹⁷ V čase jeho notárskeho úradu bol jeho pisárom iný šľachtic, Oswald Schmidel, ktorý mal väzby na svätojurskú a modranskú spoločnosť. V roku 1630 je doložený ako cisársky dvoran-famiляр (lat. *s. c. r. m. aulae familiaris*). Oswald žil v Bratislave, ale jeho matka, Katarína Stegerová, bola svätojurská šľachtičná. Oswald teda aj vo Svätom Jure vlastnil dom na Prešporskej ulici, hneď vedľa domu Andreja Segnera. Jeho manželkou bola Zuzana Weberová z Modry, vdova po Štefanovi Köglovi, ktorá zomrela v roku 1635. Neskôr sa už ako vdovec zadlžil a svoje finančné problémy riešil sobášom s Prešporčankou Annou Katarínou Schubertovou, ktorej rodina dlhy vyrovnala.⁴⁹⁸

Jeremiáš Selecký, syn Mateja Seleckého, modranského kožušníka, pôsobil ako obchodník s klobučníckym tovarom v Bratislave. V roku 1699 sa stal spoluzakladateľom prešporskej gildy obchodníkov. Jeho potomkovia žili v 18. a 19. storočí vo Svätom Jure, Modre, Šoproni a Šamoríne a iných obciach na Žitnom ostrove.⁴⁹⁹

V celokrajinskom súpise pre mesto Svätý Jur z roku 1715 sa spomína nožiar Mikuláš Selecký, svätojurský mešťan od mája roku 1680.⁵⁰⁰ Jeho ručiteľmi boli M. Neuman a G. Schultz.⁵⁰¹ Vlastnil v meste jeden dom a 12 kopáčov (0,32 ha) vinohradov.⁵⁰² Adam Selecký, ktorý ostal žiť v Hlohovci, mal syna Martina, chudobného hlohovského zemana. V 18. storočí sa vyznamenal najmä Pavol Selecký, ktorý bol v rokoch 1795 a 1797 zvolený

⁴⁹² Informácia od Petry Pospéchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 615.

⁴⁹³ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, 17.1.1666, inv. č. 1261.7 SM 1666, kr. č. 70.

⁴⁹⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

⁴⁹⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁴⁹⁶ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 121 – 122.

⁴⁹⁷ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 39 – 40, 140.

⁴⁹⁸ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 140.

⁴⁹⁹ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 140.

⁵⁰⁰ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Szent György.

⁵⁰¹ Informácia od Petry Pospéchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 617.

⁵⁰² MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Szent György.

za svätajurského mešťanostu. V rokoch 1802 a 1803 bol do tejto funkcie zvolený Štefan Selecký. V 19. storočí sa členovia rodu uplatnili v mestských alebo stoličných funkciách.⁵⁰³

4.2.21 Scheibeldor

Scheibeldorovci, pôvodne stará modranská mešťianska rodina, vytvárali v priebehu 17. storočia rodinné väzby aj na okolité malokarpatské mestá, dokonca až smerom do Bratislavy. Môžeme ich zaradiť medzi najbohatšie rodiny v tejto oblasti.

Zuzana Scheibeldorová bola manželkou Wolfganga Klossa z Bratislavy.⁵⁰⁴ So sestrou Prešporčana Baltazára Prauneisena (pôsobil po svojom návrate z tureckého zajatia, pravdepodobne počas 15-ročnej vojny, v Bratislave ako klobučník) sa oženil modranský senátor Valentín Scheibeldor.⁵⁰⁵ Valentín figuroval v modranskom prostredí ako právny zástupca, a to napríklad v už vyššie spomínaných sporoch bratov Juraja a Žigmunda, synov Juraja Hadritia st., s rodinou Prodtpeckovou.⁵⁰⁶ Bol synom Krištofa Scheibeldora, modranského richtára v roku 1593.

V modranskom chotári vlastnil vinice *Schnauden* (Šnavdy), *Weissengründl* (Biele hlíny) a *Steinbach* (Štampoch). V roku 1650 z nich odviedol hôrne päť a pol okovu a 14 holieb, teda sa rozprestierali na ploche 5,69 ha.⁵⁰⁷ Z jeho dorobeného vína mu bol v roku 1649 vyrátaný desiatok 28 okovov a dvanásť holieb.⁵⁰⁸

Valentín mal aj ďalších súrodencov – brata Juraja a sestry Kristínu, Zuzanu a Máriu. Juraj sa oženil s Barborou Jelšičovou, dcérou Mikuláša Jelšiča, svätajurského šľachtica a mešťana chorvátskeho pôvodu. Ich dcéra Katarína bola vydatá za člena pezinskej mestskej rady a viacnásobného richtára Tomáša Tabrera. Valentínov syn Valentín ml. sa zase oženil s dcérou viedenského kupca Petra Briana, ktorý pôsobil v Modre a zdedil po ňom časť jeho majetku.⁵⁰⁹

Spomínaný Juraj obrábal v Modre vinice, ležiace vo vinohradníckych honoch *Kogl* (Kúgel), *Rosenberg* (Ružová hora), *Weissengründl* (Biele hlíny), *Altenberg* (Stará hora) a *Schaiben* (Šajby). V roku 1650 z deviatich vinogradov odviedol hôrne desať a ¼ okovu z ich celkovej výmery 7,59 ha.⁵¹⁰ V roku 1649 mu bol desiatok z vína stanovený na päť okovov a dvanásť holieb. Rovnaké množstvo vína bolo ako desiatok vymerané pre Michala Scheibeldora. Istý Ján Scheibeldor odviedol v tomto roku podstatne vyšší desiatok, a síce 34 okovov a dvanásť

⁵⁰³ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 359 – 360.

⁵⁰⁴ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 101.

⁵⁰⁵ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 132 a 199.

⁵⁰⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 25.1.1648, inv. č. 1243.2 SM 1648, kr. č. 67.

⁵⁰⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

⁵⁰⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1649, inv. č. 5976.

⁵⁰⁹ DUCHOŇ, Michal. *Rodinné väzby v prostredí mestských elít na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720*, s. 40.

⁵¹⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

holieb vína.⁵¹¹ Jeho vinice sa rozprestierali na 12 ha pôdy vo vinohradníckych honoch *Schreckenber*g (Šarkaperky), *Steinbach* (Štampoch), *Fuchslajtne* (Liščie stráne), *Leütten* (Lajtne), *Kogl* (Kúgel), *Viereckl* (Firigle), *Folegrund* a *Flacke* (Flokna). V roku 1650 mu bolo vymierané hôrne trinásť a pol okovu a tri holby vína.⁵¹²

V pezinskom prostredí sa objavuje Baltazár Scheibeldor. V roku 1648 odviedol hôrne päť okovov vína z viníc *Nitrpereg* (Prostredná hora), *Hosnesl* (Koznisle) a *Pfliügl* (Pluh) a v roku 1674 šesť okovov – vinicu *Nitrpereg* (Prostredná hora) nahradil vinohrad *Horer* (Horáre).⁵¹³

V druhej polovici 17. storočia obrábal vinice v Modre Ján Scheibeldor ml., ktorého príslušnosť k rodu zatiaľ nevieme určiť. V registri poplatkov cudzincov je evidovaný ako Pezinčan. V priebehu 60. – 80. rokov tu odvádzal poplatky za obaračku a odvoz vína z vinohradov *Krammer* (Kramáre), *Steinbach* (Štampoch), *Schreckenber*g (Šarkaperky) a *Nitrpereg* (Prostredná hora), najviac za vinicu vo vinohradníckom hone *Kramáre* – naturálnu dávku jeden a ¼ okovu a štyri holby, niekedy bez peňažného poplatku, inokedy za obaračku platil šesť denárov a za odvoz vína dvojnásobok.⁵¹⁴

Kurióznym bol prípad Judity Scheibeldorovej, vdovy po vyššie spomenutom svätajurskom mešťanovi, Baltazárovi Petenadovi. V roku 1671 jej bola udelená kráľovská milosť vo veci incestu, za ktorý bola odsúdená na stratu hlavy a majetku.⁵¹⁵ V spisoch magistrátu sa ešte predtým spomína ako švagriná svätajurského richtára Štefana Kečkéša, a to v súvislosti s jej protestom proti násilnému zmocneniu sa dedičstva po jej zosnulom manželovi jej príbuznými.⁵¹⁶

V polovici 18. storočia evidujeme vo Svätom Jure Jána Juraja Scheibeldora, ktorý tu zo svojich vinohradov *Hofweingarten*, *Schwahgern* (?) a *Nová hora* odviedol hôrne šesť okovov vína. Okrem týchto viníc obrábal aj vinohrady vo vlastníctve Jána Juraja Kellera – *Karthaus*er, *Neuberg* (Nová hora), *Hofweingarten*, *Silberbrenner* (Strieborné) a *Hörmandl* (Ohništia), z ktorých odviedol vinohradnícku dávku tri okovy a osem holieb.⁵¹⁷

4.2.22 Schreiber

Rod Schreiberovcov evidujeme v prostredí modranského mešťanstva od konca 16. storočia. Ján Schreiber pôsobil v Modre v roku 1591 ako kostolný otec. Rod bol nobilitovaný v roku 1616 Matejom II., pričom sa uvádza, že bol šľachtickým už predtým. Armálna listina z 2. mája 1616 bola dedikovaná Martinovi Schreiberovi a jeho manželke Justíne Sichartovej a synom z prvého manželstva, Samuelovi a Jurajovi. Členovia rodu sa uplatnili v rôznych funkciách v rámci modranskej samosprávy, i v tých najprestížnejších. Martin bol členom mestskej rady od roku 1609, v roku 1613 bol prvýkrát zvolený za mešťanostu

⁵¹¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1649, inv. č. 5976.

⁵¹² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

⁵¹³ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1648, inv. č. 3495, 1674, inv. č. 3503.

⁵¹⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register poplatkov cudzincov za rez viniča, obaračku a sklad vína*, 1665, inv. č. 6397, 1667, inv. č. 6399, 1683, inv. č. 6401.

⁵¹⁵ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 346.

⁵¹⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669, 9.1.1669, inv. č. 1264.1 SM 1669, kr. č. 71.

⁵¹⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1750, inv. č. 4390.

a s prestávkami túto funkciu zastával desať rokov.⁵¹⁸ Patril zrejme medzi bohatých mešťanov. V roku 1626 napríklad požičal mestu Svätý Jur 400 zlatých na 8% úrok.⁵¹⁹

Syn Juraj Schreiber vystupuje v roku 1620 ako kostolný otec, keď kúpil od Dávida Fiderera 36 organových rúr pre svätojurský kostol.⁵²⁰ O Samuelovi vieme, že študoval v roku 1633 na univerzite v Štrasburgu, v rokoch 1648 – 1649 bol modranským richtárom. Bol ženatý s Julianou Tabrerovou, pochádzajúcou z ďalšej významnej patricijskej rodiny. Juliana bola vydatá aj za modranského šľachtica Juraja Dicka, modranského senátora od roku 1646, ktorý bol nobilitovaný niekedy pred rokom 1650, alebo aj v tento rok, nakoľko svoju armálnu listinu vyhlasoval v roku 1651 na kongregácii Bratislavskej stolice.⁵²¹ Do Modry sa prisťahoval v roku 1641.⁵²²

Samuel, podľa registra za vinohradnícke právo, vlastnil v Modre vinohrady *Schnauden* (*Šnavdy*), *Durres Brot*, *Altenberg* (*Stará hora*), *Gaissleiten* (*Kozy*), *Ullisch* (*Uliš*) a *Eben*. Ich výmera bola v roku 1650 určená na 15,24 ha, z ktorých mu bola vymeraná vinohradnícka dávka deväť a $\frac{3}{4}$ okovu a jedenásť holieb.⁵²³ V roku 1675 bola jeho produkcia relatívne nízka, súdiac podľa odvedeného desiatku z vína $\frac{1}{4}$ okovu a deväť holieb.⁵²⁴ Samuel pravdepodobne obrábala vinice aj v Pezinku, keďže mu tu bol v roku 1658 zo 46 okovov dorobeného vína určený desiatok štyri a pol okovu a šesť holieb.⁵²⁵

O štúdiách Daniela Schreiber, Samuelovho syna, nemáme informácie, ale pôsobil v Modre ako protonotár, v rokoch 1664 – 1665 a 1679 – 1682 ako mešťanosta a 1670 – 1671 ako modranský richtár.⁵²⁶ Vo funkcii modranského mešťanostu pôsobil ešte v roku 1682, dva roky pred svojou smrťou.⁵²⁷ Jeho manželkou bola Zuzana, jedna z troch nevlastných dcér Jána Fridricha, modranského tribúna ľudu, s ktorým všetky viedli dedičský spor v priebehu roku 1670. Všetky tri boli manželkami vplyvných Modranov, Zuzana vydatá za Daniela, Anna Mária za Krištofa Schedia a Dorota za Daniela Sixta.⁵²⁸

Daniel Schreiber zo svojich modranských viníc odviezol napríklad v roku 1675 jeden a $\frac{1}{4}$ okovu a deväť holieb vína, teda jeho produkcia vína nebola vysoká.⁵²⁹ Na druhej strane vlastnil niekoľko viníc v pezinskom chotári, vo vinohradníckych honoch *Mändl* (*Mandlár*), *Nitrperg* (*Prostredná hora*), *Parcifall* a *Hundspanken* (*Huncpalky*). V roku 1674 z nich odviezol hôrne osem okovov vína, najviac z vyše dvojhektárového vinohradu *Mändl* (*Mandlár*) – tri okovy.⁵³⁰

⁵¹⁸ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 39.

⁵¹⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 1.5.1626, inv. č. 126. La.

⁵²⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy I.*, 1575 – 1638, 16.10.1620, 1215.28 SM 1620, kr. č. 64.

⁵²¹ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 118.

⁵²² Informácia od Petry Pospěchovej.

⁵²³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

⁵²⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1675, inv. č. 5499.

⁵²⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatku z vína*, 1658, inv. č. 3558.

⁵²⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1644 – 1753, inv. č. 349 – 355.

⁵²⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 24.2.1682, inv. č. 233.

⁵²⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 8.5.1670, inv. č. 210.

⁵²⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1675, inv. č. 5499.

⁵³⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1674, inv. č. 3503.

Daniel bol otcom zrejme najznámejšieho člena rodu, a síce Jána Juraja. Pohyboval sa zrejme v intelektuálnych kruhoch, o čom svedčí výber Jánových krstných rodičov – Andreja Köchera, rektora modranskej školy a Jána Büringera, bývalého rektora a básnika.⁵³¹ Ako sme už vyššie spomenuli, Ján Juraj je autorom prvej monografie o dejinách Modry, vôbec prvej monografickej práce o meste na Slovensku. V priebehu rokov 1686 – 1726 niekoľkokrát zastával post modranského mešťanostu alebo richtára, a súčasne aj úrad mestského notára, vďaka čomu mal prístup k mestskej registratúre, ktorá sa stala podkladom pre napísanie modranských dejín *Descriptio liberae ac regiae civitatis Hungariae Inferioris Modor*.⁵³² Ján Juraj sa priženil do modranskej mäsiarskej rodiny, keď si vzal za ženu Evu Rozinu Weiszovú. Ako uvádza Michal Duchoň, jeho činnosť pre mesto bola skutočne oddaná a cieľavedomá, a ako sa hovorí, do posledného dychu, nakoľko ho smrť zastihla počas jedného zo zasadnutí mestskej rady.⁵³³

Okrem majetkov v Modre vlastnil Ján Juraj, podľa dikálneho súpisu z roku 1715, jeden dom aj v Pezinku, spolu so 48 kopáčmi (1,3 ha) vinohradov.⁵³⁴ V Modre bola samozrejme Jurajova majetková držba rozsiahlejšia, a síce jeden dom, jeden a pol gbelu polí, šesť koscov lúk a 72 kopáčov (1,94 ha) vinohradov.⁵³⁵ V roku 1650 odviezol z titulu vinohradníckeho práva z vinohradu *Durres Brot* s rozlohou 6,25 ha jeden a pol okovu vína.⁵³⁶

Sestra Jána Juraja sa vydala za vplyvného svätøjurského richtára a senátora Jána Vörösa. Z potomstva Jána Juraja Schreiberera poznáme syna Mateja, ktorý sa v roku 1717 oženil s dcérou Eliáša Málíka, strýka jedného z najbohatších obyvateľov Svätého Jura, šľachtica a viacnásobného richtára Rudolfa Málíka.⁵³⁷ Eliáš napríklad v roku 1715 vlastnil v meste jeden dom, tri gbely polí, šesť koscov lúk a 92 kopáčov (2,48 ha) vinohradov.⁵³⁸

Sára Schreiberová z Modry, predpokladáme, že sestra Martina Schreiberera, sa spomína ako manželka Jakuba Schwarza z Bratislavy, člena širšej mestskej rady a špitálmajstra v roku 1624, ktorý sa v tomto roku uvádza v súpise ako väčšinový vlastník domu na Michalskej ulici, pôvodne patriaceho Jurajovi Prauneisenovi, prešporskému klobučnickemu majstrovi. Sára bola predtým vydatá za Martina Prauneisena, s ktorým mala deti Jána a Zuzanu. Z druhého manželstva mala dvoch synov, Mateja a Martina. Po roku 1633 sa spomína ako vdova a po tretíkrát sa vydala za patricija Tomáša Raidta.⁵³⁹ V Bratislave sa objavuje aj

⁵³¹ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 39.

⁵³² SCHREIBER, Ján Juraj. *Popis slobodného kráľovského mesta Modry*. Preložil Ján Milan Dubovský. Modra : Pamätník národnej kultúry Matice Slovenskej – Múzeum Ludovíta Štúra v Modre, 1998. 85 s.

⁵³³ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 39.

⁵³⁴ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Bozin. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatku z vína*, 1700, inv. č. 3585.

⁵³⁵ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Modor.

⁵³⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1750, inv. č. 5270.

⁵³⁷ Pavol Málík získal armáles v roku 1659 pre seba a svojich synov Juraja, Rudolfa a Michala, dcéry Annu Katarínu, Alžbetu a zaťa Juraja Gutenberga. DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 45.

⁵³⁸ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Modor.

⁵³⁹ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 100 a 199.

Vavrinec Schreiber, prešporský kamenár, a to v súvislosti s kúpou domu Orttweinovcov, situovaného oproti kláštora nad Horným kúpeľom, pravdepodobne pri ústí uličky Na Vříšku do Klariskej ulice, v roku 1687 po smrti murára a kamenára Jána Borsna.⁵⁴⁰

V druhej polovici 17. storočia sa v modranských písomnostiach stretáme s Jánom Schreiberom. V roku 1650 odviezol hôrne tri a ¼ okovu z vinohradov *Galtenhauser* (*Kotrhausár*), *Viereckl* (*Firigle*), *Wolflaiten* (*Bolflajtne*), *Schreckenber* (*Šarkaperky*) a *Schnauden* (*Šnavdy*).⁵⁴¹ V roku 1675 odviezla desiatok ¼ okovu a tri holby jeho vdova.⁵⁴² Koncom 17. storočia evidujeme v Modre ešte Martina Schreibera a v Pezinku Juraja Schreibera, mäsiara pôvodom z Modry.⁵⁴³ V roku 1700 mu bol v tomto meste vymeraný desiatok z 20 okovov dorobeného vína na dva okovy.⁵⁴⁴ Rovnaké množstvo vína odviezol v tomto roku, tentokrát v Modre, Peter Schreiber.⁵⁴⁵ V polovici 18. storočia evidujeme Gotfrieda Schreibera, ktorý je v rokoch 1736 – 1759 uvedený ako majiteľ domu č. 5 v Pezinku.⁵⁴⁶

4.2.2 Steinhübel

Rodina Steinhübelovcov sa vo Svätom Jure objavuje začiatkom 17. storočia. Martin Steinhübel (okolo 1590 – pred 1649), ako najstarší známy a najvýznamnejší člen rodu, bol popredným svätajurským patricijom. V rokoch 1623 – 1635 pôsobil ako senátor, medzitým aj vo funkciách komorníka (1624), mešťanostu (1629) a richtára (1626, 1633). Jeho prvou manželkou bola Magdaléna Schneiderová⁵⁴⁷

V Modre nachádzame v prvej polovici 17. storočia ako mešťana od roku 1629 Andreja Steinhübela, od roku 1632 Jána Steinhübela, a od roku 1637 iného Jána Steinhübela.⁵⁴⁸ Vinohradníctvu sa venoval posledný menovaný. Ján v roku 1649 odviezol v Modre desiatok jeden a pol okovu a dvanásť holieb vína. Podľa registra dávok za vinohradnícke právo z roku 1650 vieme určiť, ktoré vinohrady v modranskom chotári obhospodaroval, i keď v tomto roku bol už Ján nebohý a majiteľkou viníc bola jeho vdova. Boli to vinohrady *Rosenberg* (*Ružová hora*), *Ungerberg* (*Uherské*) a jedna vinica, ležiaca pod *Rosenbergom* (*Ružovou horou*). Z necelého hektára vinohradníckej pôdy jej bolo vymerané hôrne jeden a ¼ okovu a šesť holieb.⁵⁴⁹

⁵⁴⁰ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 188. Podľa súpisu z roku 1700 vlastnil aj dom na Dlhej (Laurinskej) ulici. FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 201.

⁵⁴¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

⁵⁴² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1675, inv. č. 5499.

⁵⁴³ Informácia od Petry Pospěchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Zápisnica mestského magistrátu* inv. č. 245, MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 352.

⁵⁴⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatku z vína*, 1700, inv. č. 3585.

⁵⁴⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1700, inv. č. 6023.

⁵⁴⁶ Informácia od Petry Pospěchovej.

⁵⁴⁷ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 372.

⁵⁴⁸ Informácia od Petry Pospěchovej. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, 1609 – 1643, inv. č. 1307., *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 346.

⁵⁴⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

V roku 1650 sa po smrti Martina Steinhübela odohrával súdny spor medzi touto rodinou a dedičmi nebohého Martina.⁵⁵⁰ Maloleté deti Juraja a Annu Rozinu zastupoval Daniel Karner ml., bratislavský patricij, ktorý sa po Martinovej smrti stal ich tuteurom. Bol bratom Martinovej manželky a matky detí, Alžbety.⁵⁵¹ Po smrti Daniela malo tuteurstvo nad deťmi prejsť na jeho mladšieho brata Eliáša. Ale v spisoch svätajurského magistrátu nájdeme informáciu o odmietnutí tohto tuteurstva Jurajom a Annou Rozinou, Martinovými deťmi.⁵⁵² Pongrácz uvádza, že s majetkom detí si Karnerovci nepočínali rozumne. Celý spor o majetok bol ukončený v roku 1668 mandátom Leopolda I., ktorý nariadil postúpenie celého hnutel'ného majetku Anne Rozine Steinhübelovej, ktorá už dávno dovŕšila 16 rokov.⁵⁵³ V rokoch 1671 – 1672 si súrodenci majetok delili.⁵⁵⁴ Juraj sa, podobne ako otec, uplatnil vo svätajurskej mestskej správe, a to ako prísazný.

Svätajurský register hôrneho z roku 1650 uvádza, že dediči Martina Steinhübela, Juraj a Anna Rozina, odvedli zo svojich vinohradov pod *Novou horou*, nad *Novou horou*, vo vinohradníckom hone *Thomas (Tomáš)*, *Kramer (Kramár)*, *Franvájgort*, *Rueden (Žabky)*, *Schwarzgern*, *Murn (Murno)*, *Fangl (Skalnice)*, *Gaisbach* a veľký *Gaisbach* vinohradnícku dávku štrnásť a pol okovu, najviac z vinice *Tomáš* štyri a $\frac{3}{4}$ okovu. Išlo o rozsiahlu vinicu, približne s rozlohou 3,5 ha, zrejme najväčšiu zo všetkých viníc v tomto roku.⁵⁵⁵ V roku 1666 dediči dorobili 55 okovov vína, z čoho im bol určený desiatok päť a pol okovu.⁵⁵⁶ Po roku 1700 sa už táto rodina v prameňoch nespomína.⁵⁵⁷

4.2.24 Tabrer

Rodina Tabrerovcov je pôvodom starý meštiansky rod z pezinského prostredia. Stretáme sa s viacerými variáciami mena ako Taberer, či Thaberer. Na začiatku 17. storočia je doložený Joachim Tabrer, mestský senátor v roku 1609 a mestský prísazný v roku 1618. Po roku 1633 sa spomína už len jeho vdova, Katarína Duchoňová.⁵⁵⁸ V osobe Tomáša Tabrera, pezinského senátora, vidíme napojenie tejto rodiny na svätajurskú societu. Tomáš sa v roku 1652 oženil s Františkou Eufrozínou Blendigens, dcérou Jána Henricha Blendigensa, evanjelického farára vo Svätom Jure. V tomto roku pôsobil ako pezinský senátor a mešťanosta. Richtársky post získal v rokoch 1655 – 1657, 1661 a 1663.⁵⁵⁹ V poslednom roku jeho richtárstva ho počas pustošenia mesta Pezinka zavraždili Turci. Preto sa v roku 1666 vo svätajurskom registri desiatkov z vína spomína len jeho vdova. Z vysokej produkcie 126 okovov vína jej bol vymeraný desiatok dvanásť a pol okovu a šesť holieb.⁵⁶⁰

⁵⁵⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 6.9.1650, inv. č. 1245.21 SM 1650, kr. č. 67.

⁵⁵¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 16.9.1650, inv. č. 1245.23 SM 1650, kr. č. 67.

⁵⁵² MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 7.3.1661, inv. č. 265. La.

⁵⁵³ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 6.10.1668, inv. č. 265. La.

⁵⁵⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Listiny*, 1439 – 1875, 4.3.1672, inv. č. 278. La.

⁵⁵⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁵⁵⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

⁵⁵⁷ PONGRÁČZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 372.

⁵⁵⁸ V listinách pezinského magistrátu je uvedená ako Dorota.

⁵⁵⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1694 – 1704, inv. č. 245.

⁵⁶⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

Podľa registra dávok za vinohradnícke právo z roku 1648 Tomáš hospodáril na viniciach vo vinohradníckych honoch *Altenberg (Stará hora)*, *Tierner (Trnavské)*, *Parcifall*, *Eirbach (Narpochy)*, *Hundspanken (Huncpalky)*, *Jungberg (Mladá hora)* alebo *Mügl (Nígle)*, *Gugel (Kukla)* a *Winner (?)*. V tomto roku z nich odviezol hôrne 21 okovov vína, čo znamená, že mali rozlohu vyše 15,5 ha. Okrem Tomáša sa v tomto registri spomína aj Juliana Tabrerová, ktorá z viníc *Mändl (Mandlár)*, *Nitrpereg (Prostredná hora)*, *Parcifall*, *Hundspanken (Huncpalky)* a *Kruegler (Džbánok)* odviekla hôrne šesť a $\frac{3}{4}$ okovu vína.⁵⁶¹

Z Tomášovho potomstva poznáme len dcéru Alžbetu z jeho prvého manželstva.⁵⁶² Jej manželstvo s Mikulášom Erneiom, šľachticom pôvodom z Opoja, je príkladom dynastického prepájania starých a nových šľachtických rodín v rámci mesta, ale aj susedstva, nevynímajúc možnosť prepojenia s úplne cudzím rodom. Touto cestou Mikuláš Ernei okamžite postúpil do najvyššej triedy pezinskej society. Mikuláš je uvedený ako jeden z dedičov Tomáša Tabrera v roku 1674 v súvislosti s odvodom hôrneho. Tabrerovci odviekli vysokú vinohradnícku dávku 32 okovov vína z 19 vinohradov s rozlohou takmer 24 ha. Vinice ležali vo vinohradníckych honoch *Parcifall*, *Wiener (Viedenské)*, *Grossmuetter (Veľký sud)*, *Trauner (Trávne)*, *Schiuczen (Strážne)*, *Altenberg (Stará hora)*, *Zumberg*, *Mügl (Nígle)*, *Rein (Runy)*, *Tierner (Trnavské)*, *Hundspanken (Huncpalky)*, *Eirbach (Narpochy)* a *Fryfel*.⁵⁶³

Potomkovia Mikuláša a Alžbety uzatvorili prestížne manželstvá. Syn Gašpar sa priženil do inej významnej pezinskej rodiny Aurórovcov, dcéra Eva sa zase vydala za Joachima Erbera zo starej vinohradníckej a senátorskej rodiny z Pezinka. Ich dcéru Alžbetu si vzal šľachtic a senátor Samuel Majtáni.⁵⁶⁴

Pri osobe Kiliana Tabrera môžeme sledovať, ako významná bola vinohradnícka činnosť pre svätajurského mešťana. Symboly vinohradníctva ako vinič, stravec hrozna, ratolest' viniča, vinohradnícky nôž, sa často vyskytovali aj v znakoch mešťanov, venujúcich sa vinohradníctvu. Pomerne najrozšírenejším, veľmi jednoduchým znamením bol vinohradnícky nôž vložený do štítu. Niekedy bol doplnený o vedľajšie figúry, napríklad šíp, viničný krík, ako v znaku menovaného z roku 1621.⁵⁶⁵

4.2.25 Takáči

Starší rod Takáči, pôvodom z Nitrianskej stolice, získal armáles od Ferdinanda II. v roku 1625. Privilégiom bolo potvrdené šľachtictvo rodu a polepšený erb. Adresátom listiny bol Peter Takáči a jeho manželka Dorota Camová. V malokarpatskom prostredí vo Svätom Jure sa stretávame s Pavlom Takáčim (1535 – 1661). Odlišnosť erbov však dokazuje, že pochádzal z iného Takáčiovského rodu. Do mesta sa Pavol prisťahoval niekedy okolo roku 1635, keď sa tu zamestnal ako mestský notár. O rok neskôr bol už členom mestského senátu a v rokoch 1640 – 1659 niekoľkokrát svätajurským richtárom. Oženil sa s dcérou

⁵⁶¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1648, inv. č. 3495.

⁵⁶² PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 411.

⁵⁶³ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1648, inv. č. 3495.

⁵⁶⁴ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 12.

⁵⁶⁵ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 296.

Juraja Tutzentallera, Alžbetou.⁵⁶⁶ O ich potomkoch zatiaľ informácie nemáme. Pavol vlastnil vinice vo svätajurských vinohradníckych honoch *Münichl (Mníšske)*, *Gachtgrund*, *Hofweingarten*, *Goppler*, *Langweingarten (Dlhé)*, *Fangl (Skalice)*, *Neuberg (Nová hora)*, *Süess*, *Hochleiten (Hríbové)* a *Schreiber (Pisáre)*. Odviedol z nich napríklad v roku 1650 hôrne osem a $\frac{1}{4}$ okovu a osem holieb.⁵⁶⁷

V spisoch svätajurského magistrátu sa stretieme ešte s Františkom a Jánom Takáčiovcami, a tiež s Máriou Takáčiovou zo Svätého Jura. Vdova Františka Takáčioho figuruje vo svätajurskom registri desiatkov z vína z roku 1666, v ktorom jej bol z dvoch okovov dorobeného vína vymeraný desiatok dvanásť holieb.⁵⁶⁸

4.2.26 Thedi

Rodina Thedi patrí medzi najstaršie rody Bratislavskej stolice. Svoje priezvisko odvodzovala od osady *Lidér Tejed* (dnes Povoda) na Žitnom ostrove. Starší tvar mena bol Tejedy, ale od 16. storočia sa zaužíval v prameňoch tvar Thedy/Thedi. Už na prelome 15. a 16. storočia sa rod rozvetvil aj do susedných obcí, napríklad do Jelky, v pomoháčskom období do viacerých obcí Bratislavskej stolice. Najvýznamnejšou vetvou rodiny boli Thediovcí z Košútov. Z tejto línie pochádzal aj František Thedi, stoličný úradník a neskôr stupavský provizor (1672), ktorý presadil rodinu v Modre koncom 17. storočia.⁵⁶⁹ V rozmedzí rokov 1676 – 1685 pôsobil František ako modranský richtár alebo mešťanosta.⁵⁷⁰ Venoval sa aj vinohradníctvu, i keď podľa odvedeného desiatku z vína v roku 1675 z vinohradov v Modre, ktorý bol stanovený na šesť holieb vína, jeho produkcia nebola veľmi vysoká.⁵⁷¹ Po jeho smrti, niekedy po roku 1689, sa jeho dediči sporili s mestom o nevyplatený dlh, ktorý mala Modra voči Františkovi, nakoľko ju František počas Rákociho povstania podporil finančnými prostriedkami.⁵⁷² V roku 1700 odvieďla jeho vdova z modranských viníc desiatok dva a pol okovu.⁵⁷³

Jeho syn Alexander študoval na bratislavskom jezuitskom gymnáziu, neskôr bol pokladníkom, slúžnym Bratislavskej stolice a v rokoch 1692 – 1693 zvoleným modranským mešťanostom, neskôr členom mestskej rady (1696 – 1705).⁵⁷⁴ V roku 1700 odvieďol z vinohradov v Modre desiatok dva okovy vína.⁵⁷⁵

Františkove dcéry Katarína, Mária a Zuzana, uzavreli veľmi výhodné manželstvá. Katarína sa vydala za komorského radcu Františka Lendvaja, Mária za Jána Jókaja z Pohronských Slepčian, dediča arcibiskupa Juraja Selepčeniho a Zuzana zase za hlavného

⁵⁶⁶ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 403.

⁵⁶⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁵⁶⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

⁵⁶⁹ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 411 – 412.

⁵⁷⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1644 – 1753, inv. č. 349 – 355.

⁵⁷¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register cirkevného desiatku z vína*, 1675, inv. č. 5499.

⁵⁷² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 20.2.1718, inv. č. 307, 25.4.1718, inv. č. 310.

⁵⁷³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register cirkevného desiatku z vína*, 1700, inv. č. 6023.

⁵⁷⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1644 – 1753, inv. č. 349 – 355.

⁵⁷⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register cirkevného desiatku z vína*, 1700, inv. č. 6023.

uhorského poštmajstra Jána Fridricha Eyrlsperga. Nakoľko z Alexandrových detí prežili len tri dcéry, v Modre rod Thedi jeho smrťou vymrel po meči. V celokrajinských súpisoch z rokov 1715 a 1720 sú ako majitelia majetkov Alexandra Thediho uvedení len jeho dediči. Vlastnili v meste jeden dom, jeden a pol gbelu polí, osem koscov lúk a 83 kopáčov (2,24 ha) vinogradov.⁵⁷⁶

4.2.27 Tutzentaller

Pôvod rodu môžeme predpokladať v Dolnom Rakúsku, nakoľko priezvisko môže byť odvodeninou od lokality *Tuzenthal*. Najstarším známym členom rodu Tutzentaller je Fabián, svätajurský mešťan, nobilitovaný Rudolfom II. v roku 1587 spolu so svojou manželkou Uršuľou a ich synmi Jánom a Martinom s manželkou Alžbetou, dcérou Annou, vnukmi Pavlom, Krištofom a Tomášom, ako aj Fabiánovým bratom Matejom.⁵⁷⁷ Rodina sa v malokarpatskej oblasti zaradila medzi najvýznamnejších a najbohatších členov svätajurskej society. Viacerí členovia rodu mali väzby aj na iné významné mestské sídla v krajine, a to nielen vo Svätom Jure. Niekoľkokrát sa uplatnili v rámciestskej správy vo funkcii senátora, či richtára. Matúš Tutzentaller sa v roku 1519 spomína ako členestskej rady mestečka Svätého Jura. Jeho syn Klement bol v rokoch 1578 a 1581 svätajurským richtárom.⁵⁷⁸ Dokonca v rokoch 1666 a 1667 nastala zaujímavá situácia, keď Tutzentallerovci súčasne obsadili najdôležitejšie úrady v rámciestskej samosprávy, a síce Pavol post richtár a Ján funkciu mešťanostu.⁵⁷⁹

Svätajurským richtárom bol aj iný člen rodu, Juraj (1623). Jeho vnuk Pavol zastával funkciu senátora takmer celý život, v rokoch 1660 a 1661 bol mešťanostom a v rokoch 1666 a 1667 aj richtárom, niekoľkokrát aj zastupujúcim richtárom.⁵⁸⁰ Pavol mal rozsiahle majetky v Pezinku, Čataji, Jahodnej aj Pravenci v Nitrianskej stolici. Jeho svätajurské vinice ležali vo vinohradníckych honoch *Abbrecher (Oprchále)*, *Mausberg (Myšice)*, *Topfer, Schneider (Krajčire)* a *Haffner (Hrnčiare)*. Podľa odvedeného hôrneho sedem okovov vína v roku 1650 súdime, že celková výmera jeho vinohradníckej pôdy bola asi 5,18 ha.⁵⁸¹ V roku 1666 mu bol vyrátaný desiatok z 22 okovov vyprodukovaného vína na dva okovy a dvanásť holieb.⁵⁸² V roku 1650 sa v registri dávok za vinohradnícke právo stretne aj s Jurajom Tutzentallerom st. aj ml. Juraj Tutzentaller st. z vinogradov *Steingreind, Fuchslajtne (Líščiny)*, *Hörmandl (Ohništia)*, *Golla (Kolár)*, *Neuberg (Nová hora)* a *Mausberg (Myšice)* odviedol hôrne osem a ¼ okovu a tri holby, zatiaľ čo Juraj Tutzentaller ml. len z jedného vinogradu *Glozár (Korytá)* jeden okov vína.⁵⁸³

⁵⁷⁶ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Modor. MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Modor.

⁵⁷⁷ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 423.

⁵⁷⁸ FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätajurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 155.

⁵⁷⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

⁵⁸⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

⁵⁸¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

⁵⁸² MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register desiatkového vína*, 1666, inv. č. 5124.

⁵⁸³ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hôrneho*, 1650, inv. č. 4294.

Svätojurská vetva rodiny Tutzentallerovcov bola vďaka Jurajovi sobášom prepojená s rodinou Tabrerovcov, ktorá žila v Pezinku a vo Svätom Jure, ako aj so svätojurskou patricijskou rodinou Hilbertovcov.⁵⁸⁴ Pavlov syn Michal sa priženil v roku 1673 do rodiny bratislavských Beckovcov. Vyššie spomínaný svätojurský mešťanosta Ján Tutzentaller bol zase švagrom modranského mešťanostu Jeremiáša Wolluscha. Okrem mešťanostva, Ján v roku 1663 zastával aj post mestského kapitána.

Ján Tutzentaller ml. sa objavuje v registri dávok za vinohradnícke právo napríklad v roku 1750 s vinohradmi *Hofweingarten* a *Hochleiten* (*Hríbové*), z ktorých odviedol hôrne spolu $\frac{3}{4}$ okovu a päť holieb vína.⁵⁸⁵ V spisoch svätojurského magistrátu sa spomína aj Katarína Tutzentallerová, ktorá sa vydala za Mateja Neummillera. Po smrti manželov sa tútorom ich detí stal Pavol Tutzentaller ml.⁵⁸⁶ V Spisoch svätojurského magistrátu sa spomína aj istá Mariana Tutzentallerová, od ktorej Bratislavčan Michal Sivák žiadal majetky.⁵⁸⁷ Medzi mestskou elitou nachádzame členov tohto rodu aj v 18. storočí.⁵⁸⁸ Napríklad Matej bol bohatým trnavským krajčírskym majstrom a pôsobil tu aj ako senátor za nemeckú národnosť v mestskej rade.⁵⁸⁹ V rokoch 1710 a 1711 bol za svätojurského mešťanostu zvolený Andrej Tutzentaller.⁵⁹⁰ Podľa celokrajinského súpisu z roku 1715 svätojurský mešťan Ján Tutzentaller vlastnil v meste polovicu domu a 46 kopáčov (1,24 ha) vinohradov.⁵⁹¹

V Bratislave sa spomína Krištof Tutzentaller, bratislavský mešťan a správca mestskej komory (1601 – 1602).⁵⁹² Táto bratislavská vetva rodu sobášmi s významnými rodinami Schremser a Maurach získala rozsiahle majetky. Najúspešnejším členom rodiny bol Matej, mestský komorník, rečník, senátor a napokon aj prešporský richtár, ktorý bol ženatý so Zuzanou Maurachovou, dcérou tretieho syna Lukáša Mauracha z Bratislavy.⁵⁹³ Vyznamenal sa aj v oblasti vinohradníctva. Vlastnil vinice susediace s vinicami významných rodov ako Armpruster, Tabrer, Jelšič a Barčič. Najvýznamnejší z jeho detí bol syn Leopold, ktorý pôsobil v rokoch 1615 – 1618 ako kapitán hradov a panstiev Svätý Jur a Pezink.⁵⁹⁴

Rod nezapadol do zabudnutia ani koncom 18. a v 19. storočí. Široko rozvetvená rodina pôsobila okrem Svätého Jura, Pezinka a Bratislavy aj v Levoči, či Prešove. Medzi jednotlivými členmi rodu sa objavili zaujímavé a rôznorodé profesie, ako napríklad

⁵⁸⁴ FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätojurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 155.

⁵⁸⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Register hórneho*, 1750, inv. č. 4390.

⁵⁸⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy III.*, 1663 – 1669 28.8.1667, inv. č. 1262.58 SM 1667, kr. č. 70.

⁵⁸⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 22.3.1639, inv. č. 1234.2 SM 1639, kr. č. 66.

⁵⁸⁸ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 43.

⁵⁸⁹ FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätojurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 154.

⁵⁹⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

⁵⁹¹ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Szent György.

⁵⁹² PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 423.

⁵⁹³ FEDERMAYER, Frederik – DUCHOŇ, Michal. Svätojurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209 – 2009). Dejiny písané vínom*, s. 155. FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 40.

⁵⁹⁴ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 197.

organista, zlatník, profesor, lekár, tabulárny sudca, stoličný úradník, cisársky kapitán a koncom 19. storočia dokonca hlavný inžinier Uhorských kráľovských železníc. V roku 1888 si vetva rodu, majúca majetky v Čataji, zmenila priezvisko na *Csatay*.⁵⁹⁵

4.2.28 Viser

Adresátom nobilitácie pre pezinskú meštiansku rodinu Viserovcov bol Osvald Viser (okolo 1584 – pred 1650). Armáľnu listinu získal v roku 1624 od kráľa Ferdinanda II. spolu so svojou manželkou Máriou Walpachovou a ich synmi Jánom, Michalom a Pavlom. Osvaldov syn Ján pôsobil dlhé roky ako protonotár, mešťanosta a v rozmedzí rokov 1641 – 1669 dokonca niekoľkokrát ako richtár. Oženil sa s vdovou po Samuelovi Jelšičovi, Annou Kriegovou.

Nakoľko bol Ján v roku 1648 richtárom, nebol viazaný povinnosťou platenia hôrneho (lat. *dominus iudex non tenetur*) zo svojich pezinských vinohradov. Jeho vinice sa rozprestierali na takmer ôsmich ha pôdy vo vinohradníckych honoch *Bretterer (Dosky)*, *Wimberg*, *Nitrpereg (Prostredná hora)*, *Milchmuettr (Kožená taška)*, *Mügl (Nígle)* a *Krötl (Pivnička)*.⁵⁹⁶ Podľa registra hôrneho z roku 1674 počet vinohradov v jeho vlastníctve sa zvýšil takmer dvojnásobne. Pribudli mu vinice v honoch *Hundspanken (Huncpalky)*, *Hopfenberg (Chmelová hora)*, *Horer (Horáre)* a *Reichsteffan (Kráľ Štefan)*. V tomto roku odviedol z takmer 15 ha vinohradov vinohradnícku dávku 20 okovov a šesť holieb vína.⁵⁹⁷ V roku 1648 bolo vyrubené hôrne aj Jánovej matke z viníc po jej nebohom manželovi, Osvaldovi. Z *Horeru (Horárov)*, z *Hundspanken (Huncpalky)* a *Nitrperegu (Prostrednej hory)* odviedla in natura hôrne tri okovy vína. Sedem viníc v tomto roku vlastnil aj Jánov brat Michal (*Eirbach (Narpochy)*, *Geldner (Gelnáre)*, *Horer (Horáre)*, *Hundspanken (Huncpalky)*, *Haffenberg (Holopereg)* a dve *Wimberg*), z ktorých odviedol hôrne osem a pol okovu.⁵⁹⁸

Jánov syn Ján Viser ml. pôsobil ako mestský rečník. Zaujímavosťou v súvislosti s ním je jeho dar 600 zlatých evanjelickému kostolu v Pezinku, ktoré poskytol na vyhotovenie nového organu. Na organe, ktorý sa zachoval do súčasnosti, sa nachádza aj erb rodu Viserovcov.⁵⁹⁹ V spisoch svätajurského magistrátu sa stretáme v 50. rokoch 17. storočia aj s Bartolomejom Viserom, ktorý sa tu spomína ako evanjelický farár v Pezinku.⁶⁰⁰

Viserovci uzavreli viacero výhodných manželstiev s najvýznamnejšími rodinami pezinskej society. Rodina Viserovcov bola prepojená aj s jednou z najvýznamnejších rodín malokarpatskej oblasti, s Vörösovcami. Sestra Jána Visera, Anna, sa vydala za Martina Vörösa. Spomínaný Ján Viser ml. sa oženil so Zuzanou Illenbeckovou, potom po druhýkrát s Magdou Guzichovou. Ján Juraj, jeho syn z prvého manželstva, ktorý sa uplatnil ako pezinský senátor a mešťanosta (1697 – 1699), sa v roku 1682 oženil s Annou Katarínou, druhou dcérou Alžbety Aurórovej a Joachima Erbera, taktiež pochádzajúceho

⁵⁹⁵ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 423.

⁵⁹⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1648, inv. č. 3495.

⁵⁹⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1674, inv. č. 3503.

⁵⁹⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1648, inv. č. 3495.

⁵⁹⁹ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 434.

⁶⁰⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Spisy II.*, 1638 – 1662, 28.4.1658, inv. č. 1253.2 SM 1658, kr. č. 68.

zo starej vinohradníckej a senátorskej rodiny. Dcéra Anna Mária sa vydala za Jána Zaunera. V roku 1702 po smrti Andreja, jediného syna Jonáša Illenbecka, spomínaní súrodenci z titulu príbuzenského zväzku s Jonášom Illenbeckom (boli jeho vnúčatá), a na základe jeho testamentu sa snažili získať Illenbeckovský majetok, ktorý však ako odúmrtý pripadol korune.⁶⁰¹ Ako posledný z rodu sa v Pezinku spomína Andrej Viser, Jánov syn z druhého manželstva. Dom Viserovcov sa v Pezinku nachádzal na Prešporskej ulici.⁶⁰²

4.2.29 Vörös

Jedným z najvplyvnejších rodov malokarpatskej oblasti boli Vörösovci. Armáles získali Valentín Vörös s manželkou Zuzanou, synmi Vavrincom a Jurajom a dcérami Juditou a Žofiou v roku 1637 od Ferdinanda III. V listine sa uvádza, že išlo len o udelenie erbú tejto modranskej vetve rodu za služby panovníkovi, pričom rodina už bola šľachtická.⁶⁰³

Valentín patril do významnej modranskej rodiny Weberovcov (boli to jeho strýkovia), ktorá sa prisťahovala do Modry už v 16. storočí. Valentín sa stal tak dedičom weberovského majetku, ako aj sociálneho statusu rodu. Jeho manželka zase pochádzala z nemenej významnej modranskej rodiny Roth. Zuzana sa spomína v súdnom spore s manželkou Michala Feketeho, Alžbetou Grandovičovou. Zuzana, zastupovaná prokurátorom Andrejom Mahlerom, protestovala proti predaju vinohradu *Fuchslajtne (Líščie stráne)* jej manželom spomínanej Alžbete.⁶⁰⁴ V predošlom roku bol totiž prejednávany súdny spor medzi Alžbetou z Modry a modranským richtárom Valentínom Vörösom v záležitosti dvoch viníc v modranskom chotári.⁶⁰⁵

Hneď po štúdiu na evanjelických lýceách vo Wittenbergu a Frankfurte nad Odrou sa Valentín v roku 1625 stal modranským protonotárom a postupne kariérne napredoval.⁶⁰⁶ Bol niekoľkonásobným richtárom a v 50. rokoch viackrát zastával aj funkciu mešťanostu.⁶⁰⁷ Umrel ako 71-ročný 11. februára 1670. Jeho synovia sa uplatnili ako notári v Pezinku aj vo Svätom Jure. Starší syn Vavrinec bol v roku 1662 pezinským protonotárom. Sobášil sa v Modre 20. mája 1659. Mladší syn Ján bol notárom vo Svätom Jure v roku 1684 a v Pezinku o rok neskôr. Oženil sa tiež v Modre 3. septembra 1664.⁶⁰⁸

V súvislosti s vinohradníctvom môžeme spomenúť list modranského mešťanostu a senátorov, že na žiadosť miestneho richtára zemana Valentína Vörösa a podľa zvyku mesta, tie vinice, ktoré sa neobrábajú sedem rokov a neplatí sa z nich vinohradnícke právo,

⁶⁰¹ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 179.

⁶⁰² PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 434.

⁶⁰³ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 441.

⁶⁰⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny – Doplnky*, 1498 – 1780, 1.11.1662, inv. č. S. 34.

⁶⁰⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 21.6.1661, inv. č. 187.

⁶⁰⁶ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 38.

⁶⁰⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1644 – 1753, inv. č. 349 – 355.

⁶⁰⁸ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 38.

prepadajú do vlastníctva mesta.⁶⁰⁹ Valentín hospodáril v modranskom chotári na viniciach vo vinohradníckych honoch *Altenberg (Stará hora)*, *Steinbach (Štampoch)*, *Fuchslajtne (Líščie stráne)*, *Wolfleiten (Bolflajtne)*, *Goldwergelt*, *Trausnit (Trávník)*, *Ungerberg (Uherské)*, *Rötl (Červenec)* a *Hackel*. Z ich celkovej výmery vyše sedem ha mu bolo v roku 1650 vymerané hôrne deväť a $\frac{3}{4}$ okovu, najviac z *Líščích stráni* jeden a $\frac{1}{4}$ okovu.⁶¹⁰ Jeho produkcia vína bola pomerne vysoká, keďže mu bol v roku 1649 vymeraný desiatok 20 a $\frac{3}{4}$ okovu a deväť holieb vína.⁶¹¹ Postupne však klesala, v roku 1675 odviedol ako desiatok len jeden a $\frac{1}{4}$ okovu a tri holby vína.⁶¹²

V pezinskom chotári obrábal vinice vo vinohradníckych honoch *Wimberg*, *Froshan (Froštále/Žabky)*, *Graczl (Gracle)* a *Leüitten (Lajtne)* spomínaný Valentínov syn, Vavrinec. V roku 1674 bol spolplatnený vinohradníckou dávkou tri a $\frac{1}{4}$ okovu.⁶¹³

Máme zmienky aj o Žigmundovi Vörösovi z Modry, ktorý dostal v roku 1666 od Leopolda I. milosť za spáchanú vraždu. Podľa investigačného protokolu z roku 1725 aj táto osoba patrila do modranskej vetvy rodu. Žigmund bol pravdepodobne tiež Valentínovým synom.⁶¹⁴ Pôsobil v mestskej rade, v roku 1687 ako mestský kapitán a v rokoch 1692 a 1693 ako richtár.⁶¹⁵ V listine slúžneho Bratislavskej stolice Jána Benčiča a prísediaceho Jána Paxiho ml., vydané v Trnave 5. decembra 1689, Žigmund spolu so Štefanom Jalkóciom vystupujú ako zástupcovia mesta. Obsahom svedectva je ich protest, podaný trnavskému richtárovi Mikulášovi Rastovi za neplatenie porcií z vinohradov a vína, ktoré vlastní trnavskí vinohradníci v modranskom chotári.⁶¹⁶ Podľa celokrajinského dikálneho súpisu z roku 1715 vlastnil v Modre jeden dom, jeden a pol gbelu polí a sedem kopáčov (0,19 ha) viníc.⁶¹⁷ Jeho vinice ležali vo vinohradníckych honoch *Hausenberg (?)*, *Wolfleiten (Bolflajtne)* a *Weissengründl (Biele hlíny)*. V roku 1750 z nich odviedol hôrne štyri a $\frac{3}{4}$ okovu a osem holieb, teda ich výmera bola 3,64 ha.⁶¹⁸ Ako jeden zo splnomocnených zástupcov mesta Modry, spolu s modranským mešťanostom Adamom Gilánim, senátorom Jánom Mildom a tribúnom Ľudu Danielom Valterstorfferom, sa spomína aj v roku 1733 vo svedectve Bratislavskej kapituly.⁶¹⁹

Ján Vörös bol členom svätójurskej vetvy rodu. Vo Svätom Jure pôsobil ako richtár i senátor. Oženil sa so sestrou Jána Juraja Schreiberera z Modry. Spomína sa napríklad v mandáte taverníka Imricha Erdődyho richtárovi, mešťanostovi a prísazným mesta Modry, aby vykonali exekúciu na majetku dedičov Estery Preslerovej, prvej manželky Jozefa Langa, kľučiaru grófký Márie Eleonóry Harrachovej, vdovy po grófovi Mikulášovi Pálfim. Jozef Lang totiž prehral pred dominikánskym súdom spor s Jánom Vörösom, ktorému

⁶⁰⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 17.5.1661, inv. č. 185.

⁶¹⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

⁶¹¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1649, inv. č. 5976.

⁶¹² MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1675, inv. č. 5499.

⁶¹³ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1674, inv. č. 3503.

⁶¹⁴ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 180.

⁶¹⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1644 – 1753, inv. č. 349 – 355.

⁶¹⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny – Doplnky*, 1498 – 1780, 5.12.1689, inv. č. S. 45.

⁶¹⁷ MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Modor.

⁶¹⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1750, inv. č. 5270.

⁶¹⁹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 5.1.1733, inv. č. 322.

neprávom odňal sudy za víno.⁶²⁰ Jeho produkcia vína sa pohybovala okolo 50 okovov ročne. V roku 1658 odviedol desiatok päť a pol okovu a v roku 1700 to bolo štyri a $\frac{3}{4}$ okovu a deväť holieb.⁶²¹ Desiatok odvádzať z pezinských viníc, ktoré ležali vo vinohradníckych honoch *Nitrpereg* (*Prostredná hora*), *Mügl* (*Nígle*), *Öden* alebo *Rosenberg* (*Ružová hora*) a *Krötl* (*Pivnička*). V roku 1674 z nich odviedol hôrne štyri a $\frac{1}{4}$ okovu a šesť holieb.⁶²²

Rodina Vörösovov mala väzby aj na Pezinok. Martin Vörös bol v roku 1643 mestským účtovníkom a v roku 1649 senátorom mestskej rady. Oženil sa s Annou, sestrou pezinského senátora Jána Visera. Syn Vavrinec sa po štúdiách na štrasburskej univerzite oženil v roku 1659 s Janou Salome, dcérou Adama Dreikera a v roku 1662 je uvedený ako pezinský protonotár. Syn Ján sa oženil s dcérou pezinského senátora Martiniho a pôsobil vo Svätom Jure ako notár.⁶²³ O Jurajovi Verschovi sa dozvedáme z kúpnej zmluvy, keď so svojou ženou Annou kúpili od mesta časť domu na Bratislavskej ulici (lat. *platea Posoniensis*). Pôsobenie Jána Vörösa ml. v Pezinku je doložené v rokoch 1682 – 1692.⁶²⁴

Medzi prešporskou šľachtou sa v polovici 17. storočia stretne s Margarétou Vörösovou, tiež aj ako Zeitlerovou, vdovou po cechmajstrovi bratislavského mäsiarskeho cechu Jánovi Wahnovi.⁶²⁵ Vörösovci v Prešporku vlastnili aj dom na Sedlárskej ulici, kde ich evidujeme v 18. storočí.⁶²⁶ Iný dom v Bratislave, na rohu Dlhej ulice a uličky vedúcej k Hlavnému námestiu, pôvodne patriaci vdove po mäsiarovi Matejovi Vatterovi, v roku 1659 predali Juraj Vörös zo svätajurskej línie rodu a jeho manželka Rozina Vatterová prešporskému mešťanovi Jánovi Paarovi, výrobcovi ihiel a kincov.⁶²⁷

4.2.30 Weber

Rodina Weberovcov sa do Modry presťahovala v 16. storočí. V roku 1582 sa stal Juraj Weber richtárom a Valentín Weber bol od roku 1591 členom mestskej rady. Valentín položil základy rodu, ktorého členovia počas celého 17. storočia ovládali mestskú správu v Modre a expandovali aj do susedných miest. Niekedy v roku 1590 bol Valentín nobilitovaný a podľa dokumentov súdneho sporu s rodinou Weber zastával funkcie v mestskej správe až do roku 1586.⁶²⁸ Valentín bol v roku 1605 zvolený modranským richtárom.⁶²⁹

⁶²⁰ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 22.3.1685, inv. č. 247.

⁶²¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov z vína*, 1658, inv. č. 3558, 1700, inv. č. 3585.

⁶²² MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register dávok z viničného práva*, 1674, inv. č. 3503.

⁶²³ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 38.

⁶²⁴ PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 441. V roku 1692 sa spomína ako pezinský mešťan v súvislosti s ustanovením svojho prokurátora kanonika Jána Veseleja. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Listiny*, 1511 – 1830, 18.8.1692, inv. č. 160.

⁶²⁵ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 140.

⁶²⁶ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 145.

⁶²⁷ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 191.

⁶²⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Súdny spor s rodinou Weber*, inv. č. 2247.

⁶²⁹ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 36.

Syn Valentín ml. bol od roku 1614 až do svojej smrti v roku 1529 členom mestskej rady. Post modranského richtára zastával v roku 1615. Druhý syn Juraj pôsobil v rokoch 1613 a 1621 ako správca pezinskej tridsiatkovej stanice. Správcovstvo dostal ako odškodnenie od panovníka, keďže jeho otec požičal mestečku peniaze na výkup zo zálohu. Časť tejto dlžnej sumy amortizoval v zmysle privilégia z roku 1615 panovník. Juraj bol aj členom modranskej mestskej rady. Začiatkom 40. rokov 17. storočia bol mestským kapitánom, ale zastával aj nižšie funkcie, napríklad v roku 1632 post mestského komorníka.⁶³⁰ Zomrel v roku 1645. S jeho dcérou Evou sa oženil pezinský senátor a richtár Jonáš Illenbeck, najvýznamnejší člen Illenbeckovského rodu.

Valentín Weber bol veľmi podnikavý. Tak ako šľachta, ktorá sa snažila pri hospodárení s modranskými vinicami využívať svoje šľachtické práva a tak sa odbremeniť od platenia rôznych dávok a poplatkov, snažil sa Valentín priblížiť k tomuto vzoru, spoločensky i hospodársky. Pravdepodobne na základe svojho ekonomického zázemia bol povýšený do šľachtického stavu. Svoj majetok zveľaďoval často podvodne a bezohľadne, na úkor druhých. V častých sporoch o majetky mal vždy lepšiu pozíciu, a to najmä vďaka svojmu bohatstvu. Jeho vplyv prerástol aj vo vedení mesta. Napríklad v roku 1655 Ostrihomská kapitula vydala na základe mandátu Ferdinanda III. z 25. augusta 1655 svedectvo o výpovediach svedkov v spore medzi mestom Modra a rodinou Weber z Modry, v záležitosti pôžičky 100 zlatých, ktorú mesto splatilo Weberovcom odpustením vinohradníckeho práva a ďalších peňažných dávok, a napriek tomu Weberovci žiadali vrátenie pôžičky.⁶³¹

Valentín Weber je typickým predstaviteľom skupiny vplyvných zemanov, ktorí svojím postavením a bohatstvom vytvárali samostatnú skupinu v rámci mestskej society. Vlastnili rozsiahle majetky, boli oslobodení od platenia vinohradníckych dávok a poplatkov a zastávali najvýznamnejšie funkcie v rámci mestskej správy.⁶³²

Ako člen mestskej rady však zneužíval mestské peniaze, preto bol aj svojej funkcii v mestskej rade pozbavený. V čase Bočkajovho povstania sa postavil proti mestskej rade a zvolený magistrát zosadil a vytvoril nový zo svojich prívržencov. Modrania sa dožadovali ochrany od kráľa, ktorý odkázal záležitosť preriešiť na taverníckom súde. Ten spor ukončil až v roku 1612. Weber bol vykázaný z mesta a zbavený celého majetku, ktorý prepadol mestu.⁶³³ Zachovaný je súpis a ohodnotenie majetku Valentína Webera, ktorý prináša množstvo informácií o živote mestského patriciátu. Mesto ohodnotilo jeho dolný dom zvaný *Mauerwerckh* s pivnicou na 720 zlatých, stredný dom na 380 zlatých a horný dom aj s pivnicou na 715 zlatých. Tieto domy boli poschodové.⁶³⁴

Iná členka rodu Weber, Margaréta Weberová, sa vydala za prešporského mešťana Michala Schöpffela, pôvodom z Rače. Žili v Bratislave v dome na rohu Bielej a Michalskej ulice.

⁶³⁰ DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elít na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720, s. 37 – 38.

⁶³¹ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, 21.9.1655, inv. č. 176.

⁶³² LEHOTSKÁ, Darina. *Dejiny Modry 1158 – 1958*, s. 39.

⁶³³ Rozličné zápisy v radných protokoloch, týkajúcich sa tohto sporu, boli usporiadané do jednotného celku v šiestich krabiciach pod názvom *Weberiana*. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Listiny*, 1439 – 1785, inv. č. 2247.

⁶³⁴ DUCHOŇ, Michal. „Maličký statek, který mi pan buh propustil“. Dom a domácnosť malokarpatských mešťanov v 17. storočí vo svetle testamentov a pozostalostných inventárov, s. 58.

Ich potomkovia (Wolfgang, Michal a Zuzana) žili v Bratislave aj Svätom Jure.⁶³⁵ Podľa súpisu prešporského obyvateľstva z roku 1624 vlastnila polovicu domu na Zámočnickej a Michalskej ulici v Bratislave Zuzana Weberová, vtedy už vdova po Štefanovi Köglovi.⁶³⁶ Neskôr sa vydala za Andreja Segnera. Jej syn z prvého manželstva Wolfgang býval v Prešporku. V roku 1619 – 1626 pôsobil v Bratislave ako mestský obilník (nem. *Traidtkastner*), ale neskôr odišiel žiť do Modry, kde vlastnil majetky svojej matky Zuzany. Uplatnil sa tu v mestskom senáte (1646 – 1648).⁶³⁷ V roku 1655 sa stal dokonca richtárom, no v tomto roku aj zomrel.⁶³⁸ Súpis obyvateľstva z roku 1650 zaznamenáva v Bratislave aj Mateja Webera, ako obyvateľa domu na Židovskej ulici, klobučníka a najskôr príbuzného Gašpara Webera, cechmajstra prešporských krajčírov.⁶³⁹

S Juditou Weberovou sa v roku 1666 oženil Martin Matulovič ml., svätajurský mešťan a šľachtic, vtedy ešte ako mydlársky učeň. Najstaršie zmienky o rode Matulovičovcov pochádzajú z konca 16. storočia z Nitrianskej stolice. Do Svätého Jura sa rodina presťahovala v 30. rokoch 17. storočia. Martin Matulovič st., ktorý študoval na trnavskom jezuitskom gymnáziu, podľa zápisov z matriky pôvodne žil na Dubovej, až potom vo Svätom Jure. Po štúdiách sa spomína ako svätajurský mešťan. Zaručili sa za neho v marci roku 1638 M. Martinus a A. Bidermann.⁶⁴⁰ Získal nobilitáciu listinou z 5. mája 1638 od kráľa Ferdinanda III., aj s jeho manželkou Dorotou Svingarovou a ich potomkami. Sobášny záznam označuje za matku spomínaného Martina ml. Eufrozínu, čo znamená, že jeho otec bol pravdepodobne viackrát ženatý. Martin ml. sa na konci roka 1699 vysťahoval do Modry, kde ho prijali za mešťana.⁶⁴¹ Uplatnil sa aj v mestskej správe, keď zasadal v senáte, bol aj mestským kapitánom a kostolným otcom (nem. *Kirchenvater*) evanjelickej farnosti v Modre. S Justínou Weberovou mal dvoch synov, Martina a Jána.⁶⁴²

Ako vinohradníkov evidujeme v Modre viacerých Weberovcov. V roku 1649 odvedli desiatok z vína z modranských vinohradov Ján Weber – jeden a $\frac{3}{4}$ okovu a tri holby a vdova Juraja Webera – 24 a $\frac{3}{4}$ okovov a deväť holieb, teda jej produkcia vína bola v tomto roku podstatne vyššia, ako v prípade Jána.⁶⁴³ O rok neskôr sa v súvislosti s odvodom hôrneho spomína len Jánova vdova. Z vinohradu *Viereckl (Firigle)* odvedla vinohradnícku dávku pol okovu a osem holieb. V tomto roku odvedli hôrne $\frac{1}{4}$ okovu a štyri holby aj Modrania Andrej Weber z vinohradu *Schreckenberk (Šarkaperky)* a Matej Weber z vinice, ležiacej v tom istom vinohradníckom hone, ktorá bola ale vo vlastníctve Trnavčana Lukáša Webera. Matej bol však vlastníkom aj iných viníc, vo vinohradníckych

⁶³⁵ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 142.

⁶³⁶ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 125.

⁶³⁷ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 219.

⁶³⁸ DUCHOŇ, Michal. *Rodinné väzby v prostredí mestských elit na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720*, s. 38.

⁶³⁹ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*, s. 219.

⁶⁴⁰ Informácia od Petry Pospechovej. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 615.

⁶⁴¹ Informácia od Petry Pospechovej. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnica mestského magistrátu*, inv. č. 352, fol. 338a.

⁶⁴² PONGRÁCZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*, s. 258 – 259.

⁶⁴³ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína, 1649*, inv. č. 5976.

honoch *Kogl (Kúgel)*, *Weissengründl (Biele hlíny)*, *Schreckenberĝ (Šarkaperky)*, *Schnauden (Šnavdy)*, *Rosenberg (Ružová hora)* a *Riesl (?)*. Z ich celkovej výmery 1,11 ha mu bola stanovená vinohradnícka dávka jeden a pol okovu, najvyššia z vinice *Kogl (Kúgel)* – pol okovu a osem holieb.⁶⁴⁴ Desiatok z vína odviedol napríklad v roku 1649 štyri okovy a šesť holieb.⁶⁴⁵ V roku 1675 v registri desiatkov z vína figurujú Ján Weber, ktorý odviedol šesť holieb vína zo svojej produkcie, Andrej Weber s tromi holbami vína a Krištof Weber s dvanástimi holbami vína.⁶⁴⁶ V roku 1700 sa Krištofova produkcia vína podstatne zvýšila, keďže mu bol vymeraný desiatok štyri a $\frac{3}{4}$ okovu a deväť holieb.⁶⁴⁷ V druhej polovici 18. storočia sa stretneme s Weberovcami ako vinohradníkmi aj v pezinskom prostredí. V roku 1751 im bol vymeraný desiatok dvanásť holieb vína z celkovej produkcie dva okovy.⁶⁴⁸

⁶⁴⁴ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register dávok za vinohradnícke právo*, 1650, inv. č. 5170.

⁶⁴⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1649, inv. č. 5976.

⁶⁴⁶ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1675, inv. č. 5499.

⁶⁴⁷ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Register desiatkov z vína*, 1700, inv. č. 6023.

⁶⁴⁸ MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Register desiatkov z vína*, 1751, inv. č. 5128.

ZÁVER

Hospodársko-sociálne pomery malokarpatského obyvateľstva v 16. a 17. storočí ovplyvňovalo niekoľko faktorov. Jedným z najdôležitejších bola osmanská expanzia a s ňou spojené vojnové udalosti, ktorých priamym dôsledkom boli stále sa zvyšujúce vojenské náklady a daňové zaťaženie ľudu. Do uhorských dejín 17. storočia vtlačili svoju pečať aj stavovské povstania proti panovníckej habsburskej moci, presadzujúcej centralizáciu a rekatolizáciu krajiny, z ktorých niektoré sa priamo dotkli slobodných kráľovských miest Modry, Pezinka a Svätého Jura.

Na periférii mocenských bojov a veľkých politických, kultúrnych, sociálnych a náboženských zmien v krajine, paradoxne Modra, Pezinok a Svätý Jur zažívali svoje zlaté obdobie. V prvej polovici 17. storočia dosiahli postavenie slobodných kráľovských miest, čo im zabezpečilo hospodársky i demografický rast. I v tomto období bolo charakteristickým a vysoko produktívnym odvetvím hospodárstva v malokarpatskom regióne vinohradníctvo. Dokonca ho môžeme označiť za hlavný determinujúci prvok a symbol miest, ležiacich na upätí Malých Karpát. Osmanská expanzia eliminovala aktivity konkurenčných vinohradníckych lokalít, ležiacich v južných častiach Uhorska. Z tohto dôvodu sa v malokarpatskom regióne kumulovala potreba zvýšenia produkcie, či už z hľadiska dopytu na trhu alebo aj napríklad kvôli zásobovaniu vojsk vínom.

Aby sme mohli porovnať hospodársko-spoločenský vývoj jednotlivých malokarpatských miest, považovali sme za vhodné zaoberať sa problematikou mestskej správy. Preukázali sme, že v Modre, ktorá sa dokázala vymaniť z poddanského postavenia skôr než Pezinok a Svätý Jur, sa budovala samospráva intenzívnejšie. Samospráva mestečiek Pezinka a Svätého Jura, ktoré boli spravované záložnými zemepánmi v rámci rovnomenných panstiev, bola až do získania štatútu slobodného kráľovského mesta značne obmedzená. Štúdiom prameňov sme zistili, že predovšetkým svätøjurská správa bola omnoho menej diferencovaná, než v modranskom alebo peziňskom prostredí.

Druhú kapitolu sme venovali vinohradníckej organizácii, ktorú sme v skúmaných lokalitách podrobili komparácii. Vinohradnícke právo, spísané do vinohradníckych štatútov, vo všetkých troch malokarpatských mestách zaraďujeme do skupiny vinohradníckych poriadkov tzv. západoslovenskej pentapolitany slobodných kráľovských miest – okrem Modry, Pezinka a Svätého Jura aj miest Bratislavy a Trnavy. Všetky majú pôvod v bratislavskom vinohradníckom poriadku. Toto perecké právo prinášalo do feudálneho poľnohospodárstva nové pokrokové prvky, predovšetkým neobmedzené dispozičné právo vinohradníka vo vzťahu k vinohradníckej pôde, ktoré bolo magistrátom rešpektované. V konečnom dôsledku takto organizované vinohradníctvo poskytovalo lepšie podmienky, a teda aj vyššie zisky, nielen samotným vinohradníkom, ale aj vrchnosti. Dohľad nad dodržiavaním ustanovení, zakotvených vo vinohradníckom poriadku, mal vinohradnícky úrad, v Modre personálne tvorený dvomi vinohradníckymi majstrami, v Pezinku a vo Svätom Jure jedným peregom, a zborom prísediacich. V tejto kapitole sme ponúkli analýzu práv a povinností jednotlivých predstaviteľov úradu. Prišli sme k záveru, že v konečnom dôsledku perecké úrady boli výkonným orgánom mesta vo veciach vinohradníckych, avšak bez väčších právomocí.

V súvislosti s organizáciou vinohradníctva v malokarpatských mestách musíme vyzdvihnúť nemecký element. Nemeckí hostia sa v malokarpatskej oblasti zaslúžili o vznik vinohradníctva tzv. mestského typu. Pristáholci tu nadviazali na svoje domáce tradície a už od 13. storočia je zrejmé, že vinohradníctvo sa tu priaznivo vyvíjalo po kvantitatívnej stránke. Dochádzalo k podstatnému zahusteniu lokalít s vysadenými vinohradmi, ale zároveň sa prejavovalo ako progresívne aj z pohľadu kvalitatívnych ukazovateľov. Hlavným znakom vinohradníctva mestského typu je orientácia produkcie na trh. Preto malokarpatské vinohradníctvo môžeme vnímať ako špecializované odvetvie, ktoré z pohľadu organizácie a právnych noriem malo charakter remesla.

Vinohradníctvo v nami sledovanom období predstavovalo hlavný zdroj príjmov malokarpatského obyvateľstva, čo sa významnou mierou prejavilo vo všetkých sférach politického, kultúrneho i spoločenského života. Skúmaním dejín vinohradníckych miest Modry, Pezinka a Svätého Jura, môžeme sledovať vývojové trendy vinohradníctva v malokarpatskej oblasti, ktoré prechádzalo fázami rozvoja, prosperity, stagnácie, či úpadku v dôsledku či už hospodársko-spoločenských zmien, politických udalostí alebo prírodných vplyvov.

Pre poznanie kvantitatívnej stránky vinohradníctva a vinárstva existuje množstvo prameňov najmä daňového a účtovného charakteru, ktoré sme využili pri spracovaní tretej kapitoly. Skúmali sme dávkové zaťaženie miestnych vinohradníkov – odvody vinohradníckej dávky – hôrneho, ďalej cirkevného desiatku z vína, pri ktorom môžeme sledovať aj množstvo celkovej produkcie vína miestnych vinohradníkov, a tiež poplatky cudzincov, teda vinohradníkov, obrábajúcich vinice v modranskom, pezinskom alebo svätajurskom chotári, pochádzajúcich z iných obcí alebo miest. V Modre sa v najväčšej miere presadili Trnavčania, vo Svätom Jure alebo v Pezinku to boli zase bratislavskí vinohradníci. Výskum preukázal, že najväčšie plochy vinohradníckej pôdy boli obrábané v Modre, najmenšie vo Svätom Jure. I keď v sledovanom období zaznamenávame pokles vo veľkosti rozlohy vinohradníckej pôdy, nebol zvlášť výrazný.

Koncom 17. storočia je preukázateľný výrazný pokles produkcie vína miestnych vinohradníkov. V tomto období vrcholila tzv. malá doba ľadová, ktorá sa spájala s výrazným ochladením. Súčasne bolo obyvateľstvo v tomto čase najviac daňovo zaťažené. Kombinácia náročného daňového zaťaženia obyvateľstva a neúrody zapríčinila zmenu v sociálnych pomeroch. Dochádzalo k poklesu produkcie vína, ktorý sa však neprejavoval v mestách rovnako. Najviac stratil Svätý Jur. Modra a Pezinok si aj na prelome storočí udržiavali vo výrobe vína pomerne vysokú úroveň, na čom mali zásluhu aj vinohradníci z okolitých obcí a miest, najmä z Bratislavy a z Trnavy.

Od 18. storočia produkcia vína na slovenskom území vo všeobecnosti výrazne klesala, či už v súvislosti so stratou sliezkych trhov, kam smerovali značné množstvá malokarpatských vín alebo vďaka konkurenčnému lacnejšiemu, najmä od 19. storočia rozšírenému nápoju, pivu. Takisto klesal aj počet vinohradníkov, ktorých príjem plynul výlučne z vinohradníckej činnosti. Naopak stúpal počet držiteľov viníc, pričom sa výmera vinice na jedného vlastníka zmenšovala. Stále častejšie sa vinohradníctvo kombinovalo s remeslom, neskôr v súvislosti s rozvojom kapitalizmu, so živnosťami a hlavne robotníckym zamestnaním. Mnoho vinohradov zaniklo, spustlo alebo muselo byť nahradených novým viničom v dôsledku nákazy vinnej révy fyloxérou koncom 19. storočia.

Postupne tak vinohradníctvo strácalo svoj existenciálny význam pre miestnu komunitu a nadobúdalo skôr význam lokálny a symbolickú hodnotu, ktorá sa prejavovala v akejsi spriaznenosti členov tejto spoločnosti, v uvedomelosti historickej súdržnosti a pôvodu spoločenstva, ako aj vytvorenia autostereotypnej definície malokarpatských miest.

Cieľom monografie bolo zhromaždiť dostatok informácií, na základe ktorých by sme vedeli pochopiť a zachytiť životom pulzujúcu spoločnosť malokarpatských vinohradníckych miest v priebehu jedného storočia. K tomu prispel aj čiastočný genealogický výskum vybranej vzorky mešťanstva – patriciátu, ako aj sledovanie hospodárskych aktivít a pôsobenia jednotlivých členov významných malokarpatských rodín v rámci mestskej správy, ktoré sme zaradili do poslednej kapitoly.

Bolo preukázané, že táto vrstva spoločnosti bola prevažne evanjelického vierovyznania a vlastnila rozsiahle výmery vinohradníckej pôdy, ako aj nehnuteľnosti v intraviláne miest. Bohatá vrstva pôvodných šľachtických rodín, alebo neskôr nobilitovaných mešťanov, sústredila správu malokarpatských miest do svojich rúk. Spríbuznení mešťania častokrát obsadzovali aj súbežne funkcie richtára a mešťanostu, pričom v inom roku si tieto úrady vymenili. Rovnako je vidieť, že tento sociálno-politický status mal aj dedičný charakter. Osobnými a rodinnými vzťahmi boli previazané aj rodiny pôsobiace na najvyšších postoch všetkých troch malokarpatských miest. Popri rodoch spojených s modranskými a predovšetkým pezinskými rodinami, nakoľko mestá Pezinok a Svätý Jur sa po niekoľko storočí delili o rovnakú históriu, svätajurské rodiny využívali ekonomické postavenie mesta, charakteristického prosperujúcim vinohradníctvom, ako aj relatívnu blízkosť Svätého Jura k Bratislave a spájali sa aj s príslušníkmi bratislavskej mestskej elity.

Na prelome 17. a 18. storočia sledujeme postupné vytrácanie sa niektorých zo starých patricijských rodín, či už v dôsledku rekatolizácie, častých vojen, chorôb, epidémií, alebo prirodzenej migrácie. Naopak, vo väčšej miere sa presadzuje inteligencia. V časoch rekatolizácie v priestore Malých Karpát silnela aj katolícka šľachta, čo prinieslo zmeny najmä v Modre, nakoľko tunajšia šľachta bola hlavne protestantská. Následne mali katolíci a evanjelici v mestskej rade paritné zastúpenie. V úrade richtára a mešťanostu sa príslušníci oboch skupín striedali.

Metodologické postupy, ktoré sme použili pri výskume sociálnych a hospodárskych pomerov v malokarpatských mestách, so zameraním sa na vinohradnícke aktivity miestnych obyvateľov, v kombinácii s ďalšími archívnymi prameňmi, napríklad historicko-geografického charakteru, ktorých spracovanie sme pre limitovaný rozsah diela museli opomenúť, ponúkajú do budúcnosti široké možnosti uplatnenia v ďalšom výskume. Vhodným nástrojom pre uloženie, zachovanie a v budúcnosti tiež prezentovanie zhromaždených dát tohto charakteru sú geografické informačné systémy. Spoločne so záujmom o kultúrnu krajinu priniesli do vedeckej obce nové možnosti skúmania vývoja krajiny ako takej. Hodnotenie vývoja krajiny a hľadanie súvislostí s jednotlivými hospodársko-spoločenskými udalosťami naprieč storočiami, umožňuje vnímať krajinu ako celok, v časopriestorovom rozmere, a v konečnom dôsledku lepšie identifikovať charakter a limity jej súčasnej podoby.

Príloha č. 1 Edícia vybraných archívnych prameňov k dejinám mestskej a
vinohradníckej správy malokarpatských miest

Artikule.

Artikuly a prísaha novoprijatého mešťana slobodného kráľovského mesta Pezinka. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Kniha prísah*, inv. č. 1585, s. 97 – 100, kr. č. 107.

Artikule,

ktere sa Gedenmu každemu, kdiž sa do Susedstwa tohoto Slobodneho a Kralowskeho Mesta Pesinka prigima, prečitagu, a nowo prigatemu Susedowi na takovichsto tesne zachowawany widawagu.

Po prwe: Gedenkaždi, kdo w temto Slobodnem, a Kráľowskem Meste do Susedstwa sa prigat žáda, powinnen gest s Počátkem Bohabognost pred sebu mat, Bohu Čest a Chválu nadewšecko skládat, Geho Gasnosti Korunuwanemu Kráľowi, a Kragini werni až do Smrti posustáwat.

Po Druhe: Pánom Richtarowi, Pudmistrowi, Haitmanowi a wšeckemu Slávnemu Uradu Hodnost, Uctiwost a Poslusnost preukazowat tak, že kedikolwek neb we Dne, aneb wnoci od Panow Richtara, Pudmistra, a Haitmana we Wecach, tohoto Slobodneho Mesta sa dotikagicich, bi powolani bol tehdi bez wseckeho Pomeškana pred nich sa ustanowit, a čo sebe uložene, aneb zwerene bude, to uplne ku Koncu priwest powinni gest.

Po trete: Kdiž bi wolačo takeho w Meste, aneb wen z Mesta počul, widel, aneb zmerkuwal, čobi temuto Slobodnemu Mestu na Obtíženi, a na Škodu služilo, powinnen gest to hnedki swogeg Wrchnosti oznamit, a nakolko bude moct, Slawnemu Mestu prisluchagice Práwa hagit.

Po Štwrte: Kdiž bi sa do wolagakeho po Cestach s Chodenim Spogčeneho Kupectwa a Handluwana odewzdal, na ten krát Susedski od Mita winimagici List pod pečadu tohoto Slobodneho Mesta gemu sa widá, sice tim ale Spůsobem, abi on takowi druhemu nepožičal, ani nikomu s takowim od Mita k Ozlobodenosti nenapomahal, pod takoweho Listu Stratena, a mimo teho esče ai ineg peneziteg pokuti uložena.

Po páte: w čas wogni, a inich búrliwich prihodách, kdiž bi takowe Geho Gasnost Korunuwaneho Kráľa a Kragnu našu prenasleduwali, a potrebne bi bolo i toto Slobodne Mesto branit, podla sweg Poddanskeg Powinnosti a Wernosti podlužen gest na Roskaz sweho Wice Hadnada⁶⁴⁹ hnedki zbrognu Ruku pred neho sa ustanowit, Geho Gasnost Kráľowsku, Kragnu a wedla tich i toto Slobodne Mesto, ze Žiwota seho Obetuwáním, a Krwi sweg Prelitim bránit, a obhaguwat.

Prisaha

Ga N. N. prisaham Bohu wsechmohucemu, nerozdilneg Trogice Otcu, Sinu, i Duchu swatemu, Blahoslaweneg Panni Marie, a wsem Božim Swatim: že gá teto mne predložene a prečitane Articule we wšeckich gegich Punktoch a Záwirkách tesne zachowawat, Geho Gasnosti Korunuwanemu Kráľowi, a Kragne werni až do Smrti pozustawat, Geho Gasnost Kráľowsku, a Kragnu Uhersku w Každé Prihode a príležitosti, ano i žiwota

⁶⁴⁹ Preškrtnuté slová „wice Hadnada” a nadpísané slová „Pana mestskeho Hajtmana”.

meho Obetuwanim, a Krwi meg prelitim chránit, tohoto Slobodneho Mesta Práva hágit, Panom Richtarowi, Pudmistrowi, Haitmanowi, i celemu Slawnemu Uradu w šecku Čest, Poctiwost, a Poslušnost preukazawat chcem⁶⁵⁰. Tak mne Boh pomahag, Blahoslawena Panna Maria, a wsecci Boži Swati, Amen.

⁶⁵⁰ Nadpísané slová „a budem“.

Prísaha richtára slobodného kráľovského mesta Modry.

MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, inv. č. 1308, s. 186.

Ego N. N. Iuro per DEUM vivum Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, Sanctam et individuum Trinitatem, Beatam Virginem Mariam, omnes Sanctos, et Electos DEI. Qvod Ego Sacratissimae Caesareo Regiae Apostolicae Majestati Mariae Theresiae Dominae, Dominae Clementissimae, Augustissimo item Romanorum Imperatori, et Corregenti Iosepho Secundo Sacrae dein Regni Hungariae Coronae, et Liberae huic, Regiaeque Civitati Modrensi in omnibus fidelis ero, universaque Ejusdem Civitatis Iura, et Privilegia tam ipsemet observabo, qvam et per alios observari faciam, manutenebo, et conservabo, Secreta Civitatis, et edis Magistratualis nemini revelabo, omnibus coram me causantibus, et in omni Negotio, qvodka ad Officium meum pertinebit absqve ullo Personarum Divitum Scilicet et paupeorum respectu, prece, Proemio, Favore, Timore, Odio, Amore, aut Complacentia, remotis, et postpositis prout Secundum DEUM et ejus Iustitiam faciendum cognovero, Ius et Iustitiam pro posse meo ompendam, Viduas item et Orphanos in justis suis Iuribus conservabo, et protegam. Pro Commmodo praedictae Civitatis publico promovendo, ac Damno avertendo totis Viribus adlaborabo, Sic me DEUS adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti, et hoc Sanctum DEI Evangelium.

Prísaha mešťanostu slobodného kráľovského mesta Pezinka.

MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Kniha prísah*, inv. č. 1585, s. 3, kr. č. 107.

Én N. esküzöm az Atya, Fiú, Sz. Lélek, tellyes Szent Haromságnak egy bizony Istennek (Hogyezen Szabadkirály Bazin Városa Polgár Mesterségnek Tiztire váartatoán, a Nemes Városnak mindennémü Oeconomiáját, is Tiztemet illető Iavait, Iővendelmit és Hasenait, tellyes erőmél tehességeruén Tanács bélé Tiztembenisigatán, és hivén el járok, és sem barátsságert, avagy gyűlölségből, ivigységből, sem pedig ajándékérs, avagy más tekéntetből senkire hanics vogot, Itéletet és Tervéns nem mondok, hanem csak az agy Igasságot tekéntemés a mellyes a Városnak Privilegiumás, Igalssagit, is titkait, sem titkon, sem nyilván, az kiknek nem illik meg nem jelentem, sőt inkább a Városnak minden dolgaiban igaz is héo leszek, és az Városbéliekes Igasságokban selolgamak igazgatásas, egyet értvén Biró Urammal, és az több Tanács béli Collega Uraimekkal el követni, és oltalmazni Fogom. Istem. Isten engem ugységellyen, és öző Szent Evangeliuma.

Iuramentum Capitanei Civitatis – Ejusdem Bohemicum.

Prísaha mestského kapitána slobodného kráľovského mesta Pezinka.

MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Kniha prísah*, inv. č. 1585, s. 7, kr. č. 107.

Ga N. ustanoweni Hajtman, tohoto Slobodneho a Kralowskeho Mesta Pezinka, prisaham Bohu Otczy, Synu, ý Duchu Swatemu, Swateg ý nerozdilneg Trogiczý y wssem Božim Swatim že ga wtemto mem Powolani, a Uradje na zawiraný Bran, Messkych na Wartí, Quartile, na wsseligake Možnosti meg, bedliwu Starost, a Opatrnost miti, a zle Čžinicich podla sweho Prowinený trestati, a pokutowatý, tak ý skrze quartili Forssponti, a priprahi wedle dobreho Swedomi me sprawedliwe dispositie čžiniti budem, wtem aný dari Bažni pratestwa aneb hnew, wsseckich Weczach werne a prawedliwe pokracžowati budem, Tak mý Pán Buch pomahag (a wsseczky Božy Swatý).

Prísaha senátorov – členov vnútornej mestskej rady slobodného kráľovského mesta Pezinka. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Kniha prísah*, inv. č. 1585, s. 7, kr. č. 107.

Ga N. Prisaham Bohu Ozctý, Sýnu, y Duchu Swatemu, Swateg, ý nerozdilneg Trogiczý (y wssem Božim Swatim) že ga wtemto mem Uradje Sprawedliwe, a werne pokračowat budem, a neprehledagice wtem aný dari, hnew, pratelstwo ý nepratelstwo, na žadneho falessnu voxu aneb prawo ne wipowim, toliko len sprawedliwost prehlednem; podla toho Slawneho Mesta potagebnosti žadnemu komubi neprináležilo nezgawim, a neoznamim, než radneg we swich Slobodach podla sprawedliwosti zachowati a ochranowati žadami Panu Richtarowi wsseckich weczach poslussni, a powolni biti chczem, a slibugem. Tak mi Pan Buch pomahag (a wssetczy Bozký Swatý).

Iuramentum Tribuni Plebis.

Prísaha tribúna ľudu slobodného kráľovského mesta Pezinka.

MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Kniha prísah*, inv. č. 1585, s. 11, kr. č. 107.

Ego N. Iuro per DEUM vivum, Trinum, et unum, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum (Beatam Dei Genitricem Virginem Mariam, et omnes Sanctos) Nomine et Persona tum mea, cum etiam totius Communitatis, quod quandocunqve, et quotiescunqve per Dominum Iudicem, et Magistrum Civium vocatus, et admonitus fuero, in omnibus condecens rebus juxta Officii mei exigentiam, iisdem Donationibus morem geram, cum itaqve bonum respicientia Negotia, cum Inclyto Senatu cointelligendo administrabo, et universa ejusdem Secreta, concligno Silentio retinebo. Sic me DEUS adjuvet, et Sancta DEI Evangelia.

Iuramentum Sexaginta Virorum.

Prísaha rady šesťdesiatich – členov vonkajšej mestskej rady slobodného kráľovského mesta Modry.

MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, inv. č. 1308, s. 93.

Ga N. N. prisaham Bohu Otcy, Bohu Sinu, Bohu Duchu Swatemu, Blahoslaweneg Panni Parie, á wssem božim swatim: ze ga prigati mezi Ssestdesatniku, proty Meskim Slobodam á Obecnemu narizeni nelen wnagmenssem se protiwit nebudem, ale radneg wkazdeg príležitosty obhajowati á zastawati, Slawni pak Magistrat za mogu predstavenu Wrchnost uznawati, ctity, á gemu poslussnim biti; Užitki á Duchodki Meske wedle možnosti meg napomahati, á rozssiriti, á ne snich utrhati, skodi odwratiti hcem: tagne Zwery zadnemu newigewim; Slowem tak se držatbudem, gako na dobreho poctiweho á werneho Ssestdesatnika swečy á naleži. Tak mi Pan Buch pomahag, et cet.

Prísaha vinohradníckych majstrov slobodného kráľovského mesta Modry.
MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, inv. č. 1308, s. 588.

Ja N. prisaham, Panu Bohu, Bohu Otczy, Bohu Sinu, a Bohu Duchu Svatemu, Svateg NeRozdzielneg Trogicz⁶⁵¹ a Panom Radnim, tohoto Slobodneho, a Kralovského Mesta Modry, že ga wuradgie mogim Perczkem, czokolwech urad ten gsebu⁶⁵² prinesze, a wsobe docsahuge, ze šeczku silu, tak wednie, gak wnoczy, wernie, bez šecsku fales slubity, a se zachovaty; obecne osohy patryty, a wseligakeg schody, we winohradoch odevratyt, wedla moge wedomosty, a możnosty, czo memu uradu se doticze, delaty budem: Hudobnemu, gak Bohatemu, Preszpolnich⁶⁵³ gako, tak i Domaczim, wedla spravedlivosty Pravo viszlovim; nitz proty Mestkeg slobody, a obiczay, protyvne zacznem; a czokolvek Perczkem Praveg tagemnosty budu, zadnemu nevihlaszim. Do Winohraduch⁶⁵⁴ hodnich, a pocztivich Hagniku szvim csaszem usztanovit ne zanecham. A slovem gednim to seczko delaty budem, czokolwech Pocztivemu, Wernemu, Peregu, a na Winohradu Spravedlivemu, Usztanovenemu Riktarovi, sveczy, a Nalezzy; Tak mnia Pan Buch pomahay; A gehu Svateg Evangelium.⁶⁵⁵

⁶⁵¹ Na ľavom okraji dopísané slová „preblahoslaweneg Pany Marie, y vssem Božym Swatym“.

⁶⁵² Na ľavom okraji dopísané slová „podle skrze Slawneho Magistratu pod mesku Pečatku widanu Instructiu, gakošto starssý Perek (gakosto Bagsiczer)“.

⁶⁵³ Chyba v slove – správne „Preszpolnim“.

⁶⁵⁴ Dopísané slová na ľavom okraji „a do Pola“.

⁶⁵⁵ Text je ukončený znakom kríža.

Prísaha prísediacich pereckého úradu slobodného kráľovského mesta Modry.
MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, inv. č. 1308, s. 589.

Ga N. Priszaham, Panu⁶⁵⁶ Bohu, Bohu⁶⁵⁷, Otczi⁶⁵⁸, Bohu⁶⁵⁹ Sinu, á Bohu⁶⁶⁰ Duchu Szvatemu, Potom Panu Riktarovi, Panu Pudmistrovy, á Szesczkim Panom Radnim, tohoto slobodneho, á kralovszkeho Mesta Modry, ze ga, Pocztiveg⁶⁶¹ Pravge⁶⁶² Perczkeg⁶⁶³ werni, spravedlivi, á poszluszny priszedicy budeme⁶⁶⁴, á nebudeme⁶⁶⁵ prehlidevat⁶⁶⁶, Pratseltzvy, Hnev, á nebo Daryich⁶⁶⁷, á Preszpolnim, gako i k zdegsim, á neb Domaczim, wsecskich Pravak⁶⁶⁸, na Pomocz, á Pocztiveg Obtzy, osou⁶⁶⁹ opatrit⁶⁷⁰, á⁶⁷¹ vszecukeg skodi, gak⁶⁷² mogeg mosznosty bude sue ukazovat chranity⁶⁷³, i szeczke tagemnosty wsóbe derzaty budem⁶⁷⁴; Á to seczko uczinim, czo kolvek wernemu, spravedlivemu, á Poszlusznemu, Poctiveg Perecskeg Praveg⁶⁷⁵ Proszegiczimu szveczy, á Nalezzy. Tak mnia Pan Buch Pomahag, á ich gehu Szvateg Evangelium⁶⁷⁶.

⁶⁵⁶ Preškrtnuté slovo.

⁶⁵⁷ Preškrtnuté slovo a nadpísané slovo „Otcí“.

⁶⁵⁸ Preškrtnuté slovo.

⁶⁵⁹ Preškrtnuté slovo.

⁶⁶⁰ Preškrtnuté slovo.

⁶⁶¹ Písmeno „g“ preškrtnuté a nadpísaná slabika „ho“.

⁶⁶² Písmeno „ge“ preškrtnuté a nadpísané písmeno „a“.

⁶⁶³ Písmeno „g“ preškrtnuté a nadpísané *ho*.

⁶⁶⁴ Písmeno „e“ preškrtnuté.

⁶⁶⁵ Písmeno „e“ preškrtnuté.

⁶⁶⁶ Slabika „de“ preškrtnutá a nadpísaná slabika „at“.

⁶⁶⁷ Písmeno „ch“ preškrtnuté.

⁶⁶⁸ Písmeno „k“ opravené na písmeno „ch“.

⁶⁶⁹ Písmeno „u“ opravené na písmeno „ch“.

⁶⁷⁰ Preškrtnuté slovo a nadpísané slová „hledat chczem“.

⁶⁷¹ Preškrtnuté slovo.

⁶⁷² Preškrtnuté slovo a nadpísané slovo „wedle“.

⁶⁷³ Preškrtnuté slová „bude sue ukazovat chranity“.

⁶⁷⁴ Slová „szeczke tagemnosty wsóbe derzaty budem“ podčiarknuté.

⁶⁷⁵ Slová „Poctiveg Perecskeg Praveg“ podčiarknuté.

⁶⁷⁶ Slová „á ich gehu Szvateg Evangelium“ prečiarknuté.

Prísaha hájníka slobodného kráľovského mesta Modry.

MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Kniha prísah a inštrukcií*, inv. č. 1308, s. 579.

Ga N. N. Prissaham Bohu Otczy, Bohu Synu, Bohu Duchu Swatemu, Trogiczy Swateg nerozdilneg⁶⁷⁷ že ga narizeny hagnik k winohradum tohoto Slobodneho a Kralowskeho mesta Modry, a z naležitu pilnosity wedňie y w noczy wernye a sprawedliwe yak domaczych, tak prespolnych winohrady hagity a braňty⁶⁷⁸ zlodęgow žadnych neprihlidagicz nadari, praťelstwy, hnew a zawisť neprepustim, nibež⁶⁷⁹ radegy gestlybi (...) ⁶⁸⁰ popadnuly na skodach, a ge dowesty nemohly, Panom Peregom neprodleňe chceme⁶⁸¹ oznamity, žadneho nastrogu, aneb znameny na chodniczych klásty podwodňe nebudeme: Samy take potajemne Owotczy zadneho prodawaťy a wina chcet nebudeme, any manželki a dietkam nassym⁶⁸² nedopustime. Tak nam⁶⁸³ Pan Buh pomaheg y geho Swate Evangelium⁶⁸⁴ a seczy Boži swaty.

⁶⁷⁷ Na pravom okraji dopísané slová „Blahoslaweneg Panny Marie a wsem Bozim swatim”.

⁶⁷⁸ Nadpísané slovo „budem”.

⁶⁷⁹ Preškrtnuté slovo a nadpísané „ňech”.

⁶⁸⁰ Preškrtnuté a nečitateľné slovo.

⁶⁸¹ Preškrtnuté slovo.

⁶⁸² Preškrtnuté slovo.

⁶⁸³ Preškrtnuté slovo „nam“ a nadpísané „mne“.

⁶⁸⁴ Preškrtnuté slová „y geho Swate Evangelium”.

Príloha č. 2 Prehľad mestských úradníkov – richtárov, mešťanostov a vinohradníckych majstrov v Modre, Pezinku a Svätom Jure v rokoch 1650 – 1750 (podľa zápisníc mestských magistrátov, relácií kráľovských komisárov a pereckých kníh)⁶⁸⁵

⁶⁸⁵ MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1644 – 1753, inv. č. 349 – 355. MV SR, ŠABA, pM, MMP, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1617/1618 – 1737/1738, inv. č. 241 – 256. MV SR, ŠA BA, pM, MSJ, *Zápisnice mestského magistrátu*, 1618 – 1622 – 1790, inv. č. 613 – 651. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Relácie kráľovských komisárov*, 1644 – 1648, 1663, 1684 – 1689, 1690 – 1700, 1701 – 1715, 1716 – 1728, 1740, 1753, inv. č. 349 – 355, kr. č. 103. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Relácie kráľovských komisárov*, 1648 – 1676, 1676 – 1692, 1693 – 1694, 1709 – 1733, 1733 – 1738, 1734 – 1746, 1738 – 1751, inv. č. 616 – 622. MV SR, ŠA BA, pM, MMM, *Zápisnice vinohradníckych majstrov*, 1661 – 1782, 1721 – 1782, inv. č. 643, 644. MV SR, ŠA BA, pM, MMJ, *Perecké protokoly*, 1663 – 1761, 1763 – 1795, 1796 – 1820, inv. č. 954 – 956. MV SR, ŠA BA, pM, MMP, *Protokoly a pozemkové knihy vinohradov*, 1589 – 1713, 1714 – 1814, 1779 – 1832, 1812 – 1936, inv. č. 355 – 358.

Richtári 1650 – 1750

Rok	Modra	Pezinok	Svätý Jur
1650	Ján Marthius	?	Eliáš Baldauf
1651	Ján Marthius	?	Štefan Motyčka
1652	Jeremiáš Wollusch	?	Štefan Motyčka
1653	Jeremiáš Wollusch	Ján Viser	Pavol Takáči
1654	Jeremiáš Wollusch	Ján Viser	Pavol Takáči
1655	Wolfgang Kögl	Tomáš Tabrer	Wolfgang Gilligh
1656	Valentín Vörös	Tomáš Tabrer	Wolfgang Gilligh
1657	Juraj Luckner	Tomáš Tabrer	Wolfgang Gilligh
1658	Juraj Luckner	?	Pavol Takáči
1659	Jeremiáš Wollusch	Ján Viser	Pavol Takáči
1660	Jeremiáš Wollusch	Ján Viser	Alexander Segner
1661	Valentín Vörös	Tomáš Tabrer	Wolfgang Gilligh
1662	Valentín Vörös	Ján Viser	Štefan Kečkéš
1663	Michal Sixt	Tomáš Tabrer	Štefan Kečkéš
1664	Jeremiáš Wollusch	Ján Viser	Alexander Segner
1665	Jeremiáš Wollusch	?	Alexander Segner
1666	Michal Sixt	Jonáš Illenbeck	Pavol Tutzentaller st.
1667	Michal Sixt	Jonáš Illenbeck	Pavol Tutzentaller st.
1668	Michal Sixt	Jonáš Illenbeck	Štefan Kečkéš
1669	Michal Sixt	Ján Viser	Štefan Kečkéš
1670	Daniel Schreiber	?	Michal Petenada
1671	Daniel Schreiber	?	Michal Petenada
1672	Michal Sixt	?	Konrád Hueber
1673	Michal Sixt	?	Fridrich Graussel
1674	Ján Segi	Štefan Dolocký	Fridrich Graussel
1675	Ján Segi	?	Fridrich Graussel
1676	František Thedi	?	Fridrich Graussel
1677	Matej Pongráč	?	Matej Neuman

1678	Matej Pongrác	?	Matej Neuman
1679	František Thedi	?	Fridrich Graussel
1680	František Thedi	?	Juraj Očkaj
1681	František Thedi	?	Juraj Očkaj
1682	Juraj Kudlik	?	Matej Neuman
1683	Juraj Kudlik	?	Matej Neuman
1684	Martin Zuschrotter	?	Matej Neuman
1685	Andrej Boghárdy	?	Fridrich Graussel
1686	Andrej Chmelius	?	Fridrich Graussel
1687	Andrej Boghárdy	?	Fridrich Graussel
1688	Martin Kuzmič	?	Jakub Eröss
1689	Juraj Kudlik	?	Jakub Eröss
1690	Michal Obeslaj	?	Fridrich Graussel
1691	Michal Obeslaj	?	Fridrich Graussel
1692	Žigmund Vörös	?	Pavol Kaidači
1693	Žigmund Vörös	?	Pavol Kaidači
1694	Bernard Pamhakerl	?	Pavol Kaidači
1695	Štefan Jalkóci	?	Pavol Kaidači
1696	Bernard Pamhakerl	Mikuláš Duchoň	Pavol Kaidači
1697	Bernard Pamhakerl	Mikuláš Duchoň	Juraj Schultz
1698	Štefan Jalkóci	Mikuláš Urbini	Juraj Schultz
1699	Bernard Pamhakerl	Mikuláš Urbini	Ján Nagl
1700	Bernard Pamhakerl	František Richter	Ján Nagl
1701	Krištof Schedius	František Richter	Ján Henrich Gilligh
1702	Štefan Jalkóci	František Hegi	Ján Henrich Gilligh
1703	Štefan Jalkóci	František Hegi	Ján Henrich Gilligh
1704	Krištof Schedius	?	Pavol Kaidači
1705	Ján Juraj Lender-shammer	?	Pavol Kaidači
1706	Ján Juraj Lender-shammer	?	Pavol Kaidači

1707	Ján Juraj Lender-shammer	?	Ján Ramstorffer
1708	Ján Juraj Lender-shammer	?	Štefan Kečkész
1709	Krištof Schedius	Samuel Majtáni	Štefan Kečkész
1710	Krištof Schedius	Joachim Erber	Pavol Kaidači
1711	Ján Juraj Schreiber	?	Pavol Kaidači
1712	Ján Juraj Schreiber	?	Rudolf Málík
1713	Ján Juraj Schreiber	?	Rudolf Málík
1714	Ján Juraj Schreiber	Michal Hirsch	Pavol Kaidači
1715	Pavol Torkoš	František Richter	Pavol Kaidači
1716	Ján Juraj Schreiber	Gašpar Ernei	Rudolf Málík
1717	Ján Juraj Schreiber	?	Rudolf Málík
1718	Juraj Miklošek sr.	?	Pavol Kaidači
1719	Juraj Miklošek sr.	?	Pavol Kaidači
1720	Ján Juraj Schreiber	?	Rudolf Málík
1721	Ján Juraj Schreiber	?	Rudolf Málík
1722	Peter Gilláni	Juraj Horlander	Pavol Kaidači
1723	Peter Gilláni	František Richter	Pavol Kaidači
1724	Ján Juraj Schreiber	?	Štefan Schücz
1725	Ján Juraj Schreiber	?	Štefan Schücz
1726	Juraj Miklošek sr.	?	Pavol Kaidači
1727	Juraj Miklošek sr.	?	Pavol Kaidači
1728	?	?	Štefan Schücz
1729	?	Pavol Ordli	Štefan Schücz
1730	Henrich Wipacher	?	Ján Juraj Köller
1731	Juraj Miklošek sr.	?	Ján Juraj Köller
1732	Ján Alagovič	?	Ján Andrej Gilligh
1733	Ján Alagovič	?	Ján Andrej Gilligh
1734	?	?	Ján Juraj Schrott
1735	?	?	Ján Juraj Schrott
1736	Henrich Rabenzeiffer	?	Ján Andrej Gilligh

1737	Henrich Rabenzeiffer	?	Ján Andrej Gilligh
1738	Juraj Miklošek sr.	?	Ján Juraj Schrott
1739	?	?	Ján Juraj Schrott
1740	Adam Giláni	?	Krištof Segner
1741	Adam Giláni	?	Krištof Segner
1742	Juraj Miklošek sr.	?	Krištof Segner
1743	Juraj Miklošek sr.	?	Krištof Segner
1744	Ján Ferdinand Husty	?	Ján Andrej Gilligh
1745	Ján Ferdinand Husty	?	Ján Andrej Gilligh
1746	Ján Alagovič	?	Matej Pocnik
1747	Ján Alagovič	?	Matej Pocnik
1748	Samuel Krištof Schedius	?	Krištof Segner
1749	Samuel Krištof Schedius	?	Krištof Segner
1750	Ján Alagovič	?	Ján Juraj Köller

Mešťanostovia 1650 – 1750

Rok	Modra	Pezinok	Svätý Jur
1650	Valentín Vörös	?	Ján Molitor
1651	Juraj Luckner	?	Wolfgang Gilligh
1652	Juraj Luckner	?	Wolfgang Gilligh
1653	Valentín Vörös	?	Ján Molitor
1654	Valentín Vörös	?	Ján Molitor
1655	Jeremiáš Wollusch	?	Alexander Segner
1656	Michal Marthus	?	Martin Dörr
1657	?	?	Martin Dörr
1658	Valentín Vörös	Jonáš Illenbeck	Ferdinand Turk
1659	Michal Sixtius	Zachariáš Duchoň	Ferdinand Turk
1660	Michal Sixtius	?	Pavol Tutzentaller
1661	Michal Marthus	?	Pavol Tutzentaller
1662	Jeremiáš Wollusch	?	Konrád Hueber
1663	Jeremiáš Wollusch	?	Konrád Hueber
1664	Daniel Schreiber	?	Michal Petenada
1665	Daniel Schreiber	?	Michal Petenada
1666	Jeremiáš Wollusch	Wolfgang Ofner	Ján Tutzentaller
1667	Jeremiáš Wollusch	?	Ján Tutzentaller
1668	?	?	Konrád Hueber
1669	?	Ján Šentej	Konrád Hueber
1670	?	?	Ján Tutzentaller
1671	?	?	Ján Tutzentaller
1672	?	?	Jakub Wolf
1673	?	?	Jakub Wolf
1674	Ján Eypelthauer	?	Jakub Wolf
1675	?	?	Jakub Wolf
1676	?	?	Jakub Wolf
1677	?	?	Ján Tutzentaller
1678	?	?	Ján Tutzentaller

1679	Daniel Schreiber	?	Jakub Wolf
1680	Daniel Schreiber	?	Fridrich Graussel
1681	Daniel Schreiber	Štefan Dolocký	Fridrich Graussel
1682	Daniel Schreiber	?	Fridrich Graussel
1683	František Thedi	?	Jakub Wolf
1684	František Thedi	?	Jakub Wolf
1685	Martin Zuschrotter	?	Ján Henrich Gilligh
1686	Michal Sixtius	?	Ján Henrich Gilligh
1687	Ján Marthius	?	Ján Henrich Gilligh
1688	Ján Marthius	?	Štefan Kečkéš
1689	Ján Mayer	?	Štefan Kečkéš
1690	Ján Mayer	?	Ján Griff
1691	Ján Marthius	?	Ján Griff
1692	Alexander Thedi	?	Ján Henrich Gilligh
1693	Alexander Thedi	?	Ján Henrich Gilligh
1694	Krištof Schedius	?	Ján Henrich Gilligh
1695	Bernard Pamhakerl	?	Ján Henrich Gilligh
1696	Krištof Schedius	Juraj Scholl	Ján Henrich Gilligh
1697	Krištof Schedius	Ján Juraj Viser	Ján Henrich Gilligh
1698	Bernard Pamhakerl	Ján Juraj Viser	Ján Romsterfer
1699	Krištof Schedius	Ján Juraj Viser	Pavol Tutzentaller
1700	Krištof Schedius	František Hegi	Ján Romsterfer
1701	Bernard Pamhakerl	František Hegi	Ján Romsterfer
1702	Bernard Pamhakerl	Ján Vörös	Ján Romsterfer
1703	Bernard Pamhakerl	Ján Vörös	Krištof Dörr
1704	Štefan Jalkóci	?	?
1705	Štefan Jalkóci	?	?
1706	Pavol Torkoš	?	?
1707	Pavol Torkoš	?	?
1708	Pavol Torkoš	?	?
1709	Bernard Pamhakerl	?	Pavol Kaidači

1710	Ján Marthius	?	Andrej Tutzentaller
1711	Bernard Pamhaket	?	Andrej Tutzentaller
1712	Bernard Pamhaket	?	Ján Romsterfer
1713	Bernard Pamhaket	?	Ján Romsterfer
1714	Ján Juraj Lender-shammer	Joachim Erber	Štefan Kečkés
1715	Ján Juraj Lender-shammer	Mikuláš Duchoň	Štefan Kečkés
1716	Pavol Torkoš	Štefan Rigo	Šimon Kaberhel
1717	Peter Giláni	František Hegi	Šimon Kaberhel
1718	Ján Juraj Schreiber	Joachim Erber	Ján Wolfgang Gilligh
1719	Ján Juraj Schreiber	Joachim Erber	Ján Wolfgang Gilligh
1720	Juraj Miklošek sr.	?	Martin Pavlovič
1721	Juraj Miklošek sr.	Adam Radovič	Martin Pavlovič
1722	Erhard Henul	?	Ján Wolfgang Gilligh
1723	Erhard Henul	?	Ján Wolfgang Gilligh
1724	Juraj Miklošek sr.	?	Ján Juraj Köller
1725	Juraj Miklošek sr.	Juraj Hagen	Ján Juraj Köller
1726	Ján Juraj Schreiber	?	Ján Andrej Gilligh
1727	Ján Juraj Schreiber	?	Ján Andrej Gilligh
1728	?	?	Ján Juraj Köller
1729	?	?	Ján Juraj Köller
1730	Ján Alagovič	?	Ján Andrej Gilligh
1731	Ján Alagovič	?	Ján Andrej Gilligh
1732	Erhard Henul	?	Martin Buček
1733	Adam Giláni	?	Juraj Schrott
1734	?	?	Juraj Sontagh
1735	?	?	Juraj Sontagh
1736	?	?	Ján Juraj Köller
1737	Ján Alagovič	?	Ján Juraj Köller
1738	Žigmund Vörös	?	Ján Andrej Gilligh
1739	?	?	Ján Andrej Gilligh

1740	Ján Alagovič	?	Ján Juraj Köller
1741	Ján Alagovič	?	Ján Juraj Köller
1742	Žigmund Vörös	?	Ján Juraj Köller
1743	Žigmund Vörös	?	Ján Juraj Köller
1744	Ján Alagovič	?	Ján Juraj Köller
1745	Ján Alagovič	?	Ján Juraj Köller
1746	Ján Ferdinand Husty	?	Krištof Segner
1747	Ján Ferdinand Husty	?	Krištof Segner
1748	Ján Alagovič	?	Andrej Pavlovič
1749	Ján Alagovič	?	Andrej Pavlovič
1750	Ján Ferdinand Husty	Andrej Košovič	Andrej Pavlovič

Vinohradnícki majstri 1650 – 1750

Rok	Modra	Pezinok	Svätý Jur
1650	Juraj Mahr, Martin Zuschrotter	Leonard Zeyling	Osvald Wallusch
1651	Juraj Mahr, Martin Zuschrotter	Leonard Zeyling	Osvald Wallusch
1652	Ján Schreibeldar, Martin Zuschrotter	Leonard Zeyling	?
1653	Ján Schreibeldar, Martin Sontagh	Ján Ausser	Pavol Neustefner
1654	Martin Sontagh, Krištof Grabner	Ján Ausser	Pavol Greiss
1655	Martin Sontagh, Krištof Grabner	Ján Ausser	Pavol Greiss
1656	Juraj Mahr, Martin Sontagh	Leonard Zeyling	Jakub Schuller
1657	Martin Sontagh, Vavrinec Gross	Leonard Zeyling	Ján Haass
1658	Juraj Mahr, Daniel Wollusch	Leonard Zeyling	Ján Haass
1659	Vavrinec Gross , Daniel Wollusch	Juraj Wittig	Ján Haass
1660	Juraj Mahr, Abrahám Labrovič	Juraj Wittig	?
1661	Juraj Mahr, Daniel Wollusch	Matej Kelderer	Henrich Schringer
1662	?	Matej Kelderer	Michal Stöckl
1663	Juraj Mahr, Daniel Wollusch	Leonard Zeyling	Michal Stöckl
1664	?	Martin Gross	Michal Stöckl
1665	Matej Miško, Daniel Wollusch	Martin Gross	Michal Stöckl
1666	Matej Miško, Michal Zuschrotter	Martin Gross	Ján Lieser
1667	Juraj Mahr, Ján Reidinger	Matej Hagen	Matej Willert

1668	?	Matej Hagen	Matej Willert
1669	?	Matej Hagen	Matej Willent
1670	?	Martin Gross	Michal Neummiller
1671	?	Martin Gross	Pavol Lockeman
1672	?	Juraj Gietl	Pavol Lockeman
1673	?	Juraj Gietl	Pavol Lockeman
1674	?	Juraj Gietl	Ján Raffai
1675	?	Juraj Gietl	Ján Raffai
1676	?	Matej Hagen	Ján Raffai
1677	Juraj Mahr, Andrej Möhler	Matej Hagen	Michal May
1678	?	Štefan Conezič	Michal May
1679	?	Juraj Gietl	Pavol Lockeman
1680	Martin Vitaloš, František Lenzič	Juraj Gietl	Pavol Lockeman
1681	?	Juraj Gietl	Pavol Lockeman
1682	?	Juraj Gietl	Pavol Lockeman
1683	?	Juraj Gietl	Pavol Lockeman
1684	Andrej Zuschrotter, Martin Vitaloš	Ján Taschner	Pavol Tutzentaller
1685	Andrej Zuschrotter, Martin Vitaloš	Ján Taschner	Pavol Tutzentaller
1686	Michal Obeslaj, Matej Lejský	Ján Taschner	Štefan Bradtwisser
1687	Matej Lejský, Martin Vitaloš	Ján Taschner	Pavol Tutzentaller
1688	Matej Lejský, Martin Vitaloš	Ján Taschner	Pavol Tutzentaller
1689	Ján Kappl, Tomáš Šmikalik	Ján Taschner	Pavol Tutzentaller
1690	Ján Kappl, Tomáš Šmikalik	Samuel Markušovič	Juraj Mahr
1691	Ján Kappl, Tomáš Šmikalik	Samuel Markušovič	Juraj Mahr

1692	Ján Kappl, Tomáš Šmikalik	Juraj Schricht	Juraj Mahr
1693	Martin Vitaloš, Kristián Duscher	Andrej Pellion	Matej Zauner
1694	Martin Kuzmič, Kristián Duscher	Andrej Pellion	Matej Zauner
1695	Martin Kuzmič, Kristián Duscher	?	Juraj Perger
1696	Juraj Krištof Reinhard, Martin Vitaloš	Jakub Cesnakovič	Juraj Perger
1697	Juraj Krištof Reinhard, Martin Vitaloš	Martin Bohunický	Juraj Mahr
1698	Juraj Krištof Reinhard, Martin Vitaloš	?	Andrej Raibacher
1699	Martin Vitaloš, Kristian Duscher	Eliáš Gross	Samuel Vino
1700	Martin Vitaloš, Kristian Duscher	Juraj Schricht	Samuel Vino
1701	Kristian Duscher, Martin Veselý	Eliáš Gross	?
1702	Martin Veselý, Štefan Schreyer	Eliáš Gross	Juraj Mahr
1703	Juraj Krištof Reinhard, Martin Vitaloš	?	Matej Zauner
1704	Ján Nádašdi, Kristian Jung	Ján Hrdina	?
1705	Ján Nádašdy, Juraj Zuschrotter	Ján Hrdina	?
1706	Juraj Zuschrotter, Martin Kuzmič	Juraj Kapler	?
1707	Juraj Zuschrotter, Martin Kuzmič	?	?
1708	Michal Prey, Martin Kuzmič	Jakub Hudth	?
1709	Michal Prey, Martin Kuzmič	?	?

1710	Michal Prey, Martin Kuzmič	Štefan Harty	?
1711	Michal Prey, Martin Kuzmič	?	Peter Neuman
1712	Michal Prey, Martin Kuzmič	?	Peter Neuman
1713	Martin Kuzmič, Bernard Miško	?	Peter Neuman
1714	Martin Kuzmič, Daniel Miško	Dávid Leger	Ferdinand Wiedenbeck
1715	Martin Kuzmič, Daniel Miško	Dávid Leger	Ferdinand Wiedenbeck
1716	Martin Kuzmič, Daniel Misko	Juraj Brezovský	Peter Neuman
1717	Andrej Richter, Ján Schneider	Juraj Brezovský	Vavrinec Mahr
1718	Michal Obeslaj, Michal Prey	Ján Fiala	Vavrinec Mahr
1719	Juraj Miklošek jr., Michal Prey	Ján Fiala	Vavrinec Mahr
1720	Daniel Misko sr., Juraj Miklošek jr.	Michal Blümlhueber	Vavrinec Mahr
1721	Daniel Misko sr., Juraj Miklošek jr.	Michal Blümlhueber	Vavrinec Mahr
1722	Andrej Richter, Ján Schneider	Michal Blümlhueber	Vavrinec Mahr
1723	Andrej Richter, Ján Schneider	Ján Hauffl	Vavrinec Mahr
1724	Andrej Richter, Krištof Fabian	Juraj Brucker	Ján Wittig
1725	Krištof Fabian, Štefan Schreyer	Krištof Hueber	Ján Wittig
1726	Krištof Fabian, Andrej Richter	Adam Hlaváč	Tobiáš Fürst
1727	Tomáš Macovič, Andrej Richter	Adam Hlaváč	Tobiáš Fürst

1728	Ján Mayer, Daniel Walterstorpfer	Zachariáš Hauser	Vavrinec Mahr
1729	Daniel Walterstorpfer, Daniel Mayer	Zachariáš Hauser	Vavrinec Mahr
1730	Fridrich Fabian, Daniel Walterstorpfer	Andrej Hauffl	Ján Wittenbeck
1731	Fridrich Fabian, Daniel Walterstorpfer	Andrej Hauffl	Ján Wittenbeck
1732	Ján Zelenay, Ján Kröpffl	Ján Schoman	Zachariáš Wasz, František Hlavatý ako pomocný majster
1733	Ján Kröpffl, Ján Zelenay	Ján Schoman	Zachariáš Wasz, František Hlavatý ako pomocný majster
1734	Ján Kröpffl, Ján Zelenay	Ján Fiala	Zachariáš Wasz, František Hlavatý ako pomocný majster
1735	Andrej Richter, Ján Zelenay	Ján Fiala	Zachariáš Wasz, Matej Grieg ako pomocný majster
1736	Daniel Walterstorpfer, Ján Zelenay	Matej Rothmaister	Zachariáš Wasz, Matej Grieg ako pomocný majster
1737	Ján Kröpffl, Ján Juraj Gašpár	Matej Rothmaister	František Hlavatý, Ján Grieg ako pomocný majster
1738	Ján Kröpffl, Ján Báthovič	Michal Blümlhueber	František Hlavatý
1739	Ján Báthovič, Daniel Miško	?	Verzeignuss Mahr, Krištof Engelhorth ako pomocný majster
1740	Juraj Chmelius, Daniel Miško	Matej Stominger	František Hlavatý
1741	Daniel Miško, Juraj Chmelius	?	František Hlavatý

1742	Juraj Chmelius, Michal Hecler	Pavol Oreli	František Hlavatý
1743	Ján Köver, Jozef Hasička	Pavol Oreli	Ján Wittenbeck
1744	Jozef Hasička, Jakub Hecler	Pavol Oreli	Ján Wittenbeck
1745	Ján Zelenay, Jakub Hecler	Juraj Šmogrovič	Ján Wittenbeck
1746	Juraj Eypthauer, Ján Zelenay	?	František Hlavatý
1747	František Vaňur, Juraj Eypthauer	Andrej Majdl	František Hlavatý
1748	František Vaňur, Juraj Eypthauer	Matej Stominger	Andrej Prunner
1749	Ján Palkovič, Ján Juraj Schnirer	Matej Stominger	Andrej Prunner
1750	Ján Palkovič, Ján Juraj Schnirer	Ján Brdar	František Hlavatý

ZOZNAM POUŽITÝCH ARCHÍVNÝCH PRAMEŇOV

Edície prameňov

RICHTEROVÁ, Mária. *Pramene k dejinám viničného (pereckého) práva v Malokarpatskej oblasti v 15. – 20. storočí*. Bratislava : b. v., 1978. 193 s.

Inventáre

DUCHOŇ, Michal – NOVÁKOVÁ, Mária. *Magistrát mesta Pezinka. Inventár. V. zväzok. Účtovná agenda, mapy a plány, pečatidlá, 1606 – 1923*. Modra : Štátny okresný archív v Pezinku so sídlom v Modre, 2013. 145 s.

DUCHOŇ, Michal. *Magistrát mesta Pezinka. Inventár. IV. zväzok. Daňová pokladnica, 1604 – 1921*. Modra : Štátny archív v Bratislave, pobočka Modra, 2007. 143 s.

NOVÁKOVÁ, Mária. *Spisy Magistrátu mesta Svätý Jur – základný rad. Čiastkový inventár. I. diel (1575 – 1638)*. Modra : Štátny archív v Bratislave, pobočka Modra, 2006. 154 s.

NOVÁKOVÁ, Mária. *Spisy Magistrátu mesta Svätý Jur – základný rad. Čiastkový inventár. II. diel (1639 – 1662)*. Modra : Štátny archív v Bratislave, pobočka Modra, 2007. 183 s.

NOVÁKOVÁ, Mária. *Spisy Magistrátu mesta Svätý Jur – základný rad. Čiastkový inventár. III. diel (1663 – 1669)*. Modra : Štátny archív v Bratislave, pobočka Modra, 2008. s. 187.

POSPECHOVÁ, Petra – TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Pezinka. Inventár. III. zväzok. 1559 – 1922*. Modra : Štátny okresný archív v Pezinku so sídlom v Modre, 2002. 115 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Jura pri Bratislave. Inventár. I. zväzok. Listiny, administratívne a súdne agendy, 1439 – 1922*. Modra : Štátny okresný archív Bratislava – vidiek, 1983. 192 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Jura pri Bratislave. Inventár. II. zväzok. Účtovná a daňová agenda, pečatidlá, mapy a plány, 1573 – 1922*. Modra : Štátny okresný archív Bratislava – vidiek, 1983. 491 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Jura pri Bratislave. Inventár. II. zväzok. Účtovná a daňová agenda, pečatidlá, mapy a plány, 1573 – 1922*. Modra : Štátny okresný archív Bratislava – vidiek, 1983. 491 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Modry. Inventár. I. zväzok. Listiny, administratívne a súdne agendy, 1439 – 1922 (1937)*. Modra : Štátny okresný archív Bratislava – vidiek, 1986. 157 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Modry. Inventár. III. zväzok. Účtovné písomnosti, 1605 – 1922*. Modra : Štátny okresný archív Bratislava – vidiek, 1988. 362 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Modry. Inventár. IV. zväzok. Daňové písomnosti, 1575 – 1921, poddanská obec Kráľová, 1636 – 1770 (1858), pečatidlá, 1607 – 19. stor.* Modra : Štátny okresný archív Bratislava – vidiek, 1989. 269 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Modry. Inventár. Listiny – Doplnky, 1439 – 1780*. Modra : Štátny okresný archív Bratislava – vidiek, 1988. 50 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Modry. Inventár. Listiny, 1439 – 1785*. Modra : Štátny okresný archív Bratislava – vidiek, 1985. 127 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Pezinka 1559 – 1922 (1922). Inventár. II. zväzok*. Modra : Štátny okresný archív v Pezinku so sídlom v Modre, 2001. 205 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Magistrát mesta Pezinka. Inventár. Listiny, 1511 – 1830*. Modra : Štátny okresný archív v Modre, 1993. 115 s.

Archívne pramene

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, Magistrát mesta Jura pri Bratislave:

Perecké protokoly, 1663 – 1761, 1763 – 1795, 1796 – 1820, inv. č. 954 – 956.

Registre desiatkového vína, 1620 – 1666 – 1797, inv. č. 5124 – 5137; 1627, inv. č. 5138a.

Registre hôrneho, 1650, 1675, 1700, 1725, 1750, inv. č. 4294, 4319, 4344, 4369, 4390.

Relácie kráľovských komisárov, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, Magistrát mesta Modry:

Kniha prísah a inštrukcií, 1607 – 1643, inv. č. 1308.

Kniha prísah a inštrukcií, 1609 – 1643, inv. č. 1307.

Kniha štatútov, 1617 – 1664, inv. č. 1296.

Pamätná kniha mestiečka Modry, 1586 – 1606 (1652), inv. č. 338.

Register porcií cudzincov, 1699/1700, inv. č. 6410.

Registre dávok za vinohradnícke právo, 1650, 1675, 1700, 1725, 1750, inv. č. 5170, 5195, 5220, 5245, 5270.

Registre desiatkov z vína, 1609 – 1750, inv. č. 5952 – 6072.

Registre poplatkov cudzincov za rez viniča, oberačku a sklad vína, 1606 – 1607 – 1775, inv. č. 6369 – 6403

Relácie kráľovských komisárov, 1644 – 1753, inv. č. 349 – 355, kr. č. 103.

Zápisnice mestského magistrátu, 1644 – 1648, 1663, 1684 – 1689, 1690 – 1700, 1701 – 1715, 1716 – 1728, 1740 – 1753, inv. č. 349 – 355.

Zápisnice vinohradníckych majstrov, 1661 – 1782, 1721 – 1782, inv. č. 643, 644.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, Magistrát mesta Pezinka:

Kniha prísah, inv. č. 1585, kr. č. 107.

Protokoly a pozemkové knihy vinogradov, 1589 – 1713, 1714 – 1814, 1779 – 1832, 1812 – 1936, inv. č. 355 – 358.

Registre dávok z viničného práva, 1648, 1674, inv. č. 3495, 3503.

Registre desiatkov z vína, 1641 – 1729, inv. č. 3557 – 3587.

Registre k zápisniciam mestského magistrátu, 1714 – 1730, inv. č. 246 – 248.

Súpis poplatkov za víno, ktoré platili cudzí vinohradníci majúci vinice v pezinskom chotári, 18. storočie, inv. č. 3588 – 3605.

Testamenty, 1640 – 1649, testament Jána Kelnera, 1643, inv. č. 1537.

Testamenty, 1730 – 1737, testament Jána Turčana, 1727, inv. č. 1544.

Testamenty, 1740 – 1749, testament Anny Gullovej, 1740, inv. č. 1545.

Testamenty, 1740 – 1749, testament Jakuba Golliga, 1746, inv. č. 1545.

Testamenty, 1740 – 1749, testament Sofie Golligovej, 1740, inv. č. 1545.

Zápisnice mestského magistrátu, 1694 – 1704, inv. č. 245.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, Magistrát mesta Svätého Jura:

Zápisnice mestského magistrátu, 1648 – 1751, inv. č. 616 – 622.

Zápisnice vinohradníckych majstrov, 1663 – 1761, inv. č. 954.

Dostupné na internete

MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Bazin [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbазisokonline.hu/adatbазis/az-1715_-evi-orszag-osseiras>.

MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Modor [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbазisokonline.hu/adatbазis/az-1715_-evi-orszag-osseiras>.

MNA, Adatbázisok, Az 1715. évi országos összeírás. Szent György [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbазisokonline.hu/adatbазis/az-1715_-evi-orszag-osseiras>.

MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Bozin [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1720_-evi-orszagosszeiras>.

MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Modor [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1720_-evi-orszagosszeiras>.

MNA, Adatbázisok, Az 1720. évi országos összeírás. Szent György [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné na internete: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1720_-evi-orszagosszeiras>.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Monografie

BENKOVÁ, Eva. *Vinohradníctvo na panstve Červený Kameň v ranom novoveku*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK, 2017. 192 s. ISBN 978-80-223-4303-9.

BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska. K problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Bratislava : LÚČ, 2007. 231 s. ISBN 978-80-7114-650-6.

DRÁBIKOVÁ, Ema. *Človek vo vinici*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 1989. 260 s. + 80 s. príloh. ISBN 80-224-0012-202.

DUBOVSKÝ, Ján Milan – TURCSÁNY, Juraj. *775 rokov Jura pri Bratislave*. Bratislava : Rada Miestneho národného výboru v Jure pri Bratislave a Odbor obchodu a cestovného ruchu Okresného národného výboru Bratislava – vidiek v Bratislave v spolupráci s TEPS Bratislava, 1984. 38 s.

FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*. Bratislava : MONADA atelier s.r.o., 2003. 367 s. ISBN 80-968906-0-3.

FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra (Druhá polovica 16. storočia a 17. storočia)*. Trnava : 2018, TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS. 186 s. ISBN 978-80-568-0138-3.

GREGORY, Ian N. *A place in history: A guide to using GIS in historical research*. Belfast : Centre for Data Digitisation and Analysis, Queens University, 2005. 111 p.

GRÓFOVÁ, Mária – LUKAČKA, Ján (eds.). *Vinicola Carpathensis (k 65. narodeninám univ. prof. PhDr. Jozefa Baďuríka, CSc.)*. Bratislava : Stimul pre Katedru slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2011. 328 s. ISBN 978-80-8127-026-0.

HRIVŇÁK, Štefan a kol. *Víno v prameňoch. Dokumenty k dejinám malokarpatského vinohradníctva*. Bratislava : Marenčin PT, 2018. 176 s. ISBN 978-80-569-0143-4.

HRUBALA, Martin – POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *V službách mesta, z vývoja peziinskej samosprávy v 17. – 19. storočí*. Bratislava : Mestské múzeum v Pezinku a mesto Pezinok, 2005. 89 s. ISBN 80-969179-1-9.

KARTOUS, Peter – NOVÁK, Jozef – VRTEL, Ladislav. *Erby a vlajky miest v Slovenskej republike*. Bratislava : Obzor, 1991. 344 s. ISBN 80-215-0091-3.

KAZIMÍR, Štefan. *Pestovanie viniča a produkcia vína na Slovensku v minulosti*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 1986. 327 s.

KNOWLES, Kelly (ed.). *Placing History: How Maps, Spatial Data, and GIS Are Changing Historical Scholarship*. California : ESRI Press, 2008. 313 p. + 85 figures, endnotes, bibliography, index, author biographies, CD insert. ISBN 978-1-58948-013-1.

KRAIC, Alexander Jaromír. *Opis chotára mesta Modry*. Bratislava : Múzeum Ľudovíta Štúra v Modre, 1982. 20 s.

LEHOTSKÁ, Daniela. *Dejiny Modry 1158 – 1958*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 1961. 184 s.

PONGRÁČZ, Denis a kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*. Bratislava : LUIGI, 2004. 496 s. ISBN 80-969027-0-9.

POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÚBER, Peter. *Bránami mesta. Životopis starého domu*. Pezinok : Mestské múzeum v Pezinku, 2008. 275 s. ISBN 978-80-969179-4-5.

RÁBIK, Vladimír – LABANC, Peter – TIBENSKÝ, Martin. *Historická geografia*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2013. 84 s. ISBN 978-80-8082-643-7.

SCHREIBER, Ján Juraj. *Popis slobodného kráľovského mesta Modry*. Preložil Ján Milan Dubovský. Modra : Pamätník národnej kultúry Matice Slovenskej – Múzeum Ľudovíta Štúra v Modre, 1998. 85 s. ISBN 80-967416-3-2.

TANDLICH, Tomáš. *Mestečká na území Bratislavskej, Nitrianskej a Tekovskej stolice. Vybrané sídla s právnym postavením zemepanského mestečka (oppida) v rokoch 1526 – 1720*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013. 120 s. ISBN 978-80-558-0288-6.

TURCSÁNY, Juraj a kol. *Svätý Jur (1209-2009). Dejiny písané vínom*. Svätý Jur : Mesto Svätý Jur, 2009. 256 s. ISBN 978-80-970198-5-3.

ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján a kol. *Dejiny Modry*. Modra : Mesto Modra, Mestský úrad Modra, 2006. 688 s. ISBN 80-969550-3-9.

ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján a kol. *Dejiny Pezinka*. Bratislava : Obzor, 1982. 265 s.

Články a štúdie

BAĎURÍK, Jozef. K niektorým otázkam vývinu vinohradníckeho práva v malokarpatskej oblasti v 16. storočí. In *Historica*, 1981 – 1982, roč. 32 – 33, s. 61 – 69.

BAĎURÍK, Jozef. K otázke produkcie vína v malokarpatskej oblasti v druhej polovici 16. storočia. In *Historica, Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 1678 – 1679*, roč. 29 – 30, s. 115-125.

BÍLÝ, Jiří. Modranský hořenský řád v kontextu organizace a práva středoevropských vinohradních hor. I. – II. In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, 2008, č. 1, s. 32 – 56, č. 2, s. 19 – 45. ISSN 1337-6810.

BODNÁROVÁ, Mária. Protihabsburské povstania a vývin konfesijných pomerov na Slovensku v prvej polovici 17. storočia. In ŠUTAĽ, Štefan (ed.). *Protihabsburské stavovské povstania a ich vplyv na vývoj pohraničných regiónov Slovenska a Maďarska v 17. storočí*. Prešov : Universum, 2008, s. 134 – 142. ISBN 978.80-89046-50-8.

BOLTIŽIAR, Martin – OLAH, Branislav – PETROVIČ, František. Historické mapy – zdroj

dát pri štúdiu krajiny a jej zmien. In *Životné prostredie*, 2013, roč. 47, č. 1, s. 8 – 12. ISSN 0044-4863.

DUCHOŇ, Michal. „Maličký statek, který mi pan buh propustil“. Dom a domácnosť malokarpatských mešťanov v 17. storočí vo svetle testamentov a pozostalostných inventárov. In LACKO, Martin – DUCHOŇ, Michal – VARŠO, Ivan (eds.). *Historické rozhľady*. Trnava : Katedra histórie FF UCM v Trnave, 2005, s. 51 – 78. ISBN 80-89034-86-1.

DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elít na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720. In *Forum Historiae*, 2012, roč. 6, č. 1, s. 35 – 41. ISSN 1337-6861.

DUCHOŇ, Michal. Šľachta v malokarpatských mestách v ranom novoveku (16. – 18. storočie) In *Forum Historiae*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 1 – 13. ISSN 1337-6861.

FRANKO, Michal. Organizácia a správa svätajurského vinohradníctva v polovici 17. storočia. In *Mesto a dejiny*, 2017, roč. 6, č. 2, s. 64 – 76. ISSN 1339-0163.

FRANKO, Michal. Viničné štatúty a náčrt vývoja viničného práva v Malokarpatskej oblasti. In DOBROTKOVÁ, Marta (ed.). *Studia historica Tyrnaviensia IX. – X.* Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 110 – 121. ISBN 978-83-7490-327-1.

HLADÍK, Marek – HLADÍKOVÁ, Katarína – TAMAŠKOVIČ, Jakub. Správa a prezentácia priestorových dát pri výskume sociálnych, ekonomických a enviromentálnych interakcií na Pomoraví v praveku a včasnom stredoveku (otázky a možnosti – server, cloud alebo blockchain?). In *Musaica archaeologica*, 2018, roč. 3, č. 1, s. 81 – 91. ISSN 2453-8612.

CHRASTINA, Peter. Mapy v historicko-geografickom výskume kultúrnej krajiny. In *Geografické štúdie*, 2011, roč. 15, č. 2, s. 12 – 19. ISSN 1337-9445.

KALESNÝ, František. Vinice a ich chotárne názvy v stredovekej Bratislave. In *Bratislava*, 1970, roč. 6, s. 70.

KAZIMÍR, Štefan. Malokarpatské vinohradníctvo do konca 18. storočia. In *Historické štúdie*, 1981, roč. 25, s. 115 – 150.

POPELKOVÁ, Katarína. Etnologické aspekty štúdia rodiny vo vinohradníckom prostredí (Modra, prvá polovica 20. storočia). In *Slovenský národopis*, roč. 54, č. 4, 2006, s. 443 – 454. ISSN 1335 – 1303.

POSPECHOVÁ, Petra – SPIRITZA, Juraj. O notároch a podnotároch Modry, Pezinka a Svätého Jura v 17. storočí. In *Slovenská archivistika*, roč. 39, č. 1, 2004, s. 59 – 78. ISSN 0231-6722.

TURCSÁNY, Juraj. Pozemkové miery vinohradov v Malokarpatskej oblasti do zavedenia kopáčov. In *Slovenská archivistika*, roč. 21, č. 2, 1986, s. 88 – 101.

TURCSÁNY, Juraj. Vinohradnícke právo a vinohradnícke poriadky. In *Slovenská archivistika*, 1988, roč. 23, č. 1, s. 111 – 120. ISSN 0231-6722.

WAMBACH, Viera. Vinárske mesto Pezinok ako starý nemecký ostrov. Stopy minulosti v slovenskom spisovnom jazyku. In OLOŠŤIAK, Martin – IVANOVÁ, Martina – GIANITSOVÁ-OLOŠŤIAKOVÁ, Lucia (eds.). *Varia XVIII. Zborník príspevkov z XVIII. kolokvia mladých jazykovedcov (Prešov – Kokošovce – Sigord 3. – 5. 12. 2008)*. Prešov : Prešovská univerzita, 2009, s. 747 – 753. ISBN 978-80-555-0083-6.

Záverečné práce

GÁBRIKOVÁ, Dominika. *Vinohrady trnavských vinohradníkov v chotári mesta Modra od polovice 16. storočia do konca 17. storočia*. (Diplomová práca). Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2016. 92 s.

POSPECHOVÁ, Petra. *Novoprijatí mešťania v mestách Modra, pezinok a Svätý Jur v 17. storočí*. (Diplomová práca). Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2001. 80 s.

SUMMARY

In the 16th and the 17th century, the economic and social situation of inhabitants of Small Carpathian Region was influenced by several factors. The Kingdom of Hungary was more or less in a constant state of war, whether because of the expansion of the Ottoman Empire, or several nationalist movements against Habsburgs, what resulted in constant military expenses and taxation increase. It directly impacted the royal towns Modra, Pezinok and Svätý Jur.

While battles for power, political, cultural, social and religious changes took place in the background, Modra, Pezinok and Svätý Jur were paradoxically in their “golden era”. In the first half of the 17th century they gained the status and privileges of free royal town, what secured their economic and demographic growth. In this period, the viticulture was characteristic and highly productive industry in the Small Carpathian Region. It can be actually described as key feature and symbol of the towns, lying on the foot of Small Carpathians. The Ottoman Empire expansion eliminated the activities of other wine regions located in the south of the monarchy. The region therefore had to increase its production to satisfy the market needs, as well as to supply the army with wine.

In order to compare the economic and social development of different Small Carpathian towns, we decided to look at the town administration. We have proved that Modra came out of the subordinate position sooner than Pezinok and Svätý Jur and therefore its administration was growing more intensively. The self-administration of Pezinok and Svätý Jur, managed by wealthy landlords, was limited until they gained the status of free royal town. The research has shown that the administration in Svätý Jur was less diversified than in Modra or Pezinok.

The second chapter was dedicated to the organisation of viticulture. The vineyard statute contained the written mountain or vineyard law, which has governed the organization of the viticulture in Small Carpathian Wine Region. It regulated the relations of local vine-dressers and determined their general rights and obligations. This vineyard law brought new elements to the feudal agriculture such as vine-dresser’s absolute disposition right towards the vineyard, which was respected by the municipality. The viticulture organised in such manner granted better conditions and therefore higher profit not only to the vine-dressers, but also to the establishment. The viticulture office, represented by one or two vineyard masters and their assembly, supervised obedience to the viticulture regulations. The rights and the responsibilities of different vineyard officers were also analysed in this chapter. We have concluded that the vineyard office was the town’s executive body in viticulture affaires, although it didn’t have much authorities.

Speaking of viticulture organisation in these towns, it is necessary to bring up the German element. Thanks to German guests the town-like viticulture was formed. The regions were becoming more and more dense through vineyard plantations, but also very progressive in terms of quality. The main sign of town-like viticulture was market oriented production. We can therefore consider the Small Carpathian viticulture as a specific sector with features of a handicraft. In the 16th and the 17th century, the viticulture was the main source of income of inhabitants in Small Carpathian Region, manifesting

itself in all domains of political, cultural and social life. While examining the history of Modra, Pezinok and Svätý Jur, we can observe the evolutionary trends of viticulture in this area, passing through development, prosperity, stagnation or even depression, as a result of economical and social changes, political events or nature impacts.

Based predominantly on tax and accounting documents, it is possible to quantify the total acreage of the vineyard land, as well as the amount of taxes and fees paid by local vine-dressers or vine-dressers from other villages or towns, who cultivated vineyards in the areas of these three towns. Above all, the inhabitants of Trnava established themselves in Modra, whereas the inhabitants of Bratislava in Pezinok and Svätý Jur. These types of documents also provide data relevant to the study of vineyard and winegrowing terminology, metrology, etymology of vineyard names or other local names. A research has shown that the largest vineyard areas were cultivated in Modra and the smallest in Svätý Jur. There was a slight drop in extent of the vineyard soil in the period we were focused on; however, it was not notably massive.

By the end of the 17th century, the drop in wine production of local winemakers was distinct. So called “little ice age“, bringing cold snaps, was culminating in this period. At the same time, the taxation was accentuated. The combination of taxation and poor crops caused a change in social relations. The wine production drop did not manifest itself the same way in these three towns. Svätý Jur dropped the most, while Modra and Pezinok managed to keep the high standard even at the turn of the centuries, mainly thanks to vine-dressers from Bratislava and Trnava.

From the 18th century, the wine production in Slovakia was significantly decreasing due to Silesian market loss, where extensive amount of wines from Small Carpathian Wine Region was exported, or due to the expansion of rival beverage – beer. The number of winemakers, whose income was coming from viticulture activities, was also descending. On the other hand, the number of vineyard owners was rising, while the extent of the vineyard per owner was reducing. Many vineyards were abandoned or perished or had to be replaced by new vine, due vine frotter, especially *Phylloxera vitifoliae*, harming the vineyards in the end of the 19th century. Step by step, the viticulture has lost its existential importance for the local community, but preserved its symbolic value, represented by the alliance of the society members, history and origin consciousness and also the auto-stereotypical definition of Small Carpathian towns.

The aim of the monograph was to gather enough information to understand and capture the life-pulsating society of the small Carpathian wine-growing towns over a century. A partial genealogical research of a selected sample of the upper middle class – the patrisiat, as well as their economic and professional activities, included in the last chapter, helped with this task.

We proved that the patrisiat was predominantly protestant. This social class possessed many estates in the town residential area and extensive areas of vineyards. This rich stratum of original noble families, or later ennobled burghers, concentrated the town administration in their hands. Family related burghers often occupied concurrently the functions of the mayor and the alderman, and in the following year, they exchanged these offices. In addition to the families from Modra, Pezinok or Svätý Jur associated to each other, especially those from Pezinok and Svätý Jur – since the towns shared the

same history for several centuries – Svätý Jur used its economic position characterized by prosperous viticulture, as well as the relative proximity of town to Bratislava, associated with members of the Bratislava town elite.

At the turn of the 17th and 18th century, some of the old patrician families are disappearing from the social scene of Small Carpathian towns, whether as result of Catholic Reformation, frequent military conflicts, diseases, epidemics, or natural migration. On the contrary, intelligentsia is strengthening its influence. Despite of the numerical superiority of protestant noble families in Small Carpathian towns, catholic nobility consolidated the power during the Counter Reformation. Eventually, the principle of parity representation of Catholics and Protestants in the town administration was applied.

Given the large amount of information of the same type, which can be enriched by cartographic sources, a suitable tool for their gathering, storage and, in the future, also presentation is geographic information system. Recently, historical maps have become more accessible, often in their digitized form, available online. Together with the interest in the cultural landscape, they brought to the scientific community new possibilities to explore the development of the landscape as such. Evaluation of the country development and looking for connections to individual economic and social events over the centuries makes it possible to perceive the country as a whole, in its space-temporal dimension, and ultimately to better identify the nature and limits of its present form.

DOMINIKA ČECHOVÁ

**MALOKARPATSKÉ VINOHRADNÍCTVO V KONTEXTE DAŇOVÉHO
ZAŤAŽENIA OBYVATELSTVA MODRY, PEZINKA A SVÄTÉHO JURA**
Druhá polovica 17. storočia a prvá polovica 18. storočia

Zodpovedný redaktor: doc. PhDr. Zuzana Lopatková, PhD.

Preklad resumé: Mgr. Dominika Čechová, PhD., Bc. Barbara Gábriková

Ilustrácia: Carl Ernst Forberg podľa Eduarda Kurzbauera: Ochutnávka vína,
okolo 1875, rytina zo zbierky Slovenského národného múzea – Historického
múzea v Bratislave

Publikácia neprešla jazykovou korektúrou.

Vydavateľ:

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave v roku 2019

Hornopotočná 23, 918 43 TRNAVA

www.ff.truni.sk

© Mgr. Dominika Čechová, PhD., 2019

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2019

ISBN 978-80-568-0319-6

